

30248065

IV

GEORGICA

SCRIPTORUM BYZANTINORUM EXCERPTA AD GEORGIAM PERTINENTIA

Tomus IV, fasc. I

Textum graecum cum versione georgica edidit et commentariis instruxit

SIM. KAUCHTSCHISCHVILI

TPHILISSIIS 1941

გეოგრაფიკა

ბიზანტიელი გეოგრაფების ცნობები საქართველოს შესახებ

ტომი მეოთხე

ნაკვეთი I

პერძნული ტექსტი ქართული თარგმანიტურთ გამოხცა და განმარტებები დაურთო

სიმონ უაუხაიშვილმა

საქართველოს აკადემიის სპეციალ. ფილიალი
ГРУЗИНСКИЙ ФИЛИАЛ АКАДЕМИИ НАУК ССОР

წიგნების, სტენოგრაფიის და მაცნის. პედაგოგიის ინსტიტუტი ჯეოგ. ნ. შატოვის ხს.
Ин-т языка, истории и матер. культуры им. акад. Н. Я. Марра

მასალები

საქართველოსა და კავკასიის ისტორიისათვის

МАТЕРИАЛЫ

ПО ИСТОРИИ ГРУЗИИ И КАВКАЗА

1940

საბჭოთა I, ვიდეო სკ

თბილისი
1941

დაიბეჭდა ხსენებული წიგნის
საქართველოს თბილისის გამომცემლობით

თბილისში 1954 წ. მ. 11 ნ. 1000

ბეჭდვითი შრომა, ბ. 3456804

შ ი ნ ა ა რ ს ი

- იოანე ანტიოქელი** 1
იოანეს მოდგმა 2.—პომპეუსის ლაშქრობანი 3.—ბიზანტიის ჯარის რაოდენობა ლახეთში 3.
- Chronicon Paschale** 5
იოანეს მოდგმა 6.—დედამიწის მოსახლეობა 9.—ცნობა კასპიის კარების შესახებ 10.—დედამიწის ქალაქები 11.—ლახთა მეფე წათი 11.—ირანელების ლაშქრობა ლახების წინააღმდეგ 14.
- თეოფილაქტე სიმეოკატა** 17
სტრატეგოსი ფილიპიკე და იპოსტრატეგოსი აფსონი 18.—დედამიწის კოლხეთი 19.—ლაშქრობა სვანეთის წინააღმდეგ 21.—ბიზანტიისა და ირანის ურთიერთობა 565—572 წლებში 27.—მავრიკოს ლაშქრობა სომხეთში 578 წელს 29.—პორმიზდას გამეფება ირანში 31.—ბარამის დამარცხება სვანეთში 32.—კავკასიის მთები 35.—ფოკას ტირანობა 36.
- თეოდოხი განგრელი** 38
მაქსიმეს გადასახლება ლახეთში 40.—ანასტასის თავდადასაცავი ლახეთში 44.—თეოდოსი განგრელის მოგონებებიდან 48.
- ეპიფანე კონსტანტინეპოლელი** 57
ანდრია მოციქულის მიერ დამოძღვრილი ტომები და ადგილები 57.—ლახეთის ქალაქი ტრაპიზონი 57.—სვანეთი, ფუსტა, აბაზგია, ჯიქეთი 58.
- გიორგი ხინგელაში** 60
იოანეს სამფლობელო 61.—იოანეს მოდგმა 61.—ალექსანდრე მაკედონელი „კავკასიაში“ 64.—პომპეუსის ლაშქრობა ალბანიაში, იბერიაში და კოლხეთში 65.—532 წლიანი მოტყევა 67.—კოლხეთის დაპყრობა რომაელთა მიერ 68.—ჟოსარ ტაკიტუს მოკვლა 69.
- თეოფანე ეპითაადშერელი** 70
იბერიელთა და სომხთა მოტყევა 75.—იოანე ოქროპირის გაძევება ბიჭვინტაში 76.—ფარსმან კოლხი 76.—ლახთა მეფე წათი 77.—ირანელთა ლაშქრობა წათის წინააღმდეგ 79.—იბერიელთა მეფე სამნარძე 80.—ხელუბრულ ტყვეთა გაგზავნა სომხეთსა და ლახეთში 81.—ლახები და პეტრას ციხე 84.—562 წლის სახელო ხელშეკრულება 85.—ირანელების ლაშქრობა სვანეთის წინააღმდეგ 88.—ირაკლი კეისრის

ლაშქრობანი 90.—ლაზები, აბაზგები და იბერიელები ირაკლეს ჯარში 98.—ირაკლი კეისარი საქართველოში 98.—იბერიელთა მთავარი კარნი-
მუხე 100.—ფაზისის ეპისკოპოსი კვიროსი 101.—აჯანყება სომხეთში 102.—
არაბთა ლაშქრობა სომხეთში 102.—იბერიის კარები 103.—ხარკი
სომხეთიდან და იბერიიდან 103.—იბერიისა და სომხეთის დამორჩილე-
ბა 104.—ლაზეთის პატრიკოსი სურგი 105.—აბაზგია ლეონ ისაგრიე-
ლის დროს 106.—ხაზართა ლაშქრობა სომხეთზე 114.—არაბთა ლაშ-
ქრობა თურქების წინააღმდეგ 115.—არაბები კასპის კარებთან 115.—
„რკინის“ ციხის აღება არაბთა მიერ 115.—მაკარის წამება 116.—
მიწისძვრა კასპის კარებთან 116.—თურქების გადმოსვლა კასპის კა-
რებით 116.—თურქების შემოსევა იბერიაში 117.

ტრავი—1000.

ხელმოწერილია დასაბუქდად—12/II—41 წ.

ფე 5548.

ანაწილების ზომა— $8 \times 10 = 45.000$ სსსტ. ნიშანი

ფორმ. ჩაოდ. $\left\{ \begin{array}{l} \text{სსსტამბო—8} \\ \text{საფტორო—9} \end{array} \right.$

სტამბის შეფუთვა—№ 707

იოანე ანტიოქელი

იოანე ანტიოქელი (Ἰωάννης Ἀντιοχείας), წარმოშობით სირიელი, ქალაქ ანტიოქიიდან. ეკუთვნის VII საუკუნის სირია-პალესტინის მოღვაწეთა რიცხვს. მისი ბიოგრაფიული ცნობები არ მოგვეპოვება, მაგრამ კონსტანტინე პორფიროგენეტის ექსცერპტებში შენახული შენიშვნების წყალობით შესაძლებელი ხდება იმის გამოკვევა, რომ მისი სამწერლო მოღვაწეობა ირავლი კეისრის (610—641) ხანას უნდა ეკუთვნოდეს.

იოანე ანტიოქელის პიროვნებისა და ეპოქის შესახებ დღესაც არ არის მიღწეული საბოლოო შეთანხმება მეცნიერთა შორის. ასე მაგ., C. E. Gleye (*BZ* II, 160) ფიქრობდა, რომ იოანე ანტიოქელი იყო იოანე მალალას ქრონიკის ავტორი. მეორე მხრით, XII საუკუნის პოეტ-კომპილატორის ცეცეს მიერ მოყვანილი ციტატების საფუძველზე თითქოს შესაძლებელი ხდებოდა იოანე ანტიოქელის მიკუთვნება XI საუკუნის მეორე ნახევრისათვის. მაგრამ იოანე ანტიოქელის ჩვენამდე მოღწეული ფრაგმენტებიდან და სხვა ისტორიკოსთა და ქრონოგრაფოსთა შედარებიდან ირკვევა, რომ იოანე ანტიოქელის ნაწარმოები VII საუკუნის თხზულება უნდა იყოს.

იოანეს ნაწარმოები წარმოადგენდა მსოფლიო ქრონიკას ადამიდან 610 წლამდე, კეისარ ფოკას გარდაცვალებამდე. კონსტანტინე პორფიროგენეტის ექსცერპტებში ამ ნაწარმოებს ეწოდება Ἰωάννης ἱστορίας, ზოგჯერ პირდაპირ Ἰωάννης, ხოლო სხვა, ამ ნაწარმის ნაწილების შემცველ, ხელნაწერებში Ἀρχαίολογία ან Ἐπιθεσις περὶ ἱστορίας καὶ χρονοσ; ἀστυα.

წყაროებად იოანეს გამოუყენებია სექსტე იული აფრიკანე, ევსევი კესარიელი, ევტროპი, იოანე მალალა, პეტრე პატრიკიოსი და სხვები (იხ. H. Gelzer, *Sextus Iulius Africanus und die byzantinische Chronographie* [Lp. 1898], I 118, 228 და სხვაგან).

ტექსტის დამზადების დროს ხელთ გვექონდა;

Müllerus Carolus, *Fragmenta Historicorum Graecorum* (FHG), vol. IV, 535—622.

1. მასალები საქ. და კავ. ისტორიისათვის, 1910, I.

De Boor Carolus, *Excerpta de insidiis* (iussu Imp. Constantini Porphyrogeniti confecta), p. 58—150. Bri. 1905.

Büttner-Worbst, *Excerpta de virtutibus et vitis* (iussu Imp. Const. P. conf.), p. 164—206. Bri. 1906.

ივეტიხის წიგნები¹.

Διαμερίσθησαν αἱ φυλαὶ τῶν
 υἱῶν Νῶε. Καὶ Ἐλαχεν² ἡ φυλὴ
 [τοῦ] Σήθ ἀπὸ Περούδος καὶ
 [Βάκτρων] ἕως Ἐθρᾶτου· ἡ δὲ
 τοῦ Χάμ ἀπὸ [Ῥινοκό]ρουρων
 τῆς Αἰγύπτου ἕως μέρους τῆς Ἰβ-
 ριασῶς, καὶ πᾶσαν τὴν Ἀφύνην, τὴν
 Νεβλὸν τὸν λεγόμενον Χρυσόρ-
 ρόαν ἕως Μαυριτανίας καὶ τῶν
 μεγάλης θαλάσσης τῆς Ἀδρια-
 ν[ῆς]. Ἡ δὲ τοῦ Ἰαφῆθ ἀπὸ Μη-
 θίας τὴν ἐπὶ τὸν ἄρκτον ἕως
 Βρίτανικῶν νήσων [καὶ] πάντα
 τὰ τοῦ πόλου εἰ...³ (ἐπὶ?) τὸν Δέ-
 νουβην [καὶ] τὸν Τάναην τοῦς πε-
 ταμοῦς, τὴν ἐπὶ Καυκάσια ἕρη
 καὶ Ἀβασγούς, ἀπὸ Τίγριδος
 καὶ ἕως τῆς Ποντικῆς θαλάσσης
 τὰ ἀπὸ... τὸν Ἰόσον καὶ Κύπρον
 καὶ τὴν εἰ... (FHG IV, 541).

დრგ. 2. ნოეს შვილთა ტომები
 შემღებნიარად იყვნენ განაწილე-
 ბულნი. სემის მოღვმას წილად ხელა
 სპარსეთიდან და (ბაქტრულთა ქვეყ-
 ნიდან) ვიდრე ევფრატამდე. ქამის
 მოღვმას—ევფრატის რინოკორურო-
 დან ვიდრე დისაელეთის მხარემდე,
 მთელი ლიბია, ქრიზორთად წოდე-
 ბული ნილოსი ვიდრე მაჯრიტა-
 ნიამდე, პერაკლეს სვეტებამდე და
 აღრიანეს დიდ ზღვამდე. ხოლო ია-
 ვეთის მოღვმას წილად ხელა მ-
 დიიდან ჩრდილო ნაწილი ვიდრე
 ბრიტანიის კუნბულებამდე, მთელი
 [მიწაწყალი] ექვსინის| პონტოს
 გარშემო, მდინარე დანუბისა და
 ტანისის გარშემო, კავკასიის
 მთებში და აბაზგების ქვე-
 ყანაში [მდებარე მიწაწყალი],
 ტიგრისიდან ვიდრე პონტოს ზღვამ-
 დე... როდოსი, კვიპროსი და...
 ვიქსვი დამიანებრია.

¹ ეს ნაწყვეტი მოთავსებულია XIV საუკუნის ხელნაწერში (Codex Parisinus № 1680), მის ამ ნაწილში, რომელსაც სათაურად უწერია: Ἀπὸ τῆς ἐκ-
 θέσεως Ἰωάννου Ἀντιοχείας τῆς περιζήτητων καὶ κτίσεως κόσμου πομπείῃς;
 ἃς φησὶν, ἀπὸ βιβλίου Μωσῆος, Ἀβραάμου, Ἰσάκ, Ἰακώβου, Ἰερωνίμου καὶ Διδ-
 μου καὶ ἑτέρων.

² ხელნაწერშია *Ελαχεν*.

³ ამ ადგილას ტექსტი დაზიანებულია; აქნებ, აქ უნდა ვიგულისხმეთ
ἕξτερον καὶ.

პომპეუსის დაშკრობანი¹

Μετὰ ταῦτα Ἀλβανὸς ὑπέταξε καὶ τὸν βασιλέα τῶν Ἰβήρων Ἀρσάκην (l. v. Ἀρτάκην) φεύγειν ἠνάγκασε, καὶ τὴν μικρὰν Ἀρμενίαν Διοσκόρου τῷ θυγάστῃ τῆς Γαλατίας ἐδωρήσατο, Ἄτταλόν τε καὶ Πύλαιμείνα ἐπὶ τῆν εἰσελθὼν ἀρχὴν τῆς Παφλαγονίας καθήγαγεν, ἐξελθασμένους πρὸς τὴν Μιθριδάτου. Κόλχους τε ἐφίστησεν ἰγυρόμενα (FHG IV, 563).

ფრგ. 70. [პომპეუსმა] ამის შემდეგ დაიმორჩილა ალბანელები, და იბერთა მეფე არსაკე (var. არტაკე)² იძულება გაქცეულიყო; მცირე არმენია არქა ვალატიის შმართველს დეიოტარეს³; დააბრუნა ზათ საკუთარ სამფლობელოში, პაფლაგონიაში, ატტალე და პილემენე, რომლებიც მითრიდატეს მიერ იყვნენ გაძევებულნი. კოლხებსაც დაუყენა მეთაური⁴.

მიზანტიის ჯარის რაოდენობა დაწეოში

Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν πρὸ αὐτοῦ βασιλέων [i.e.] ἐξᾰκοσίαι; καὶ τισσαράκοντα πάντε χιλιάδες μαχημῶν ἀνδρῶν ὁ τῶν Ρωμαίων

ფრგ. 218. იუსტინიანეს წინაღობინდელი შეფეების დროს რომელთა ჯარის რაოდენობა აღწევდა და ექვსას ორმოცდახუთ ათას მე-

¹) ეს ნაწევრი მოყვანილი აქვს ლეჰაიოგრაფ სვიდას ს. v. Πομπηϊος, სადაც მითრობილია მითრიდატეს უკანასკნელი დღეების შესახებ, როდესაც მას, პომპეუსის მიერ მისი დამარცხების შემდეგ, აუჯანყდა მისი შვილი ფარნაკე (დაწვრილებით იბ. კვამით, სვიდას „ლეჰსიკონიდან“ მოყვანილ გუსეგრატებში). მთელი ამ ნაწევრის მიჯღთვნებას იოანე ანტიოქელისათვის შიუღერი ასახულებს მისი მკიდრო კავშირით კონსტანტინე პორფიროგენეტის მიერ იოანე ანტიოქელის „ქრონიკიდან“ მოყვანილ ნაწევრთან (De insidiis, ed. de Boor, p. 70; Müllerus, FHG IV, 563).

²) აპკიანე (II საუკ. აბ. წ.) უწოდებს მას Ἀρτάκης (Appiani Lib. de b. Mithridatico 103), ხოლო ევტროპი (IV ს. აბ. წ.) Artoces (Eutrop. VI, 14). როგორც ცნობილია, ქართულ წყაროებში მას უწოდებდა არტაკე.

³) დეიოტარე. დუმნორიის ძე. ვალატიის შმართველი („ტეტრარქი“), დამფლობრებული იყო პომპეუსთან, რომელმაც მას 63-63 წელს უბოძა მცირე არმენია, ამასთანავე ფარნაკიაცა და ტრაპეზუნტიც.

⁴) პომპეუსის მიერ კოლხეთში 63 წელს ჩაყენებული მეთაურის სახელს ჩვენი ავტორი არ იხსენიებს. აპკიანე (Mithr. 114) მას არისტარქეს უწოდებს (ἐποίησε δὲ καὶ τετραρχίας.. καὶ Κόλχων Ἀριστάρχου θυγάστῃ; ed. Parisii Didot, 1877, გვ. 267). გეტროპიცი სწერს (VI, 14): Aristarchum Colchis regem imposuit („კოლხებს მეფედ დაუყენა არისტარქე“). ეს ის არისტარქეა, რომელიც კოლხეთში საკუთარ ფულსა სჭრიდა წარწერათ: Ἀριστάρχου τοῦ ἐπι Κολχίδος; (Head, Historia Nummorum 428).

ἐκδηρῶσθε στρατὸς Ἰουστινι-
 νός τῃ μὲν εἰς ἑκατὸν καὶ πεν-
 τήκοντα περίσθησεν. Ὡστε μὴ
 δύνανθαι ἐξαρκεῖν ἐν τῇ Δακίᾳ
 καὶ Ἀρμενίᾳ καὶ Ἀβύσῳ καὶ Ἰν-
 θίαις καὶ Ἰταλίᾳ (FHG IV, 622).

ბრძოლ კაცს. იუსტინიანემ კი
 ძლიერ ასორმოცდაათი [ათასი] შე-
 მოიკრიბა, ასე რომ ეს ჯარი არც
 შეიძლებოდა ჰყოფნოდა ლ ა ბ ე თ-
 შ ი, არმენიაში, ლიბიაში, გუთების
 ქვეყანაში და იტალიაში¹.

¹ ეს ცნობა ჩვენს ავტორს ამოღებული აქვს აგათიანს „ისტორიიდან“
 (V, 13; იმ. ს. შაუხჩიშვილი, გეორგიკა III, 187) და ეხება 558 წლის ახლა
 ზანტს.

Chronicon Paschale

„პასქალური ქრონიკა“ (Chronicon Paschale), რომელსაც აგრეთვე Chronicon Alexandrinum და Chronicon Constantinopolitanum ეწოდება, წარმოადგენს ბერძნულ-ქრისტიანულ ქრონოგრაფიას და შეიცავს „მსოფლიო ისტორიას“ აღამიდან ვიდრე 629 წლამდე (ახ. წ.). ნაშრომის სათაურია: 'Κρονική χρονία των παρ' Ἀδᾶμ τῶν πρωτοκρίστων μέχρι πάντων τῶν καὶ μετὰ σπασιῶν ἔτους κθ' καὶ κη' αἰ.: τῆς βασιλείας Ἡρακλίου ἡσὺς Κωνσταντίνου τῶν ἀντὶ σὸν ἰσθ.: αὐτοῦ γ' („ეპიპა მოკლე აღწერა აღამითგან, პირველქმნილი აღამიანიდან, ვიდრე ყოვლად სათნო ირაკლის მეფობის მეოცე წლამდე და მისი ძის, კონსტანტინე ახლის ირაკლის“, მეცხრამეტე იმპერატორის შემდეგ და მეფობის მეთვრამეტე წლამდე, ინდიქტიონ-სა შესამესა“). როგორც ამ სათაურიდან ჩანს, მოთხრობა მოტანილი ყოფილა 629 წლამდე („ირაკლის მეფობის მეოცე წლამდე“), მაგრამ ერთადერთ ხელნაწერში (Cod. Vaticanus 1941), რომლითაც მოღწეულია ზეები ქრონოგრაფი, მოთხრობა წყდება პირველ ინდიქტიონზე (627 წელზე).

„პასქალური ქრონიკის“ ავტორი, როგორც ეს ღღეს—წინააღმდეგ ძველ შევლევართა P. Gour-ის (XVII ს.) და H. Hody-ს (XVII ს.) აზრისა—დამტკიცებულად ითვლება პ. გელცერის გამოკვლევის შემდეგ (H. Gelzer, Sextus Iullus Africanus und die byzantinische Chronographie II, 138—176), ირაკლი კეისრის (610—641) თანამედროვე იყო, და „ქრონიკის“ შედგენაზე მას 630—640 წლებში უბუზავია.

„პასქალური ქრონიკა“ შედგენილია ძველი ქრონიკების მასალათა შეზავების გზით. ერთ-ერთი ძირითადი წყარო უძველესი პერიოდისათვის იყო სექსტე იული აფრიკანის ქრონიკა;

¹⁾ ირაკლი კეისრის შვიდი ირაკლი, რომელსაც აგრეთვე კონსტანტინე აბაღლი (ἡσὺς Κωνσταντίνου) ეწოდებოდა, თავისი მამის თანაგვინობად იყო 618 წლის 22 იანვრიდან.

²⁾ ზუსტად ინდიქტიონი ხდება 629 წელს.

შემდგომი ხანებისათვის კი ევსევეი კესარიელის „საეკლესიო ისტორია“ და იოანე მაღალის „ქრონოგრაფი“ (ხოლო მისი სრული რედაქციით). უკანასკნელი ხანების ამბები (600 იანი წლებიდან დაწყებული) ავტორს მოთხრობილი აქვს დაწვრილებით, ალბათ იმიტომ, რომ იგი ამ ამბების თანამედროვე იყო (K. Krumbacher², Geschichte der byz. Literatur, 337—339). — წელთაღრიცხვა, ზენი ავტორის მიერ ხმარებული, დაფუძნებულია პიზანტიურს ერაზე, იწყება 5507 წლის 31 მარტით (პირველად ეს წელთაღრიცხვა იხმარა ზენმა ავტორმა).

ტექსტი და თარგმანი დაშვადებულია ზენ მიერ ლ. დინდორფის გამოცემის მიხედვით (Chronicon Paschale ad exemplar Vaticanum recensuit Ludovicus Dindorfius, 2 voll. Bonnae 1832¹).

იაფეთის მოღვაძე

Υἱὸν Ἰδαφῶν τρῖτου υἱὸν Νῶε
φύλαξ ἕμην² ἰδ'.

Γάμψ, ἔξ ὧν Κελταίον.

Μαγώγ, ἔξ ὧν Ἀκυρταίον. τ-
νὲς δὲ τὸν Μαγώγ τὸς Γέμθας
λέγουσι καὶ τὸς Σαρμάτας καὶ
τὸς Σχῦθας γυγυψῶμαι.

Μαθῶν, ἔξ ὧν Βρεταίον.

Ἰωρῶ, ἔξ ὧν Σπαίον εἰ² καὶ
Τυρῶνιον.

ნოეს მესამე ვაჟის, იაფეთის, შვილები თოთხმეტი, ამდენივეა მათი მოღვაძე.

გამური, რომლისაგანაც წარმოშობიანი არიან კელტები.

მაგოგი, რომლისაგანაც არიან აკირტანები. ზოგიერთები ამბობენ, რომ მაგოვისგან არიან წარმოშობილი გუთები, სარმატები და სკვითები.

მადაი, რომლისაგანაც არიან ბრეტანიელები.

იოია, მისგან არიან ესპანელები, რომლებსაც ავრეთვე ტირანიელები ეწოდებათ.

¹) დინდორფს გამოცემა შესრულებული აქვს ეატკიანის კოდექსის (F) საფუძველზე, ხოლო კრიტიკულ აპარატში ვარიანტები მოყვანილი აქვს რადფორის გამოცემისა (K) და პარიზის გამოცემის (P) მიხედვით (Matthaeus Rader-მა პირველმა გამოსცა „ქრონიკა“ 1615 წელს მიუნქენის სოფიანო და შერევილი ხელნაწერის მიხედვით, ხოლო პარიზის კოპიუსში მოთავსებული გამოცემა ევსევინის დიოქკანეს, 1668 წელს).

²) ბაიბ გამოტოვებულია F-ში.—³) იქ გამოტოვებულია F-ში; აპოლოტიკ რომაელის (III საუკ.) „ქრონიკაში“ სწერია: Hiberi qui et Tyrreni.

'Ελισα, ἐξ οὗ Μαθηται.	ელისა, რომლისაგანაც არიან მკურნები.
Θοβελ, ἐξ οὗ Μακουακιοί ¹ .	ო ო ბ ე ლ ი , რომლისაგანაც არიან მკურნალები.
Μοσβχ, ἐξ οὗ Γαταβλοι.	შ ო ს ო ბ ი , რომლისაგანაც არიან გეტულები.
Θηράς, ἐξ οὗ Ἄφροι.	თერასი, რომლისაგანაც არიან აფრები.
Ἀσχανάθ, ἐξ οὗ Μάჯινας.	ასქანათი, რომლისაგანაც არიან მაჯიკები.
Γιφάθ, ἐξ οὗ Ταράμαντες ἐξώ- τεροι.	გიფათი, რომლისაგანაც არიან ვარევანი ტრამანტები.
Θόργαγμα, ἐξ οὗ Βοράδες ¹ .	თორგაგმა, რომლისაგანაც არიან ბორადები.
Ἐρκα, ἐξ οὗ Βελτίονες.	ერკა, რომლისაგანაც არიან ბელტიონები.
Θαρσείς, ἐξ οὗ Ταράμαντες ἐξώ- τεροι.	თარსები, საიდანაც არიან შინაგანი ტრამანტები.
Ῥόδιοι, ἐξ οὗ Ῥωματο: οἱ καὶ Λατίνοι.	როდიელები, საიდანაც არიან რომაელები, რომლებსაც აგრეთვე ლატინები ეწოდებოდათ.
Εἶσιν δὲ τὰ τοῦ Ἰάφθ Ἰθνη ἀπὸ Μηθίνας ἕως τοῦ ἰσπερίου κατεσκαρμένα Ἰκκαανὸς βλέποντα τὰ πρὸς Ζαβρέαν οὐτως. Μηθίοι, Ἑλληνας, Ἀλβανοί, Οὐκνοί, Ἀρμένιοι, Ἀπυნες, Κορჭυνοί, Ἰπυκνοί, Παφλαγονοί, Ἰβηρες οἱ καὶ Τυρῆνοιοὶ Ἰάκλυες ² , Κελ-	იაფეთისაგან წარმოშობილი ტომები გაბნეული არიან მიდიიდან ვიდრე დასავლეთის ოკეანემდე და ჩრდილოეთის მიმართულებით შემდეგნაირად: მიდიელები, კელთონები, აღბანელები, უენენები, არმენიელები, დავენები, კორჩენები, მაპიკები, პათლაგონიელები, იბერი-

¹) ამათი ნაშვლივი სახელი, სხვა ბერძენ და რომელ ავტორთა გადმოცემით, არის Baquates, Vacuates, Βακουαται, Ουακουαται—დასავლეთ მკურნაბიაში მონახულ ტომი (Dessau: RE II, 2851), თუმცა პლინიუსი (H. N. VI, 178) იცნობს ხელთნის ნაიბის ქალაქს Macua (ვარიაბტი: Mascoa).—ო ბ ე ლ ი ს ტომის შესახებ ძველი, ფრაგმენტულად შენახული, „ქრონიკა“ (Βελιοτή ιστοριών ... διορθωμένη μέχρι τῆς Ἀσιατικῆς Βασιλείας) სწვრივ: ἐκ δὲ τοῦ Θοβέλ Θόβηλοι, οἱ οὖν Ἰσπερες; (იხ. Chr. Paschale, ed. Dindorfius, II, 287).

²) გიორგო სინგელთის „ქრონოგრაფში ვითხვლობთ Ἰσπεრგამა ἐξ οὗ Ἰάκλυες“.

³) γάκλυες: PF.

ταί, Σαρμάται, Γάλλοι, Τυβ-
 ροί, Βάσσαντα;, Ἰλλυριοί, Οὐακ-
 καί, Δίγυρες, Ἰάπυρες, Γαγ-
 νοί, Δαίτιοι οἱ καὶ Ῥωμαῖοι,
 Ἄμαζονες, Λιγυστανοί, Δαναογ-
 νοί, Ἀκόνιοι, Μαριανθῆν. ἰ, Κυρ-
 πανοί, Μοσσῶνοιοι, Κόνιοι,
 Μαυθῆτ, Καλαβροί, Θρακας, Ἰά-
 λλοιοι οἱ καὶ Καλιβηρες;, Μακεδ-
 νες, Ἰλλυριοί, Ἰστροί, Λυσिता-
 νοι, Ἑβραῖοί, Βρεττανοί, Κελδοί.

Οἱ δὲ ἐπιστάμενοι αὐτῶν γράμ-
 ματὰ εἶσιν οὗτοι. Καππάδοκες;,
 Ἰβηρες οἱ καὶ Τυράνιοι, Ταβ-
 ροί, Δαίτιοι οἱς χροῦνται οἱ
 Ῥωμαῖοι, Σαρμάται, Σπανοί;
 Σαῦθες, Ἑλλῆνες, Βασταρνοί,
 Μηδοί, Ἀρμένιοι.

Ἔσταν δὲ κατὰ μέτρον ἑξ ἑξ
 αὐτῶν ἀπὸ Μηδίας ἕως Γαλι-
 ρων βλέποντες πρὸς βεβήσαν, ἕως
 δὲ ἀπὸ Ποταμίδος ποταμοῦ ἕως
 Μαστουσίως ἕως κατ' ἡλίον. οἱ δὲ
 χθῶρα αὐτῶν εἰσι κατὰ τὰς φυ-
 λὰς αὐτῶν αὐταί. ἡ Λυχνητας, Μη-
 θια, Ἀδριακῆ, ἀπ' ἧς τὸ Ἀδρια-
 κὸν πέλαγος, Ἀλβανία, Γαλλία,
 Ἄμαζονες, Ἰταλία, Ἀρμενία μικ-
 ρὰ τε καὶ μεγάλη, Θουακηγῆ,

ბი, რომლებსაც აგრეთვე ტირან-
 ნიელები ეწოდებათ, ხალიბები,
 კელტები, სავრომატები, გალლები
 ტავრელები, ბასანტები, ილლირიე-
 ლები, უაკკელები, ლიგვირები, ია-
 პივები, ვაგენები, ლიტინები, რომ-
 ლებსაც აგრეთვე რომაელები ეწო-
 დებათ, ამაზონელები, ლიგისტანები,
 დენხაგენები, აკვიტინები, მარიან-
 დინები, კვირტიანები, მოსინიკე-
 ბი, კონნიელები, მეოტები, კალა-
 რები, თრაკიელები, ვალლები,
 რომლებსაც აგრეთვე კელტიბერე-
 ზი ეწოდებათ, მაკედონელები, ილ-
 ლირიკები, ისტრები, ლისიტანები,
 ვირეები, ბრეტანიელები, კელდები.

ხოლო საკუთარი დამწერლობა
 აქვთ: კაპადოკიელებს, იბერებს,
 რომლებსაც აგრეთვე ტირანნიე-
 ლები ეწოდებათ, ტაბარინებს, ლა-
 ტინებს, რომლებითაც სარგებლო-
 ბენ რომაელები, სარმატებს, ეს-
 პანელებს, სკვითებს, ჰელლინებს,
 ბასტარნებს, მიდიელებს, არმენიე-
 ლებს.

მათი მიწაწყალი გაჭიმული არის
 სივრცეზე მიდიიდან ვიდრე ლადირ-
 თამდე, ჩრდილოეთისაკენ, ხოლო
 სივრცეზე მდინარე პოტამიდიდან
 ვიდრე მასტუსიამდე, აღმოსავლე-
 თისაკენ. მათი ქვეყნები ტომების
 მიხედვით ასეთია: ლიხნიტასი, მი-
 დია, ადრიაკე, საიდანაც მორის
 სახეცხოვრება ადრიაკის ზღვი, ალბა-
 ნია, ვალლია, ამაზონისი, იტალია,
 არმენია დიდი და მცირე, თუსკენე,

*) კატა მუკოს გამოტოვებულია F-ში.

Καππαδοκία, Λυστανία, Παφλα-
γονία, Μασσαλία, Γαλατία, Κελ-
τίς, Κολχίς¹⁾, Σπαρτογαλλία, Ἰνδική,
Ἰβηρία, Ἀχαΐα, Σπανία ἡ μεγάλη,
Βοσπορήνη, Μαυρωσία, Δέρβρις,
Σαρματία, Τευრიανίς, Βασταρνίς,
Σουθία, Θράκη, Μακεδονία, Δελμα-
τία, Κολχίς, Θυτιαίς, Λοκρίς, Βοι-
ωτία, Αἰτωλία, Ἀτακίη, Ἀχαΐα,
Πελοπόννησος, Ἀκαρ[να]νία,
Ἡπειρώτις, Ἰλλυρίς (CB 46—48).

დედაბიწიხ მახაღვრობა

Τὰ δὲ ἔθνη ἃ διέσπειρα κή-
ριος ὁ θεὸς ἐπὶ τῆς γῆς μετὰ
τὸν κτεκλισμὸν ἐν ταῖς ἡμέ-
ραις Φαλέγ καὶ Ἰεχὼν τὰς ἀδελ-
φοῦς αὐτῶν τῆ παργοκαίᾳ, ὅτε
συνεχύθησαν αἱ γλῶσσαι αὐτῶν,
ἔστιν ταῦτα. α' Ἑβραῖοι οἱ καὶ
Ἰουδαῖοι, β' Ἀσσύριοι, γ' Χαλ-
δαῖοι... δ' Κασσιῖται, ε' Ἀλβανοί,
στ' Ἰνδοὶ πρῶτοι, Ἰνδοὶ δεῦτεροι,
...ζ' Σαρμάται, η' Φοίνικες, θ' Ἰ-
βηριοί, ι' ΚΑΙΚΕΣ, κα' Καππαδο-
κίαι, λβ' Ἀρμένιοι, λγ' Ἰβηρίας,
λδ' Βεβρανοί, λε' Σκύθαι, λς' Κόλ-
χοι, λζ' Σάνιοι, λη' Βοσπορῖανοί,
λθ' Ἀσικνοί... να' Βάσσοι, νβ'
Ἀδρῶκιοι, νγ' Σαρμάται, νδ' Γερ-
μανοί (CB 56—57).

ბა' ბესეები, ბბ' ღარიანები, ბგ' სარმატები, ბდ' გერმანელები...

კაპადოკია, ლისიტინია, პაფლაგო-
ნია, მესსალია, გალატია, კელტისი
კოლხიდო, სპანოჯალლია, ინდოე
თი. იბერიოე, აქაია, დიდი სპანე
თი, ბოსპორენე, მეოტისი, დერბისი:
სარმატია, ტავრიანენისი, ბასტარნი
სი, სკითთია, თრაკია, მაკედონია
დელმატია, კოლხისი, თეტრალ-
სი, ლოკრისი, ბეოტია, ეტოლია:
ატტიკა, აქაია, პელოპონესი, აკარ-
ნინია, ეპიროტისი, ილლირისი.

შემდეგნი არიან ის ტომნი, რომელნიც განაბნებინა ღუგალმა ღმერთმა დედამიწიანე წარღვნის შემდეგ ფალევისა და მისი ძმის იეკტანის დღევნებში, კოდლის აშენებისას, რომელსაც აიბრებენ მათი ენები: ა' ებრაელები, ანუ იუდეელები, ბ' ასირიელები, გ' ქალდეელები.... ივ' კასიელები, იღ' აღბანელები, იე' პირველი ინდოელები, მეორე ინდოელები.... კზ' სარმატები, კწ' ფინიკიელები, კთ' სირიელები, ლ' კილიკიელები, ლა' კაპადოკიელები, ლბ' სარმენიელები, ლგ' იბერიელები, ლდ' მებრანები, ლე სკითთები, ლვ' კოლხები, ლზ' სინიეები, ლწ' ბოსპორანები, ლთ' ასიანები.....

¹⁾ Κολχίαι V.

ცნობა კახშობს კარების შესახებ

Δέον γνῶναι καὶ τὰ κλίματα τῶν ἀγρώστων ἐθνῶν καὶ τὰ ὀνομαστά ἔρη καὶ τοὺς ἐπισήμους ποταμούς. ἀρξομαι διαγράψειν περὶ τῶν ἐθνῶν ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς καὶ μέχρι δύσεως ὅπως οἰκίσσιν.

Ἄδιαβηνοὶ καὶ Ταΐανοὶ πέραν οἰκοῦσι τῶν Ἀράβων.

Ἄλαμοσσυνοὶ ἐσώτεροί· εἰσιν τῶν Ἀράβων.

Σακκηνοὶ πέραν τῶν Τατανῶν.

Ἄλβανοὶ πέραν τῶν Κασπιανῶν πλῶν οἰκοῦσιν.

Πέραν τῶν Καππαδοκῶν εἰς τὰ δεξιὰ οἰκοῦσιν Ἀρμένιοι καὶ Ἴβηρες¹ καὶ Βερρανοὶ καὶ Σαΐθες καὶ Κόλχοι καὶ Βοσποριανοί. οἱ δὲ καλούμενοι Σάλλαι, οἱ καὶ Σανίται κεκλημένοι, οἱ ἕως τοῦ Πόντου ἐκτείνοντες ἕως ἐστὶν ἢ παρεμβολῆ² Ἀψαρῶς³ καὶ Σειπσώπολιν καὶ ὁ Ἰσσοῦ λιμῆν καὶ Φάσις ποταμός. ἕως τοῦ Τραπεζοῦντος ἐκτείνει τὰ ἔσθλη τὰυτα.

¹) Ἴβηρες V.—ამოლიტეს „ქრონიკაში“ სწერია: Hiberii, Irrani, Scylae Colchi, Bosforani, Sani qui appellantur Sannices usque Pontum extendentes (Chr. Pasch. II, 247).

²) Ἄψαρος ბერძნულ წყაროებში ხშირად გვხვდება (იხ. ჩვენი „გეორგია“ II, 94, 96 და III, 82, 83). იმათ აღინიშნება ქალაქი შავი ზღვის ნაპირას, კოლხიდაში, ბიზანტიის საზღვრების მახლობლად. ჩვენს ტექსტში შას ეწოდება პარემბოლῆ („ბანაკი“); ამ სიტყვით აღინიშნებოდა ისეთი ბანაკი, რომელსაც იმპერიის საზღვრებისათვის უნდა ეგდო ყური. სრულად ბუნებრივია, რომ ასეთს, იმპერიის საზღვრის მახლობლად მდებარე, ქალაქში იყო მოწყობილი მთავარი სატუსალო, სადაც ათავსებდნენ სახელმწიფო დამნაშავეებს; აგათიან მოგვითხრობს (III, 14) რომ გუბან მეფის მკვლელები იოანე და რუსტიკე ქალაქ აფსარუნტში გააგზავნა და იქაურ სატუსალოში დაამწყვდევინა სენატორმა ათანასემ (გეორგია II, 82—83).—ანდრია მოციქულის შესახებაც მოთხრობილია, რომ ის ჰქადაგებდა კაპადოკიას ἄλλοι τῆς μετέλη, διου ἢ παρεμβολῆ Ἄψαρος, καὶ φάσις ποταμός (Chr. P. II, 247).

საჭიროა აგრეთვე გავეცნოთ უცნობ ტომთა აღვლილებს, ცნობილ მოებს და შესანიშნავ მდინარეებს. დავიწყებ ტომთა აღწერით აღმოსავლეთიდან დასავლეთისაკენ მათი ბინადრობის კვალობაზე.

აღიიბენები და ტაიანები ცხოვრობენ არაბების გადაღმა.

ალამოსსინები არაბთა მახლობლად არიან.

საკენები ტაიანთა გადაღმა.

ალბანელები ცხოვრობენ კასპიის კარების გადაღმა.

კაპადოკიელთა გადაღმა, მარჯვნივ, ცხოვრობენ არმენიელები, იბერები, ბერჩიანები, სკვითები, კოლხები და ბოსპორელები. ხოლო მიწაწყალი ეგრეთწოდებული სალლებისა, რომელთაც სანიტებსაც ეძახიან, პონტომდე აღწევს, სადაც არის ბანაკი აფსაროსი, სებასტოპოლისი, ისეს ნავთსადგური და მდინარე ფაზისი; ეს ტომები აღწევენ ტრაპეზუნტამდე (CB 60—61).

დედაშვიბ ქალაქებო

Ἔδοξέ μοι καὶ τὰς ἐπισήμους πόλεις τῶν ἐπὶ τὰ κλιμάτων εἶσθαι.

Ε'. Κλίματος πέμπτου πόλεις ἐπίσημοι Ἰταλίας, Νεάπολεις, Ῥώμη, Ποτίολοι... Κακπαδοκίας, Κώμωνα, Ἀμάσεια, Καϊσάρεια, Μάζακα, Μηλιτίνη, Εἰκόβιον, Νικόπολις, Νεοκαισάρεια, Σάτκλα, Ἀρμενίας, μεγάλης Κολχίς.

ς'. Κλίματος ἑκτου Λογδοβონ, Δαλματίας, Σαλώνιοι. Κακπαδοκίας, Τραπεζοῦντα (CB 62—64).

შე საქობოდ მიმანია დავისახელო აგრეთვე შვილივე მხარის შსანიშნავი ქალაქები (მონარჟის ჩამთერა ქარაიქობისა)... შებუთე მხარის შესანიშნავი ქალაქები: ცტალოისა—ნეაპოლი, რომი, პოტოლი... კაპადოკიისა—კომანა, ამასია, კესარია, მაზაკა, მელიტინე, იკონოზონი, ნიკოპოლი, ნეოკესარია, სატკლა, დიდოარმენიისა—კოლხისი. მეექვსე მხარის ქარაიქობი: ლოგდონი, დალმატიის სალონის; კაპადოკიისა—ტრაპეზუნტი.

ლაზთა მეფე წათა

τὰς Ὀλυμπιάδας.

Ἰνδ. ιγ'. β'. ὑπ. Βιταλιανοῦ καὶ Ρουστανίου.

Ἰνδ. ιδ'. γ'. ὑπ. Ἰουστινιανοῦ καὶ Οὐαλερίου.

Ἰνδ. ιε'. δ'. ὑπ. Συρμάχου καὶ Βοηθίου.

Ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ Ἰζάβιος δ υἱὸς Ζαμνάξου¹⁾ τοῦ Δαζῶν βασιλέως, ἡ μόνον ἐτελείετο ὁ πατήρ αὐτοῦ Ζαμνάξης, εὐθέως ἀνηλθεν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸς τὸν θεοτάτην βασιλέα Ἰουστίνον, καὶ ἑαυτὸν ἐκδεδοκίως, περὶ ἐκάλεισεν ἀναγορευθῆναι αὐτὸν βασιλέα Δαζῶν ὑπὲρ τοῦ Ῥωμαίων βασιλέως, γινόμενον χριστιανόν, καὶ μὴ πρὸς συνήθειαν ὑπὸ τοῦ Περσῶν βασιλέως προχειριζόμενον ἀναγκασθῆναι αὐτὸν, ὡς εἶπα

825 თელიშავი ?

ინდიქტიონი 13.2 ვატალიანუს და რუსტიკუს კონსულობისას.

ინდიქტიონი 14.2 იუსტინიანუს და ვალერიანუს კონსულობისას.

ინდიქტიონი 15.4 სიმასტუს და ბოეთის კონსულობისას.

ამ წელს ლაზთა მეფის ზამნაქსის ძე წათი, როგორც კი მისი მამა ზამნაქსე გარდაიცვალა, მაშინვე ჩვილი კონსტანტინეპოლში ღმრთიერებრ მეფე იუსტინესთან. ამას ჩაბარა მან თავისი თავი და სთხოვა, რათა ის გაქრისტიანებული ყოფილიყო და ლაზთა მეფედ აღიარებულყო. რომაელთა მეფის მიერ იმ მიზნით, რომ ის, ჩვეულებისამებრ სპარსელთა მეფის მიერ ბელადანებული, იძულებული არ ყოფილიყო, ვითარცა ქვეშევრდომი და

¹⁾ Ζαμνάξου Δ, Ζαμνάξου V.— ²⁾ უფროს 521—524 წლებს.

ἀποκαίμενον καὶ παρ' αὐτοῦ προ-
χειρίζομενον βασιλεία, καὶ τὰς θυ-
σίας κοιῆσαι καὶ πάντα τὰ Περ-
σικὰ σφέδματα. ἦν δὲ κατ' αὐτὸν
τὸν καιρὸν βασιλεὺς Περσῶν Κωά-
δης, καὶ παρὰ Πέ,σαις ἐκράτει:
ὥστε βασιλέως Λαζῶν τελευταί-
ως ἄλλον βασιλεία στέφεισθαι.
τοῖτοις ὑπὸ τοῦ κατὰ καιρὸν βα-
σιλέως Περσῶν, τοῦ ἐθνικοῦ μὲν-
τοι τῶν Λαζῶν ὑπάρχοντα. καὶ
ἔχθαι; ὁ Τζάθιος παρὰ τοῦ αὐ-
τοῦ βασιλέως; Ἰουστίνου ἐφωτίσθη.
καὶ χριστιανὸς γενόμενος ἐγγημε-
γυναίκα Ῥωμαίων, ἐγγυον Ὀνί-
γου¹ τοῦ πατριάρχου τοῦ ἀπὸ κου-
ροπαλατῶν, Οὐαλεριανῆν. ἤ-τινα
εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ χώραν λαβῶν
ἀπήγαγεν, προχειρῖσθαι καὶ στε-
φθεῖς βασιλεὺς Λαζῶν ὑπὸ τοῦ
αὐτοῦ Ἰουστίνου βασιλέως, φορέσας
στέφανον Ῥωμαίων καὶ χλαμυδῶν²
ἀσπρον³ ὀλοσηρικόν, ἔχον⁴ ἀντὶ
πορφυροῦ χρυσοῦν βασιλικὸν
τάβλην, ἐν ᾧ ὑπῆρχεν ἐν μέσῳ
στηθῶν ἀληθινὸν μικρὸν τοῦ βα-
σιλικῶν χαρακτήρος; Ἰουστίνου
καὶ σπιχάρῳ ἀσπρον παραγαυδῶν,
καὶ αὐτὸ ἔχον χρυσᾶ πλοσυμῖα
βασιλικᾶ ὠσπῆτως φέροντα τὸν
χαρακτήρα τοῦ αὐτοῦ βασι-
λέως; Ἰουστίνου. τὰ γὰρ ἔχοντα
αὐτοῦ ἦν ἀπὸ τῆς χώρας αὐτοῦ
φουσαῖα, Περσικῶ σχήματι, ἔχον-
τα μαργαρίτας; ὁμοίως δὲ καὶ ἡ
ζῶνη αὐτοῦ ὑπῆρχεν διὰ μαργα-

ვის მიერ ხელდასმული მეფე,
მსხვერპლებიც შეეწირა და ყოველ-
გვარი სპარსული წესებაც შეესრუ-
ლებინა. ამ დროს სპარსელთა მე-
ფედ კოადი იყო, და სპარსელებში
მოღებული იყო, რომ როდესაც
ლაზთა მეფე გარდაიცვლებოდა,
სპარსელთა მაშინდელი მეფე მათ
სხვა მეფეს დაუყენებდა, რასაკვირ-
ველია ისრის, რომელიც ლაზთა
ტომიდან იყო. ის ბრწყინვალედ
იქმნა მოღებული თვით მეფე იუს-
ტინეს მიერ; ის გაქრისტიანდა და
ცოლად შეირთო რომაელი ქალი,
პატრიკიოსისა და აპოკუროპალა-
ტის ონიეს ქალიშვილი, სახიდაც
ვალერიანე. ეს მან წაიყვანა და წა-
ვიდა საკუთარ ქვეყანაში, ლაზთა
მეფედ ხელდასმული და დავეირ-
ვეინებული თვით იუსტინე მეფის
მიერ; მას ემოსა რომაელთა გვირ-
გვინი და თეთრი წმინდა აბრეშუ-
მის ქლამილი, რომელსაც მოწეუ-
ლი შოის ნაცვლად ჰქონდა ოქროს
სამეფო ზოლი, სადაც შუაში მო-
თავსდებოდა იყო იუსტინე მეფის და-
ლიან პატარა სურათი წელს ზე-
ვით, და აგრეთვე თეთრი სტიქა-
რი-პარავადი — ამასაც ჰქონდა
სამეფო ოქრომკედები — აგრეთვე
თვით იუსტინე მეფის გამოხატუ-
ლებით. მისი წალები — მისივე ქვეყ-
ნიდან ჩამოვანირი — წითელი ფერი-
სა იყო, სპარსულ წესზე მარგალი-
ტებით შემკული; ამგვარადვე მისი
სარტყელიც მარგალიტებით იყო

¹) Νόμου Μαλαται, ὁμοῦ თვითნებს ზოგიერთ ხელთნაწერში.

²) χλαμυδῶν (χλαμυδῶν) PV. — ³) ἀσπρον R. — ⁴) ἔχον PV.

ρετών. ἔλαβεν δὲ παρὰ τὸν βασιλέως Ἰουστινίου θώρα πολλὰ καὶ αὐτὸς καὶ γυνὴ αὐτοῦ Ὀυαλεριανή, ὡς ἀπαξ ἀναρχαιοθεῖα ἦτο: κρητραπεισα γαμηθῆναι αὐτῷ εἰς ἄλλα βασίλεια.

Καὶ γνοὺς τοῦτο Κωνσταντῆς βασιλεὺς Περσῶν ἐδήλωσεν διὰ πρεσβυτοῦ τῷ βασιλεὶ Ἰουστινῷ ταῦτα, ὅτι Φιλίας καὶ εἰρήνης μεταξὺ ἡμῶν λαλουμένης καὶ γινυμένης τὰ ἐλπίστων πράττει; Ἰδοὺ γὰρ τὸν ὑποκειμένον μοι βασίλεια Ἀσσύρων αὐτὸς προαχειρίσω, μὴ ὄντα ὑπὸ τῆν Ῥωμαίων ἐκίχησιν, ἀλλ' ὑπὸ τῶν Περσῶν τάξιν ἐξ αἰῶνος. καὶ πρὸς ταῦτα ἀνεδείχλωσεν αὐτῷ ἑαυτὸς βασιλεὺς; Ἰουστινὸς ταῦτα ἤμας; τίνα τῶν ὑποκειμένων τῷ βασιλεὶ οὕτω προσελαβόμεθα οὕτω πρὸς ἀτρέψαμεν, ἀλλ' ἐπιθῶν τις ὀνόματι Τζάσιος εἰς τὰ ἡμέτερα βασίλεια ἐδήθη προστίπται ἡμῖν ῥοσθηναί; μισαρὸς τινος καὶ ἑλληνικοῦ δόγματος καὶ ἀσέβων θυσῶν καὶ πλάνης δαιμόνων ἀδίκων, καὶ χριστιανὸς γενέσθαι ἀξιοσύμενος τῆς θυσάμεως τοῦ αἰώνου καὶ ἐκουραίνου θεοῦ καὶ θεμιουργοῦ τῶν ἀπάντων, καὶ κωλύσαι τὸν βουλούμενον εἰς τὸ βέλτιον ἐλθεῖν καὶ γινῆναι; θεοῦ ἀληθινὸν οὐκ ἐνεδέχεται. ὁθεν χριστιανὸν αὐτὸν γενό-

შემკული¹. ὁუსტინე მეფისაგან დიდძალი საჩუქარი მიიღო იმანაც და ვილერიაანეშაც, მისმა ცოლმა, როდესაც ის იძულებული თუ წაქეზებული იყო გაჰყოლოდა მას ცოლად უცხო სახელმწიფოში.

სპარსელთა მეფემ კოადმა ეს რომ ვიყო, მან აცნობა ოუსტინე მეფეს ელჩის პირით შემდეგი: „იმ დროს როდესაც ჩვენს შორის შეგობრობისა და ზავის შესახებ არის შეთანხმება მიღწეული, შენ მტრულ ნაბიჯებს სდგამ. აი, შენ თვითონ აკურთხე ჩემი ქვეშევრდომი, მეფე ლაზებისა, რომელიც რომელთა მმართველობის ქვეშ კი არ ყოფილა, არამედ ყველათვის სპარსელებს ემორჩილებოდა“. ამზე ოუსტინე მეფემ ასე უპასუხა: „ჩვენ შენი სამიჯნოს ქვეშევრდომთაგან არც არავინ მიგვიკედლებია, არც წაგვიქეზებია, არამედ იმით ვინმე, სახელად წათი, ჩვენს სამეფოში მოვიდა და ჩვენ წინ განრთხმულმა ვგებოფი ვეხსნა ის რუდაც. სადა გელი წარმართული სარწმუნოებისაგან, უწმინდური მსხვერპლებისაგან და ბოროტი ღმერთების თარგზონისაგან და გაგვექრისტიანებინა: მას შეგნებული ჰქონდა უკედივი და ზეციური ღმერთისა და ყველაფრის შემქნელის ძალა; და არ შეიძლება ბელი შეგვეშალა იმისათვის, ვინც მონიურე უკეთეს ჩიხი მო-

¹) ლახთა მეფის სამკაულის აღწერილობა იხ. იოანე მაღალა (გეორგიე III, 266 და იქვე შენიშვნა), აგათი III, 15 (გეორგიე III, 84 და იქვე შენიშვნა); შდ. აგრეთვე თეოფანე, ქრონიკაგრაფია (de Boor 168—169; იხ. ქვემოთ ამავე წიგნში გვ. 74—75).

μανον και ἀξιοθίνετ τῶν ἐκουρα-
νίων μυστηρίων εἰς τὴν ἕβαν ἀπα-
λῶσαμεν χώραν (CB 612—615).
ჩემული გავსტუმრეთ მის საკუთარ ქვეყანაში¹.

ქველთყო და ჭეშმარიტი ღმერთი
ეცნო. ასე რომ ის გაქრისტიანე-
ბული და ზეციურ მისტერიებს ზი-
არებული გავსტუმრეთ მის საკუთარ ქვეყანაში¹.

ინანულები და შქრობა ლაზების წინააღმდეგ

ταζ Ὀλυμπιαίς.

Ἰνδ. ζ'. α'. βκ. Ἰουστιανὸν
ἀδικοῦστος τὲ γ' μόνου.

Ὁ βασιλεὺς Ἰουστιανὸς κατὰ
τὸ πρῶτον ἔτος τῆς αὐτῆς βασι-
λείας μὴν ἀθύσιν κατὰ Ῥω-
μαίους ἰανουαρίῳ πρῶτῃ, τῆς
ἐκτῆς ἐπιμελήσεως, τοσαῦτα ἔργα
χρήματα καὶ παρέσχε πᾶσιν ὡς
ὀψείδε βασιλεὺς ἕτερος ἠπαύσεως.

Τῷ αὐτῷ ἔτει Πέτρος ἐπιλέ-
μησαν Τζαθίρ τῷ Δαζῶν βασιλεῖ,
ὡς πρῶτον Ῥωμαίους, καὶ λε-
πὲν ὁ αὐτὸς Τζαθῶς ἐπαμφε, καὶ
ἐβῆθη τὸν βασιλεὺς Ἰουστιαν-
ὸν καὶ τῆς Ῥωμαίων βοηθείας,
καὶ ἐπαμφεν αὐτῷ πλῆθος στρα-
τιῶν ὁ βασιλεὺς Ἰουστιανὸς
καὶ στρατηλάτας τρεῖς, Πηλῖσ-
φιὸν καὶ Κίρῶν καὶ Εἰρηνα-
ὸν τὸν Πενταβίας, καὶ ὀψείδε-
σαν πόλεμον, καὶ πᾶσι ἔπει-
τον Ῥωμαίων στρατὸν, καὶ ἔγα-

327 ოლიმპიადი².

ინდიქტიონი G. I. ოუსტინიანე ავუს-
ტის III კონსულობისას მარტო.

ოუსტინიანე მეფემ თავისი მე-
ფობის პირველ წელს, ავლინეს თვე-
ში, რომეული იანვრის პირველს,
მეექვსე ინდიქტიონს, იმდენი ფუ-
ლი დაბარჯა და გასცა ყველას,
რამდენიც არც ერთ სხვა მეფეს
არ გაუცრა თავისი მმართველობის
დროს.

იმავე წელს სპარსელებმა ომი
გამოწყობდნენ ლაზთა მეფეს წათის
რომაელების მხარეზე გადასვლისა-
თვის. და, აჲ, წათიმ კაცობი გაუგ-
ზავნა ოუსტინიანე მეფეს და სთხოვ-
და ნას რომელები მოეშველებინა.
ოუსტინიანე მეფეშაც გაუგზავნა მას
დიდძალი ჯარი და სამი სტრატე-
ლარტი, ველისარი, კერკუ და ირე-
ნე³, პენტადიას ძე. ომი გაჩილდა,
რომაელთა ჯარიდან მრავალი დაი-
ღუპა ამ ომში. და ოუსტინიანე მე-
ფე გაჯავრდა ამ სტრატელოტებზე,

¹) მთელი ეს ნაწიველი ხვეს „ქრონიკას“ თითქმის სიტყვა-სიტყვით აქვს
გადმოწერილი ოთახე მალაღას ქრონოგრაფიდან (იხ. გეორგიკა III,
268—265).

²) 327 ოლიმპიადი უდრის 529—532 წლებს, თუმცა მეექვსე ინდიქტიონი
ძველება 527 წელს.

³) ეს იგივე ირენე არის, რომელიც ოუსტინეს დროს ლაზეთში გავლან-
ლად იხსენიება Procopius BP I, 12 (გეორგიკა II, 21).

νάκητος κατά τῶν ἁγριατηλατῶν
 ὁ βασιλεὺς Ἰουστινιανός, οὐ φθο-
 νύοντες ἀλλήλοις προεβέβηον ἀλλή-
 λους καὶ ἐγνώριζον κατ' ἀλλήλων
 τῆ βασιλείῃ, καὶ διεβέβηατο αὐτὸς,
 Πέτρου τοῦ σαρατηλάτου τῆς ἀπὸ

რომ ისინი ერთმანეთის შუროთ
 ერთი-მეორეს ჰლალატობდნენ ბოლ-
 მე და მეფეს ერთმანეთის წინააღმ-
 დეგ აცნობებდნენ, და შესცვალა
 ისინი. როდესაც პეტრე¹, სტრა-
 ტელატი და მეფის აპონოტარი²,

1) ამ პეტრეს შესახებ დაწერილებით მოგვითხრობს პ როკოპი კგსა-
 რიელი. პეტრე შთაშობავლობით არზანნიდან იყო იუსტინეს მიერ ის ტყვედ
 იქნა წყავნილი 508 წლის წინა ხანებში, ისწავლა გრამატიკულ სკოლაში და
 გახდა იუსტინეს მწერალი, *γραμματεὺς* (Procopius RP II, 15; გეორგკა II,
 47). ამ ტერმინით აღინიშნებოდა სხვადასხვა მოხელის თანაშემწე, მისი მდივანი
 ან კანცელარიის გამგე. რადგან ეს კუთვნიის იმ ხანა, როდესაც იუსტინე „სხოლა-
 რონთა კომისი“ (comes scholae candidatorum) პატრიის მჭონებელი იყო და
 508 წელს ამიდასთან იბრძოდა „სამსახურთა მაგისტროსის“ (magister officio-
 rum) კელერის ხელქვეითი, ბოლო შემდეგ იყო comes excubitorum, ასეთი
 პირის *γραμματεὺς* საცნაოდ დიდი თანამდებობისა უნდა ყოფილიყო, ისევე რო-
 გორც დიდი იყო თანამდებობა *βασιλικῆς γραμματεὺς*, რომელიც სტრატეგოსის
 უახლოეს თანაშემწეს წარმოადგენდა ჰელინისტური სამყაროს პროვინციებში,
 კერძოდ ეგვიპტეში, როგორც პტოლემეაოსების ისე რომავლთა პერიოდისა, და
 ზოგჯერ მის მაგიერობასაც სწევდა (U. Wilcken, Grundzüge und Chresto-
 mathie der Papyruskunde I, 1, გვ. 11, 38; W. Schubardt, Einführung in
 die Papyrusforschung, Bri. 1918, გვ. 249). ამიტომ უწერია, უნდა ვიფიქროთ,
 პროკოპი, პეტრე იუსტინეს მწერალი იყო. შემდეგ, როდესაც იუსტინემ უფ-
 რო მალალ თანამდებობებსა და პატრეს მიაღწია (ის გახდა სენატორი, პატრიკიო-
 სი და, ბილეს, 518 წლიდან მეფე), ხანს პეტრე დარჩენილა მის მდევნად (ძველი
 ტერმინოლოგიით *γραμματεὺς*, ხოლო ახლით—*ροτάριος*; Du Cange, Glossa-
 rium mediae et infimae Graecitatis, გვ. 100k; *γραμματεὺς, ὁ καὶ ροτάριος*,
 τὸν ἀπορροῦσαν *γραμμάτιον*, ასეთი გამოთქმა ბევრგან გვხვდება): ამიტომ ამბობს
 ჩვენი „ქრონიკის“ ავტორი τὸν δὲ τὸν *ροτάριον τὸν βασιλικῆς*. იუსტინეს დროსვე
 მას, როგორც პროკოპი (RP I, 12; II, 15) ამბობს, სტრატეგოსობა მიუღია
 და დახეტი უმსახურთა, ხოლო იუსტინიანეს 528 წელს ის ავლავ გაუზგავნა
 დაბეთში, როგორც ეს აღნიშნულია ჩვენს „ქრონიკაში“ (და სხვა „ქრონოგრაფებ-
 ში“).—„ქრონოგრაფები“ (Malalas, Chr. Pasch., Theoph.) პეტრეს უწოდებენ
σαρατηλάτης, ხოლო პროკოპი—*σαρατηρῆς*. საზოგადო ხმარებაში ეს სიტყვები
 ერთი-მეორის მაგიერ გვხვდება; „ქრონოგრაფები“, ჩვეულებრივ, სტრატეგატის
 ხმარებას ამჯობინებენ. *σαρατηλάτης*; სარდალს ნიშნავს (ისევე როგორც *σαρα-
 τηρῆς*), მაგრამ VI საუკუნისათვის ამ ტერმინით აღინიშნება აგრეთვე უმაღლესი
 სამოქალაქო მოხელე, მმართველი გარკვეული ტერიტორიული ერთეულისა. ასე.
 პაპირუსების მიხედვით ჩვენ ვიცით, რომ ეგვიპტის პროვინციებში, VI—VII საუ-
 კუნეში, სარდალისა და სამოქალაქო მმართველის თანამდებობა გაერთიანებული
 იყო ერთი სახელწოდების ქვეშ *σαρατηλάτης καὶ μαγιστρος* RE (IV A, 256).

2) აპონოტარი (ἰσ δὲ τὸν *ροτάριον*) ვწოდება *ροτάριος*—ად ყოფილ პირს
 (იხ. წინა შენიშვნა).

νοταρίων τοῦ βασιλέως κατελιθύν-
 τος καὶ ἀποκινήσαντος αὐτοὺς καὶ
 λαβόντος τὰ ἐξέδικοτα παρ' αὐτῶν,
 καὶ συμβαλόντος τοῖς Πέρσαις
 μετὰ τῶν Λαζῶν πολλοὺς κατέ-
 κοψαν Πέρσας¹ (CB 617—618).

იქ ჩავიდა, ვადაყენა ისინი და
 ჩაიბარა მათგან ჯარი, ლაზებთან
 ერთად გაილაშქრა სპარსელთა წი-
 ნააღმდეგ და მრავალი სპარსელი
 გაჟლიტა.

¹) ეს ნაწყველები თითქმის სიტყვა-სიტყვითი ვანდოვრებაა იოანე მა-
 ლაღას თხრობისა (იხ. გეორგიკა III, 266—268); შდ. აგრეთვე თეოფანეს
 ქრონოგრაფ. 174 (de Boor; იხ. ჰუმბოლტ ამავე წიგნში გვ. 76) და ქედრენე
 (CB, p. 643).

თეოფილაქტე სიმოკატტა

თეოფილაქტე, მეტსახელად სიმოკატტა (Θεοφίλακτος Σιμοκάττης), VII საუკუნის ისტორიკოსია. წარმოშობით იგი ეგვიპტელია¹, ცხოვრობს და მოღვაწეობს კონსტანტინეპოლში ირაკლი კეისრის დროს (610—641); ფოტიუსი (Bibl., cod. 65) გადმოგვცემს, რომ მას სჭერია ეპარქოზისა და მდივნის თანამდებობა (... Θεοφίλακτου πρὸς ἐπαρχῶν καὶ ἀρχιεπισκόπου).

თეოფილაქტეს კალამს ეკუთვნის საბუნებისმეტყველო ნაშრომი, ცნობილი Quaestiones physicae-ს სათაურით, ეთიკურ-რიტორიკული წერილები და საისტორიო ნაშრომი (Ἱστορίαι). უკანასკნელი მოგვითხრობს შავრიკი კეისრის დროინდელ (582—602) ამბებს და, ამრიგად, წარმოადგენს მენანდრეს «ისტორიის» გაგრძელებას.

თეოფილაქტეს «ისტორია» შედგება რვა წიგნისაგან, რომელთაც წინ უძღვის რიტორიკული ზვიადობით შედგენილი „საუბარი“ (Ἐπιλογία) ფილოსოფიასა და ისტორიას შორის და „შესავალი“ (πρῶσις).

წყაროებად თეოფილაქტეს გამოყენებული აქვს მენანდრეს და იოანე ეპიფანიელის «ისტორიები». თვით თეოფილაქტე კი უხეად ჰყავთ გამოყენებული თეოფანე ქამთაილმწერელს (IX საუკ.), კონსტანტინე პორფიროგენეტს (X საუკ.) და სხვებს.

ყურადღებას იქცევს თეოფილაქტეს ენა: იგი საესეა რიტორიკული სახეებით, ზვიადი გამოთქმებით და მალალფარდოვანი შედარებებით²; ყველაფერი ეს, რასაკვირველია, საგრძნობლად აბუნდოვანებს აზრებს და ამწელებს ავტორის მიერ გადმოცემული ცნობების და-

¹ Ἐπει δὲ οὐκ ἔστι δὲ Θεοφίλακτος τῷ γένει Αἰγύπτιος (I^o h o t i i Bibl., cod. 65).

² აი, მაგალითად, როგორ იწყებს ავტორი თავის მოთხრობას 589—590 წლებში სვანეთში მომადარი ამბების შესახებ: ვინაიდან ჩვენი მოთხრობა აფრაატამდე მივიტანეთ, ისტორიის შინდვრებს, მთდით, ჩავუქსოვით ისიც, რაც რომაელებმა სვანეთის ვარშეშო მოიპოვედეს. მბატურებიც ზომ მნიშვნელოვანა და დიდ ნაკვეთებს რომ მომაზავენ, მანამდე არ უშვებენ ხელს ხელოვანის ყალამს, სანამ მთელის უმცირეს ნაკვეთებსაც არ გადაიღებენ სურათებზე» (III, 6; იხ. ქვემოთ გვ. 21).

2. მასალები საკვ. და კავკ. ისტორიისათვის,

ზუსტებას. მიუხედავად ამისა თეოფილაქტეს «ისტორია» მაგრიკი კეისრის ეპოქის საუკეთესო წყაროა.

ტექსტის დამუშავების დროს ხელთ გვექონდა შემდეგი გამოცემები:

Bekkerus Immanuel, Theophylacti Simocattae Historiarum libri octo. Bonnae 1834 (CB).

De Boor Carolus, Theophylacti Simocattae Historiae. Lipsiae 1887 (ჩვენი ტექსტი ამ გამოცემის მიხედვით არის გადმობეჭდილი).

De Boor Carolus, Excerpta de legationibus (iussu Imp. Constantini Porphyrogeniti confecta). Berolini 1903. I 221—227, II 477—489 (ნაწყვეტები).

Cousin, Histoire de Constantinople depuis le règne de l'Ancien Justin jusqu' à la fin de l' Empire, Tome III, 103—334, Paris 1685.

სტრატეგოსი ფილიპიკე და იპოსტრატეგოსი აფხიზი

Ὁ δὲ Φιλιππικὸς μεγάλιστρός
 νως εἰς τὸν ἐπίοντα ἐναυτὸν τῆ
 Ἀρξιοτηνῆ χῶρρα τὸ ἐόρου ἐμπέ-
 πηχε καὶ λαμπρὰν καὶ ἀξιολο-
 γωτάτην λείαν ἐξώγησεν. φήμη
 δὲ αὖ διέρρει ὡς ὁ στρατηγὸς
 φιλομαθέστατος ὢν καὶ πελεμι-
 κάς ἐπιστήμας ἐκ τῶν πάλαι σο-
 φῶν ἀρυσάμενος ἐκ τῆς Σικυπια-
 νοῦ τοῦ ἡγεμονικωτάτου ἀρχι-
 νοίας τὴν ἐντρέχειαν ταύτην τῆς
 σόφης στρατηγίας περιεβάλει.
 ὡς γὰρ οἱ τὰς ἱστορίας καθάπερ
 ἀγάλματα θεῖά τινα τῶν τεμένων

I 14. მომდევნო წელს ფილი-
 პიკემ¹ ამყავდ ჩაარკო შუბი ირზა-
 ნენის ქვეყანაში² და ბრწყინვალე
 და მოხსენების ღირსი ნადავლი
 იგდო ხელთ. ამზომდნენ, სტრა-
 ტეგოსი ფრიად განსწავლული იყო
 და მან სამხედრო საქმის ცოდნა
 ძველ ბრძენთა ნაწიღიღიდან შეიძი-
 ნაო და უბრწყინვალესი სარდლის
 სკიპიონის წაბადებით შეიმოსა თა-
 ვისი ბრძნული სარდლობის გამო-
 ცდილებათ. იმათ, რომლებიც ის-
 ტორიებს, ვითარცა რალაც ღვთაე-
 ბრივ ძეგლებს, წერილობით აღ-

¹) ფილიპიკე, მაგრიკი კეისრის სიძე, დანიშნულ იქნა აღმოსავლეთის სტრატეგოსად 584 წელს, იოანე მისტაკონის ამ თანამდებობიდან გადაყენების შემდეგ.

²) გ. ი. ილაშქრა არზანენის ქვეყანაში. ეს ლაშქრობა მოხდა 585 წელს.

της μνήμης γραφή καθ' ἑρῶσαντες
 διελέχθησαν, τὸν Ἀννίβαλ τὸν
 Καρχηδονίων στρατηγὸν τὴν ἀνὰ
 τὴν Εὐρώπην Ῥωμαίων διατέ-
 μνοντο; γῆν, Σικιλίων ὁ πρεσβύ-
 τερος τὸν οἶκον πόλεμον τῆ ἀνα-
 βολῆ ἀναθεῖς τῆ Καρχηδονίων
 χώρῃ προσπλέκεται καὶ ἐς μέγα
 κακοῦ ἐλέγλακε τὸ πολέμιον. τὸν
 δ' Ἀννίβαλ τὰς Καρχηδονίων
 τύχας ἀκηκόουσι ἐς τὴν ἑαυτοῦ
 ἀπαναξενεῖται τὰς μεταβολὰς τῶν
 πραγμάτων ἐκ τῶν εἰς αὐτὸν
 συμβεβηκότων δεινῶν παιδευό-
 μενον. καὶ οὕτως ἐδῶκει ὁ πρὸς
 Φιλίππικόν εἶναι λόγος παράλλη-
 λος. οὐκ ἀπο δὲ σκοποῦ γέγονεν
 αὐτῶ τῆ βουλή. ἔτι τε δὲ τὸν
 στρατηγὸν κάμινει τὸ σῶμα με-
 γίστου ν:σῆματος αὐτῶ ἐνσκήψαν-
 τος. διὸ ἐπὶ τὴν Μαρτυρόπολιν
 ἀφικνεῖται ἐπιτρέψας τὸ στρατεύ-
 μα Στεφάνῳ τῶ ταγματάρχῃ
 (ὕπασπιστῆς δ' αὐτὸς ἐγεγόνα:
 Τιβέριον τὸν αὐτοκράτορος;), τὸν
 τε Ἀψίχ τὸν Οὐννον τῶν ἄλλων ἡπιοστράτηγον ἐχειροτόνησε τά-
 ξτων (de Boor 66,10—67,3).

მართავენ ხოლმე მეხსიერების ტა-
 ძარში, უთქვამთ: როდესაც კარტე-
 დონიელთა სარდალი ანნიბალი
 ევროპაში რომაელთა მიწაწყალს
 აობრებდა, უფროსმა სკიპიონმა
 შესწყვიტა ომი შინ, გაილაშქრა
 კარტედონიელთა ქვეყანაში და
 დიდს უბედურებაში ჩააგდო მტე-
 რიო; ხოლო ანნიბალმა რომ გაი-
 გო, თუ რა ბედი ეწია კარტელო-
 ნიელებს, საშობლოში გაბრუნდა
 თავისი ლაშქრით და იქ საკუთარ
 თავგადასავალზე ისწავლა ბედის
 უკუღმართობათ. აი, ეს არის, მგო-
 ნი, შედარება სკიპიონისა და ფი-
 ლიპიკესი. მაგრამ ეს შედარება
 მიზანს ვერ აღწევს: სტრატეგოსის
 სხეული შეიპყრო რალაც საშინელ-
 მა სენმა. ამიტომ იგი მარტიო-
 პოლისში გაემგზავრა, ხოლო ჯარი
 ჩააბარა რაზმის უფროსს სტეფა-
 ნეს (ის თვითმპყრობელ ტიბერის
 მეფარე იყო), და ჰუნნი აფსიხი
 დანიშნა მთელი რაზმების იპო-
 სტრატეგოსად¹.

დაწვანარებული კოლხეთი

Ἐπινομένους δ' ἦρος καὶ III. 4. გაზაფხული² რომ დადგა

¹) ეს „ჰუნნი აფსიხი“ იხსენიება თეოფილაქტეს „ისტორიაში“ მომდევნო
 წლის (586) ლაშქრობის დროსაც: „ფილიპიკემ დარახმა რომაული ჯარი სამ ნა-
 წილად: მარცხენა ფრთა ჩააბარა ილიფრუდას (ის ემესის არქონტი იყო) და ჰუნნი
 აფსიხი იმავე ნაწილში ჩააყენა...“ (Theophyl. II, 3; ed. de Boor 73, 13—17;
 აფსიხი ამ სარდალს უწოდებს Ἀψίχ; Theoph. Chr ed. de Boor 224).
 თეოფილაქტე იხსენიებს აგრეთვე ამ საბელის მატარებელ მეფარე პიროვნებასაც.
 ავართა ჯარის იპოსტრატეგოსს (VIII, 5: .. πρὸς τὸν Ἀψίχ, τὸν ἡπιοστράτηγον τῆς
 Ἀβδῶν θανάτωος. de Boor 292,16—17).—²) ივლინსხმება 586 წლის გაზაფხული.

προσηγῆ, καὶ ἐπίχαριν ἔψιν παρεχόμενα τῆ γῆ, ἢ κατὰ τὸ εἰσθῆς τοῦ χρυσοῦ διανομῆ, τῶ μακρίῳ ὑπὸ τοῦ αὐτεκράτορος ἐξεπέμετε, ὃ δὲ Ῥωμαίων τε καὶ Περσῶν πόλεις ἐσφρίξατε καὶ ἐσφάδαζεν. τὸ δὲ Γεπκὴν, ταυτὸν δ' εἶπαι αἱ τῶν Σκλαυθῶν ἀγέλαι, τὰ περὶ τὴν Θράκην ἐς τὸ καρτερὴν ἐλυμαίνοντο, οἱ δὲ Μῆδοι τοῖς Ῥωμαίων στρατηγοῖς συγκυρήσαντες παρανάλωμα φόνου; ἐγένοντο, Ῥώμη δ' ἡ πρεσβυταις τῶν Ἀγοσθάρων ἀντειχεν ἐφόδοις, τῆ δὲ Διβῆ, αἱ τῶν Μαυρσυσίων δυνάμεις; διετέλουν ἐξίτηλοι; καὶ τῶ κλῆθει τῶν Ῥωμαίων ἀνθραγαθημάτων πρὸς τὸ ταπεινὸν καὶ κατητοιγημένον ἀπέκλινον. οὕτω μὲν οὖν ἐκεῖνα; μετὰ τῶν ἀσπίδων καὶ τῶν ἰγῶν; κατέθεντο τὸν αὐχένα Ῥωμαίοις ὑποχαλάσασθαι, καὶ τὴν [τε] ἰεμίαν ἐνηγκλιζόντο, ὃ δὲ φασί; οὐκ ἐβῆλετο τοῖς ἀμασιν; εἰρηναῖον γὰρ βεῖθρον τῶς περιεβῆλλετο τῶ διαυγαί τῆ; ἡσυχίας; καταρθεύων τῶς; Κῆλχας; μηδαμὸν κακῆμενος Μῆδον οἰκῆτορα, καὶ ὠδὲ πῶς τὰ Ῥωμαίων διατίθητό τ; καὶ συνστάττετο (de Boor 116,22 — 117,12).

და დედამიწას საამო და სამხიარულო ელფერი დაედვა, თვით-მპრობელმა (მაფიიონ), ჩვეულები-საშებრ, ოქრო ვაგზავნა ჯარისათვის დასარიგებლად; ომიც რომაელებსა და სპარსელებს შორის-ვაცხოველდა. გეტების ტომი ანუ—რაც იგივეა—სკლავების ბრძო-ნი სასტიკად არბევდნენ თრაკიის-მიდამოებს; მიდიელები შიშთხე-ვით შეეხებნენ რომაელთა სტრა-ტეგოსებს, და ტყუილ-უბრალოდ-სისხლი დაიღვარა; მოხუცი რომი-იგერიებდა ლოვობარდების იერი-შებს, ბოლო ლიბიაში მავრუსი-ების ჯარები უფრო-და-უფრო-სუსტდებოდნენ; რომაელთა უამ-რავი მამაკური ბრძოლის გამო-ისინი საცოდავად და სიწყალო-ბლად მოიღრიკენენ და იარაღთან და-სადავეებთან ერთად საკუთარი კი-სერიც ვაუწოდეს რომაელებს და ამ-ჯობინეს მშვიდობიანი ცხოვრება-თაზისის წყარსაც აღარ ამღვრევ-და სისხლი; მისი მშვიდობიანი მდ-ნარება სიწყნარის ბრწყინვალეობით-რწყავდა კოლხეთს და მიდიელ-მოსახლეს არსად არ ავაჭანებდა-აი, ასეთ წესრიგში იყო მოყვანილი-რომიელთა საქმეები¹.

¹) თეოლოგიკტის ამ სიტყვებიდან ჩანს, რომ VI საუკუნის ოთხმოციანი წლე-ბის ბოლოს კოლხეთში (ლაზეთში) შედარებით მშვიდობიანობა სუფევდა («ფა-ზისის წყალს აღარ ამღვრევდა სისხლი», «მისი მშვიდობიანი მდინარება სიწყნა-რის ბრწყინვალეობით რწყავდა კოლხეთს და მიდიელ მოსახლეს არსად არ ავაჭა-ნებდა»). ჩანს, 502 წლის ზავის შემდეგ ლაზეთის გამო დავა შეწყვეტილა. მაგრამ-ის საკითხი, რომელიც 562 წლის საზავო მოლაპარაკების დროს ლა დარჩა—სა-კითხი სვანეთისა—მაინც არ ყოფილა მოგვარებული; 589—590 წლებში ისევ სვანეთის წინააღმდეგ ლაშქრობს ირანი (იხ. ქვემოთ გვ. 21 შტდ.).

ლაშქრობა სვანეთის წინააღმდეგ

'Ετα! δὲ τὸν πρὸς Ἀφρατάην
 ἀπεπαρώσαμεν λόγον τοῖς διη-
 γήμασιν, φέρε δὴ, φέρε καὶ τὰ
 περὶ Σουανίαν τοῖς Ῥωμαίοις
 πραχθέντα τοῖς τῆς ἱστορίας λε-
 μῶν ἐπαφυσώσαμεν· καὶ ζαγ-
 ράφοι γὰρ τὰ μεγάλα καὶ περι-
 φανῆ τῶν μελῶν ἐγγραφάζαντες·
 οὐ πρότερον τοῦ φιλοτεχνήματος
 ἀποπαύοντα, πρὶν ἂν καὶ τὰ συμ-
 κρότατα μέλη τοῦ σιμπαντις τοῖς
 πίναξιν ἐγγραφάζωσιν. ἔτι δὲ ἐγδοῶν
 τῆς βασιλείας Μαρκελίου τοῦ αὐ-
 τοκράτορος, καὶ Βαράμ, ὃ τῶν
 Περσῶν στρατηγός, ἀμυταῖς θυ-
 νάμοισι τοῦ βαρβαρικῶς ὑπὸ Ὀρ-
 μίνδα, τῶν τῶν Περσῶν βασιλείας,
 κατὰ Σουανίαν ἐκπέμπεται. καὶ
 ἀδούκῃ τῆς ἐπιστάσεως τῶν
 Περσῶν γεγονόςαι, τὸ σπυδαῖς ἰ-
 μενον τῆ ῥαθυμίας ἐγένετο. ἀγχιε-
 ται γὰρ ἡ Σουανία κάριτα κριμῆς,
 καὶ ἀσχετος ἦν τὸ κακόν· ἐχθροὶ
 γὰρ τοῦ στρατηγήσαντος, τῆς
 Κολχικῆς ἀνηγεμονεύτου ὑποστάτης
 κηδεμόνος τε ὄρφανῆς καθεστῶτης,
 ὡς οἶα περὶ τῆς ἔω τῶν πολέμου
 σφριγῶντος. τῶν Ὀνήτων ἡγε-
 ρῶν τῶν πρὸς τῷ 369^α τῆς ἔω.

III 6. ვინაიდან ჩვენი მოთხრობა
 აფრაატამდე¹ მივიტანეთ, ისტო-
 რიის მინდვრებს, მოლით, ჩვეუქ-
 სოვით ისიც, რაც რომაელებმა
 სვანეთის გარშემო მოიმოქმედეს.
 მხატვრებიც ხომ მნიშვნელოვანსა
 და დიდ ნაკვეთებს რომ მოჭახა-
 ვენ, მანამდე არ უშვებენ ხელს ხე-
 ლოვანის ყალამს, სანამ მთელის
 უმცირეს ნაკვეთებსაც არ გაღაი-
 ლებენ სურათებზე.

შერეე წელს შავრიკის ავტოკრა-
 ტორობისა² სპარსელთა მეფის ჰორ-
 მიზდას მიერ სვანეთის წინააღმდეგ
 იგზავნება სპარსელთა სტრატეგო-
 სი ბარამი ბარბაროზთა ლაშქრო-
 თურთ. და რადგან სპარსელები
 მოულოდნელად თავს წამოადგნენ,
 ხაიხი გამოფხიზლდა დაუდევარი ძი-
 ლისგან. სვანეთი ხომ საშინლად ოძა-
 რცევბოდა, უბედურება აუტანელი
 იყო: ურისმგდებელ სტრატეგოსს
 მოკლებული იყო, ვინაიდან კოლ-
 ხიკე უსარდლო იყო და მომვლე-
 ლისაგან ობლად შთენილი, რადგან
 ამ დროს აღმოსავლეთში იყო ომი
 გაჩაღებული. ამრიგად, როდესაც
 ჩრდილო-აღმოსავლეთით დაბინა-
 ვებული ჰუნნები, რომელთაც სპარ-

¹) აფრაატა — ირანელთა სარდალი პერსარმენიაში; 589 წლის დასაწყისში ის პერსარმენიიდან გაემართა ირანელთა დასაბმარებლად ქალაქ მარტიროპოლისისაკენ, რომელიც ამ დროს ირანელებს ეკირაბთ და რომლის დასაბრუნებლად ბიზანტიელები იბრძოდნენ ფილიპიკუს მეთაურობით. ფილიპიკემ ომი წააგო, მთლიან მის ნაცვლად დანიშნულმა კონსტანტიოზემ სასტიკი ბრძოლა გაუმართა ირანელებს სისარგანონის ციხესთან; ამ ბრძოლაში დაიღუპა აფრაატა (Theophyl. III, 5—8).

²) ეს იგი 539—590 წელს.

οὐδὲ Τούρκους ἔθος Πέρσαις ἀπεκαλεῖν, καταπολεμηθέντων γιανώ; ἔπος εἶπεν ἐγκρατῶς ὑπὸ Ὀρμισθα, τὸν βασιλέως τῶν Πάρθων, ἐπὶ τὴν Κολχίδα ὁ Βαρᾶμ τὴν πόλεμον μεταβίβαζεν. ἐς τασεῦτον γὰρ εἰ τῆς Περσικῆς ἤρθησαν βασιλείας αὐχένες, ὡς φορολογεῖσθαι ὑπὸ τῶν Βαβυλωνίων τὸν Ὀδύνην, τὸ πρὶν τσσαράκοντα χιλιάδας χρυσῶν ἡμεῖς προσάσαι τοὺς Μήδους εἰσπραττόντων τῶν Οὐννων. πολυχρόστου τῆς τῶν Τούρκων ἀρχῆς ὑπὸ τῶν Περσῶν γεγονίας, ἐς μεγάλην τούτο δὴ τὸ ἔθνος ἐτέραπτε πηλυτέλειαν· κλίνας τε γὰρ ἐσφρηλατοῦντο χρυσοῦς καὶ τραπέζας καὶ κύλικας καὶ θρόνους καὶ βήματα ἵππικῶς τε κόσμους καὶ πανοπλίας, καὶ ὅσα τῆ μέθῃ τῆς πλούτου ἐπινενόηται. χρόνῳ δ' ὕστερον παρασπονδησάντων τῶν Τούρκων καὶ ἀξισόντων περὶ τῶν εἰσπράτων διδῆσθαι χρημάτων αὐτοῖς καὶ βαρυτέτην ἐπέθηκην γενέσθαι, τῶν τε Περσῶν τὸ τῆ; ἐπιβολῆ; τῶν φέρων οὐ φερόντων φορτίον, χειροτονεῖται ὁ πόλεμος. καὶ λαμπρᾶς τοῖς Πέρσαις γενομένης τῆς νίκης, ἀναικατάρρε! μετὰ τῆς τῆς τῆς τῆς πράγματα, καὶ ὑπὸ τῶν Περσῶν φορολογεῖνται εἰ Τούρκοι προσαφαιρεθέντες καὶ ἂ πρότερον αὐτοῖς συνήθιστο χρήματα καὶ πάλιν κινᾶ τὰ Περσῶν, καὶ περιβλεπτα τῆ Ὀρμισθα κ-

სელები ზეგულებრივ თურქებს ეძახიან, პართელთა მეფემ პორმიზიამ, ასე ვთქვათ, სასტიკად დაიპყრობა, ბარამმა ომი კოლხიდის წინააღმდეგ გადაიტანა. სპარსელთა სამეფომ იმდენად გაიმაგრა წელი, რომ ჰუნები ბაბილონელების მიერ დაბეგრულ იქნენ, იმ დროს როდესაც წინათ ორმოც ათას ოქროს ახლეჩებდნენ ჰუნები მიდიელებს ზვის ვულისთვის: თურქთა ჰეყანა ხომ ოქრომრავალი შეიქმნა სპარსელების წყალმობით და ეს ბალხი დიდს სიმდიდრეში ჩავარდა: საწოლებიც ოქროთი მოკედეს, მაგილებიც, სასმისებიც, საყდრებიც და საქადაგონიც, ცხენმოსართავე დიცა და საქურველიც და ყველაფერი, რასაც კი მოიგონებს მოქარბებული სიმდიდრე. ხოლო შემდეგ, როდესაც თურქებმა ხელშეკრულება დაარღვიეს და მოითხოვდნენ, რომ მათთვის მიეცათ უფრო მეტი ფული, რომ დამატებითი თანხა დიდი ყოფილიყო, სპარსელებმა ვერ აიტანეს სიმძიმე დამატებითი ხარკისა, და ომსაც საბაბი მიეცა. სპარსელების გამარჯვების საქმე ბრწყინვალედ წავიდა, მედთან ერთად შეტრიალდა საქმეებიც და თურქებიც სპარსელების მიერ დაიბეგრნენ; გაჩნდა ამისა მათ შინა ართვეს ის ფულიც, რაც წინათ ჰქონდათ დაგროვებული; სპარსელთა საქმეებიც კვლავ აყვავდა და პორმიზიანსაც ბრწყინვალე აღაფიხვდა: ნადავლად ჩამოტანილ იქნა ოქროს საწოლები, მაგილები და

θεστήται τὰ τρόπαια· λαφυρῶν γούνται γὰρ κλῆναι καὶ τράπεζαι καὶ θρόνοι χρυσοῖ κόσμος τε ἱππικὸς ἀμφορέϊς τε καὶ πάντα τὰ ἐς τυράνων συντεταγμένα τιμῆν. ἔπει δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν τὰ περὶ τοῦ Τούρκου ἐλέγχετο, ἀνατείναι κατὰ Σουανίας τὴν μάχαιραν, τῆς Σκυθικῆς Πέρσαις ἀπομαρυνθείσης· ἐκτάξεως, περιδεδος τοίνυν ὁ Βαράμ κατὰ τὸν Τουρκικὸν γενόμενος πόλεμον τῆ Σουανία προσομιλεῖ, καὶ λείας κρατήσας περιφανεύς, καὶ ἐπὶ τὴν Βαβυλωνίαν ἐκπέμψας ἐς τὸν Ἀράξην στρατοπέδουεται ποταμόν. ὃν Ἔρας ἀποκαλεῖσιν οἱ βάρβαροι. ὃ δ' αὐτοκράτωρ τῶν συμφεβηκῶτων ἀρχικῶς· Ῥωμῶν τὸν πολέμου κη̄εμ̄ινο καθίστησιν. γενόμενος οὖν ἐν τῆ Κελχίδι ὁ στρατηγός, ἦν Λαζικήν ἢ συνήθηε μετωνόμασε γλῶττα, καὶ τῷ ἐκείσε ἱεραρχοῦντι κοινολογησάμενος, ἀπάρας ἐντεῖθεν στρατοπέδουεται ἐπὶ τὴν Ἀλβανίαν αὐτὴν.

Ὁ δὲ Βαράμ πυθόμενος τὴν Ῥωμαϊκὴν παρουσίαν ἐγεγῆθει· ἦρα γὰρ Ῥωμαϊκῆς παρατάξεως αἰ πῶς αὐτῆ γελάν τὴν τύχην οἰόμενος. διὰ τοι τοῦτο διαπεραιωσάμενος τὸν γείτονα ποταμὸν ἐπὶ τὸ Κάνζακον¹ τὴν ὑποχώρησιν ἐπαποίησε ἐφελκόμενος ὡσπερ ἐπὶ

ტახტებიც, ცხენსართავებიც და ამფორებიც და ყველაფერი, რაც ტირანთა პატრივისათვისაა განკუთვნილი. ხოლო როდესაც თურქთა შესახები საქმეები მას უკვე აღარ აწუხებდა, სვანეთის წინააღმდეგ აღმართა მახვილი—სკვითური მეთმართ სული ხომ სპარსელებმისათვის გამოფიტული იყო. ამრიგად, თურქთა წინააღმდეგ ბრძოლაში სახელგანთქმული ბარამი სვანეთს მიმართავს, და, ხელთ ივლებს რა დიდძალ ნაღავლს, გზავნის მას დიდილონიაში და დაიბანაკებს მდინარე არაქსზე, რომელსაც ბარბაროსები ერასს უწოდებენ. ხოლო ავტოკრატორმა (ი. ი. მაჩიგიმ) რომ ვაივოს ეს ამბები, რომანოზი დანიშნა ომის ხელმძღვანელად. ეს სტრატეგოსი კოლხიდაში რომ მივიდა,— რომელსაც მდამიურმა ენამ ლაზიკე ვადაარქვა, და შეუთანხმდა იქაურ მმართველებს, დაიძრა იქიდან და დაიბანაკდა თვით აღბანისის წინააღმდეგ.

III. 7. ბარამმა, რომ შიტიკო რომიელების მოსვლა, ვაიბარა; მის უკვარდა რომაელებთან შებრძოლება, ვინაიდან ფიქრობდა, რომ ბელი მას რაღაცნაირად მუღამ უღიშოდა. ამიტომაც მან ვადალახა მეზობელი მდინარე და კანდაკისკენ დაიბნა; თითქოს შიდა სპარ-

¹) Κανζάκων F; თეოფილაქტეს სავ. — აქ იგულისხმება ირანის ქალაქი სავლეფოთი.

სადა წიგნებში მოცემულია ფორმა Κανζაკან d a c o, ურმიის ტბის სამხრეთ-აღმოს-

τὰ ἐνδότερα τῆς Περσίδος Ῥωμαίους, τούτων γούν ὁ Ῥωμανός ὑπαισθανόμενος φιλοπύστροφος γίνεται τὸ συνείσεν τῆ προθυμίας πραγματευόμενος. ὑποτονθορόζοντος¹ δὲ τοῦ πλήθους καὶ διαγανακτούντες καὶ τῆς πρὸς τὸ πρόσω ἐφιεμένου φορῆς, λόγοις ἐχέφροσι κατηνάζεν ὁ στρατηγός τὰ τῶν στρατιωτικῶν θράσους οὐδύματα. ἐπετόμψει δὲ καὶ ὁπλίτας πεντήκοντα ἀνερευασθαι τὰ τῶν πολεμίων κινήματα. οὕτοι ἐντυγχάνουσι εἰς ἡ κατασκήσεις τῶν Περσικῶν Ῥωμαϊκῆν περιβλαμμένοις ἐσθῆται. οἱ δὲ τῶς ἐλόντας ἀποβουκλιζῶσαι ἀποσκευάζονται τε τὸν κίνδυνον εἶναι Ῥωμαῖοι βεβαίως ἀμύνοι. καὶ πίστιν τοῦ λόγου προυτίθεσαν δὲ ἄξენτες τινὲς ἀτραποῦ νυκτὸς παραδεικνύειν ἀψύλακτον σιβαδευόμενον τὸ πολέμιον. οἱ μὲν οὖν τὸν ἄεθρον ἀσμενίσαντες καὶ πρᾶκρουσθέντες ὑπὸ τῆς ὑπαισχέσεως ἦλθσαν ὑπὸ τῶν Περσικῶν, ζωγρηθέντες τε καὶ μετὰ στρεβλήσεων τὰς ἀποκρίσεις πρὸς τὰς κεύσεις κινούμενοι κατὰθῆλα πέντα τῶ Βαρᾶμ ἐποιήσαντο, ὅπως ὁ Ῥωμανός τῆς Περσικῆς ἐπιβίβειν ἐν ταθάρρηκε γῆς, τὸ τε ὀλιγοστέον τῆς περὶ αὐτὸν μαχίμου ἑνάμεως. τούτων γούν ἑαλωκότων, τρεῖς τὸν ἀριθμὸν περισθεθέντες ἀναγγέλλουσι τῶ Ῥωμανῶ τὸ δυστύχημα, ὁ μὲν οὖν Βαρᾶμ

სეთში ითრევედა რომაელებს. ეს რომ შენიშნა რომანოზმა, უკან დაბრუნება მოიწადინა: კარვად გამოზომა, თუ რა იქნებოდა მისთვის ხელსაყრელი. როდესაც ბრძომ ბუზღუნი და ჯავრობა დაიწყო და წინ წასვლას ჩემულობდა, სტრატეგოსი ვონიერი სიტყვებით ამშვიდებდა სამხედრო სილალის სიმსივნეს. მან ორმოცდაათი ჰოპლიტი გაგზავნა მტრის მოძრაობის გამოსაკვლევად. ესენი სპარსელთა ჯარის ორ მშვერავს წააწყდნენ, რომლებიც რომაულად იყვნენ გადაცმულნი. ხოლო ამ მშვერავებმა მოინდომეს გზაკვალი დაეზნიათ დამტყვევებელთათვის: არწმუნებენ მათ რომაელები ვართო და აზით თავიდან იცილებენ საფრთხეს. იმათ დაარწმუნეს რომაელები, რომ ღამით ერთი უცნობი ბილიკით წაიყვანდნენ მათ და აჩვენებდნენ, თუ როგორ იწვა მტერი ზალახზე სრულიად დაუცველი. რომაელებიც, ვახარებულნი იმით, რომ მგერის მოსრავდნენ, და მოტყუებულნი ამ დაპირებით, შეპრობილ იქმნენ სპარსელთა ჯარის მიერ, წაყვანილ იქნნენ ტყვეებად, და მათ წამების ქვეშ უპასუხეს შეკითხვებზე და ყველაფერში გამოუტყდნენ ბარამს, სახელდობრ, თუ რატომ ვერ გაბედა რომანოზმა სპარსეთის მიწაწყალში შექრო, რომ მას თავის ვარშემო მეტად მცირე მებრძოლი ძალები ჰყავს. ამ დატყვევებულთაგან სამნი ვალარჩნენ

¹) ὑποτονθορόζοντος V და Suidas s. v. τονθορόζον, ὑποθροζόντος vulg.

τὸν ποταμὸν διενήξατο καὶ ἀνθι-
 τὴν Ῥωμαίων κεραιῶται γῆν, ὃ
 δὲ τὸν Ῥωμαίων προεστῶς εἰς
 τοὔπισθω παλιννοσθεῖ. τὸντο διε-
 γνωκότες οἱ βάρβαροι ἐπέτιθεντο
 τοῖς Ῥωμαίων συντάγμασιν. ὃ δὲ
 στρατηγὸς τῆς Κολχίδος στρα-
 τῶν ἀθροίσας ἐσῶκαζεν¹ θπῶς
 ἔχει γνώμη; τὰ τῶν Ῥωμαίων
 συντάγματα, καὶ εἰ ἀρρενικὰς
 ἔχουσι: τὰς ψυχὰς πρὸς παρὰ-
 ταξίν. τῆς Ῥωμαίων τοῖνυν πληθί-
 ος παροτρυνόμενης πρὸς πρόλεμον,
 ὃ Ῥωμαίων στρατηγὸς τοὺς ἀλκι-
 μωτάτους ἀπὸ τῶν ἀθροιστέρων
 διεκρίνεν καὶ τὸ μὲν μάχιμον
 ἦς ἑαυτὸν ἀνελάμβανεν, τὸ δὲ
 ἀπόλεκτον περιφρουρεῖν τὸν χά-
 ρακα διεκόσμησεν. εἰς ζέκα τοῖ-
 νυν χιλιάδας τῆς μάχίμου ἐρώσης
 [δυναμίας]², ὅσο προθέσειν τὸ
 ἐπικτικὸς ὃ στρατηγὸς διετάξεντο.
 αἱ τῆς προτρεχούσης τῆς Περσι-
 κῆς στρατιᾶς συναντήσασαι: ἐξ-
 λαγγί γενναίως πᾶσαν διώλεσαν,
 κρημνοῦ συγκρήσαντες; καὶ τετε-
 χύτως τοῖς βαρβάρους τὰ τῆς θῶ-
 φυγῆς ἀνεπίτευκτα. τῆς δὲ κα-
 ταβίωξω; ἐμφανῶς γενόμενης
 καὶ μέχρι τοῦ βαρβαρικοῦ χάρα-
 κος λαβούσης τὴν πρόσθον, ὡς καὶ
 τὸν Βαρδὰ κατακλαγήναι: ἐπὶ τῆ
 συνάξει τὸν θράματι., ἐπανήκεν
 ἡ προτρέχουσα δύναμις τῆς Ῥω-

და იმათ შეატყობინეს რომანოზს
 მომხრანი უბედურება. ბარამი კი
 ვიადვილა ბრძინარებზე და კვლავ
 რომაელთა მიწაწყალი მისცა ოთხ-
 რებას; რომაელთა ჯარის მეთაურ-
 მა უკან დაიხია. ბარბაროვებმა
 რომ გაიგვეს ეს, შეუტყვეს რომაელ-
 თა რაზმებს. კოლხიდის სტრატე-
 გოსმა შეკრიბა ჯარი და მოსინჯა,
 თუ როგორი სულისკვეთება სუ-
 ფევდა რომაელთა რაზმებში და
 მამაცურად იყვნენ თუ არა განწ-
 ყობილნი საბრძოლველად. რადგან
 რომაელთა ჯარს ბრძოლის სუ-
 რვილი აღმოაჩნდა, რომაელთა
 სტრატეგოსმა გამოარჩია ყველაზე
 უფრო მამაცი ჯარისკაცები და
 უფრო სუსტებისაგან გამოაცალ-
 კევი, მებრძოლი ნაწილი თავისთან
 წაიყვანა, ხოლო დანარჩენნი ბანაკის
 საღარაჯოდ განაწესა. ამრიგად,
 მებრძოლი ჯარის რაოდენობა ოთ-
 ათას კაცამდე რომ აღმოჩნდა,
 სტრატეგოსმა ორ ათას მძიმედ
 შეიარაღებულს უბრძანა დაწინაუ-
 რებულიყო. ესენი წააწყდნენ ერთ
 სპარსულ ფალანგს, რომელიც და-
 წინაუბრებულიყო და თავისი ჯარის
 წინ მიდიოდა, და ვეკაცურად
 გაანადგურეს ის მთლიანად. ცი-
 ცამო აღვილი შეხვდათ და ბარბა-
 როვებისათვის შეუძლებელი შეიქ-
 მნა გაქცევა. რომაელები ვიშლი-
 ლად დაედევნენ და სდიეს თვით

¹) ἔσκαζεν *Suidas*; უფრო სწორი უნდა იყოს *ἐσῶκαζεν* (გადატანითი მნიშვნელობით „მივდამოვდებოდა“).

²) *δυναμίας* უნდა იყოს *de Boor*-ი, რადგან თეოფილაქტე უამხიცივოდ არ მხარობს, საზოგადოდ, ἡ μάχίμος-ი.

μαίων πληθύνος, και τούτων καταφανών τῷ Ῥωμαίων στρατηγῷ γενόμενων, και τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐκτάξεως ὀργάνης συμπλακῆναι τοῖς Μήδοις, ὁ Ῥωμαχνὸς τὴν ἀπόμαχον ἡρεμίαν ἡσπάζετο; δέει τῆς ἀπειροπλάστου τῶν βιβάρων ἀθροίσεως. ἐπεὶ δ' οὐχ οἶδός τε τὴν χαλιναγωγεῖν τὸ ὑπὲρ τῶν ἐναγχοῦ ἀνδραγαθίμασι ἠσπυροῦμενον, πρὸς παράταξιν τὰς δυνάμεις καθώπλιζεν. συνήγνα δὲ και τὸ βάρβαρον. στρατοπεδεύονται γοὺν ἐκάτεροι δυνάμεις ἐν πεδίῳ τῆς Ἀλβανίας, ἃς διεῖργε τῆς παρατάξεως ἀπερρώξ τις ἀρχιβαθῆς ἐκ τοῦ Ἀράξου πταμοῦ προερχόμενος. τὰ μὲν οὖν πληθῆς ἐπὶ ταῖς ὄχθαις ἐναυλιζόμενα τοῦ μαιεύσαντος ὕδατος; ἐδῆσαν τε και ἀντελάμβανον λόγους. τρίτη δ' ἡμέρα, και ἄγγελος ἀπὸ τοῦ Περσικοῦ πρὸς τὸν Ῥωμαχνὸν παραγίνεται τὸν πόλεμον ἐξαιτούμενος, χῶραν τε τῆς διαβάσει ἡ Ῥωμαίους Πέρσαις παρέχεσθαι ἡ τὸ βάρβαρον τοῖς τῶν Ῥωμαίων στρατεύματιν (de Boor 120,25—124,27).

გარანტიის საკითხი, რომ ან რომაელებმა დაუთმონ სპარსელებს წყალზე გადასვლა, ან ბარბაროსებში რომაელთა ჯარებს¹.

[სპარსელები ამ ბრძოლაში დამარცხდნენ, რისთვისაც ბარამმა სპარსელთა მეფის ჰორმიზდას რისხვა დაიშსახურა²].

¹) III, 6—7 თავებში აღწერილი, სვანეთის წინააღმდეგ და სვანეთის გამოწარმოებული, ლაშქრობის შესახებ თეოლოგიკური დამატებით ცნობებს იძლევა III, 18-ში; ქვემოთ გვ. 32—33 და იქვე ჩვენ შენიშვნა.

²) ამის შემდეგ თეოლოგიკური მოვლათა ბარამის განდგომის შესახებ და შინაური არეულობის შესახებ, რომელიც შედეგად მოჰყვა ბარამის გან-

ბარბაროსთა ბანაკებში ისე, რომ ბარამიც კი ვაოცებული იყო საქმის ასეთი დეტალირებით; შემდეგ, რომაელთა წინააღმდეგ დაწინაურებული რაზმი უკან გამობრუნდა. ეს შეიტყო რომაელთა სტრატეგოსმა და, თუმცა რომაელთა მხედრობა მილიტარული შებმა ისწრაფოდა, მაგრამ რომანოზმა მაინც არჩია შეეწყვიტა ბრძოლა და შეესვენა, რადგან ეშინოდა ურიცხვი ჯარის მქონე ბარბაროსებისა. მაგრამ რადგან მან ვერ შესძლო ლავამი ამოეღო ებლობან მოპოებული წარმატებით გათამამებული ქვეშევრდომებისათვის, შეუდგა ჯარების დარაზმვას საბრძოლველად. ბარბაროსებიც, თავისი მხრით, დაიბარბინენ შესახვედრად; ორივე ჯარი ბანაკებში აღბანის დაბლობში. საბრძოლველად დაწყობილ ჯარებს ჰყოფდა ერთმანეთისაგან ერთი ღრმა შენაკადი, მდინარე არაქსის შტო; წყლის ნაპირებზე დაბინავებული ჯარები ერთმანეთს ესაუბრებოდნენ კიდევ. მესამე დღეს სპარსელებისაგან მოციქულიც მოდის რომანოზთან და მოითხოვს ომის დაწყებას, რათა

ბიზანტიისა და ირანის ურთიერთობა 545—572 წლებში

'Αλλά πρὶν τὰ τε τῷ Βασιλεὺς διαπραχθέντα τὰ τε συμβεβηκότα κατὰ τὴν Χροσθίου τὸν νεωτέρου προσχώρησιν διεξεδιχώτερον ἐπεξέλιθωμεν, ἐπαναζεύξωμεν τὴν ἀφήγησιν ἐπὶ τὴν Ἰουστινίου τὸν νεωτέρου βασιλείαν, τὸν λόγον που πρὸς τοῦνπιῶ μακρὸν ἀνακλίναντες· τὰς αἰτίας γὰρ ἐνεσθῆεν λέξομεν τῆς Περσικῆς ταύτης καὶ πρესβύτιδος μάχης. αἴτιον γὰρ τῷ ἀπραλείπτῳ τῶν ἀφηγημάτων οἱ τῆς ἱστορίας ὡραῖσθησονται πίνυκας.

Ἰουστινιανὸς τὸν αὐτοκράτορος πρὸς τὴν ἀκέραιον λήξιν μετὰχωρήσαντος, ἐνέα καὶ τριάκοντα ἔτεσι· τὰ Ῥωμαίων διθύναντος· σκήπτρα, γίνεται τῆς τῶν πραγμάτων ἡγεμονίας ἐκδύσας Ἰουστίνος ὁ νέος· ἀνελεψίδος· ὁ ἕντος ἐτύχχανεν τὸν Ἰουστινιανὸς τὸν αὐτοκράτορος. ἐξῆς τοῦ γαροσὲν ἐνισυτῶ τῆς βασιλείας Ἰουστίνου τ. ὁ νέος παρασκευασάν-

დგომას, და ამთავრებს მ. თავს იმის მითითებით, რომ ჰორმიზდას გადაყენების შემდეგ მეფედ არჩეული მისი შვილი ხოსრო („ხოსრო-პარავი“) ბიზანტიელებს მიმართავს დახმარებისათვის ბარამის წინააღმდეგ.

1) აქედან, მ. თავიდან თეოფილაქტე უბრუნდება ძველ ამბებს, იუსტინე II-ის მეფობის ხანას. თუ არ მივიღებთ მხედველობაში თეოფილაქტეს მაღალფარდოვან გამოთქმებს, აქ მოცემულ თხრობაში თითქმის სიტყვა-სიტყვით მუორდება ის, რაც იოანე ეპიფანიელს ჰქონია მოთხრობილი (იხ. გეორგიკა III, 198 შმდ). ჩვენ მიერ თავის ადგილას (გეორგიკა III, 196) დასმული საკითხისათვის საგულისხმოა ის გარემოება, რომ თეოფილაქტე იმუორებს ცნობას თურქთა ელჩების მოგზაურობის შესახებ აღანთა ქვეყანაზე გავლით, ხოლო იოანე ეპიფანიელისაგან განსხვავებით ის თურქთა ელჩების გავლას აღანთა ქვეყანაზე და ირანელების ცდას, მოესყიდათ აღანელები ამ ელჩების დასაღლაგად. უკავშირებს თურქთა ქვეყნიდან ბიზანტიაში მიმავალ ელჩებს და არა, პირიქით, ბიზანტიიდან თურქთა ქვეყანაში მიმავალებს.

III 9. სანამ¹ დაწვრილებით შევხებოდეთ ბარამის საქმიანობას და იმას, რაც ხოსრო უმცროსის რომაერთა მხარეზე გადასვლის გამო მოხდა, ცოტათი უკან დავბიოთ სიტყვა და ჩავაქსოვოთ მოთხრობა იუსტინე უმცროსის მეფობის შესახებ: იქ ვიტყვით ჩვენ ამ დაუბოლოვებელი სპარსული ომის მიზეზების შესახებ; მხოლოდ ამ გზით— ამბების უკლებლად მოთხრობით— შეიძლება იქნას შეძკული ისტორიის სიები.

როდესაც თვითმპყრობელი იუსტინიანე, ოცდაცხრამეტი წლის განმავლობაში რომაელთა საკის მართვის შემდეგ, უმწიკვლო ბედს ეზიარა, მმართველობის სადავეების მემკვიდრე გახდა იუსტინე უმცროსი: ის თვითმპყრობელ იუსტინიანეს დისწული იყო. იუსტინე უმცროსის მეფობის მეშვიდე წელს რომაელებმა— მათი მეფის უგუნურების წყალობით— დაარღვიეს ხელშეკრულებ-

των Ῥωμαίων τῆ τοῦ βασιλέως
 κούφοτη, ἡ δὲ τῆς εἰρήνης εὐ-
 δαιμονία διασπάται τε καὶ πε-
 ριρρήγνυται, ἐπεισάγεται δὲ Ῥω-
 μαίους καὶ Μήδους ὁ πόλεμος, ἡ
 δεξιαμενὴ τῶν κακῶν, τὸ πάντων
 τῶν ἐυστυχημάτων ὧ· ἔστιν εἰ-
 πεῖν καταγῶγιον, τὸ ἀρχέτυπον
 τοῦ βίου λυτήριον, ὃ σηπεδὸνα
 τῶν ἀνθρώπων πραγμάτων ἀπο-
 καλῶν τ·; οὐκ ἂν ἀμάρτη τοῦ
 πρόποντος. αἱ δὲ συνθήκαι πεν-
 τηκοντούσιδες Ῥωμαῖοι; καὶ Πέρ-
 σαι; διαμολόγηται, αὐταὶ τῆ με-
 γάλῃ τοῦ βασιλέως ἀνείχ διαφ-
 θείρονται τε καὶ παρατέμνονται.
 κἀντεθεν ἡ ἀρχέτυπος πρόβος
 τῶν Ῥωμαϊκῶν ἐγένετο. κατα-
 τῶνται δὲ Ῥωμαῖοι τοῦ; Πέρ-
 θους καὶ τ.δ. πόλεμου δεξιου-
 γούς ἀνεκήρυται, φάσκοντες
 τοῦ; Ὀμηρίτας (Ἰνδῶν δὲ τὸ
 γένος καὶ Ῥωμαῖους ὑπήκουον)
 πρὸς ἀπόστασιν ὑπ' αὐτῶν ὑπο-
 πείθεσθαι, εἶτα μὴ νενικημένους
 ἐκείνους ταῖς εἰσρηγῆσαι πύσχειν
 ὑπὸ Περσῶν δ· ἐφ' ὧν ἀνῆκε-
 ται, τῆς εἰρήνης; διαλαχυμένης
 Πέρσαι; τε καὶ τῆ Ῥωμαϊκῆ
 πολιτείας. προσέτι γε χαλεπαί-
 νοντες ἐφάσκον ἔτι γε πρὸς Ῥω-
 μαῖους Τούρκων πρεσβευταμένων
 τότε ἦν ἡρώτων ὑπορθεῖν τούς
 Ἄλαγους χρήμασιν ἐπειράθησαν
 Πέρσαι, ἐφ' ἧ δὲ αὐτῶν λόγους
 ἀναιρεθῆναι τοῦ; πρέσβεις καὶ
 κωλύμεν ἀποκληρώσασθαι τὴν
 διαβίαν, φιλιτιῶς Ῥωμαῖοι τὸ

და და მშვიდობიანი კეთილდღეობა
 მოსპეს და გაიხადებურეს: რომაელებ-
 სა და მიდიელებს შორის კვლავ ჩა-
 მოვარდა ომიანობა, ბოროტებათა
 აუბი, ყოველგვარ უბედურება-
 თა თუ შეიძლება ასე ითქვას—სას-
 ტუმრო, სიცოცხლეს გამომსალმებე-
 ლი საწყისი, რომელსაც არ ვუილა-
 ტებდით სიმართლეს თუ ვუწოდებ-
 დით ადამიანის საქმეთა მღრღნელ
 ჩრჩილს. რომაელებსა და სპარსე-
 ლებს შორის დადებული იყო საზა-
 ვო ხელშეკრულება ორმოცდაათი
 წლის ვადით, და ოგი დაიძღვი და
 შეწყდა მეფის დიდი უგუნურების
 წყალობით. აქედან დაიწყო რო-
 მელთა უბედურებების უსაშინე-
 ლესი ზრდა. რომაელები პართე-
 ლებს სდებდნენ ბრალს და მათ
 აცხადებდნენ ომის დამწყებებად,
 ეუბნებოდნენ—თქვენ წააქეზეთ პო-
 მერიტები (ინდური ტომი, რო-
 მელთა ქვეშევრდომი) გადაგვდგო-
 მოდნენ ჩვენ და, თქვენს რჩევა-და-
 რიგებს რომ არ დაემორჩილნენ,
 საშინელი წვილებიანი დაატეხეთ მათ
 თავს თქვენი იერიშებით, როდესაც
 ზავი სპარსელებსა და რომაელ სა-
 ხელმწიფოს შორის დარღვეულ
 იქნებო. გარდა ამისა რომაელები
 უჯავრდებოდნენ სპარსელებს იმის-
 თვისაც, რომ, როდესაც თურქთა
 ელჩები რომაელებთან მიდიოდნენ,
 სპარსელებს მაშინვე ფულით დაუ-
 ხარბებიათ ალანები, რათა მათ
 ქვეყანაზე მომავალი ელჩები ვაეფ-
 ლიტათ, ხელი შეეშალათ მათი გა-
 დასვლისათვის. ასეთი ბრალდებე-

πολεμῶν ἀσμενίζοντες καὶ μικραῖς καὶ ἐξιτέλοις πρὸς ἀπορρημαῖς μεγάλας προόδους κακῶν σφισιν αὐτοῖς σοφιστεύοντες· οὐ γὰρ δηλοῦν αὐτοῖς τὸ φιλοπόλεμον προσεπόρισαν. Μὴ δὲ πατέρας τοῦ πολέμου Ῥωμαῖους κηρύττοντες αἰτίας ταύτας προπίθεσαν, τὸ ὑποδέχεσθαι τοὺς Ἀρμένιους Ῥωμαίους, ἐν ὑπηκόων μοίρᾳ Πέρσας τυγχάνοντας καὶ ἐς τυραννίδα ἐληλακότας ἀνελόντας τε Σουρήτην κλιματάρχην ὑπὸ τοῦ Περσῶν βασιλέως ἡ; Ἀρμένιων πολιτείας γενόμενον πρὸς ἐπὶ τούτοις τὸ μὴ ἐπιθεῖν Ῥωμαίους ἀπὸς ἕκαστον πεντακοστίας λίτρας χρυσίου κατὰ τὸ εἰσθὲς καταπίθεσθαι, ἃς Ἰουστινιανὸς ὁ βασιλεὺς ταῖς συνθήκαις διαμολόγησεν, οἷα περ ἀπαξισίας φορολογεῖσθαι ὑπὸ τοῦ Περσῶν βασιλέως. ὁ δ' ἦν οὐ τοῦτο, ἀλλ' ἐπὶ φρουρᾷ τῶν ἰχυρωμάτων ἐβίβοντο τῶν εἰς κοινὴν δύστασιν φρουρουμένων, ὅπως μὴ σχίσῃ τὴν εἰσοτὴν τῶν ἀπέριων ἐθνῶν καὶ ἑμὸρων ἢ ἀκατάσχετος δύναμις, καὶ βασιλείας ἑκατέρωθεν ἐπαγγέληται λῆσι; (de Boor 127,26 -129,20).

შობლევანებულ ძალას არ შესძლებოდა შემოსევა და ორივე სახელმწიფოს აღბრება,

ბის წამოყენებით რომელები სხარტულით ფიქრობდნენ ომზე, რაც მცირე და უმნიშვნელო საბაბებით იგონებდნენ დიდ ბოროტებათა ვაზრდის ხერხებს; აბა, რასარგებლობა მოჰქონდა მათთვის ომისაღმი მისწრაფებას! მიდიელებმა, თავისი მხრით, რომელები გამოაცხადეს ომის გამომწვევებად და შემდეგი ბრალდებები წაუყენეს: რომ რომელებმა მიიღეს და თავის მბრძანებლობის ქვეშ მოათავსეს არმენიელები, რომლებიც სპარსელების ქვეშევრდომნი იყვნენ, და რომლებმაც მოჰკლეს სურენა, სპარსელთა მეფის მიერ დაყენებული არმენიელთა სახელმწიფოს კლიმატარქად; ვარდა ამისა ანარკიდონი იმასაც, რომ რომელებმა აღარ ისურვეს ყოველწლიურად ეხადათ, ჩვეულებისამებრ, ხუთასი ლიტრა ოქრო, რომლის გადახდა იუსტინიანე მეფემ ხელშეკრულების ძალით იკისრა, აღარ ისურვეს თითქოს იმიტომ, რომ იუკადრისეს სპარსელთა მეფის მოხარკობა. მაგრამ ეს არ არის მართალი: ამ ფულს იხდიდნენ რომელები იმ სიმაგრეთა დარაჯების შესანახად, რომელთაც იცავდნენ საერთო თანხებით, რათა ურიცხვი მეზობელი ტომების

მაგრიკოს დაწერის ხომხეთში 578 წელს

Τιβέριος δ' ὁ Κεῖσαρ τῶν οὐκ
συντετυχηκότων αὐτῷ Μαυρίκιον

III 15. საქმეები რომ ასე და
როილდა ტიბერი კისარმა სტრა-

στρατηγὸν πρὸς τὴν ἀσπίδα, τότε
 ἔτι τότε τῶν σωματοφυλάκων τὸν
 βραχίονα; ἡγουμένον, ἐν τῆς κλι-
 τῆς¹ τῆς Ἀρμενίας; ἐξέτασαν. ὁ
 δὲ τὸν βαρβαρικὸν Στρατηγό-
 νης στρατάρχης, ἐπὶ τῶν χρόνων
 τῶν σπανῶν ἐνδραχισμένων
 τῶν τῆν εἰς προελθῶσαν Ἰω-
 μῆτις τε καὶ Μήδοις, παρασπον-
 δήσας; κατὰ Κωνσταντίνης; καὶ
 τῆς Θεοδοσιουπόλεως τὸ τάχος
 ἀπέστειλεν. ὁ μὲν οὖν στρατηγὸς
 τῶν Χαλδαίων τῆν δὲναμιν ἀνα-
 λαβόμενος τὰ περὶ τῆν Ἰωνστα-
 τίνην καὶ τῆν Θεοδοσιουπόλιν
 ἐλυμαίνετο, Ταμχοσέρ δ', ἐξ τῶν

ტეგოსად დააყენა მავრიკი, რომე-
 ლიც მაშინ შეფის მცველი რაზ-
 მების უფროსი იყო¹, და გაგზავნა
 არმენიის მაღლობებში². ბარბა-
 როსთა ჯარის უფროსმა სარხახორ-
 განმა კი, თუმცა რომელებსა და
 მიდიელებს შორის აღმოსავლეთით
 დადებული ხელშეკრულების³ ვადა
 ჯერ კიდევ გასული არ იყო, მაგ-
 რამ დაარღვია ხელშეკრულება და
 სასწრაფოდ გაგზავნა ჩანი ქალაქ
 კონსტანტინეს და თეოდოსიუპო-
 ლის წინააღმდეგ. ქალღეგელთა
 სტრატეგოსმა⁴ წასაბა ჯარი და
 კონსტანტინეს და თეოდოსიუპო-
 ლის გარშემო ადგილები გაანად-

¹) ტიბერტი კვირის დროს მავრიკი იყო შეფის მცველი რაზმების უფროსი (comes excubitorum).

²) კლიტოი V, კლიტოი სავ.

³) იგულისხმება სამწლიანი დროებითი საზავო ხელშეკრულება, რომელიც დაიდვა 578 წელს სოფ. ათრაელში, დარას მახლობლად (იხ. გეორგიკა III, 243—9).

⁴) Χαλδαῖοι („ქალღეგელები“ „ქალღეგელები“) თეოფილაქტეს „სტილი-
 რიაში“ ხოვჯერ ეწოდება ირანელებს (ე. ი. „სპარსელებს“). რომელთა აღსანიშ-
 ნავად ხვენი ავტორი გარდა ამისა მხარობს აგრეთვე Βασιλειῶσι, Μήδοι, Πέρσιν,
 Πρωσι. თეოფილაქტეს სტილის ბუნდოვანობის მიზეზით შეიძლება ადაშიანს
 ეფიქრა, რომ ზემოთ მოყვანილ ადგილას მოხსენებული Χαλδαῖοι ზღულისბობს
 ბიზანტიის იმპერიის იმ პროვინციას, სადაც VIII საუკუნიდან გამოყოფილი იყო
 ცალკე თემი Χαλδის და რომელიც ძველი აღმინსტრაციული დანაწილებით Pon-
 tos Polemoniakos-ში შედიოდა (სტეფანე ბიზანტიელის ცნობა „ქალ-
 დია, არმენიის ქვეყანა“ [გეორგიკა III 228] და მოსე ხორენელი სტეფანე-
 ბი—პონტოს პროვინცია კანიუკი, ესე იგი ხალტიკო [გეორგიკა III, 282] ხომ
 ამხე მოგვითითებენ). მაგრამ კონტრასტი ნათლად გვიჩვენებს, რომ იქ ირანელთა
 რომელიც სარდალი („სტრატეგოსი“) იგულისხმება: ირანელთა ჯარების უფ-
 როსმა სარხახორგანმა სასწრაფოდ გაგზავნა ბიზანტიელების ხელში შეყოფი ქა-
 ლაქების—კონსტანტინეს და თეოდოსიუპოლის—წინააღმდეგ ჯარები, ერთი მხრით
 „ქალღეგელთა სტრატეგოსი“ (მისი სახელი მოხსენებული არაა), ხოლო მეორე
 მხრით პერსარმენიაში შეყოფი ირანელი ჯარის წინამძღოლი ტამოსირი, რომელ-
 თაცან პირველმა გაანადგურა ადგილები კონსტანტინეს და თეოდოსიუპოლის გარ-
 შემო, ხოლო მეორეს შემთხვევაში ბიზანტიელთა მრავალრიცხოვანი ჯარისა, დასტო-
 ვა პერსარმენია და გაემგზავრა ირანში. ჩანს, „ქალღეგელთა სტრატეგოსი“ ირა-
 ნელი სარდალა და არა ბიზანტიელი.

τό τε Δάρως μὴν ἐπιζήτησθαι λοι-
πὸν ὑπὸ τοῦ Καίσαρος, καίτοι
Χοσρόου τοῦ πατρὸς ἐπὶ τῆς
βυζανθίνου τῆς διπλάτης ἀντι-
δοῦναι τῷ Καίσαρι, τό τε Δάρως
οὐκ ἀπαξιώσαντος ἀποκαταστή-
σαι τῆ τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆ (de
Boor 145,8—21).

ლოდა—რომაელებს უნდა დეთ-
მოთ ეს მისთვის—, დარაც ამიე-
რიოდან კეისარს აღარ უნდა ეძია,
თუმცა მისმა მამამ ხოსრომ სურ-
ვილი გამოსთქვა თანასწორ პირო-
ბებში დაზავებოდა კეისარს და
არც რომაელთა სახელმწიფოსა-
თვის დარას გადაცემაზე ამბობდა
ურს¹.

ბარამის დამარცხება ხვანეთში

Ὁ μὲν οὖν Βαρᾶμ ἐπὶ βαλῶν
ἀμα Χοσρόη, τῷ Περσῶν βασιλεῖ
τῆς πρεσβύτης καὶ εἰς τῆς Ἀρμε-
νίας αὐτάς, καὶ κατὰ τῶν πολέ-
μους ἐπιφανέστατος γεγονώς,
στρατηγός: [ὡς] μετ' οὐ πολὺ καὶ
τοῦ Περσικοῦ χειροτονεῖται ἀθ-
ροσμάτης. οὕτω δὲ κατ' ἐλίγην
ἐξαιρούσης τῆς τύχης αὐτῶν, ὡς
καὶ Βαρ: γβεδούμ τῆς βασιλικῆς
ἀναδειξά: ἐστίας (ὅν δὲ κουροπα-
λάτην Ῥωμαίοι: κατονομάζουσιν),
ἐς μέγα ἀπονοίας ἐλήλασεν, καὶ
ἐπὶ τῆς κατὰ Ῥόμωων νίκης με-
γάλα καὶ ἀκάθικτα πνέων τὰ τῆς
τυρκανίνης ὠδίνει κινήματα. ὁ μὲν
οὖν ὥσπερ σπινθήρα ἐν σποδῆ: τὴν
τοῦ βασιλέως Ὀρμιάδου ἀποκρύ-
πτει: τῆς λήπης ὑπόθεσιν, τὸ δὲ
πλῆθος: ἐξέμηγε φενάλη: συσκευα-

III 18. ბარიმი² სპარსელთა მე-
ფესთან, ხოსრო უფროსთან ერ-
თად შეიჭრა თვით არმენიებშიაც
და საომარ საქმეებშიც გამო-
ჩენილი კაცი შეიქმნა; ცოტა
ხნის შემდეგ კიდევ დაინიშ-
ნა სპარსული ჯარის სარდლად.
ბედმა იმდენად წამოსწია ის თან-
დათან წინ, რომ ის სამეფო სახ-
ლის დარიგებელში შეიქმნა (ეს ის
თანამდებობაა, რომაელები რომ
კუროპალატობას უწოდებენ) და
ასეთი აღზიდვით გათამამებური
დიდს უგუნურებაში ჩავარდა: თურ-
ქებზე მოპოებული გამარჯვებით
უზომოდ გათამამებულს ბატონო-
ბის სურვილები აღეძრა. როგორც
ნაკურჩხალს ნაცარში, ისე იმა-
ლავს გულში ჰორძიზდას გაწბი-
ლების განზრახვას: მან ააფორთაქა

¹) ეს მოთხრობა შეადარე მე ნანდრეს „ისტორიაში“ მოცემულ ცნო-
ბებს (გეორგიკა III. 250—251).

²) ამის წინ მოყვანილია მოკლე ბიოგრაფია ბარამისა, სახელდობრ რომ
ის პირანის (მობრანის) სახლისა იყო. არსაკიდების გვარიდან და რომ ის ხოსრო
მეფის დაახლოებული პირი იყო.—ამ ნე-18 თავით ამთავრებს თეოფილაქტე
თავის „უკან დახეულ სიტყვას“ და IV წიგნიდან განაგრძობს მოთხრობას ბარა-
მის გადადგომის შედეგების შესახებ.

σάμνος ἄς οἱα δὴ κατὰ τοὺς ὀπλι-
τικῶν τοῦ Περσῶν χαλεπαίνοντες
βασίλειος καὶ προσαπειλοῦντο; καὶ
φόνον τοῖς βασιλευσίν; στρατεύ-
μασι δὲ τὰ περὶ τῆς Σουαβίαν
τῆς συμπίπτει ἀτυχήματα. πρὸς-

ჯარი ტყუილების მოვონებით,
თითქოს მეფე ჯავრობდა სპარსელ-
თა ჯარზე და სიკვდილით ემუქ-
რებოდა ბაბილონურ ჯარებს იმ
დამარცხებათა გამო, რომლებიც
შეემთხვათ მათ სვანეთში. დასა-

1) აქ და III 6—7 თავებში თეოფილაქტე ეხება სვანეთის გარშემო ბიზანტიელებსა და ირანელებს შორის არსებული დავის საკითხისათვის მნიშვნე-
ლოვან ეპიზოდს: მგრიტი კურსრის მეფობის მერვე წელს (559/560 წ.), როდესაც
ირანელმა სარდალმა ბარამმა თურქებზე ბრწყინვალედ გაიმარჯვა და დიდძალი
სიმდიდრე იგდო ხელთ, მან სვანეთის წინააღმდეგ აღმართა მახვილი. სვანეთის-
თვის—და აგრეთვე ბიზანტიისათვის—ეს მოულოდნელი ყოფილა; ამ დროს სვანეთში
—და სავსებით ლახეთში—ბიზანტიას აღარ ჰყოლია საგანგებო სტრატეგოსი და
არც საკმაო რაოდენობა ჯარისა მდგარა იქ. ამის მიზეზი ის ყოფილა, რომ ამ
დროს ბიზანტიასა და ირანს შორის წარმოებული საომარი ოპერაციების ცენტრი
ლახეთში კი არ იყო, არამედ აღმოსავლეთში, არხანენის მიდამოებში; თეოფი-
ლაქტე ზომ ჯერ კიდევ III 4 თავში სწერდა: «ფაზისის წყალსაც აღარ ამღვ-
რებდა სისხლი; მისი მშვიდობიანი მდინარეობა სიწყნარის ბრწყინვალეობით რწყავ-
და კლდების და მიდიდელ მოსახლეს არსად არ აქუპანებდაო»; და რადგან ბიზან-
ტიის მთავრობის ყურადღება VI საუკუნის 50-იან წლებში აღმოსავლეთის (არ-
ხანენის) ფრონტებს მჭონდა მიქცეული, ამიტომ მთავრობა აღარ აბანდებდა ჯა-
რებს ლახეთში: «სვანეთი... ყურისმგდებელ სტრატეგოსს მოკლებული იყო, ვი-
ნაიდან კოლხიკე უსარდლო იყო და უმომეღლესიდან თბლად შთენილი, რადგან ამ
დროს აღმოსავლეთში იყო ომი გაჩაღებული» (III, 6; ზემოთ გვ. 21). ნაქს-სვან-
ეთის საკითხი, რომელიც 562 წლის სახეო მოლაპარაკების დროს გადაწყვე-
ტილი დარჩა და შემდგომ, იუსტინე II-ის დროს, არა ერთხელ დასმულა მოდაგეთა
შორის (იხ. გეოგრაფია III, 213—215), უკვე ფაქტურად გადაწყვეტილი ყოფილა.
თუმცა ამის შესახებ ბიზანტიური წყაროები არაფერს გვეუბნებიან, მაგრამ თეო-
ფილაქტეს ნითთება III 6 თავში, რომ სვანეთი «ყურისმგდებელ სტრატე-
გოსს მოკლებული იყო» დაკავშირებით იმ ცნობასთან, რომ ამ დროს სახოგა-
დოდ ლახეთიც უსარდლო ყოფილა, ნათელჰყოფს, რომ სვანეთი ამ დროს ირანე-
ლების ხელში არ ყოფილა. ამასვე ადასტურებს, რასაც ვიკრეღია, ის გარემოებაც,
რომ 560 წელს ირანელები ბარამის მეთაურობით ილაშქრებენ სვანეთის წი-
ნააღმდეგ. რომ ამ დროს სვანეთი ხელმეორედ ყოფილა დაპყრობილი ბიზანტიე-
ლების მიერ, ამას საბოლოოდ ამტკიცებს ოთანე ბიკლარელის «ქრონი-
კა» (იხ. ს. ყაუხჩიშვილი და ი. ბერაძე, სვანეთის ხელმეორედ აღება
ბიზანტიელები მიერ: «ტფილისის უნივერსიტეტის შრომები» ტ. VII, ტფ. 1938).
საყურადღებოა ის გარემოება, რომ თეოფილაქტეს ცნობაში სვანეთის
წინააღმდეგ ირანელების ლაშქრობა მოხსენებულია თურქების წინააღმდეგ ლაშ-
ქრობასთან დაკავშირებით: «როდესაც თურქთა შესახები საქმეები მას უკვე აღარ
აწუხებდა, სვანეთის წინააღმდეგ აღმართა მახვილი»; «თურქთა წინააღმდეგ
ბრძოლაში სახელგანთქმული ბარამი სვანეთს მიმართავს» (იხ. ზემოთ გვ. 22).
თეოფიანე უამთაღმეწერელიც, რომელიც ამავე ამბებს აღწერს 562

3. მასალები სპ. და კავკ. ისტორიისათვის, 1940, I.

εφερατο δὲ καὶ ἐπίπλαστα τοῦ Ὁρμισδοῦ προσταγμάτων ἀποκωλοβήσονται τὰ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον τοῖς συντάγμασι. [τῶν] ὑπὸ τῶν βλασφημῶν πρὸς τῶν διανοημένων. ἀντεσθεν παραδραμύττειται ἡ πᾶσα πλημῆς καὶ ἐς ἀνάστατον ἀπροσέξιν ἐχώρησεν (de Boor 148,20—149,12).

მოწმობიარ მას მოჰყავდა ვითომცჳ ჰორმიზდას განჯარგულელები, ნამდევილად მის მიერ შეთხზული, რომლებითაც სამეფო პრიტანეონებიდან ჯარებისათვის გასაცემად დაწესებული სურსათის რაოდენობა მცირდებოდა. ამიტომ მთელ ჯარში საშინელი ღელვა და აჯანყების სული ტრიალებდა.

წლის კვეშ (მადრიკის მეფობის მეექვსე წელს), აკავშირებს ამ ორ ლაშქრობას: მისი თხრობით ისე გაიზიდა, რომ ძირითადი ამ ორი ლაშქრობიდან სვანეთის წინააღმდეგ ლაშქრობა იყო: «სპარსელთა მეფემ ჰორმიზდამ სარდლად ბარამი დანიშნა და დიდძალი ჯარით სვანეთის წინააღმდეგ გაგზავნა. ბარამი მოულოდნელად დაგვცა სვანეთს, მის შემდეგ რაც თურქები სპარსელების მიერ იკმენ დამარცხებულნი» (Theoph. Chr. cd. de Boor, 292; იხ. კვეშოთ გვ. 80 შნდ.). შემთხვევითია თუ არა ან ორი ლაშქრობის დაკავშირება ერთმანეთთან? ჩვენ ვფიქრობთ, რომ არა: ისინი დაკავშირებული არიან ერთმანეთთან იმდენად, რამდენადაც სვანეთის საკითხი, როგორც ეს ჩვენ მიერ უკვე მითითებული იყო (გეორგიკა III, 206—208), დაკავშირებულია ჩრდილოეთიდან (და, მაშასადამე, თურქთა კვეყნიდანაც) ლაზეთში გადმოსავალი გზის საკითხთან.

სვანეთის წინააღმდეგ ირანელთა ლაშქრობის ამბავი, როგორც ეს აქამდე იყო ჩვენ მიერ მოთხრობილი თეოფილაქტეს და თეოფანეს ცნობათა საფუძველზე, თითქმის არავითარ გაუგებრობას არ შეიცავს. სამაგიეროდ, გაუგებრობას იწვევს იმავე ისტორიკოსთა მომდევნო თხრობა. თეოფილაქტეს მოთხრობით ბარამი ხელთ იგდებს სვანეთში დიდძალ ნადავლს და ბანაკდება მდინარე არაქსზე; ბიზანტიელების მიერ ლაზეთის სტრატეგოსად დანიშნული რომანოზი მდის ლაზეთში, უთანხმდება ადგილობრივ მმართველებს და ბანაკდება ალბანის წინააღმდეგ; ბარამმა უკან დაიხია, ბიზანტიისა და ირანის ჯარები, ვ. ი. რომანოზი და ბარამი, ერთმანეთს ზედმიწევნით ალბანის დაბლობში, მდინარე არაქსის ერთ-ერთი შტოს ნაპირებთან; აქ გამართულ ბრძოლაში ირანელები სასტიკად დამარცხდნენ. ეს დამარცხება იწყინა ირანის მეფემ ჰორმიზდამ და პატივი აჰყარა ბარამს, რომელმაც ამის შემდეგ აჯანყება მოაწყო ჰორმიზდას წინააღმდეგ. რა კავშირი აქვს ერთმანეთთან სვანეთის წინააღმდეგ მოწყობილ ლაშქრობას და მდინარე არაქსის სანაპიროებზე, ალბანის დაბლობში, დაბანაკებას? კიდევ უფრო ნათლად ჩანს ამ კითხვის დასმის საჭიროება თეოფანეს მოთხრობიდან: «რომანოზი მივიდა ლაზეთში და, მდინარე ფახისზე რომ იყო, ალბანის წინააღმდეგ დაბანაკდა» (cd. de Boor 202, 23—24: „καὶ εἰς τὸν θῆτον ὑπομένοντος ποταμὸν ἐπὶ τῆς Ἰβηρίας στρατοπέδωσεν): ცხადია, ფახისის ნაპირებზე ყოფნით ალბანის წინააღმდეგ ლაშქრობა შეუსაბამობას წარმოადგენს. ეს შეუსაბამობა მოთხრობის პირველ ნაწილსა და მეორე ნაწილს შორის უგრძნია თეოფანეს „ქრონიკრაფის“ ზოგიერთ გადაწყვერს და ამით აიხსნება ის, რომ ზოგიერთი გადაწყვეტი პირველ ნაწილში ნაცვლად Σουρία-ს იხდევდა Σურმარია ან Σουარია, ხოლო სხვები მოთხრობის მეორე ნაწილში

კავკასიის შიგნით

Και εντα ης βασιλεις εκπε-
 πτωκας ην Κτησφωνα τε κα-
 τλιπων και τον Τηγρον διανηξά-
 μενος ποταμον διηπερειτο ε τε
 και θρασειεν, των μὲν παρς τς
 Σκαθικον τς εριον, ος Τούρκους
 λέγειν ειςθαμεν, γενεαθ: ειση-

IV 10. ასე წაერთვია ხოსროს
 სამეფო ძალაუფლება; მან დასტო-
 ვა ქტეზიფონტი და გადავიდა
 მდინარე ტიგროსზე; დიდ ვაკე-
 რებაში ჩავარდნილმა არ იცოდა
 რა ექნა: ერთნი ურჩევდნენ აღმო-
 სავლეთ სკვითეთს შეათარე თავიო,

'Αρδάνου-ის ნაცვლად ჰკითხულობენ 'Αρδάνου ან 'Αλμανα-ს ნაცვლად Αλμανα
 (ეს ვარიანტები იხ. ამავე წიგნში, ქვემოთ გვ. 80 შმდ.). რასაკვირველია,
 მეტი წილი ამ ვარიანტებისა პალეოგრაფიულ ნიადაგზე აიხსნება ან ფონე-
 ტიკური სხვაობის ნიმუშს იძლევა, მაგრამ თავისთავად საგულისხმოა, რომ
 გადამწერნი განსხვავებული სახელწოდების მქონე გეოგრაფიულ ადგილებს
 ასახელებენ.

ჩვენის აზრით ამ შეუსაბამობის საკითხი ასე უნდა გადაწყდეს: 590 წლის
 (თეოფანეთი 555 წლის) თარიღით მოთბრობილი ამბავი ეხება სვანეთის გარშემო
 არსებულ ბრძოლას ირანელთა სარდალ ბარამსა და ბიზანტიელ სტრატეგოს რო-
 მანოზს შორის; ორივე მხრით დიდძალი ჯარი იქმნა შეკროვებული; კერძოდ,
 ბიზანტიის ჯარი იმდენად მრავალრიცხოვანი იყო, რომ როდესაც რომანოზმა
 ბრძოლის წინ ჯარი დაათვალიერა და კარგი მებრძოლნი გამოაცალკევა სუსტე-
 ბისაგან, პირველთა რაოდენობა 10,000 კაცს აღწევდა (იხ. ზემოთ. გვ. 25). ბრძო-
 ლა გაშმაკებული იყო. ხოლო თუ რა სტრატეგიულ პუნქტებში წარმოებდა ეს
 ბრძოლა, ჩვენ არ ვიცით: თვით იმ წყაროში, რომელიც ხელთ ჰქონია თეოფი-
 ლაქტეს (მასთან ერთად თეოფინესაც, რომელიც თეოფილაქტეს მისდევს), ამ
 პუნქტების სახელები არცული ყოფილა; აღრევა შეიძლებოდა წარმოშობილიყო
 სხვა ბრძოლის (სახელდობრ, ალბანიაში ირანელთა მიერ წარმოებული ერთ-ერთი
 ბრძოლის) აღწერის გამოყენების საფუძველზე (ძალაუფებურად გვაგონდება ირან-
 ლი კეისრის დროს ალბანიაში წარმოებული ლაშქრობა, რომლის აღწერილობა,
 მოცემული თეოფანეს 622/3 წლის ქვეშ [ed. de Boor 806—810,
 იხ. ამავე წიგნში ქვემოთ გვ. 82 შმდ.], ძალიან ჰგავს თეოფილაქტეს მიერ 590
 წლის ლაშქრობისათვის მოცემულ აღწერილობას); ხოლო თეოფილაქტეს მიერ,
 III 7 თავის ბოლოში (და მისგან მომდინარე თეოფანესთანაც, ed. de Boor 263
 14—16) მოხსენებული დამარცხება ირანელებისა ეხება არა, სადღაც ალბანიაში,
 წარმოებულ ბრძოლას, არამედ სვანეთის გარშემო ბრძოლას. სხვა ადგილას,
 III 28 თავში, თეოფილაქტე ხომ აღნიშნავს, რომ ჰორმიხდა უწერებოდა ბარამს
 სვანეთში (და არა ალბანიის დაბლობში) შემთხვეული დამარცხების გამო: «მეფე
 ჯაფრობდა სპარსელთა ჯარზე და სიკვდილით ემუქრებოდა ბაბილონურ ჯარებს
 იმ დამარცხებათა გამო, რომლებიც შეენთხვათ მათ სვანეთში» (იხ. ზემოთ,
 გვ. 33); ხოლო თუ ჩვენ III 6—7 თავებში აღწერილ ბრძოლას და მის მო-
 მდევრო დამარცხებას ეიგულისხმებთ არა სვანეთში არამედ ალბანიაში, მაშინ
 გაუგებარი დარჩება იმავე ავტორის ეგზომ მნიშვნელოვანი დასკვნა III 18

γῆσαμένων αὐτῶν, τῶν δ' ἐν τοῖς
Καυκασίους ἢ Ἀτραπαϊκοῖς¹ δια-
σώζεσθαι: ὄρασιν (de Boor 167,
8—13).

სხვები კიდევ კავკასიის ანუ
ატრაპაიკულ¹ მთებში ურჩევ-
დნენ გამგზავრებას.

ფოკას ტირანობა

Ὁ δὲ τύραννος (πρὸς γὰρ τὸν
λόγον ἐπάνειμι) καταμεθυσθεὶς
τοῖς ἀσεβήμασι πρὸς ἑτέρους ἐκ-
βακχεύεται φόνους, καὶ τὸν ἀδελ-
φὸν τοῦ Μαυρικίου τὸν ἑαυτοῦ
στρατηγὸν ἀποπέμνει τῷ ξίφει.
ἀναირεῖται τε καὶ Κομενιόλος
ἐκείνος, ὃν πολλὰκις ὁ λόγος
στρατηγὸν τῆς Εὐρώπης ἀνέδει-
ξαν, καὶ δὴ καὶ ὁ Γεώργιος, ὁ
τοῦ Φιλιππικοῦ ὑποστράτηγος,
ἀλλὰ μὴν καὶ ὁ Πραισεντινος ὁ
τὰς τοῦ Πέτρου πεπιστευμένος
φρονιῖδας, ὃν δομέστικον εἰώθη-
σιν οἱ Ῥωμαῖοι ἀποκαλεῖν. ὁ μὲν
οὖν Θεοδῶτος ἀναζεύξας, ὁ Μαυ-
ρικίου παῖς τοῦ ἀποκράτορος, εἰς
τὸν ναὸν καταφεύγει Ἀυτονομίου
τοῦ μάρτυρος. ἀκηκοὸς τῶν
τοῦτο ὁ τύραννος τὸν Ἀλέξανδ-
ρὸν πέπομφεν ἀποσφάσαι τὸν
παῖδα. τοιγαροῦν ὁ Ἀλέξανδρος
ἀναირεῖ Θεοδῶτον, τὸν τε λεγό-
μενον παρὰ τῆρ πληθῆει Λάρδου

VIII 13. დაეუბრუნდეთ ისევ:
ჩვენ თბრობას: როდესაც ტირანი
დათვრა თავისი უწმინდური საქ-
მეებით, სხვებისკენ მიმართა მკვლე-
ლობის ენის: მახვილით მოჰკვეთა
თავი მავრიკის ძმას, თავის სტრა-
ტეგოსს; მოკლულ იქმნა აგრეთვე
ის კომენტიოლე, რომელიც ამ
მოთბრობაში ხშირად არის მონ-
სენებული როგორც ევროპის
სტრატეგოსი; აგრეთვე გიორგიც,
ფილიპიკეს ჰიმოსტრატეგოსი; გარ-
და ამისა პრეზენტინე, პეტრის
აზრების მესაიდუმლე, — ამ თანამ-
დებობის პირს რომაელები ჩვეუ-
ლებრივ დომესტიკს ეძახიან.
თვითმპყრობელ მავრიკის ვაჟი
თეოდოსი, რომელიც დამჩნობიდან
დაბრუნებულიყო, მოწამე ავტონო-
მეს ტაძარში შევარდა დასამალა-
ვად. ეს რომ შეიტყო ტირანმა,
ალექსანდრე გაგზავნა ყმაწვილის
მოსაკლავად. ალექსანდრემაც მოკ-
ლა თეოდოსი, და აგრეთვე კონს-

თავში.—[54] წელს სვამეთის დასაცავად ლაზეთში რომანოზის ხელმძღვანელობით
შეგროვებული ჯარი, რასაკვირველია იდგომებოდა ლაზეთის სტრატეგიულ პუნ-
ქტებში, მათ შორის განსაკუთრებით ატკეოპოლისის ციხეში. ამის საბუთს
წარმოადგენს ის 23 თქრის სოლიდი, რომლებიც იქმნა ნაპოვნი 1331 წელს არ-
ქეოპოლისის (ნოქალაქეის) ერთ-ერთ კოშკში იქ წარმოებული არქეოლოგიური
გაბნობების დროს (ეს განხი იხანება საქართველოს მუზეუმის ნუმიზმატიკურ-
განყოფილებაში).

¹) Ἀτραπαϊκοῖς V, Ἀτρουαῖκοῖς τωλς, იჭებ უნდოდეს Ἀτρουαῖκοῖς.

εις τούς λεγομένους Διαθρόμους μεταγαγών διαφθείρει τῷ ξίφει, λόγος δὲ ὑπὸ τινων τὸν Ἀλέξανδρον ὑπὸ Γερμανῶν χρεματίσασθαι φειδοῖ τῶν κινδύνων. διὰ τοῦτο ἀποσχέσθαι· φασὶ τὸν Ἀλέξανδρον τῆς Θεοδοσίου φθορᾶς, ἕτερον δὲ προσεικότα αὐτῷ ἀνελεῖν, καὶ τοῦτον αὐτὸν τὸν Θεοδοσίον τὸν παράδοξον τοῦτον κίνδυνον πεφευγῶτα τῆς ἐώας τόπους ἀμεΐψαι πολλούς, εἶτα ἐς ἕσπερον πρὸς τῇ Κολχίδι γενέσθαι, μετὰ τοῦτο πρὸς τὰς ἐρήμους τῶν βαρβάρων μεταχωρήσαντος, μαλκισθέντα τὸ σῶμα καταστρέψαι· τὸν βίον (de Boor 308, 28 — 309, 20).

ვანვინი, ხალხში ლარდისად წოდებული, შიათრია ეგრეთწოდებულ „ლიადრომოსში“ და მახვილით მოკლა. ზოგიერთები ამბობენ, რომ ალექსანდრეს გერმანებმ მოაგონა საფრთხისაგან გადაარჩენა. ამიტომ, ამბობენ, ალექსანდრემ თეოდოსი კი არ მოკლა, არამედ ვინღაც მსგავსი, ხოლო თვით თეოდოსი მოჟლოდნელად ხიფათს გადაარჩენილი აღმოსავლეთში წავიდა და მრავალი ადგილი გამოიკვალა, ბოლოს კოლხიდაში მივიდა; ამის შემდეგ კი ბარბაროსთა უღაბნოებში გადავიდა, და მის დაუძლურებულ სხეულს ასრ მოელო ბოლო.

თეოდოსი განგრელი

თეოდოსი, იერუსალიმელი მონაზონი, VII საუკუნის მოღვაწეა. ის დაბადებულია განგრაში (Γάνγρα — ქალაქი პატლაგონიაში, ახლანდელი Kargy); აქტიურ მონაწილეობას ლეზულობდა ბიზანტიის მთავრობის მიერ დევნილ, მონოთელიტების წინააღმდეგ მებრძოლთა დაცვაში. მის სახელთან დაკავშირებულია მაქსიმე „ალმსარებლის“ ცხოვრების უკანასკნელი წლების შესახებ ცნობების შემცველი თხზულების (ანასტასი აპოკრიხიარის წერილის) გამოქვეყნება და აგრეთვე საკუთარი, 668/669 წლით დათარიღებული, მოგონების დაწერა იმავე მაქსიმეს შესახებ.

მაქსიმე „ალმსარებელი“ ცნობილია ისტორიაში, როგორც მთავარი მოწინააღმდეგე მონოთელიტებისა (და აგრეთვე მონოფიზიტებისა). მისი ცხოვრების აღმწერთა გადმოცემით 662 წელს ის გაუბეგებიათ ბიზანტიიდან და ანასტასი აპოკრიხიარისთან და ანასტასი მონაზონთან ერთად გადაუსახლებიათ ლაზეთში, სადაც ის გარდაცვლილა იმავე წლის 13 აგვისტოს. ანასტასი აპოკრიხიარის, თავისი გარდაცვალების ცოტა ხნის წინ, წერილი მიუწერია თეოდოსი განგრელისათვის; ამ წერილში მას დაწვრილებით აღუწერია მაქსიმეს და მის თანამგზავრთა თავგადასავალი. ანასტასის წერილი თეოდოსის გამოუქვეყნებია სხვა მასალასთან ერთად და საკუთარი მოგონებებიც დაურთავს ზედ (А. Бриллиантов, О месте кончины и погребения Максима Исповедника: ХВ VI [1917], 7; O. Bardenhewer, Geschichte der altkirchlichen Literatur, Bd. V [Freiburg i/Br. 1932], გვ. 28—29 და 35). ანასტასის ეს წერილი დაცულია ლათინურ თარგმანში, რომელიც შესრულებულია IX საუკუნეში ანასტასი ბიბლიოთეკარის მიერ (Migne, PGr 90, 173 შმდდ.); ბერძნულად კი მოღწეულია მხოლოდ ერთი ნაწილი, რომელიც როგორც ეს ჩანს ა. ბრილიანტოვის მითითებიდან (I. c. 8), დაუბეჭდავს С. Епифанович-ს 1915 წელს¹. ხოლო რუსულად უთარგმნია—ზოგჯერ პარალელური ბერძნული ტექსტის დართვით—მ. შურეტოვს (М. Д. Мур-

¹) ს. ვაიფანოვიჩის (I) შრომა დაბეჭდილ წიგნთა კატალოგებში რსად ჩანს; ის იბეჭდებოდა თმის წლებში და იქნებ არც კი გამოსულა.

тов, Максима Исповедника житие: Перевод, издание и примечания: БВ 1913 და 1914 წლებისა).

ანასტასის წერილის ნაწყვეტები დაკულია აგრეთვე მაქსიმეს „ცხოვრების“ ქართულ თარგმანში (გამოცემულია პროფ. კ. ქეკელიძის მიერ [Keimena I, 60—103], რომელმაც აგრეთვე (ალკე გამოკვლევა უძღვნა სმ საკითხს—Сведения грузинских источников о Максиме Исповеднике: „Труды Киевской Д. Академии“, 1912).

რაც შეეხება თვით თეოდოსი განგრელის მოგონებებს, ის ბერძნულად დაკულია X საუკ. ხელთნაწერში Vaticanus gr. 1671, გამოქვეყნებული კი იყო ბოლო დრომდე მხოლოდ მისი ლათინური თარგმანი, მოთავსებული Migne, PGr 90,193—202 (Scholium sive Hypomnesticum...), და მ. მურეტოვის მიერ შესრულებული რუსული თარგმანი (БВ, 1914, февраль). გარდა ამისა ცნობილი იყო, რომ ს. ეპიფანოვიჩს თავის გამოქვეყნებულ წიგნში გამოცემული ჰქონდა აგრეთვე თეოდოსის „მოგონებებიც“ (А. Бриллиантов, 8).

1935 წელს Robert Devresse-მა გამოაქვეყნა ამ ძეგლის ბერძნული ტექსტი სათაურით Ἱστορία συντομοῦ [παριέχουσα] τῆ κατὰ τὸν μακάριον Μαρτίνου γεγόντα πάπαν Ῥώμας καὶ τὸν ἁγιὸν Μάξιμον καὶ τὸν αὐτὸν (Analecta Bollandiana 53 [1935], p. 66—80); ტექსტს მან წარუმძღვარა გამოკვლევა (იქვე, p. 49—66), რომელშიაც ის ამტკიცებს, რომ ამ ძეგლის ავტორია არა თეოდოსი განგრელი, არამედ მისი ძმა თეოდორე სპუდეოზი (Ἐπιστολάτος), რომელსაც მიწერ-მოწერა ჰქონდა მონოთელიტთა მიერ დევნილ პაპა მარტინესთან და აგრეთვე ანასტასი აპოკრისიარისთან¹. Devresse-ის ეს დასკვნა გაიზიარა A. Ehrhard-მა (BZ 35,474).

გბეჭდავთ ტექსტებსა და თარგმანს Devresse-ის, Migne-ისა და მ. მურეტოვის გამოცემათა მიხედვით².

¹) ჯერ კიდევ P. Peeters-ი მიუთითებდა 1888 წელს: „Le narrateur, qui parle en son propre nom et au nom de son frère Théodose, est un certain Théodore que l'on a identifié à Théodore de Gangres, le correspondant de S. Martin et d' Anastase l'apocrisiaire“ (An. Boll 51, 241-242).

²) მ. მურეტოვის გამოცემული აქვს ტექსტი შემდეგი ხელთნაწერებისა და გამოცემების მიხედვით: A—მოსკოვის სინოდ. ბიბლ. ხელთნაწერი 1022 წლისა, № 308; B—იმავე ბიბლიოთეკის ხელთნაწერი XII-XIII და XV საუკ., № 391; C—Combefis-ის მიერ გამოცემული ტექსტები; P—ბერძნული „ცხოვრების“ ლათინური თარგმანი Pontanus-ისა; S—cod. ducis Sabaudiac, რომლის ციტატები მოყვანილია AASS-ში; M—მორინის მიერ ვატიკანის სამი ხელთნაწერის მიხედვით შესრულებული ლათინური თარგმანი; D—სლავურად გადამუშავებული „ცხოვრება“

ანასტასი აპოკრიფის წიგნიდან

მაქსიმეს გადახახლება ღაზეთში

მაშინ მსაჯულებმა¹ შემდეგი განაჩენი გამოიტანეს მათ წინა-აღმდეგ; ვინაიდან ამ სინოდმა ჩვენი ქეშმარიტი ღმერთის, ყოვლის შემძლე ქრისტეს დახმარებით კანონიკურად განსაზღვრა თქვენ წინააღმდეგ — მაქსიმე, ანასტასი და ანასტასი — ის, რაც საჭიროა.... უმაღლესი სასჯელისათვის გადაგცემთ მსაჯულს (ი. ი. ოძირის) და ამით შევასრულებთ (უ. ლ. შიქასუსცვით) კანონთა ზუსტ დაცვას, რადგან სიცოცხლეს გიტოვებთ თქვენ, — და ვუბრძანებთ ბრწყინვალე ეპარქოზს², რომელიც აქ არის ჩვენთან ერთად, ახლავე წაგიყვანოთ თქვენ ქალაქის პრეტორიუმში, გგვემოთ ზურგზე შოლტების დართვით, ხოლო ღმერთის შემცოდე ენები შიგნიდანვე დაგაქრათ, შემდეგ მახვილით მოგკვეთოთ მრუდე მარჯვენენი, თქვენს ღმერთისმგმობელ გონებას რომ ემსახურებიან, ამ ბილწ ასოთა მოკვეთის შემდეგ მოგატარონ ამ სამეფო ქალაქის თორმეტივე უბანი. და გაგზავნოთ თქვენ სამუდამო სატუსალოდ, ისიც მუდმივი ყარაულობის ქვეშ. ლაზიკის ქვეყანაში (ἐν τῆς Ἀσῆ:αῆ: τῆσιν Α), რომ მთელი თქვენი სიცოცხლე ივაგლახოთ თქვენი ღმერთისმგმობელი შეცდომების გამო და რომ თქვენ მიერ ჩვენთვის მოაზრებული კრულვა თქვენ თავსვე დაატყდეს (BB, 1913 октябрь, გვ. 146—147).

¹ ამის წინ „მაქსიმეს ცხოვრებაში“ მოთხრობილია მაქსიმეს და მის თანამოაზრეთა დევნის ისტორია: მაქსიმეს მოღვაწეობა კართაგენში, 645 წლის მახლობელ ხანებში (აქ წარმოებულნი ბრძოლა მაქსიმესა და მონოთელიტებს შორის); მისი გადასვლა რომში (აქ მისი გაუღუნით პაპა მარტინეს მიერ 649 წელს მოწვეული ლატერანის სინოდი და მონოთელიტთა შეტყვევება); მისი დატყვევება რომში 655 წელს და კონსტანტინეპოლში გადაყვანა (აქ მისი განამართლება 655 წელს და თრაქიის ბიზიაში გადასახლება); ახალი პროცესი ბიზიაში 658 წელს და მაქსიმეს გადასახლება პერბერისში; უკანასკნელ, მაქსიმეს და მის მოწამეთა კელავ კონსტანტინეპოლში დაბრუნება 662 წელს და სინოდის წინაშე მათი განამართლება.

² აქაც და ქვეითაც მითხვან A.

³ ქართულს ვერსიაში სწვრივია: „უბრძანებთ დიდებულსა ეპარქოსსა, რამათა წარმოგადგინნეს ქალაქვეტობისა მისისა სამშჯავროსა და შოლტითა ზურგი თქვენი უწყალოდ გუემოს, და მერმე ენანი სამთანივე ძირით აღმოგუეთნეს და მარჯუენანი კელნი, მწერადნი გმობათანი, მახვილითა დაგკუეთნეს და შემდეგობად დაჭრისა ბოროტთა მათ ასოთა თქუენთა განგაქიქნეს ათორმეტთა მათ უბანთა სამეფოდას ამის ქალაქისათა და შემდგომად განჭიკებისა მის წარგავლინნეს სამართდისთა ექსორიობასა და ჰყრობილობასა კერძოთა სამეგრელოთა სა... (Keimena 63, 20-28).

Ἐπὶ τοῦτοις παραλαβὼν αὐ-
τοὺς ὁ ὑπαρχος¹ καὶ κολάσας
ἀπέταμε² τὰς τε γλώσσας καὶ
τὰς τιμίας χεῖρας αὐτῶν³, περι-
αγωγῶν τε πάσαν⁴ τὴν πόλιν,
κατὰ τὸ πρόσταγμα τοῦ τυράν-
νου⁵, ἐξώρισεν ἐν τῇ Λαζικῇ τοῦ-
τους⁶ τοὺς ἀληθῶς ἐμολογητάς
καὶ μάρτυρας τοῦ Χριστοῦ (BB,
1913 Октябрь, 151—152).

Τότε δὲ ὁ μέγας μάρτυς Μάξιμος
ἐν τῇ ἐξορίᾳ ἀπενεχθεὶς, καθὼς
Ἀναστάσιος ὁ πρεσβύτερος καὶ ἀπο-
κρισιάρχιος τῆς πρεσβυτέρου Ῥώ-
μης γράφει πρὸς Θεοδοσίον πρε-
σβύτερον, ἐν τῇ ἀγίᾳ πόλει: διὰ-
γοντα (BB, 1913 Ноябрь, 161),

„Ἦνίκα κατέλαβον τὴν τῶν
φιλοχρίστων Λαζῶν χώραν.
εὐθέως διείλον αὐτοὺς ἀπ’
ἀλλήλων (αὐτῶν τε τὴν μέγαν
Μάξιμον καὶ τοσοῦτον τὸν ταῦτα
γράφοντα καὶ τὸν ἐμῶν συμῶν αὐ-
τοῦ. Τοῦτο δὲ ἐποίησαν)“ κατ’
ἐπιτροπὴν τοῦ τηλικαῦτα τὸ ἄρ-
χειν λαχόντες αὐτέθῃ, διαρπά-
σαντες καὶ πάντα τὰ ὑπάρχοντα
αὐτοῖς, ὡς μηδὲ τὸ τυχεῖν κατα-
λιπεῖν, ὅσα θεῖα δὴ πρὸς τὰς

XCIII. მაშინ იპარქოზმა ჩიიბა-
რა ისინი, დასაჯა, მოსჭრა მათ
ენები და პატიოსანი ხელები, და,
როდესაც შემოატარა მთელი ქა-
ლაქი, თანხმად ტირანის განკარ-
გულებიდან, ლაზიკეში გააძევა
ეს ქვეშაობიტი აღმსარებელნი და
ქრისტესთვის წამებულნი⁷.

XCVI. მაშინვე დიდი მოწამე
მაქსიმე ვადასახლებულ იქნა,
როგორც სწერს ანასტასი, ხუცესი
და აპოკრიფიკოსი უხუცესი რომი-
სა, თეოდოსი უხუცესს, რომელიც
წმინდა ქალაქში ცხოვრობდა:

XCVII. როდესაც ისინი⁸ ჩავი-
დნენ ქრისტესმოყვარე ლაზთა ქვე-
ყანაში, მაშინვე დააშორეს ისინი
ერთმანეთს (თვით ის დიდი მაქ-
სიმე, ამ სწერილის დამწერი და მისი
სახენია. ეს ქნეს მათ)⁹ იმ ქვეყნის
მაშინდელი მმართველის განკარ-
გულებით; წაართვეს მათ ყველა-
ფერი, რაც კი ჰქონდათ, ისე რომ
ალარაფერი დარჩათ იმ ნივთიბი-
რან, რომლებიც საჭიროებისათვის
შეიძინეს მათ ქრისტესმოყვარე პი-

¹) ἑπαρχος C.— ²) ἔταμε C.— ³) τὰ μέλη αὐτῶν C.— ⁴) ἅλην C.— ⁵) κα-
τὰ... τυράννου გამოტოვებულია C-ში.— ⁶) αὐτοὺς C.

⁷) ქართულ ვერსიოში: «მაშინ გვემნეს უწყალოდ მონანი იგი ღმრთისანი.
და დაქვეითნეს ენანი და კელნი მათნი, და მოავლნეს ყოველსავე ქალაქსა,
ბრძა-
ნებისაგან მძლავრისა მის, და წარავლინნა ექსორიობად სამეგრელოს»
(Keimena 83,31-34).

⁸) ანასტასი ბიბლიოთეკარის ტექსტში ყველგან პირველი პი-
რობით არის მოთხრობა.

⁹) ფრანკლებში ჩასმული სიტყვები აქვია ანასტასი ბიბლიოთე-
კარის ტექსტს.

ἀναγκαΐας χρείας παρὰ τῶν φιλοχρίστων ἐκέκτηντο. Καὶ τὸν μὲν θεῖον ἐκείνον ἄνδρα, φημι τὸν ἅγιον Μάξιμον μῆτε εἰς ὑπόζυγιον μῆτε εἰς φορεῖον¹ καθεσθῆναι. ἑνάμενον διὰ τὸ ἐν ἀσθενείᾳ κατακεῖσθαι, πλέξαντες ἀπὸ βεργίων ὡσπερ χαλάνδριον² καὶ ἐν τούτῳ θέντες αὐτόν, βασιτάσαντες ἀπήγαγον καὶ ἐνέβλησαν εἰς κάστρον λεγόμενον Σχιόμαριν³, πλησίον διακείμενον τοῦ ἔθνους τῶν λεγομένων Ἀλανῶν. Τὸν δὲ κύριον ἀββᾶν Ἀναστάσιον καὶ τοῦτον αὐτὸν τὸν ταῦτα γράφοντα ἐπ' ἱκπὸν καθίσαντες ἀπήγαγον καὶ ἐνέκλεισαν (ἐκείνον μὲν) εἰς κάστρον λεγόμενον Σχοτόριν⁴, πλησίον τῆς Ἀβασγίας, τοῦτον δὲ εἰς ἕτερον κάστρον, Βουκόλους ὄνομα, ἐν τοῖς ἑρῖοις τῶν εἰρημένων Ἀλανῶν⁵.

Ἔτα μετ' ὀλίγα; ἡμέρας λαβόντες αὐτόν καὶ τὸν μακάριον Ἀναστάσιον ἐκ τῶν εἰρημένων κάστρων, ἐκείνον μὲν παρέπεμ-

რებისაგან. ის ლეთაებრივი კაცი, — მე წმიდა მაქსიმეს ვგულისხმობ, — რომელსაც არც სახედარზე შეჯღომა შეეძლო, აღარც საკაცზე დაწოლა, რადგან ლოგინად იყო ჩვიარდნილი, დადევს წნელებსაგან მოწულ ლასტზე და ისე წილეს და მოათავსეს ერთ ციხეში, რომელსაც ეწოდება სქიომარინი და რომელიც მდებარეობს მახლობლად ილანებდად წოდებული ხალხისა. უფალი ამბი ანასტასი და ამ წერილის დამწერი შესხეს ციხეებზე და ისე გაამგზავრეს და ჩამწყვდიეს: პირველი — იბაზგიის მახლობლად ერთ ციხეში, რომელსაც სკოტორინი ეწოდება, ხოლო მეორესხვა ციხეში, ზემოხსენებულ ალანთა საზღვრებში რომ მდებარეობს და ბუკოლუსი რომ ეწოდება-

რამდენიმე დღის შემდეგ. ის დიეტარი ანასტასი წიოყვანეს ზემოხსენებული ციხეებიდან: პირველი გადაგზავნეს ეგრეთწოდებულ სვა-

¹) *λεκτικιον* B, *lectica* MP.

²) *grabatum* CMP (*grabatus* ანუ *χράβατος* „საწოლი“).

³) ანასტასი ბიძლ.: *in castro Schemari vocitato; Σχιμάριον* B, *Σχιμάριον* C, *Σχιμῖον* E (ანწორებს), *Schemarium*, SP, *Schimaris* M. მთელი, ამბი შემდგომი, ნაწილი *EMCPS*-ში მოკლედ არის გადმოცემული: მისი მოწაფეები კერძო იმავე გზით ატარეს, ხოლო შემდეგ ისინი დაამორეს ერთმანეთს და თითოეული მათგანი ატარეს მრავალ ადგილას, სადღაც შორს ამაზგების ქვეყნის იქითა (კაი *ἄλλωρα* που τῆς τῶν Ἀβασγῶν χώρας διαγαμῖντος).

⁴) ანასტასი ბიძლ.: *in castro Sctori dicto Apsillae, quae est prope Abasgiam* (Migne 90,173).

⁵) ანასტასი ბიძლ.: *me autem in altero castro, cuius nomen Buculus erat, regionis, quae Mesimiana vocabatur, in iam dictorum confinibus: Alanorum: quod videlicet castrum iidem Alani captum nunc retinere noscuntur* (Migne 90,173).

φαν εις κάστρον τῆς λεγομένης Σουανίδος, ἣδη λοιπόν ἡμιθνήσθη ἔνθα ἐκ τοῦ πλήθους τῶν βρασάνων καὶ τῶν αἰκισμῶν, ὧν ἐν τῇ Βυζαντίῳ ὑπέμειναν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν ἀναγκῶν καὶ περιστάσεων τῶν αὐτῶν: ἐπενηνεγμένων αὐτοῖς. Ὅθεν ἐν μέσῳ τῆς ὁδοῦ, ὧς πινος φασίν, παρέβηκε τῇ θεῷ τὴν μακαρίαν αὐτοῦ ψυχὴν¹. Τεχμαίρομαι τοίνυν, ὅτι εἴτε περὶ τὴν δευτέραν εἰκάδα εἴτε περὶ τὴν τετάρτην τοῦ ἰουλίου μὴνός, ἐν κυρίῳ κεκοιμηται ὁ μακάριος Ἀναστάσιος. Ἦνέχθημεν γὰρ τῇ ὀκτωκαιδέκῃ τῆς αὐτοῦ ἰουλίου μὴνός ἀμφοτέροι εἰς τὸν λεγόμενον Μουκὸρσιον², καὶ ἐκεῖνος ὁ μακάριος ἦδη, ὡς ἔφη, ἡμιθνήσθη ἡπύργου ἐκ τότε δὲ οὐδέποτε αὐτὸν εἰθεασάμεν, διὰ τὸ εὐθὺς ἐκείνου μὲν παραπεμφθῆναι εἰς κάστρον τῆς Σουανίας, ἐμὲ δὲ εἰς κάστρον τῆς λεγομένης Θακυρίας, πλησίον Ἀβασγίας³.

ბიდის (სუანეთის) ციხეში, თითქმის ცოცხალმკვლარი იმ წვალედათა და ტანჯვათა გამო, რომლებიც მან ბიზანტიონში განიცადა, და აგრეთვე იმ გაქორებოდა და შეწყუბებოდა გამო, რომლებიც მათ იქ (იამფოში) შეხვდათ. როგორც ზოგიერთები ამბობენ, მან შუაგზაში ჩააბარა თავისი ნეტარისული ღმერთის. ამრიგად, მე ვამოწმებ, რომ ან ოცდამეორე ან ოთხივლისს განუტევა სული ნეტარმანასტასიმ, ვინაიდან იმავე ივლისის თვრამეტს ჩვენ ორივე მივიყვანეს ეგრეთწოდებულ შუკორისისში და ის ნეტარი, როგორც ვთქვი, ცოცხალმკვლარი იყო: მას აქეთ ის აღარ მინახავს, რადგან მიზინვე გადაგვაგზავნეს: ის სვანეთის ციხეში, ხოლო მე ეგრეთწოდებული თაკვრიის ციხეში, აბაზგიის მიხლობლაჟ⁴.

¹) ანასტასი ბიძლ.: unde et in medio viac, ut quidam aiunt,—ut autem a'ii asserunt, mox ac retrusus est in castro Suaniac, ad quod destinatus fuerat, obiit (Migne 90,173).

²) ანასტასი ბიძლ.: Mucurisin.

³) ანასტასი ბიძლ.: Thacyria iuxta Hiberiam.

⁴) ქართულს ვერსიაში: «ხოლო მიიწინეს ჩაჲ ქუჯუანასა მას შუგრელთასა, შესწულად განყვნეს იგინი ურთიერთას, რამეთუ ესრეთ მიიღო ბრძანებაჲ, და რაჲცა აქუნდა ხაგმარად კორცთა, ყოველივე იავარ-ყვეს: არაჲ დაუტრევს მათ-თანა ყოვლადვე, რაჲღუნცია ჩაჲ ღმრთის-მოყურათა კაცთა მიცეა და ნეტარი იგი და წმიდაჲ მაჲსიმე უძღურებასა შინა დიდსა იყო: ვერ ეძლო ვერცა კარაულსა ხედა ჯდობაჲ, ვერცა სვარტელსა, არამედ ჯნეს ლასტი, და დადვეს მას ხედა, და ატვრთივის ჰამრავთა, და წარიყვანეს და შეაწყუბიეს ციხესა, რომელსა ეწოდებოდა ჰიზარ, მიხლობლაჟ ქუჯუანასა ოვსგთისასა, და მთა ანასტასიოსს საყდრითა წარიყვანეს და შეაყენეს ციხესა აფხაზეთისასა, რომელსა ეწოდებოდა კოტორი, და მეთრს ანასტასიოსს, რომელმან ესე ყოველი აღწერა და მომიტლანა თეოდოსი ხუცესსა, რომელმან აღწერე ყოველივე ესე»

ანასტასიის თავგადასავალი ლაზეთში

Interea et quae mihi peccatori et exiguo post haec contigerunt, et in quibus sim, pari modo perpaucis manifestabo. Cum enim fecissem duos menses in castro praedicto Thacyrinae in infirmitate jacens, et paucillum quid requiem fuisset adeptus, rursus misit me tunc princeps ad partes Apsillae et Misimianae, custodiae mancipandum in castro Phustas. Et ut absolute dicam, septem mensibus duxit et circumduxit me per omnes praedictas regiones nudum et discalceatum et peditem, et frigore et fame et siti depressum, volens profecto et me quoque ab hac detergere vita...

Post aliquot itaque dies pelitur illinc praedictus princeps. Deindeque succedens alius visus est compati. Inter quae duxit me juxta domum suam receptum a jam memorato castro Phustensium. Et post annum ex diabolica operatione

სხვათა შორის მოკლეთვე გაუწყებთ იმასაც, რაც მე—ცოდვილსა და საწყალობელს—შემემთხება და რა ბირობებში ვიყავი მე. მის შემდეგ რაც მე დაუძღვრებულნი ვიწექი ორი თვის განმავლობაში თაკურის ზემოხსენებულ ციხეში და ცოტაოდენი სიმშვიდე ვპოვე. მთავარმა კვლავ გადამგზავნა აფსილიისა და მისიმიანის მხარეებში, რათა ფუსტას ციხეში დავემწყვდიეთ. საბოლოოდ რომ ვთქვა, ის შვიდი თვის განმავლობაში აქეთ-იქით მატარებდა ფეხით ყველა ზემოხსენებულ მხარეებში, ტიტველს და ფეხშიშველს, შშიერსა და მწყურვალს—და უნდოდა მეც გამოვესალმებინე სიცოცხლეს.

რამდენიმე დღის შემდეგ იქიდან გააძევეს ზემოხსენებულნი მთავარი. შემდეგ, მის აღვილას მოსული სხვა მთავარი თანაგრძნობით შემხვდა მე. სხვათა შორის, ზემოხსენებულ ფუსტელთა ციხიდან წამიყვანა და თავისი სახლის მახლობლად მომათავსა. ხოლო

მოლუაწებაჲ წმიდისა მაქსიმესი,—ესე ანასტასიოს შეაყენეს ციხესა, სახელით ბოკელეს (l. v. ბუკელეს), საზღვართავე ოვსეთისათა. მერმე, შემდგომად მცირედისა ეამისა, გამოიყვანნეს სეზანი იგი ძმანი ციხეთა მათგან და წარიყვანეს ანასტასიოს ზუცესი ციხესა სუაჲთა სოფლისასა; და იყო იგი ბიანდობულ სიკუდილსა მრავალთა მათ ტანჯვათაგან და კირთა, რომელნი შემთხვევას ბიზანტიას და გზასა, და ვიდრე არღა მიწვეწულ იყო ციხესა მას, აღესრულა და მივიდა სიხარულით სასუფეველსა ცათანა თუესა იელისსა ოკდაოთხსა. ხოლო ანასტასიოს დიაცონი წარიყვანეს ციხესა თაკურისასა აფხაზეთსა (Keimena 93,94—94,15).

motus, destinat me ad praedictum castrum. Sed... eadem die qua me pepulit, pulsus est hinc, et efficitur profugus in Christi amatorum regione Abasgorum. Et consilio accepto a Christi amicis, qui illis erant, principibus, magis compatiendi, quam me minimum persequendi, et orationem a me potius quam gemitum percipiendi (ipsi quippe amici Christi principes Abasgliae compatiuntur humill mihi, quamquam nescierint me), re-promisit quidem illis, quod si exiret inde, et restitueretur in principatu, omnia quae forent ad solatium et refrigerium meum perficeret. Dein post paucos dies, nescio unde adjutus, egreditur quidem iterum et recipit principatum: nil tamen eorum quae pollicitus est deo, et crebro dictis dei amicis, principibus, in opus perduxit. E contrario autem, manibus nequam deductus virorum, re-promissio-num quidem oblitus est: tolli autem me a castro Phustensium, et maturius in Schemareos castrum mitti praecepit.

Factum interea est, cum ducebant me in jam nominatum castrum, ut illic iterum pelleretur, et esset profugus ubi et primum fuerat... Et deum imitan-როდესაც მე ზემოხსენებულ ციხეში მივყავდით, ის (მმართველი) კვლავ გააძევეს, და ის გაიტყა იქ, სადაც წინათაც იყო... და, ღმრთის

ერთი წლის შემდეგ—ეშმაკის ჩაგონებით—ზემოხსენებულ ციხეში გამგზავნა... მაგრამ იმავე დღეს, როდესაც მე გამაძევა, ის თვითონაც იქნა გაძევებული იქიდან, და დახეტიალობდა ქრისტესმოყვარე აბაზგების ქვეყანაში. იქაურმა ქრისტესმოყვარე მმართველებმა ურჩიეს, რომ ჩემთან თანაგრძნობით ყოფილიყო და სრულიადაც არ ეწარმოებინა დევნა, ჩემგან სიტყვები ესმინა და არა გმინვა, და ისიც შეპირდა მათ, რომ, თუ ის იქიდან დააღწევდა თავს და აღიდგენდა მმართველობას, ყველაფერს შეასრულებდა ჩემს სანუგეშებლად და დასამშვიდებლად (უნდა ითქვას, რომ თვითონ ისინი, აბაზგების ქრისტესმოყვარე მთაგრები, თანამიგრძნობდნენ მე, საწყალობელს, თუმცა არ მიცნობდნენ). რამდენიმე დღის შემდეგ—არ ვიცისაიდან—დახმარება მიიღო, კვლავ გაემართა და მმართველობა დაიბრუნა. მაგრამ არაფერი შეასრულა იმ დაპირებათაგან, რომლებიც აღუთქვა ღმერთს და ზემოხსენებულ ღვთისმოყვარე მთაგრებს. პირიქით, ამ კაცების ხელებით გაჭირებიდან გამოყვანილმა არამზადამ დაივიწყა დაპირება: უბრძანა გამოვეყვანეთ მე ფუსტელთა ციხიდან და სასწრაფოდ გავეგზავნეთ სხემარის ციხეში.

ამასობაში მოხდა ისე, რომ,

te condescensione seu compassione motus, reduxit me a via crebro dicti Schemareos castris, et constituit me quasi quinque signis¹ longius a divinitus custodienda domo sua in loco monachos veraciter condecete, praebens necessarias largissime corporis utilitates...

Denique Stephanum, filium videlicet beati Joannis praesbyteri, venientem in hanc regionem, ut asseruit, ad requisitionem humilitatis meae, ipsi cum omni studio et gaudio susceperunt et honoraverunt, et omnem subventionem ad requisitionem mei tribuerunt... Unde et subsidium eorum habens, invenit me, sanctus ille Stephanus... Sicut enim equus spiritualis... totam Lazicam et Apsiliam et Abasgiam discurrens, sine timore tam quae veritatis, quam quae subintroductae novitatis erant, annuntiavit; ac multorum utilitatis atque salutis, et meae ipsius quietis et consolationis causa viri est facta praesentia. Et nequam nomen, quod veri apostatae veritatis nobis imposuerunt, et tunc dissipatum est, et evidens multis veritas facta est. His itaque bonis hic proprio adventu correctis, nobilibus

წამბაძავი თავმდაბლობით თუ შეცოდებით მოუვიდა ეს, არ ვიცი, — მე კი დამაბრუნა ზემოხსენებულ სხემარიის ციხის გზიდან და მომათავსა ხუთი სიგნის¹ მანძილზე თავისი ღვთივ დაკული სახლიდან, მონაზონებისათვის სრულიად შესაფერის ადგილას, და უხვად მაწვდიდა მე სხეულისათვის საჭირო საგნებს.

დასასრულ, როდესაც სტეფანე, ნეტარი იოანე ხუცესის შვილი, მოვიდა ამ ქვეყანაში, როგორც ის ერწმუნებოდა, ჩემ საძებრად, იმათ (ძვეყნის მცხოვრებლებმა) დიდი ხალისით და სიამოვნებით მიიღეს ის, პატივი სცეს და ყოველგვარი დახმარება აღმოუჩინეს ჩემ საპოვნელად. იქიდან, მათი დახმარებით, მიპოვა მე იმ წმიდა სტეფანემ... როგორც სულიერმა ცხენმა, მოიბინა მან მთელი ლაზიკე, აფსილია და აბაზგია და უშიშრად ქადაგებდა როგორც ჭეშმარიტების, ისე შემოტანილი ახალი მიმართულებების შესახებ; ამ კაცის იქ ყოფნა მიზეზი აღმოჩნდა მრავალთა სარგებლობისა და ხსნიისა და აგრეთვე ჩემი პირადი სიმშვიდისა და ნუგეშისა. ის უღირსი სახელი, რომელიც ჭეშმარიტებისაგან ნამდვილმა განდგომილებმა ჩვენ მოგვაკუთვნეს, მაშინ გაქრა და ბევრისთვის ცხადი გახდა ჭეშმარიტება. ასეთი კეთილი საქმეები რომ განაწესა მან თავისი საკუთარი

¹) signum იგივეა, რაც σημεῖον (იხ. ქვემოთ გვ. 50, შენიშვნა 2): «Signum, miliare, σημεῖον» (D u C a n g e, Glossarium med. et inf. latinitatis t. VI, 252)

ille vir Kalendis Januarii VIII Indictionis, quae modo praeteriit, apud Christi amicum Abasgiae principem dormivit in domo.

Quapropter oportebat quosdam ex vestratibus dei amatoribus, et secundum scientiam zelum dei habentibus, huc venire, et quae veritatis et pro veritate sunt, testificari, ut et orthodoxia magis convalesceret et introducta novitas per amplius argueretur. Sed et ego humilis consolatione ac refectione potirer... et maxime cum usque ad Hiberiam illinc, ut didici, veniant, cujus rei gratia et huc minime veniunt?

Obsecro igitur sanctissimos vos, si possibile fuerit, transmitti mihi per quemplam fidelem virum, ex his qui ad Hiberiam veniunt, codicem eorum quae canonice gesta sunt a sancta et apostolica synodo, quae per sacram praecceptionem sancti martyris et apostolici ac summi papae Martini, in seniore Roma est celebrata, quatenus multo magis sacra sanctorum Patrum dogmata, et quae olim et quae nunc exortae sunt haereticorum abominations evidetiores hic positae efficiantur...

Ergo si, ut flagitavi, a deo compuncti sacrum codicem mi-

მოსვლით, ეს შესანიშნავი კაცი გარდაიცვალა წარსული ინდიქტიონის რვა იანვარს, ქრისტესმოყვარე კაცის, აბაზგიის მმართველის სახლში.

ამიტომ, ურიგო არ იქნებოდა, რომ ზოგიერთი თქვენიანთაგან, რომელთაც აქვთ ღმრთის სრული და მისდამი სწრაფვა კოდნისამებრ, იქ მოხულოთ და დარწმუნებულყო, თუ რა არის ქეშმარიტება და რა არის მისი მიგერი, რათა ისინი განმტკიცებულყოყნენ მართლმადიდებლობაში და შემოტანილი ახალი მიმართულება სრულიად გამომგლეჯებულყო და მეც, საწყალობელი, ნუგეშა და შეებას ვპოვებდი...—თუ კი, როგორც გავიგე, ჰიბერიაში დე შიდიან იქ, რატომ აქაც არ მოლიან?

გვედრებით თქვენ, უწმინდესნო, თუ კი შესაძლებელი იქნება, გადმოგიგზავნეთ ერთ-ერთი სარწმუნო, ჰიბერიაში მომავალი, კაცის ხელით იმ დადგენილებათა კოდექსი, რომლებიც დაკანონა წმინდა და სამოციქულო სინოდმა, წმინდა და სამოციქულო მოწამის და უზენაესი პაპის მარტინეს წინადადებით, უხუცეს ქალაქ რომში, რადგან იქ გაცილებით უკეთ არის გაშლილი წმინდა მამების დოგმატები და მწვალებლური საზიზღროებანიც, როგორც წინანდელნი ისე ახლა აღმოცენებულნიც.

ამრიგად, თუ თქვენ, როგორც გთხოვდით, გამოგიგზავნით ღმრთის

seritis, siquidem voluerint qui hunc portaturi sunt, huc venire, ad famosissimum et deo custodiendum patricium et cum deo magistrum Gregorium sponte occurrant, suscipientes ad eum palam epistolam a laudabili patricio et praetore Hiberiae[...], qui debeat illum mittere praefato domino nostro et amplissimo patricio et cum deo magistro Gregorio.

ჩაგონებით წმინდა კოდექსს, იმათ, რომლებიც წამოიღებენ მას და მოისურვებენ აქ მოსვლას სახელოვანსა და ღვთივდაცულ პატრიკოსს და ღვთივ მაგისტროს გრიგოლისთან, თან იქონიონ მისდამი მამართული წერილი ჰიბერიის ღირსსაქებ პატრიკიოსისა და პრეტორისაგან, [შაგრამ თუ ისინი არ მოისურვებენ აქ მოსვლას, გადასცენ ის კოდექსი ჰიბერიის ზემოხსენებულ სახელოვან პრეტორს,]

რომელიც ვალდებული იქნება გადმოგზავნოს ის ზემოხსენებულ წინს უფალს და სახელოვან პატრიკიოსსა და ღვთივ მაგისტროსს გრიგოლის (Migne, PGr 90,174—177).

თეოდოსი განგრაულის «მოკონსტანტიანა»¹

ქვეყნის გაჩენიდან 6118 წელს, თუ ცოტა უფრო გვიან, როდესაც ღვთის შეწევნით ირაკლი მეფობდა და როდესაც კონსტანტინეპოლის სასულიერო ტახტი სერგის ეპირა², ქვეყანას შოედო მონოთელიტთა მწველებლობა, რომელიც თითქმის სამოც წელს მძვინვარებდა (არქე მოციფი მოხსენებურია მონოთელიტე კისრების მიერ მარცინე პაპის, მაქსიმესი და ანასტასის დიქნის შესახებ). კონსტანტი³ არ დასჯერდა ამ ამბებს და ჯერ წმიდა მაქსიმე მისი მოწიფითურთ (ანასტასითურთ) ჩაამწყვდია ციხეში, და რომ დაინახა, რომ მიუხედავად მრავალი ბრალდებისა, ისინი მაინც იცავენდენ მართლმადიდებლობას, ბრძანა გაეძევიებინათ ისინი თრაკიაში, ქალაქ ბიზონში და ქალაქ პერბერისში.

¹ იბეჭდება R. Devresse-ის გამოცემის მიხედვით *Isagogia sive introductio* (An. Boll. 53[1835], 66—83). იხ. ზემოთ გვ. 39); ხელთ გვქონდა აგრეთვე ანასტასი ბიზლიოთეარის მიერ შესრულებული ლათინური თარგმანი (Migne, PGr 90,198—202) და მ. მურეტოვის მიერ ლათინური ტექსტის მიხედვით შესრულებული რუსული თარგმანი (*Сводъ словесъ и Вестникъ*, 1914 წ. № 2).

² ირაკლი მეფობდა 610—641 წწ., ხოლო სერგი პატრიარქობდა 610—638 წწ.

³ იგულისხმება კონსტანტინე პოგონატი (641—645), რომელიც მძვინვარეობდა ირაკლით იხსენიება (*Κωνσταντίνος III* და *Κωνσταντίνος II*).

Αὐτὸς δὲ ὡς θράκων ἢ αὐτὸς
Κίονστα; τούτους πρὸς ἑαυτὸν
ἐπισύρει. Οἱ δὲ ἀνακρινόμενοι
πλέν μὲλλον ἐλεγεῖσαν αὐτὸν τε
καὶ τῆς; μετ' αὐτοῦ. Μὲν γὰρ εἶναι
χρησάμενος; τούτων ἐκτέμνε; τῆς;
χεῖρας; καὶ τῆς γλώσσης; καὶ πα-
ραπέμνει; αὐτοῦς ἐν Ἀδύκῃ εἰς
ἐξορίας; (Anal. Boll. 53, p. 67, 9-13).

იმავე კოსტამ, ვითარცა ღრ-
კონმა, კვლავ მოაყვანიხა ისინი
თავისთან. როდესაც იმათ ასამარ-
თლებდნენ, ისინი კიდევ უფრო მე-
ტად ჰკიცხავდნენ მას და მისი-
ნებს. გაცოფებულმა კოსტამ მათ
ხელები და ენები დააპრევირა და
ლაზიკეში გადაასახლა ისინი.

1. ეს ყველაფერი გადმოწერილია თვით იმ წერილიდან¹, რო-
მელიც ანასტასი ხუცეს-მონაზონისა და აპოკრისიარის საკუთარი ხე-
ლით იყო დაწერილი. დაწერილი კი იყო ის მის მიერ... მისი წმიდა
მარჯვენა ხელით, რომელიც მას მოპრილი ჰქონდა და რომლის
მხოლოდ მკლავი იყო დარჩენილი, ესე იგი უმტევნოდ და უთითე-
ბოდ; საკვირველი წესით მოუხერხებია მას დაწერა: მიუბამს ორი
ძალიან პატარა და წერილი ჯოხი და ასე დაწერია; უფრო მართა-
ლი იტყება რომ ეთქვათ, რომ მან დასწერა ღვთაებრივი ძალისა და
წყალობის საშუალებით, ისევე როგორც თავისუფლად და დაუბრ-
კოლებლად ლაპარაკობდა კენჭმარტად ღვთაებრივი და უხილავი
ენით, თუმცა ის ძირშივე ჰქონდა მოპრილი,

ὡς Ἀεθαρνίκιος ἢ πατρικιας
Ἀδύκῃς μετ' θράκων φρακτῶν
ἀφ' ἑξοχῆς τοῦ ἡμῶν, εὐκαιοῦς; φεσὶ
αὐτόπῃ; ἐπὶ τὸ αὐτὸ γεινόμενος,
βασιλεύσαν; ἐπὶ τὸ παράδοξον; τὸν
μεγίστον; τούτων; φαντασίας; (Anal.
Boll. 53, p. 68, 23-26).

როგორც გვიამბო ჩვენ. საში-
ნელი ფიცის ქვეშ, ლაზიკის პატ-
რიკოსმა ლებარნიკი ოსმა,
რომელიც—ღვთის განგებითა—ამის
თანამხილველი ყოფილა და თავის
თავიღებს ძლივს უჯერებდა ამ დი-
დი საკვირველების უცნაურობის
გამო².

2. მარტო ეს წერილი კი არ დასწერა მან ამ წესით, არამედ
მრავალი სხვა წიგნიც და საკუთარი ნაშრომების და წმინდა ნა-

¹ იგი ულისსებმა ანასტასი აპოკრისიარის წერილი, მიწერილი—როგორც
აქამდე ცნობილი იყო—თეოდოსი განგრეულისადმი, რომელმაც ეს წერილი შემდეგ
გამოაქვეყნა (იხ. ზემოთ მოყვანილი ნაწევრები, გვ. 40—48).

² სამართლიანად შენიშნავს ა. ბრილიანტოვი (l. c. 47), რომ აქ იგივე
ხაზულუნდა იგულისხმებოდეს, როგორითაც თეოფანე ქამთაადმ ვეოფდს
მონასტრული ჰყავს ლაზეთის მმართველი 687 წლისთვის: «ლაზიკის პატრი-
კოსის სერგი, ბარნუკის ძე» de Boor 370: Σέργιος, ὁ πατρικιασ; τῆς
Ἀδύκῃς, ὁ τὸν Βαρνοκίον;); შეიძლება პატრიკოსის სერგი იმ ლებარნიკის შვი-
ლიც ყოფი, რომელმაც 688 წელს თეოდოსის უამბო ანასტასის თავდადასავალი.

წოდებობის ტომებიც (ἀλλὰ καὶ ἐτέρων πλείστων βίβλων καὶ τόμων ἔβλεν αὐτοῦ πονημάτων καὶ συγγραμμάτων ἱερῶν... γραπέντων)...., როდესაც ის იყო თავის უკანასკნელ, ესე იგი მესამე ექსორიაში, ἔν καστρω ἐπιλεγόμενῃ Θουσοῦ-
 μης, κειμένῃ ἐπάνω χωρίου Μό-
 χεις (Mochoes), κλίματος Ἀψι-
 λίας τέλους, κατ' ἀνατολὰς τῆς
 Ποντικῆς θαλάσσης, παρ' αὐτὸν
 τὸν πόδα τῶν Καυκασίων¹ ὄρεων,
 πλησίον τῆς τῶν φιλοχρίστων
 Ἀβασῶν χώρας καὶ τοῦ ἔθνους
 τῶν Ἀλλανῶν, ὡς ἀποσχημαίων²
 πάντε τοῦ χωρίου Ζιχαχόρειος³
 (a praedio Zichachorio), ἔγγων
 τοῦ πρώτου οἴκου Γρηγορίου τοῦ
 ὄντως φιλοχρίστου πατρικίου καὶ
 μαγίστρου τῆς αὐτῆς τῶν Λαζῶν
 χώρας, ὃς καὶ μνήμην ἀγαθὴν
 ἀξίως πεποιήται ἔν τῇ τοιαύτῃ
 ἐπιστολῇ μεταστάντος αὐτοῦ, βίβ
 καὶ ἐπατρικῆ τῶν ἔκείσε πρὸ αὐ-
 τοῦ ἀθλίων ἀρχόντων ἕως αὐτοῦ,
 ἔν τῇ αὐτῇ τρίτῃ ἐξόρῃ: ἐπτάκις
 ἔν δυσχερέσει τόποις καὶ θλίψαι
 πολλῇ, ἔν τῇ εἰρημένῃ καστρω
 Θουσοῦ ἔν κυρίῳ κατοίμυται αὐτός
 (Anal. Boll. 53, p. 69, 21—70, 7).

5. შემდეგ, წმიდა და ნეტარბუნებული მაქსიმე..., რომლის ძველი ყოველ დამე ლამპრებს აჩენს, იხილვება იმ დღიდან, როდესაც გარდაიცვალა, ვიდრე დღევანდლამდე..., როგორც ამას გვაცნობებს ზემოთ მოყვანილი წერილი. ჩვენ თვითონაც საკუთარი ყურთა გვსმენია იმ ადგილის მრავალი მმართველისა და მცხოვრებლებისაგან (παρὰ πολλῶν τῶν ἔκείσε ἀρχόντων καὶ εἰκητόρων), რო-

¹) ბელნაწერში Καυκασίων.

²) Σχημαίον აღნიშნავს მანძილს, ათას ნაბიჯს: «Σημεῖον, μέλιον» (Suidas); «Σημεῖον Milliare, Lapis milliaris» (Du Cange, Glossarium med. et inf. Graecitatis).

³) Ζιχαχόρειος E (Βρυλλαντων, 37).

მლებიც ფიცის ქვეშ გვიამბობდნენ დარწმუნებით ამ საკვირველების შესახებ. ხოლო იმათგან, რომელთაც საკუთარი თვალთ უნახავთ ეს რამშიღბი, ერთი დღესაც ცოცხალია,

ὁ τοῦ αὐτοῦ κάσπετος Σχημάρεως ἰμαვე სხიმიარის ციხის უფროსი (Chemareus) κάμης Μιστριάνος, მისტრიანე, რომელსაც თავის ჯარისკაცებთან ერთად დარაჯობის დროს, არა ერთხელ და არა ორჯერ, არამედ ხშირად უნახავს ეს ლამპრები და პირველს მას უამბინია ეს ყველასათვის².

75,9-12).

ჩვენ კი ვერ შევძელით იქ მიგველწია, რადგან მეტად ძნელია ასეღა იმ მთახე, ესე იგი კავკასიონის მწვერვალზე—მასზე უფრო

¹) ხელთნაწერში *σὺბλῆς*.

²) ზემოთმოყვანილი ტექსტები შეიცავენ მრავალ ძვირფას ცნობას ლაზეთის ზოგიერთი გეოგრაფიული პუნქტისა და ლაზეთის (და ნაწილობრივ იბერიის) პოლიტიკურ-საზოგადოებრივი ცხოვრების შესახებ VII საუკუნეში. ამ ტექსტებში მოხსენებული გეოგრაფიული პუნქტების დასადგენად დიდი მუშაობაა გაწეული პროფ. კ. კეკელიძის *(Сведениа грук. источников о Максиме Испопеднике, Киев, 1913)* და ა. ბრილიანტოვის (*XB, VI*) მიერ; R. Devreessc-მაც სცადა (*Arch. Zeit.* 53) შეებოდა ზოგიერთ ამ გეოგრაფიულ პუნქტს, მაგრამ რამდენადაც მის ნარკვევს მიხნად აქვს დასახული ამ ტექსტების ერთი ნაწილის, ე. წ. Hypomnesticum-ის ბერძნული ტექსტის გამოცემა და მისი ავტორის ვინაობის (თეოდორე *Σαουბάνος*-ის) დადგენა, ამდენად ის გეოგრაფიული პუნქტების შესახებ დაკმაყოფილებულა მხოლოდ ზოგიერთი მითითებით, ხედმიწეებით რკვევას კი არ შესდგომა.

პროფ. კ. კეკელიძისა და ა. ბრილიანტოვის გამოკვლევებითა წყალობით მრავალი პუნქტის საკითხს მოეფინა შუქი, მაგრამ დარჩა ზოგიერთი საკითხი, რომელთა საბოლოო გარკვევისათვის არსებული მასალები არ კმარა.

ჩვენს ტექსტებში მოხსენებულია შემდეგი გეოგრაფიული პუნქტები: სქიშიარი (სქილმარი, სხიმარი), სკოტორი, მუკორისი, ბუკელოსი (ბუკოლუსი), თაკკრია, ფუსტა, თუსუმე. მოხსენებულია ეს პუნქტები შემდეგ კონტექსტში:

„ბიზანტიის მონათელიტურმა ხელისუფლებამ, რომლის სათავეში იდგა მაშინ კონსტანტინე III პოგონატი (641 - 668) მონათელიტური მიმდინარეობის მოწინააღმდეგენი, მაქსიმე და ორი ანასტასი, გადაასახლა ლაზეთში 662 წელს. სამივე მოღვაწე ერთად გააგზავნეს ლაზეთში, ხოლო ლაზეთში ჩაყვანის შემდეგ ისინი ერთმანეთს დაშორეს და სხვადასხვა ადგილი მიუჩინეს საკურობილედ: მაკსიმეს — სქიმარი (*Σχιμοίριον, Σχημάριον, Σχημάριον, Schemarium, Schimarion*, «შიმარი»), ანასტასი ბერს — სკოტორი (*Σκοτόριον, Scotori, «კოტორი»*), ანასტასი აპოკრიფისარი — ბუკელუსი (*Βουκολιους, Buculus*, «ბოკელე», «ბუკელე»). მაქსიმე გარდაიცვალა იმავე სხიმარის ციხეში, ხოლო

მიაღწიო მთა არ არსებობს დედამიწის ზურგზე (მა თე რი თონ ბრაც
 ჰანთი რთი რიჯ კარაფიჯ თინ კაუკასიან, თნ ნჟიკლტერონ ბრაც მინ
 რიჯ თნჯ ზთიან, მისჯრეიან), თანაც ზამთარი იყო და გარდა ამისა იბ
 შბარეში ხალხი ლელავდა.

მისი მოწაფეები კიდევ ატარეს სხვადასხვა ციხეში. შემდეგი ცხრილი ნათელ-
 ჰყოფს ამ მარშრუტს.

ანასტასი ბერი

სკოტორი: აბაზგიის მახლობლად (ბერძნ.)
 ↓ აბაზგიის მახლობლად მდებარე აფსილიის ციხეში (ლათ.)
 ციხესა აფხაზეთისასა (ქართ.)
 მშკორისი (გზა)
 ↓
 სვანეთის ციხე.

ანასტასი ახოკრისიარი

ბუკილუსი: აღანთა სახლურებში (ბერძნ.)
 ↓ აღანთა მეზობლად, მისიმიანის ქვეყანაში (ლათ.)
 სახლვართა ოფსეთისათა (ქართ.)
 მშკორისი (გზა)
 ↓
 თაკვირია: აბაზგიის მახლობლად (ბერძნ.)
 ↓ იბერიის მახლობლად (ლათ.)
 აფხაზეთს (ქართ.)
 ფუსტა: აფსილიისა და მისიმიანის მზარებში (ლათ.)
 ↓
 მთამარისსახლი (ლათ.), [ჰრის ახორის] (ბერძნ.) მახლობლად
 ანუ
 [თუსუმი] (ბერძნ.)
 ↓
 ფუსტა (ლათ.)
 ↓
 [სხმარისკონ]
 ↓
 თუსუმი: აფსილიის მზარის სახლვარზე, აბაზგებისა და აღანების მახლო-
 ბლად; მოქვის ზემოთ.

განვიხილოთ ცალკე პუნქტები:

ა) სკოტორი და ბუკილუსი. პირველ პუნქტებად, სადაც მოთაგ-
 ხებულ იქნენ ანასტასი ბერი და ანასტასი ახოკრისიარი, დასახლებულნი სკო-
 ტორი და ბუკილუსი, რომელთა მდებარეობა, ვფიქრობთ, დაახლოებით
 გარკვეულია: ა) კოდორი—იმავე სახელის მატარებელ მდინარეზე, აბაზგიისა
 და აფსილიის სახლვარზე; ბ) ბუკილუსი—ციხე მისიმიანთა ქვეყანაში (კ-კვ

6. აი, ეს უწმიდესი და საკუთარი ხელით დაწერილი ზემო-სტენებული წერილი ვადმოგვეგზავნა ჩვენ..., მათი იმ მესამე ექსორიზმის ადგილიდან, ესე იგი ლ ა ზ ი კ ი დ ა ნ....

Ἐπεὶ δὲ τὸ βιβλίον τῆς ἐκείνης ἐκείνης ἐκείνης
ქელიძე, 26—28; ა. ბრილიანტოვი, 33; ს. ყაუხჩიშვილი, გეორგიკა III, 86—87).

ბ) მუკოროსი. ეს ადგილი გზად გაიარეს ანასტასი ზერმა და ანასტას აპოკრისიარომ, როდესაც ისინი სკოტორ-ბუკოლუსიდან მიჰყავდათ „სენანეთის ციხეში“ (ანასტასი ბერი) და „თაკრიაში“ (აპოკრისიარი). ჩვენ ვფიქრობთ, რომ ეს პუნქტი შეიძლება დადგენილად ჩაითვალოს; ეს არის VI საუკუნის წყაროებიდან ცნობილი მუხურისი, ლახეთის ნაწილი რომისა და ცენტისწყალს შუა (ქ. ქველიძე, 29—30; ა. ბრილიანტოვი, 33; ს. ყაუხჩიშვილი, გეორგიკა II, 90) და P. Peeters: *An. Roll.* 53 [1935], 403—404, და მას არაფერი აქვს საერთო „მურის ციხესთან“, რომელზედაც შესაძლებელი ვარიანტის სახით მოუთითებს R. Devresse-ი (*An. Roll.* 53, p. 62).

გ) თაკვრია. პროფ. კ. ქველიძე (გვ. 30—31) ფიქრობს, რომ აქ იგულისხმება ლეჩხუმის ციხე თავფერი, რომლის შესახებაც ვახუშტი სწერს: „ხოლო გორდიდამ ვიდრე ყველასამდე არს კეობა ლეჩხუმისა, უწოდებენ თაკვრად. არამედ მოიგოს სახელი ესე გარემოსთა მთათაგან, კვერსავით მდებარისა, იხილე ესე მთა ყვერი, ანუ ციხისაგან ფრიად მაგრისა მუნვე, თაკვრისა“ (გეოგრაფია, ბროსეს გამ. 348). ა. ბრილიანტოვი (გვ. 34) ამ აზრს თითქოს იზიარებს. მაგრამ იქვე მოჰყავს, გაუბათილებლად, შესტაკოვის მიერ ამ პუნქტისთვის დადებული „ცაგერი“ (С. Шестаков. Папа Мартин I в Херсон: Труды XIII археол. съезда в Екатеринославе 1905. Москва, 1906, I 142), და ამის გარდა, საჭიროდ თვლის გარკვეულ იქნას აგათიას მიერ მისიმიელთა ქვეყანაში მოხსენებული *Τζαჯა* (ალბათ *Μαχαρι*-სთან დაკავშირებით). — ჩვენის აზრით, ამ საკითხის გასარკვევად მზედველობაში უნდა იქნას მიღებული შემდეგი გარემოება: ა) *Τζαჯა*-ის საკითხი აქ სრულიად უნდა მოიხსნას, ვინაიდან ჩვენს ტექსტებში გარკვევით არის ნათქვამი, რომ მაქსიმეს მოწაფეები აფხაზ-აფსოლ-სიმიელთა მხარეებიდან (სკოტორ-ბუკოლუსიდან) ახალ იდგილებში (სენანეთის ციხეში და თაკრიაში) გადაყვანის დროს გაატარეს *მუხურის*ზე; მაშასადამე, ამ გზით ისევ მისიმიელთა ქვეყანაში ვერ მოხვდებოდა ანასტასი აპოკრისიარი. ბ) „თაკვრის“ გაიგივებას *Μαχαρι*-სთან ენობრივად ხელს უშლის ის გარემოება რომ ბიზანტიური ეპოქის ბერძნულში მ უკვე გასპირანტებულია და ის „თ“-ს არ უდრის. რა თქმა უნდა, როდესაც ლაპარაკია ძველიდანვე ცნობილ, გარკვეული დაწერილობის მქონე, სიტყვებზე (მაგ. თომა, თეოდორე და მისთ.), აქ ბიზანტიური ბერძნულიც კვლავინდებურად მ-ს იმარს, მაგრამ გათოსთქვამს ახლანდელი ინგლისური *th*-ს შესავსად, ხოლო ქართული იმარს „თ“-ს (ძველი მ-ს შესატყვისს). მ-ს გადმოცემა „თ“-ით ბიზანტიურ ეპოქაშიც არის შესაძლებელი, მაგრამ მხოლოდ ლიტერატურული გზით (შე. იოანე პეტრაჟის მიერ ნახმარი სიტყვები: «თორია» «მეტექსის» და მისთ.). ხოლო არა მწიგნობრულის გზით შექმნილი ფორმებისთვის ბიზანტიური ეპოქის მ-ს უფრო შევდგება «ც», და, ამანორად, *Μαχαρι*-ს შესატყვისად ჩვენ უფრო «ცაგერი» შევიძლება მივიჩნიოთ, ვიდრე „თაკვარი“ («ცაგერი» «ბ» გადმოცემა x-ით და არა γ-ით, რადგან უკ-

Ἐλαχιστοὶ θεμεσίφ καὶ Θεοδῶ- ესე იგი თეოდოსის და თეოდო-
 ρφ γρησίος καὶ ἀνομήστους δῆελ- რეს, მკვიდრსა და ნამდვილ ძმებს,
 φοῖς, ἄπεισιος τε καὶ ἄμαρτω- საწყალობელსა და ცოდვილ ძმებს
 λους; δῆελφοῖς, ὁὐ τὸν ἀββᾶ (ბერძენს) გრიგოლის ხელით;

ნასენელ შემთხვევაში 7 გაალატალების გზით „ა“-ად გადაიქცეოდა; უბ ს. ყ. -
 უხჩიშვილი, გიორგი ამარტოლის კრონოგრაფი, II, 75).

4) ფუსტა. მისი მდებარეობა განსაზღვრულია ჩვენი ტექსტების მხოლოდ
 ლათინურად (ანასტასი ბიბლიოთეკარის გადმოცემით) დაცულ ნაწილში: ის მდებ-
 არეობს „აფსილიისა და მისიმიანის მხარეებში“ (ხემათ, გვ. 44). ქალაქი *Thim-
 ra* გვხვდება ეპიფანე კონსტანტინეპოლელის მიერ შედგენილ „ახდრიას ცხოვრე-
 ბაშიც“ (იხ. აქვე ქვემოთ გვ. 57-58). სადაც ის მოხსენებულია ალანთა ქვეყნის
 დასახელებასთან ერთად (*εις Ἀλανίαν καὶ Φυσιεταν πόλιν*), ისევე როგორც იმა-
 ვე ცხოვრების სხვა ადგილას ერთად არიან მოხსენებული *Φυσιεσι* და *Ἀλανοί*.
 თუ სად მდებარეობდა ხედმიწვევით ფუსტა, ამის თქმა ძნელია, მხოლოდ ახდრიას
 „ცხოვრების“ მიხედვითაც, ისევე როგორც ჩვენს ტექსტში, მისიმიელთა მხარე-
 ში თუ მის მეზობლად უნდა მდებარეობდეს. ჩვენი მხრით შეგვიძლია კიდევ და-
 ვეუმატოთ ის, რომ სოხუმის რაიონის სოფელ ალექსანდროვსკოეში, სადაც ჩვენ აქ
 დასახლებულ ბერძნებს შორის საზუშაოდ ვიყავით 1983 წლის ზაფხულში, ადგი-
 ლობრივი მცხოვრებლებსაგან გესმენია — ეს არის ძველი ფუსტას მხარე.

5) თუსუშვი. ამ ადგილის სახელწოდება ორი ვარაანტით არის გადმო-
 ცემული ბერძნულ ტექსტში: *Θυσουσίου* და *Θυσίου* (ხემათ, გვ. 50). პროფ.
 კ. კეკელიძე ფიქრობს, რომ ის უნდა იყოს დიოსკურია, ახლანდელი სოხუმის
 მხლობლად (L. C. 33), მაგრამ ამას ხელს უშლის ბერძნულ ტექსტში მოცემული
 განსაზღვრა: სოფელ მოქვის ხემათ. ლათინური ტექსტში ანასტასი ბიბლიო-
 თეკარისა კიდევ უფრო ნათესაობით (ხემათ, გვ. 48): „დამაბრუნა სხემარის
 ციხის გზიდან და მომათავსა... [სოფელ] მოქვშითა (ლათინური ტექსტი ასე
 უნდა გავიგოთ და იქ დამაბინჯებით დაწერილი *Monachos* უნდა შესწორდეს
Mochoes-ად; იხ. ა. ბრილიანტოვი გვ. 37). რომ ბერძნული *Μόχοις* კარ-
 თულ „მოქვი“-ს უდრის, ამაში არავითარი ეჭვი არ უნდა არსებობდეს: ის დიფ-
 თონგის „ვ“-დ გამოთქმა ჩვეულებრივია ამდროინდელი ბერძნულისათვის. რომ
 „თუსუმე“ ან „თუსავი“ სოხუმის მახლობლად ვოფილიყო, საჭკვია, რომ ჩვენს
 ავტორს ის განესაზღვროს „მოქვის ხემათ“. იქნებ „თუსუმე“ ბერძინდელი საკა-
 თედრო ცენტრის, მოქვის, ძველი სახელი იყოს?

6) სქიმა რ. ყველაზე მეტი ყურადღება იმ პუნქტებს შორის, რომლებ-
 ბიც ჩვენს ტექსტებშია მოხსენებული, მეცნიერთა მიერ აქვს მიქცეული მაქსიმე-
 ხათვის მიჩენილ სქიმარის ციხეს. ამ ციხის სახელწოდება ტექსტებში სხვადა-
 სხვანაირად არის გადმოცემული: *Σχημαρίον*, *Σχημαρίον*, *Σχημαρίον*, *Σχημαρίον*,
Schemarium, *Schimaris*, „ჰიმარია“ (ხოგიერთ კართულ ხელთნაწერში „ჰიმარია“
 და „ლიმარია“—აღრევა პალეოგრაფიულ ნიადაგზე). პროფ. კ. კეკელიძისა და
 ა. ბრილიანტოვის მიერ ჩატარებულია კვლევა-ძიება როგორც ამ პუნქტის
 სახელწოდების, ისე მისი მდებარეობის გამოსარკვევად.

ორივე მეცნიერი თანახმაა იმაში, რომ აქ იგულისხმება მურის ციხე
 (ღებნებში, ცაგერის მახლობლად); ამას ადასტურებს ადგილობრივ დარჩენილი
 თქმულებები მაქსიმეს შესახებ; სახელდობრ, რომ მაქსიმე მოკლულ იქნა ერთი

Γρηγορίου τῶν ἡγουμενῶν μόνῃ; ის წმიდა იოანე ნათლისმცემლის
 τῶν ἀγίων Ἰωάννου τῶν Βαπτισ- მონასტრის წინამძღვარი და ამბაა,
 τῶν ἡγίων τῶν Ἀλβανῶν χῶρας ალბანელთა მხარეში, რომელ-
 ἐπιλεγόμενης Βετσαρῶσας, ἐφ' საც ბეტარარუ ეწოდება, ამა-

დებვირელი (დებვირი—სოფელი ლეჩხუმში) გლეხის მიერ და დასაფლავებულ
 იქნა იქ, სადაც შემდეგ გაშენდა მაქსიმეს სახელობის მონასტერი, მურში (კ. კე-
 კელიძე, გვ. 36; ა. ბრილიანტოვი, გვ. 24 შმდდ.). გარდა ამ ლეგენდისა,
 ერთ-ერთ ძირითად დასაყრდენს ორივე მეცნიერისათვის შეადგენს საჯკლ მუ-
 ხეუმის № 222 ხელთნაწერის 440 გვერდზე არსებული მინაწერი, რომლის ტექსტს
 პროფ. კ. კეკელიძე (და მასთან ერთად ა. ბრილიანტოვიც) კითხულობს ასე:
 „мощи святого Максима походят (в крепости Мури) близ Пагери“ და
 შენიშვნაში განმარტავს: „Грузинские слова, соответствующие выражению
 «в крепости Мури» транскрибированы труднораазрешимыми теперь, поч-
 ти что шедшими, греческими буквами“ (I. c. გვ. 35).

ჯერ ორიოდე სიტყვა ლეგენდის რეალური ღირებულების შესახებ. ჩვენის
 აზრით ზემოხსენებული თქმულება მაქსიმეს მოკვლის შესახებ არ ეთანხმება
 სენს ტექსტებში მოხსენებულ ფაქტებს. ჩვენი ტექსტების მიხედვით მაქსიმე
 მოათავსეს ერთ ციხეში, რომელსაც ეწოდება სქოლარიი (იხ. ზემოთ, გვ. 42),
 და არსად არ არის ნათქვამი, რომ მაქსიმე თავისუფლად იყო გაშვებული საც-
 ხოვრებლად; მაქსიმე და მისი მოწაფეები ციხეებში იყვნენ მოთავსებული და, მა-
 შასადაძე, მაქსიმეს არ შეეძლო თავისუფლად ევლო სოფელ-სოფელ, როგორც ეს
 ზემოხსენებულ თქმულებაშია. საფიქრებელია, რომ რომელიღაც ადგილობრივ
 არსებულ თქმულებას ჩაექსოვა შემდეგ ხანებში მაქსიმეს სახელი, იმ მაქსიმესი,
 რომელიც მართლა მოკვდა სადღაც ლეჩხუმის მახლობლად არსებულ ციხეში. მა-
 ქსიმეს სახელი ისედაც იქნებოდა დაკავშირებული ლეჩხუმთან, რადგან ერთ-ერთი
 მისი მოწაფე *Βαλαρία*-ში (ცაგერში) იყო მოთავსებული.

სწინებელს
 ცაგერის
 [ხელმოწერა]
 [ხელმოწერა]
 კნაქარს
 აქუსს:—

რაც შეეხება № 222 ხელთნაწერის სქოლიასტის შენიშ-
 ვნას, ჩვენ ორი მოახზრება გვიკარნახებს დავეკვდეთ მის რეა-
 ლურ ღირებულებაში. ა) ხელთნაწერის 440 გვერდის არშია-
 ზე მოთავსებული არაქართული ასოები არაერთარ ნიშანს არ
 ატარებენ ბერძნული დამწერლობისას. ეს ასოები გასინჯუ-
 ღია აგრეთვე სირიული და არაბული დამწერლობის მეოფ-
 ნეთა მიერაც, და მათი აზრით უფრო საფიქრებელია, რომ
 აქ არაბული ასოები იყოს, ხოლო ამ მინაწერის შინაარსის
 მათგანობა ჯერ ვერ მოხერხდა. მინაწერი იკითხება ასე:

ამის წაა მაქსიმე მაქსიმე
 ცს ნაწილი მას მაქსიმე
 ცაგერისა

ამ მინაწერიდან მხოლოდ ის ჩანს აშკარად, რომ სქოლიასტის აზრით მა-
 სიმე დასაფლავებული ყოფილა „ცაგერის მახლობლად“, და სრულიად არაფერია
 აქ ნათქვამი მურის ციხეზე. ბ) რომელიღაც გადმოცემის მანუდვით მაქსიმეს და მის
 მოწაფეთა „ცხოვრება“ დაუკავშირებიათ მურის ციხესთან (ამ გადმოცემის დასაყრ-
 დენია, ალბათ, *Βαλαρία* ცაგერი). ამისი ანარეკლია ის შენიშვნა, რომელიც მოფა-

εἴ τις Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν ἀκροάσει, ἢ τοιαύτη ἔραβ' ἐπιστολῆ μὴν ἀγούστω εἰκάδι: ἰνδὶ-
κωνος ἰα' ἀντιπαρελθούσης ἡμέρας, ἡ-
παστρέψασιν ἐκ τῆς πολλᾶς
λεγομένης τῶν Λαῶν χώρας
(Anal. Boll. 53, p. 76,5-13).

ლლების ეკლესიაში (?); გადმოგვე-
ცა ეს წმიდა წერილი აგვისტოს
ოცს, წინა ინდიქტიონის მეთერთ-
მეტე წელს, როდესაც ჩვენ ჩივენ
მიერ ხშირად მოხსენებულ ლაზ-
თა ქვეყნიდან ვბრუნდებოდით.

ვება მეორე სქოლიასტს, საეკლ. მუხურმის № 97 ხელთნაწერის არშიაზე მოთავ-
სებულ წგნიწებაში: ხელთნაწერის 548 გვერდზე XI საუკუნის ხელით სწორია: «და
წარმოყვანეს ხუცესი ანასტასიოს ციხესა სუანთა სოფლისასა», ხოლო ამ სიტყვების
გასწორება არშიაზე სწორია (ცოტა უფრო მოგვიანო ხელით): «სუანთა სოფლის
ციხე, რომელ არს მურია. როგორც ცნობილია, არც ერთი ტექსტი (არც ბერძ-
ნული, არც ლათინური, არც ქართული) არ იხსენიებს სუანეთის იმ ციხის სახელს,
სადაც მოთავსებულ იქნა ანასტასი ბერი.

ამ მოსახრებათა საფუძველზე ჩვენ ვასკენით, რომ არ ეითარი რეალური
ლირებულება არა აქვს ზენი ტექსტების „სქიშარის“ მდებარეობის გასარკვევად
არც მაქსიმუს შესახებ დარწმუნო თქმულებას და არც ქართული სქოლიასტების
მინაწერებს (თუნდაც პირველი მინაწერის უკრ ამოუშინფრავი ნაწილი მართლაც
შვიდავდეს „მურის ციხეს“).

ჩვენის ახრით უფრო რეალურაა ამ საკითხის მეორე მარის რკვევა, რომ-
მელიც ჩაატარა ა. ბ რ ი ლ ი ა ნ ტ ო ვ შ ი ა. მან თავისი გამოკვლევის 47—62 გვერ-
დებზე დეტალურად გაარჩია „სქიშარის“ ციხის სახელწოდების საკითხი და
იმ დასკვნამდე მივიდა, რომ *Σχυμδριον*-ში (და მის ვარიანტებში) პალეოგრაფიულ
ნიდაზე აღრევა მომხდარი და რომ *Σχυμδριον* იგივეა, რაც პროკოპი კესარიე-
ლის საისტორიო ნაშრომში მოხსენებული *ἑκκλῆσιον* (ან პირიქით, რომ
პროკოპის *ἑκκλῆσιον*-შია პალეოგრაფიულ ნიდაზე აღრევა და ის იგივე პუნქ-
ტია, რაც მაქსიმუს „ციხურების“ *Σχυμδριον*). ა. ბ რ ი ლ ი ა ნ ტ ო ვ შ ი ა ნ ა რ კ ვ ე ვ ი ს
ეს პალეოგრაფიული ნაწილი სრულიად დამაჯერებელ შიანბეჭდილებას სტოვებს.
მაგრამ ა. ბ რ ი ლ ი ა ნ ტ ო ვ შ ი ა ვ ე ჯ ო ვ ლ ფ ა კ ტ ა დ მიანიჩა № 222 ხელნაწერის მი-
ნაწერის შინაარსი და ადგილობრივ, ლენბუში, შენ-ხული თქმულების შინაარ-
სიც (მურის ციხის შესახებ), და თავისი პალეოგრაფიული, წარმატებით ნატარე-
ბული, კვლევა-ძიების შემდეგ ასკენის, რომ პროკოპის *ἑκκλῆσιონ*-ც, მაშასა-
დაბე, მურის ციხე არისო. ჩვენ სრულიად ვიზიარებთ ა. ბ რ ი ლ ი ა ნ ტ ო ვ შ ი ა
დასკვნას უკიშარიონ-სქიშარის იგივეობის შესახებ, ხოლო მისი მდებარეობის შე-
სახებ კვლევა-ძიება, ჩვენის ახრით, უნდა წარიმართოს იმ მიმართულებით, რომ-
მელიც მითითებულია ჩვენ მიერ *ἑκκλῆσιον* და *ἑκκλῆσιον* სის გეო-
გრაფიული მდებარეობის რკვევის დრას, სახელობრ: ეს პუნქტი უნდა ვეძიოთ სა-
მეგრელოს და ლენბუშის საზღვარზე, გორდის გადასავალთან, უნაგირას შთის
კალთაზე (იბ. ს. ვ ა უ ხ რ ი შ ვ ი ლ ი, გეორგია III, 59—62).

ეპიფანე კონსტანტინეპოლელი

ეპიფანე, კონსტანტინეპოლის «კალისტრატთა» მონასტრის ბუცესი და მონაზონა, მოღვაწეობდა VIII საუკუნის მეორე ნახევარში, 780-ანი წლების მახლობელ ხანებში. მისი ნაშრომებია „მარია-მის ცხოვრება“ და „ანდრიას ცხოვრება“, რომლებშიაც ის აწირობს ამ „ცხოვრებათა“ და, საზოგადოდ, მოციქულების „ცხოვრებათა“ წყაროების კრიტიკას. „ანდრიას ცხოვრებაში“ ის წერს, რომ ის არ დაკმაყოფილდა წერილობითი წყაროების (კლემენტო რომაელის, ევაგრე სცილიელისა და ეპიფანე კვიპრელის) გამოყენებით და მთიარა ზოგიერთი ის ადგილი, სადაც ანდრია მოციქულია მოღვაწეობდა (Krumbacher, GBL 192).

ქვემოთ მოყვანილი ტექსტი გადმობეჭდილია გამოცემიდან: Migne, Patrologia graeca, t. 120.

ანდრია მოციქულის მიერ დამოძღვრული ტომები და ადგილები

Τὸν δὲ ἀγίον Ἐπιφανίου ἐπισκόπου Κύπρου λέγοντος ὅς ἐκ παραδόσεως ἔχειν, τὸν μακάριον ἀπόστολον Ἀνδρέαν διδάξαι Σκύθας, καὶ Σογδιανούς,¹ καὶ Γερσινούς, ἐν Σεβαστοπόλει τῆς μεγάλῃ ἡπείρου ἐστὶν ἡ παρεμύσθη Ἀφάρου καὶ Ἰώσου λμῆν καὶ Φάσις ποταμός· ἐνθα οἰκοῦσιν Ἰβηρῆς καὶ Σάνσοι καὶ Φοῖνιστοὶ καὶ Ἄλανοι· (Migne PGr 120, 221). ნებო.

კვიპროსის ეპისკოპოსი ეპიფანე აზნობს, გარდმოცემის მიხედვით, რომ ნეტარმა მოციქულმა ანდრიამ დამოძღვრა სკვითები და სოგდიანები¹ და გორსინები დიდს სებასტოპოლისში, სადაც არის აფსარის ციხე, ჰისსოს ნავსადგური და ზღინარე ფაზისი; იქ მოსახლეობენ იბერიელები, სუსები, ფუსტელები² და ალან-

ლაზეთის ქალაქი ტრაპიზონი

Ὅντας ὁ Ἀνδρέας ποίων τε ასე დამოძღვრა ანდრიამ მრავალი ქალაქი და სოფელი და მოაქცია ისინი ქრისტესაკენ.

¹) ბელთანაწერში: Κοσογδιανούς.

²) ფუსტელები—ქალაქ ფუსტის მცხოვრებნი (იხ. ქვემოთ გვ. 58).

Ἀπάρας δὲ ἀπὸ Ἀμεισοῦ ἤλ-
θον εἰς Τραπεζοῦντα, πόλιν τῆς
Λαζიკῆς. Οἱ δὲ ἄνθρωποι οὗτοι
ἀνόητοι καὶ κτηνωδῶς ἐλό-
γιστοι. Ἐκείθεν ἀπάρας εἰς Ἰβη-
ρίαν διέτριψεν· καὶ πολλοὺς φωτί-
σας διὰ τῆς παρὰ θάλασσαν ὁδοῦ
ἤλθεν εἰς Ἱερσολύμα (Migne
PGr 120, 228—229).

ხვანეთი, ფუხტა, აბაშგია, ჯიქეთი

Καὶ μετὰ τὴν Πεντηκοστὴν
Ἀνδρέας καὶ Σίμων ὁ Χανανίτης
καὶ Ματθαίος καὶ Θαδδαῖος ἔμει-
ναν ἐκεῖ πρὸς Ἀύγαρον· οἱ δὲ
λακοὶ διερχόμενοι τὰς πόλεις
διδάσκοντες καὶ θαυματουργοῦν-
τες κατήλθον εἰς Ἰβηρίαν καὶ
εἰς τὸν Φάσιον, καὶ μεθ' ἡμέρας
εἰς Σοχ(σ)ανίαν.¹ Οἱ δὲ ἄνδρες τοῦ
ἔθνους ἐκείνου ὑπὸ τῶν γυναι-
κῶν ἐκρατοῦντο. Εὐπειθῆς δὲ ἡ
γυναικεῖα φύσις, καὶ ταχὺ ὑπή-
κουσαν. Ἐμείνε δὲ ὁ Ματ-
θαίος σὺν μαθηταῖς εἰς τὰς χῆ-
ρας ἐκείνας διδάσκων καὶ ποιῶν
θαύματα πολλά. Ὁ δὲ Σίμων καὶ
Ἀνδρέας ἀπήλθον εἰς Ἀλανίαν
καὶ εἰς Φοβισταν πόλιν. Καὶ πλ-
λὰ θαύματα ἐργασάμενοι καὶ
πάλ-:υς μαθητεύσαντες ἀπήλθον
εἰς Ἀβαργίαν. Καὶ εἰσελθόντες
εἰς Σεβαστόπολιν τὴν μεγάλην
ἐβόησαν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Ὁ

ამისოდან წამოსვლის შემდეგ ის
მივიდა ტრაპეზუნტში, ლა-
ზიკის, ქალიქში. იქაური
მცხოვრებნი არიან სულელნი და
პირუტყვისავით უგუნურნი. იქიდან
ის წავიდა იბერიაში; მის შემ-
დეგ, რაც მან ზღვის პირას მცხოვ-
რებნი მრავალნი განანათლა, ის
ჩავიდა იერუსალიმში.

პენტეკოსტის (ი. ი. სერენიორის
მოთხრობის) შემდეგ ანდროა, სიმონ
კანანელი, მათე და თადეოზი დარ-
ჩნენ იქ ავგაროსთან; დანარჩენებ-
მა კი მოიარეს ქალაქები, იქადა-
გეს და სასწაულები მოახდინეს,
და ჩავიდნენ იბერიაში და ფა-
ზისში, ხოლო რამდენიმე დღის
შემდეგ სუ(ს)ანიიაში¹. ამ ტომის
მამაკაცებს შრომანებლობდნენ ქა-
ლები. ადვილად დამყოლია ქალის
ბუნება, და ისინიც მალე დამორ-
ჩილდნენ (მოციქულისა მოძღვრებას).
მათე მოწაფეებიოთურით დარჩა იმ
ქვეყნებში, ქადაგებდო და სასწაუ-
ლებს ახდენდო. ხოლო სიმონი და
ანდროა- წავიდნენ ალანიაში და
ქალიქ ფუსტოში², იმათ მრავა-
ლი სასწაული მოახდინეს იქ.
მრავალნი დამოძღვრეს და წავიდ-
ნენ ობიზგიონში. დიდს სებას-
ტოპოლისში რომ ჩავიდნენ, იქადა-
გეს ღმრთის სიტყვა. ანდროამ და-

¹) ხელთნაწერიშა Σουσανίαν, ისევ როგორც ხეშთი (გვ. 57) მონსწერებულ-
ობანდ Σοხოი.

²) ქალიქ ფუსტის შესახებ იმ. ხეშთი გვ. 54.

δὲ Ἀνδρέας καταλείψας τὸν Σί-
μωνα ἔχει, σὺν μαθηταῖς αὐτοῦ
ἔξηλθεν εἰς Ζηκχίαν. Οἱ δὲ
Ζηκχοὶ σκληροὶ ἄνθρωποι· καὶ
βάρβαροι καὶ ἕως τοῦ νῦν ἄπισ-
τοι ἤμεις. Ἐμελλον δὲ τὸν
Ἀνδρέαν φονεύειν, εἰ μὴ ἔωρων
τὴν ἀκτημοσύνην καὶ τὸ πρᾶον
καὶ τὴν ἀσκησιν αὐτοῦ. Καὶ λοι-
πὸν ἀφείξ· αὐτοῦ· καταλθὲν εἰς
Σουδαίους τοὺς ἄνω. Οἱ δὲ ἄν-
θρωποι εὐπειθεῖς καὶ ἡμεροί,
καὶ μετὰ χαρᾶς ἐδέξαντο τὸν λό-
γον (Migne PGr 120, 242—244).

სტოვა იქ სიმონი და მოწადეუბი-
თურთ წავიდა; ჯიქეთ ში. ჯიქე-
ბი უხეში და ბარბაროსი აღამია-
ნები არიან და დღესაც ნახევრად
ურწმუნონი. იმათ განიზრახეს ან-
დრიას მოკვლა [და კიდევაც მოჰყ-
ლავდნენ], რომ არ დაენახათ მისი-
სივლახაკე, თავმდაბლობა და
სწრაფვა. მათი ქვეყანა რომ დას-
ტოვა, ჩავიდა ზემო სუკლების ქვე-
ყანაში. აქაური მცხოვრებნი აღვი-
ლად დამყოლნი და თვინიერნი
არიან, და სიხარულით მიიღეს.
(ომიონის) სიტყვა.

გიორგი სინგელოზი

გიორგი სინგელოზი (Γεώργιος ὁ καὶ Σύνκελλος) VIII—IX საუკუნეების მოღვაწეა; პატრიარქ ტარასის დროს (786—806) ის იყო პატრიარქის საიდუმლო მდივანი (სύνკელლად), ხოლო პატრიარქის გარდაცვალების შემდეგ ის განმარტოვდა მონასტერში და იქ დასწერა თავისი „ქრონიკა“ (Συναγωγή χρονολογίας). მისი ბიოგრაფიის თარიღებიდან შედარებით უფრო ზუსტად შეიძლება აღინიშნოს ერთი: 810 წელს ის ჯერ კიდევ ცოცხალია, რაც დასტურდება იმით, რომ გიორგი თავისი „ქრონიკის“ ერთ ადგილას 6302 (810) წელს მიმდინარე წლად იხსენიებს (ἔως τῆς παρῆντος, .ϛϛ' χηθς; CB 389,20).

გიორგი სინგელოზის „ქრონიკა“ შეიცავს მსოფლიო ისტორიას ადამიდან ვიდრე დიოკლეტიანეს დრომდე. როგორც ეს გამორკვეულია ჰ. გელცელის მიერ (Sextus Iulius Africanus, II, 189 შმდლ.), გიორგის წყაროებს, დაბადების გარდა, წარმოადგენდნენ IV საუკ. ბოლოსი და V საუკ. დასაწყისის ალექსანდრიელი ეპითააღმწერლები ჰანოდორე და ანნიანე. მართალია, გიორგის „ქრონიკაში“ გვხვდება მითითება სხვა წყაროებზეც (სექსტე აფრიკანეზე, დექსიპეზე), მაგრამ ამათ იცნობს ის მხოლოდ პანოდორეს და ანნიანეს შემწეობით. წელთაღრიცხვაში გიორგი მისდევს პანოდორეს (5492 წლიან) სისტემას.

გიორგის „ქრონიკის“ გაგრძელება (დიოკლეტიანეს დროიდან) ეკუთვნის თეოფანე ეპითააღმწერელს.

ტექსტისა და თარგმანის დამზადების დროს ხელთ გვქონდა: Georgius Syncellus et Nicephorus Cp. ex recensione Gullielmi Dindorfii. Vol I—II. Bonnæ 1829 (CB)¹.

¹) გამომცემელს (დინდორფს) გამოყენებული აქვს პარიზის ორი ხელნაწერი: A—შეთერთმეტე საუკუნისა (1021 წლისა) და B. კრიტიკულ აპარატში მოცემული აქვს აგრეთვე გიორგი სინგელოზის ძველი გამომცემლის, იაკობ გოარის (Goar) წანაკითხი ვარიანტები (G).

იაფეტის სამფლობელო

Ἰάφεθ δὲ τῷ τρίτῳ υἱῷ αὐτοῦ
 ἄγοντι ἔτος υἱεὶ ἀπὸ Μηδίας πᾶ-
 πρὸς ἄρκτον καὶ δυσμὰς ἕως Γα-
 δείρων καὶ Βρεττανικῶν νήσων,
 Ἀρμενίαν καὶ Ἰβηρίαν, Πόντον,
 Κόλχους καὶ τὰς κατοίκων χώρας
 καὶ νήσους ἕως Ἰταλίας καὶ Γαλ-
 λικῆς Σπανικῆς τε καὶ Κελτιβη-
 ρίας καὶ Λυσσιανῶν (CB I, 83).

ნოქმ თავის ... ვაჟს ია-
 ფე
 +25 წლისა იყო,
 მიხედა ილილოვითისა და დასავ-
 ლეთის ქვეყნები მილითიდან ვიდრე
 ლადირთამდე და ბრეტანიის კუნ-
 ტულამდე, არმენია და იბე-
 რია, პონტო, კოლხეთი და
 მათ იქით მდებარე ქვეყნები და
 კუნძულები ვიდრე იტალიამდე და
 გალლიამდე, სპანიამდე, კელტ-
 იბერიამდე და ლისიტიანიამდე.

იაფეტის შთავაძე

Ἐκ τῶν Ἰάφεθ τῶν τρίτου
 υἱῶν Νῶε ἔθνη δεκαπέντε ὄντως.

ნოეს მესამე ვაჟისაგან, იაფე-
 თისაგან, წარმოდგა თხუთმეტი
 ასეთი ტომი:

Υἱοὶ Ἰάφεθ τῶν τρίτου υἱῶν
 Νῶε ἔθνη δεκαπέντε ὄντως.

ნოეს მესამე ვაჟის, იაფეთის
 ვაჟები:

ა' Γάμερ¹, ἐξ οὗ Καπκάδοκιες.

ა. გამერი, რომლისაგანაც წარ-
 მოშობილნი არიან კაპადოკიელები.

β' Μαγῶγ, ἐξ οὗ Κέλται, οἱ
 καὶ Γαλάται.

ბ. მაგოვი, რომლისაგანაც
 არიან კელტები ანუ გალატელები.

γ' Μαδὰι, ἐξ οὗ Μῆδοι.

გ. მიდაი, რომლისაგანაც არიან
 მიდიელები.

δ' Ἰαυάν, ἐξ οὗ Ἕλληνες, οἱ
 καὶ Ἴωνες.

დ. იოვამი, რომლისაგანაც
 არიან ჰელენები ანუ იონიელები.

ε' Θωβέλ, ἐξ οὗ Θευταλοί.

ე. თობელი, რომლისაგანაც
 არიან თეტრალიელები.

ς' Μοσῶχ, ἐξ οὗ Ἰλλυριοί.

ვ. მოსოხი, რომლისაგანაც
 არიან ილლირიელები.

ζ' Θηρὰς, ἐξ οὗ Θρηῆες.

ზ. თერასი, რომლისაგანაც
 არიან თრაკიელები.

η' Χετταίμ², ἐξ οὗ Μακεδόνες.

ც. ჰეტრაემი, რომლისაგანაც
 არიან მაკედონიელები.

¹) Γάμερ G.—²) Χετταίμ G.

ΟΙ υιοί Γάμερ τοῦ υιοῦ Ἰάφεθ.

ϑ' Ἀσχανά, ἐξ οὗ Ῥηγινα.

ι' Ῥιχάθ, ἐξ οὗ Σαυρομάται.

ια' Θοργამά, ἐξ οὗ Ἀρμένιοι.

ΟΙ υιοί Ἰωσάν.

ιβ' Ἐλισσά, ἐξ οὗ Σικελί.

ιγ' Θαρσεῖς, ἐξ οὗ Ἰβηρες.

ιδ' Κίτιοι, ἐξ οὗ Λατίνοι, οἱ
καὶ Ῥωμαῖοι.

ιε' Ῥόδιοι, ἐξ οὗ Ῥόδιοι.

Τὰ δὲ τοῦ Ἰάφεθ ἔθνη ἀπὸ
Μηθεῖα; ἔω; τοῦ ἑσπερίου Ἰακεί-
νου κατέσπαρται βλέποντα πρὸς
βορρὰν οὐρα. Μῆδοι, Ἀλβανοί,
Γαργανοί, Ἑρραῖοι, Ἀρμένιοι,
Ἀμαζόνες, Κολοί¹, Κορζηνοί,
Διναγίνοί, Καππάδοκες, Παφλα-
γόνες, Ταξίενοι, Χάλυβες, Σερ-
μάται, Θράκες, Μοσσυνοί², Βασ-
τρανοί, Σαυρομάται. Ἰλλυριοί,
Μαιώται, Σκύθαι, Ταῦροι, Μα-
κεδόνες, Ἑλληγες, Ἰσθριοί, Δαυ-
νεῖς, Οὐεννοί, Ἰάπυγες, Καλαβ-
ροί, Ὀππικοί, Λατίνος, οἱ καὶ
Ῥωμαῖοι, Γάλλοι, οἱ καὶ Κελταῖοι,
Λυγιστῖνοι, Κελτίβηρες, Ἰβηρες,
Γάλλοι, Ἀκπιανοί, Ἰλλυρικοί,
Βάσαντες, Κυρτανοί, Λυστανοί,
Οὐάκ καὶ οἱ Βρεττανικοί, οἱ δὲ
ἐν ταῖς νήσοις οἰκοῦντες. ἐξ αὐ-
τῶν εἰδότες γράμματά εἰσιν οὗ-
τοι Ἰβηρες, Λατίνοι, οἱ καὶ Ῥω-

იათეთის ვაჟის გამერის ვაჟები:

თ. ასქანაზი, რომლისაგანაც
არიან რეგინები.

ი. რიქათი, რომლისაგანაც
არიან საერომატები.

ია. თორგამა, რომლისაგანაც
არიან არშენიელები.

იოჯანის ვაჟები:

იბ. ელისსა, მისგან სიკელიელები.

იგ. თარსები, საიდანაც არიან
იბერიელები.

იდ. კიტები, საიდანაც არიან
ლათინები ანუ რომაელები.

იე. როდიოსი, საიდანაც არიან
როდიელები.

იათეთისაგან წარმოშობილი ტო-
მები გაბნეული არიან მიდიიდან
ვიდრე დასავლეთის ოკეანემდე და
ჩრდილოეთის მიმართულებით შემ-
დეგნაირად: მიდიელები, ალბა-
ნელები, გარჯანელები, ერრე-
ლები, არშენიელები, ამაზო-
ნელები, კოლები¹, კორზენები,
დენნავინები, კაპადოკიელები,
პაფლაგონიელები, ტაბიენები,
ხალიბები, სარმატები, თრა-
კიელები, მოსსუნები, ბასტრა-
ნები, საერომატები, ილიორიელე-
ბი, მეოტელები, სკითები, ტაე-
რები, შაკლონიელები, ჰელლონიე-
ბი, ისტრიელები. დავნები, უენნე-
ბი, იაპიგებთ, კალპრიელები,
ოპიკები, ლათინები ანუ რომაელე-
ბი, ვალლები ანუ კელტები, ლი-
ვისტინები, კელტიბერები იბერიე-
ბი, ვალლები, აკვიტიანები, ილიო-
რიკები, ბასანტები, კირტანები,

¹) სჯალთგერი ასურებთ: Κόλχοι — ²) Μοσσουνοί G.

μαῖοι, Σπάνιοι, Ἕλληνας, Μηδοί, Ἀρμένιοι. ἔστι δὲ κατὰ μήκας τὰ ἔρια ἀπὸ Μηδείας; ἕως θυμακίου Ὠκεανοῦ τὰ πρὸς βορρᾶν, ἕρως δὲ ἀπὸ Τανάδης ποταμοῦ ἕως Μαστυσίας τῆς κατὰ ἴλιον.

ეწოდებოთ, სანთილებმა, ჰელლინებმა, მიდიელებმა, არმენიელებმა. მათი საზღვრები გაფიქრი არის სივრცეზე მიდიიდან ვიდრე დასავლეთის ოკეანემდე, ჩრდილოეთისაკენ; ხოლო სივრცეზე მდინარე ტანაილიდან ვიდრე მასტუსიამდე, აღმოსავლეთისაკენ.

Αἱ χῶραι δὲ αὐτῶν Μηδεία, Ἀλβανία, Ἀρμενία μικρὰ καὶ μεγάλη, Ἀμαζόνες, Περσικονία, Καππαδοκία, Γαλατία, Κολχίς, Βοσπορινή, Μαίωτις, Δερρίς, Σαρματία, Ταυριανή, Βαστρανή, Σκυθία, Θρᾶκη, Μακεδονία, Ἑλλάς, Θεσσαλία, Ποιωτις, Δοκρία, Αἰτωλία, Ἀχαΐα, Πελοπόννησος, Ἀκαρνανία, Πειραιῶτις, Ἰλνυρίς, Λυχνίτις, Ἀδριακὴ, ἀπ' ἧς τὸ Ἀδριακὸν πέλαγος; ἐκλήθη, Καλαβρία, Ἰταλία, Γαλλία, Θουσκική, Δυστανία, Κελτική, Μεσσαλία, Κελτογαλλία, Σπανογαλλία, Ἰβηρία, Σπανία ἢ μεγάλη. ἐνταῦθα καταλήγει τὰ ἔρια τοῦ Ἰάφεθ ἕως Βρεττανικῶν νήσων τὰ πρὸς βορρῆν βλέποντα. ἔχει δὲ νήσους Βρεττανίαν, Σικελίαν, Εὐβοίαν, Ρόδον, Χίον, Λέσβον, Κύθηρα, Ζάκυνθον, Κεφαλληνίαν, Ἰθάκην καὶ τὰς Κυκλάδας, καὶ μέρος τι τῆς Ἀσίας τὴν Ἰωνίαν καλομένην ποταμὸν δὲ Τίγγριν διορίζοντα μεταξὺ Μηδείας καὶ Βαβυλωνίας (CB I, 91—93).

ლისიტანები. უაკი და ბრეტანიკები, რომლებიც აგრეთვე კუნძულებზეც ცხოვრობენ. ამათგან დაშვებულა იციან შემდეგმა ტომებმა: იბერებმა, ლატინებმა, რომელთაც აგრეთვე რომაელები

მათი ქვეყნები კი შემდეგია: მიდია, ალბანია, მცირე და დიდი არმენია, ამაზონისი, პათლაგონია, კაპადოკია, გალატია, კოლჩისი, ბოსპორიე. მეოტისი, დერისი, სარმატია, ტავროსი, ბასტრანე, სკითთია, თრაკია, მაკედონია, ჰელასი, თესალიე, ბეოტისი, ლოკრია, ეტოლია, აქაია, პელოპონესი, აკარნანია, ეპიროტისი, ილლირისი, ლიზნიტისი, ადრიაკე, საიდანაც მორის საბიჭრობა ადრიაკის ზღვა, კალაბრია, იტალია, გალლია, თუსკინე, ლისიტანია, კელტიკე, მესსალია, კელტოგალლია, სპანოგალლია, იბერია, დიდი სპანია. აქ თავდება იათეთის საზღვრები, ვიდრე ბრეტანიის კუნძულებამდე, ჩრდილოეთისაკენ. ამ საზღვრებში შედის კუნძულები: ბრეტანია, სიკლია, ევბეა, ქოსი, ლეზბოსი, კითერა, ზიკინთოსი, კეთალენია, ითაკე და კიკლადები და აზიის ერთი ნაწილი, ევრეთწოდებული იონია, აგრეთვე მდინარე ტივროსი, რომელიც მიდიისა და ბაბილონიის საზღვარს წარმოადგენს.

ალექსანდრე მაკედონელი „კავკასიაში“

Ἀλέξανδρος, ὅν κ' ἄγων ἔτο·,
κατὰ Δέξιππον, πᾶσαν ἄσκησιν
ἡσυχήμενος σωματικῆν, αὐτοῦ τε
γνησιώτατος· Ἀριστοτέλους γεγο-
νῶς τοῦ δαιμονίωντος· φιλοτητής,
ἐπὶ τὴν πατρίαν παρήλαθε βασι-
λεύειν, καὶ πρῶτος μὲν Θράκης καὶ
Ἑλλάδος ἅπασας, πλὴν Λακεδαι-
μόνης μόνης κρατήσας, εἰς τὴν με-
γάλην Ἀσίαν διὰ τὸν Περσικὸν πε-
ραιούτητι πόλεμον, ἐν Ἰρანიῶν
τὲ ποταμῷ πρότερον καταγωνισά-
μενος τῶν Περσικῶν στρατημιά-
των, ἔπειτα καὶ ἐν Ἰσση τῆς
Κιλικίας αὐτῷ πολεμεῖ Δαρείῳ,
καὶ τελευταῖον εἶσω χωρεῖ τῆς
Ἀσουρίας, καταλαβὼν δὲ Δαρείον
ὑπὸ Πησσητινος, τῶν ἀρχόντων
ἀναιρεθέντα θάπτει μεγαλοπρε-
πῶς, ἔχων ἤδη τὴν αὐτοῦ γαμετήν
ἀπὸ τῆς ἐν Ἰσση μάχης, σὺν τῇ
μητρὶ τε καὶ τοῖς τέκνοις· βασιλεύει
δὲ βασιλείαν Περσικὴν ἅμα τῇ
βαρβάρῳ διαίτη, γενόμενος δὲ καὶ
ἐν Καυκάσῳ κρατεῖ τῶν αὐτόθι
βαρβάρων Μαιώτιδος λίμνης ἑλ-
θῶν¹. ἀπέχει δὲ μεταχωρήσας ἐπὶ
τοῖς Ἰνδοῖς παντός τε κρατήσας

როდესაც—როგორც დეჰსიპე ამ-
ბოძს¹—ოცი წლისა იყო ალექსან-
დრე, რომელიც სხეულთა ც სრუ-
ლიად ვაეარჯიშებული და ვან-
ვითარებული იყო და აგრეთვე
კეშმარიტი მოწაფე იყო თვით სა-
ხელგანთქმული არისტოტელესი.
მან ჩიბარა მამაპაპეული სამეფო-
ჯერ მან ხელში ჩაიგდო თრაკია
და მთელს ელლადა, გარდა მხო-
ლოდ ლაკედემონიისა, და დიდს
აზიისში გადავიდა სპარსელების
წინააღმდეგ ომის საწარმოებლად:
ჯერ მდინარე გრანიკზე დაამარც-
ხა სპარსული ჯარები, ხოლო შემ-
დეგ კილიკიის ქარაქ ისსოში
შეებრძოლა თვით დარიოსს; ბო-
ლოს, შიგ ასირიაში შეიჭრა. რო-
დესაც ვაიგო დარიოსის გარდა-
ცვალების შესახებ, რომელიც მოე-
კლა ერთ-ერთ მმართველს, შესასა,
დიდის პატივით დაასაფლავა იგი:
თან ჰყავდა ისსოს ბრძოლის
დროს დატყვევებული შისი ცოლი-
დედითურთ და ბავშვებითურთ. ის
მართავდა სპარსეთის სამეფოს
ბარბაროსული წესების დაცვით.
კავკასიაში რომ იყო, დაი-

¹) დეჰსიპე—ბერძენი ისტორიკოსი აბ. წ. III საუკუნის მეორე ნახევ-
რისა, ავტორი საისტორიო თხზულებათა: *Χρονικά* და *Τὰ μετ' Ἀλέξανδρον*.

²) აქ ტექსტი დამაზიანებული უნდა იყოს: *Μαιώτιδος λίμνης*, თუ მათ
თანდებული არ გნებდათ, უნდა გავიგოთ, როგორც მახლწრელი სიტყვისა *βαρ-
βάρων* (ედაიმორჩილა... მეოტის ტობის ბარბაროსები), მაგრამ ეს უკანასკნელი
შემა განსახლებულია მის წინ მდებარე სიტყვით *αὐτόθι* (ედაიმორჩილა იქაურთ-
[ა. ა. კავკასიის] ბარბაროსები). ამიტომ ჩვენ ვფიქრობთ, რომ უნდა იყოს
μέχρι Μαιώτιδος λίμνης.

ἔθνευς Ἰνδικὸν μέχρι ποταμοῦ Γάγγου πάλιν ἀναζέγγυσι: ἔπειτα τὸν Ἰνδὸν ποταμὸν μέχρι τῆς Ἰνδικῆς θάλασσης, καὶ εἰτα εἰς τὴν Ἀσσυρίαν ἐπάγει: Βαβυλῶνα, πᾶσαν ἔχων Ἐδρώπην ὑπὸ χεῖρα καὶ τὴν Ἀσίαν. τελευτᾷ δὲ τὸν βίον ἐκαὶ νόσφ' ἀμύων (CB 502,1—19).

რომ მის ხელთ აღმოჩნდა მთელი ევროპა და აზია. იქ (ასიჩიამში), რაღაც სენით შეპყრობილი, გარდაიცვალა ის.

მორჩილა იქაური ბარბაროსები² და მივიდა მეოტის ტბა[მდე]. იქიდან გადავიდა ინდების წინა-აღმდეგ, დაიმორჩილა მთელი ინდური ტომი ვიდრე მდინარე განგამდე და კვლავ ილაშქრა მდინარე ინდის გველით ვიდრე ინდოეთის ზღვამდე, და ამრიგად დაბრუნდა ასირიაში, ბაბილონში, ასე

პომპეუსის ლაშქრობა აღბანიაში, იბერიაში და კოლხეთში

Ἐπιπέθεν λοιπὸν τῆς Ἰουδαίων συμμαχίας Ἰρκανὸς ἀφαιρεθεὶς ἄμα τῷ Ἀντιπάτρῳ τὴν Δαμασκὸν καταλαμβάνει, πρὸς Μάργον Πομπήιον τὸν τηλικαῦτα καταλαβόντα ἔξ' Ἀρμενίας τὴν Συρίαν μετὰ τῆς πολυθρυσήτους ἀριστείας κατὰ Μιθριδάτου καὶ Τιγράνου Ἀλβανίας τε καὶ Ἰβηρίας καὶ Κολχίδος³ καὶ αὐτῶν Ἀσσυρίων, καὶ δώρων χωρὶς μόναις ἐσλγῶις δικαιοσολογίας πέμψασα: τὸν

ამრიგად, პირკანეს რომ მოაკლდა იუდეელთა მოკავშირეობა, მან ანტიპატრესთან ერთად დამასკოს მიიწოლა მაგნუს პომპეუსთან, რომელიც მაშინ არმენიიდან სირიაში მოსულიყო ჩინებული გამარჯვების შემდეგ მითრიდატეზე და ტიგრანეზე, აღბანიაზე, იბერიაზე, კოლხიდაზე და თვით ასირიელებზე, და პირკანემ და ანვიპაგრემ უსაჩუქრებოდ, მარტო კეთილგონიერი საბუთებით დაი-

¹) აქ, როგორც კონტექსტიდან ჩანს, იგულისხმება ინდოეთის კავკასიაში (პარაპამისი): ალექსანდრემ „სპარსეთი“ დაიპყრა და მივიდა კავკასიაში; კავკასიიდან გადასულა ინდების წინააღმდეგ და დაუმორჩილებია მთელი ინდური ტომი. ძნელი საფიქრებელია, რომ ავტორს სპარსეთის სამეფოს დაპყრობის შემდეგ ალექსანდრე უკან დაებარებინა ჩვენს კავკასიაში და მერე აქედან უშუალოდ ინდოეთში გადაეყვანა ის. როგორც ცნობილია, ალექსანდრე მაკედონელის ლაშქრობათა გარშემო შექმნილ ლეგენდებში იხსენიება ალექსანდრეს ლაშქრობა ჩვენს კავკასიაში ამ უკანასკნელი ევროპის ერთ-ერთი ავტორის ნაშენლარი უნდა იყოს ჩვენი „ქრონიკის“ ამ ადგილას ჩაშტება წინადადებისა „და მივიდა მეოტის ტბამდე: ამით ინტერპოლატორს სურდა, ჩვენის აზრით, ბაზი გაეხევა იმისთვის, რომ აქ კავკასია იგულისხმებოდა და არა პარაპამისი (ამ ინტერპოლაციის შედეგი უნდა იყოს ტექსტუალური დამაბინეება ამ ადგილისა; იხ. ზემოთ გვ. 61, შენიშვნა 2).

²) Χαλκίδος G.

³) ნ. მასალები საჭ. და კავკ. ისტორიისათვის, 1940, I.

Μάγνον ἀληθῶς καὶ φιλαλήθη
Πομπήιον ἐπανεῖσαι τῆ Ἰρκαγῶ
βοηθεῖς (CB 563,1-8).

Ὁ Πομπήιος παραδοῖς Σκαύρου
διέπειν καὶ δύο Ῥωμαϊκὰ τάγ-
ματα πρὸς σμμαχίαν εἰς Ῥώ-
μην ἠπειγέτο διὰ Κιλικίας, αὐτὸς
τὸν μέγιστον κατατάξων θρίαμβον
ἐπαγόμενος τοὺς ἡτηθέντας αὐ-
τῷ βασιλέας Φαρνάκην Μιθριδά-
του υἱὸν (τὸν καὶ καρτερήσαντα
τὸν ἴδιον ἀνελεῖν πατέρα Μιθρι-
δάτην τῆ πρὸς Πομπήιον χάριτι
καὶ αὐτὸς κατὰ Ῥωμαίων στα-
σιδάσαντα) Κολχῶν ἦτοι Λαζῶν
βασιλέα¹, ἀρχόντας Ἰβήρων² καί,
Ἀριστόβουλον Ἰουδαίων βασιλέα
σὺν θυγατρᾶσι. δισὶ καὶ υἱοῖς,
Ἀλεξάνδρου καὶ Ἀντιγόνου... (CB
565,21-566,8).

ყოლოვის მართლაც რომ დიდი და
ქვეშარიტების მოყვარული პომ-
პეუსი პირკანესთვის აღმოუჩინა
დახმარება...

პომპეუსმა სკავრეს მიიხდოა წეს-
რიგის დამყარება და ორი რომ-
მაული რაზმიც დაუტოვა დახმარ-
რედ, თვითონ კი კილოკის გზით
რომში გაემგზავრა დიდი ტრიუმ-
ფის მოსაწყობად: თან მიჰყავდა მის
მიერ დამარცხებული მეფეები:
ფარნაკე, მითრიდატეს ძე (რო-
მელმაც პომპეუსის სასარგებლოდ
ხელი შეუწყოა საკუთარი მიმის,
მითრიდატეს, მოსპობას და მერიკ
კვლავ აჯანყდა რომაელების წი-
ნააღმდეგ), კოლხთა ანუ ლაზ-
თა მეფე¹, იბერიელთა ოცი
მთავარი, თუღელოთა მეფე
არისტობულე ორი ქალიშვილითა
და ვაჟებითურთ—ალექსანდრე თი
და ანტიგონეთი...²

¹) βασιλεῖς კამ-ფიბ.— ²) βασιλεῖς (ი.— ³) Ἰβηρίων Β.

¹) გიორგი სინგლოზის „ჭრინიკის“ ამ ნაწევრში ჩვენთვის განსაკუთრე-
ბულ ინტერესს წარმოადგენს მოხსენება იბერიელთა ოცი მთავრისა.
ჩვენ მოგვეკვება სხვა ისტორიკოსების ცნობებიც პომპეუსის ლაშქრობათა
შესახებ აღბანაში, იბერიასა და კოლხეთში, ისევე როგორც მისი ტრიუმფით
დაბრუნების შესახებ რომში, მაგრამ არსად იბერიელთა ოცი მთავარი არ იხსენ-
სებოდა. აპპიანე (II საუკ. ახ. წ.) ასე ავტოწერს პომპეუსის ტრიუმფს:

Αὐτοῦ δὲ τοῦ Πομπηίου προήγον δισὶ
τῶν πεπολεμημένων βασιλείων ἡγεμόνους
ἢ καὶ δόξαι ἢ στρατηγῶν ἦσαν... ἐπὶ δὲ
καὶ ὁ Τερράνους ἦν υἱὸς Τερράνης καὶ
πέντε Μιθριδάτου... παρήγετο δὲ καὶ ὁ
Κολχῶν οὐκ ἔπιτοῦχος Οὐθιάκης... καὶ Σκῶ-
θων βασιλεῖσι γυναῖκες, καὶ ἡγεμό-
νας τρεῖς Ἰβήρων καὶ Ἀβανῶν
ὄδο (Appiani Lib. de b. Mithridatico 117).

თვით პომპეუსის წინ მიდოდნენ ისი-
ნი, ვინც დამარცხებული მეფეების ან
მთავრები, ან შვილები, ან სარდლები
იყვნენ... აქ იყო ტიგრანის შვილი ტი-
გრანი, მითრიდატეს ხუთი შვილი...
იყო აგრეთვე კოლხთა სკიპტროსანი
ოლთაკე... სკვითთა სეფე-ქალნი, იბე-
რიელთა სამი მთავარი და

დიდნი კასიუსიცი (150—235) ავტოწერს პომპეუსის ლაშქრობას საჭარ-
თელში, დაწვრილებით ჩერდება იბერთა მეფეზე, არტოკზე, მაგრამ არაფერს

532-წლიანი მოქცევა

Τῷ αὐτῷ ἐφ' ἔτει ἀπὸ κτίσεως
κόσμου πληρουμένῳ, τῷ κη' τῆς
Φαμενώθ, μηνὸς Μαρτίου κθ' καὶ
ἀρχαίην τῷ Φαμενώθ κθ' ἦτοι
Μαρτίου κθ', ἔκτος μην ἀπὸ τοῦ
ἐπαγγελισμοῦ Ζαχαρίου καὶ τῆς
τῶν προδρόμου συλληψέως, ἀπεσ-
τέλη ὁ ἀρχάγγελος Γαβριήλ πρὸς
τὴν ἄγιαν καὶ ὑπερένδοξον παρθέ-
νον τὰ τῆς παγκοσμίως σωτηρίας
καὶ ἀσωνίου ζωῆς ἐπαγγέλια κο-
μίζων. ἔτος τῆς μὲν ια' περιόδου
τῶν φλβ' ἑτῶν ρκα' ἀρχόμενον,
μὴν παρ' Ἑβραίοις Νισὰν πρω-
τόκτιστος ἀ' ἄγων ἡμέραν, ἦεν
κατὰ μὲν Ῥωμαίους τῷ κθ' τῆς
Μαρτίου [μηνός] συμπήπτει ἀεὶ
μηνός, κατὰ δὲ Ἀγύπτους τῷ

იმავე 5500 წელს ქვეყნის გაჩე-
ნიდან, ფამენოთის 28-ს, მარტის
თვის 24-ს და ფამენოთის მომდევ-
ნო 29-ს, ე. ი. მარტის 25-ს, რო-
მელიც არის შეექვსე თვე ზაქარიას
ხარებისა და წინამორბედის ჩასა-
ხვის დღიდან, მთავარანგელოზი
გაბრიელი ვაიგზენი წმინდა და
მიმადლებულ ქალწულთან, რომელ-
საც მთაბარობლა მთელი ქვეყნის
ხსნისა და საუკუნო ცხოვრების ამ-
ბავი. ეს იყო 181 წელი 532
წლიანი მეთერთმეტე მოქ-
ცევისი, ებრაელთა თვე ნისა-
ნი, პირველქმნილი წამყვანი დღე-
ებისა, რომელიც ყოველთვის ხედ-
ბა რომაელების 25 მარტს, ეგვიპ-
ტელების 29 ფამენოთის, აპრილის

ამბობს პომპუსის ტრიუმფზე (Dio Cassius, ed. Dindorfii c. 37). იბრაიელთა მეფეს
არტოკს იხსენიებს ევტროპიცი (IV საუკ. ახ. წ.). მაგრამ არც ის ლაპარაკობს პომ-
პუსის ტრიუმფზე (Eutrop. VI 14; იხ. ზემოთ გვ. 3). ასე რომ ჩვენს განკარ-
გულებაშია ორი წყარო (აპიანე და გიორგი სინგლოზი), რომლებიც „იბრაიელ-
თა მთავრებზე“ ლაპარაკობენ: აპიანეს ცნობით პომპუსს იბერიის „სამი
მთავარი“ წაუყვანია რომში, ხოლო გიორგი სინგლოზით „ოცი მთავარი“.
ჩვენს ყურადღებას აცხრობს აქ შემდეგი გარემოება: იმ პირთა შორის, რომლე-
ბიც პომპუსმა წაასმა ტროფეების სახით, გიორგი სინგლოზის გადმო-
ცემით სულ ყველანი მეფეები (βασιλεῖς) იყვნენ გარდა იბერიიდან წაყვანილთა; აქ
იყო პონტოს მეფე, კოლხეთის მეფე, იუდეელთა მეფე არისტობულე, ხოლო იბ-
რიიდან ოცი მთავარი (ἄρχοντες κ'). აპიანე ამ მთავრებს უწოდებს „მეფე-
მონებს“ (ἡγεμόνας τείας). ჩვენ რომ არ მოგვეპოვებოდეს გიორგი სინგლოზის
პარალელური ტექსტი, სადაც მოხსენიებული არიან ἀρχοντες, შევეწოლო გვეფიქრა,
რომ იბერიიდან პომპუსმა მიქვლებად თუ ტყვეებად წაასმა „სარდლები“ (ἡγε-
μόνας) და არა მეფე (არტაგი), რომელიც მან სხვა წყაროების ცნობით, აიძულა
გაქცეულიყო (იხ. ზემოთ გვ. 3 და შენიშვნები), მაგრამ გიორგი სინგლოზის
ἀρχοντες გვაიძულებს ვთქვათ, რომ ესენი მართლ „სარდლებად“ არ ყოფილან,
ἀρχοντες პოლიტიკური უფლებებით აღჭურვილი მმართველები იყვნენ („მთავარი“,
„ფრისთავი“). თუ, სახელობრ, რა ფარგლებში იყო ეს უფლებები „სარტაბტბი-
სა“ ან როგორი იყო მათი ურთიერთობა ამუფესთანა (არტაგთან), ეს შემდგომი
კვლევის საკითხია.

κθ' τοῦ Φαμενῶθ, πρὸς γ' καλαν- კალანდების რვა დღის წინ¹.
 ὄθων Ἀπρῖλλῶν (CB 596,10-20).

კოლხეთის დაპყრობა რომაელთა მიერ

Ῥωμαίων ἄ' βασιλέως Σευ- რომაელთა მე-17 მეფის სვეერეს
 ρου ἔτη ιγ' მიჯობის 18 წელი².

Σεῦρος Ὀβελίσσου Περσῶν სვეერემ გააქცია სპარსელთა მეფე
 βασιλέως φυγόντος πρὸς τὴν Νι- ულიგისე და დაიმორჩილა ნისიბი-
 σβιν καὶ ἄλλας πόλεις Πέρσας ნი და სხვა ქალაქები, რომლებიც
 περιδοῦσε, Ῥωμαίοις δὲ πρό- სპარსელებს ჰქონდათ გადაცემული,
 τερον ἀνηκουσας, παρεστήσατο. წინათ კი რომაელებს ეკუთვნოდა.

Σεῦρος Ἀδιαρτησῶς καὶ Ἀρα- სვეერემ დაიმორჩილა ადიამენე-
 βας συμμαχησάντας τῷ Νίγερι ბი და არაბები, რომლებიც ნიგერ-
 καθισπέταξεν. თან იბრძოდნენ.

Ἐ) ἀντὸς Κολχικῆς ἦτοι Λαζი- მხვე (სიყვირიმ) დაიმორჩილა
 κῆν παρεστήσατο (CB 671,1-10). კოლხიკე, ესე იგი ლაზიკე³.

¹) ზეენამდე მოღწეულ ტექსტთაგან გიორგი სინგელიძის ეს ნაწყვეტი პირ-
 ველია, რომელიც შეიცავს ცნობას 532-წლიანი მოქცევის შესახებ. ეს რიცხვი
 წარმოადგენს ნამრავლს 28-ისა (შბის მოქცევის წელთა რიცხვისა) და 19-ისა
 (ძთვარის კონსტანტინისა) (28X19=532) და 532 წელი ის რაკლია, რომელიც თა-
 ვისი განმეორების დროს განსაზღვრულ, ერთსა და იმავე დღეს ათავსებს საქრი-
 სტიანო საზოგადოებაში მიღებულ ყველა მნიშვნელოვან ცვლებად დღესასწაუ-
 ლებს: 532 წელი რომ დასრულდება, შეიძულის დღენი, მთავარის განახლება
 დიდ მარხვის აღების დღე, პასექის დღე და შემდგომი ცვლადნი დღესასწაულნი,
 კვირაცხოვლობა, ამაღლება და სხვანი ანგარიშნი თვითურთის წლისა იმავე შეი-
 ძულის დღეს, თვისა რიცხვის და თვეს მოეღუნ, როგორც რომ 532 წლის წინათ
 იყო* (დ. ჩ უ ბ ი ნ თ გ ი, ეტნოგრაფიული განხილვა ძველთა და ახალთა კალდრიკის
 ან ჭანეთის მკვდართა მოსახლეობა, გვ. 16—17; იხ. აგრეთვე W. Kubitschek,
 Grundriss der antiken Zeitrechnung. München 1892, გვ. 46). ეს წელთაღ-
 რიცხვა პირველად შემოიღო დიონისე მწიგნობარი (Dionysius Exiguus; გარ-
 დიცვალა 540 წლის მახლობელ ხანებში), რომელმაც 525 წელს თავის თხზუ-
 ლებაში Liber de pascale „საადღებო ცხრილები“ დაამუშავა (RE V, 998—999).

²) Septimius Severus კვირად იყო 193—211 წლებში (სულ 18 წელს
 კვირობდა).

³) ეს ანბები მოთხრობილია იმ თავში, რომლის ზედაწერილია: «ქვეყნის
 გაჩენიდან 5326 წელი, განკაცებითგან 196 წელი. რომელთა დანარჩენი საქმეები»
 (პანთოტორეს 196 წელი უდ რის აღგქანდრიულ 204 წელს). დ ი ნ დ ო რ გ ი შენი-
 შენებში სწერს (II, 334): «Κολχικῆς ἦτοι Λαζικῆς, haec duo verba expungit pag.
 latina; ლაპარაკია ძველს გამოცემულზე ს ქ ა ლ ი გ ე რ ზ ე, რომელსაც — როგორც
 დინდორფის შენიშენიდან ჩანს — ორი უკანასკნელი სიტყვა (ἦτοι Λαζικῆς) მოუსპია.

კეისარ ტაკიტუს მოკვლა

ქვეყნის გაღმნიდან 5765

განაცხებიოგან 265 (278)

Ῥωμαίων κθ' βασιλεὺς Ἀδρη-
λιανὸς ὁ πρῶτος ἔπειτα ἀπὸ τοῦ

Τῆς ε' αὐτοῦ ἔπειτα Ἀδρηλιανοῦ
μῆλων θανατοῦν κινεῖν κατὰ Χρισ-
τιανῶν θείῳ κεραισὶν διακρίσεται.
συσχευῆς δὲ γενόμενης περὶ αὐ-
τοῦ ἐκ τῶν κατ' αὐτὸν ἐπιλο-
φορηθῆναι ἐν καινῷ φροσῆται.

Μεθ' οὗ βασιλεὺς: Τάκητος
μῆλας ε'.

Ὁ δὲ σφαγῆντος ἐν Πόντῳ βασι-
λεὺς Φλαυριανὸς ἡμέρας πη' (CB
722,10-16):

ტოში² მეფობდა ფლორიანე ოთხმოცდარვა დღეს.

რომაელთა ოცდა მეცხრე მეფემ,
ხემოთხსენებულმა ავრელიანემ¹,
იმეფა ექვს წელს.

თავისი მიეთობის მეექვსე წელს
ავრელიანემ განიზრახა დევნა ეყო
ქრისტიანებისათვის და ღვთაებ-
რობა ელვამ ხელი შეუშალა,
ხოლო შემდეგ, მისიანებმა მახე
დაუგეს და ვერაგულად მოჰკლეს
ახალ ციხეში.

მის შემდეგ იმეფა ტაკიტემ
ექვს თვეს.

მისი მოკვლის შემდეგ კონ-
ტოში² მეფობდა ფლორიანე ოთხმოცდარვა დღეს.

¹) ავრელიანე (Lucius Domitius Aurelianus), რომის კეისარი 270—275 წლებში.

²) ტაკიტე (Marcus Claudius Tacitus), რომის კეისარი (275—276 წ.). მოკლეს ბანეთში (შდ. გეორგია III, 262).

თეოფანე ქამთააღმწერელი

თეოფანე ქამთააღმწერელი ანუ, როგორც მის ჩვეულებრივ ეწოდება, თეოფანე აღმსარებელი (Θεοφάνης 'Ομολογητής) ბიზანტიური ქრონოგრაფიის ერთი უდიდესი წარმომადგენელთაგანია. იგი დაიბადა 760 წლის მახლობელ ხანებში; მამა მისი, ისაკი, იყო შეძლებული მოხელე კონსტანტინეპოლში და დიდს პატივში იყო კონსტანტინე კოპრონიმის (741—755) კარზე, თუმცა ის ბატისთაყვანისმცემელთა¹ ბანაკს ეკუთვნოდა. თეოფანე პირველ ხანებში, სწავლა-განათლების დამთავრების შემდეგ, სახელმწიფო სამსახურში იყო და კიდევ შიალწია ლეონ IV-ის დროს (775—780) სპათარის პატრის. ჯერ კიდევ ახალგაზრდა იყო თეოფანე, როდესაც მან სერისკაცო ცხოვრებას თავი გაანება და ბერად აღიკვეცა; მან დააარსა მრავალი მონასტერი: ასე, მისი დაარსებულია მონასტერი τὸν μεγάλου Ἀγρίου მარმარილოს ზღვის ნაპირას, კვიზიკსა და რინდაკის შესართავს შუა. თეოფანე ბატისთაყვანისმცემელთა ბანაკს ეკუთვნოდა და, როდესაც ლეონ V-ის დროს (813—820) განახლდა ბატისთაყვანისმცემელთა დევნა, თეოფანეც დატუსაღებულ იქნა 815 წელს და 818 წელს გადასახლებულ იქნა სამოთრაკის კუნძულზე, სადაც ის იმავე წლის 12 მარტს გარდაიცვალა (იხ. K. Krumbacher, G. d. byz. L. გვ. 342 და R.E., Zweite Reihe, X Hlb [1934], Sp. 2127).

თეოფანეს კალამს ეკუთვნის ქრონოგრაფი, რომლის სათაურად ხელთნაწერებში სწერია: Θεοφάνης ἄμαρτωλὸν καὶ ἡγυμένιον τὸν Ἀγρίον καὶ Ὀμολογητὸν χρόνονγραφία ἐτῶν φηί, ἀρχομένη ἀπὸ τῆς αὐτοῦ ἔτους Διοκλητιανῶν ἕως ἑστέρας ἔτους Μιχαήλ καὶ Θεοφιλάκτου αὐτῶν αὐτῶν τὸν εἶσιν ἀπὸ τῶν εἴσοδ' ἔτους τῶν κόσμου ἕως ἔσσης, κατὰ τὸν Ἀλεξανδρείας, κατὰ δὲ Ῥωμαίων ἵστα („იგრუს [მო-

¹ ბანა 726 წლიდან 848 წლამდე ბიზანტიის საშინაო ცხოვრებაში ხასიათდება ἑσπῆტიზმით (ეპიტომის) სახელწოდების ქვეშ ცნობილი მოძრაობით, როდესაც ებრძოდა ერთმანეთს ორი ბანაკი: ბატისმებრძოლთა და ბატისთაყვანისმცემელთა. ეს მოძრაობა, რომლის ინიციატორები იყვნენ თვით კურსრები (ლეონ III ისაფრიელი, კონსტანტინე V კოპრონიმი და სხვ.), არსებითად მიმართული იყო ბერებისა და მსხვილი სამონასტრო მიწათმფლობელობის წინააღმდეგ და მიზნად ისახავდა მსხვილი სამონასტრო მამულების დაქუქვას და წვრილ შესაკუთრებათაგან დარღვევას.

ნასტრის] ცოდვილი ბერისა და წინამძღოლის თეოფანე აღმსარებლის ქრონოგრაფი 528 წლისა, დაწყებული დიოკლეტიანეს [მეფობის] პირველი წლიდან ვიდრე მიქაელისა და მისი ძის თეოფილაქტეს¹ მეორე წლამდე, ესე იგი ქვეყნის გაჩენის 5777 წლიდან ვიდრე 6305 წლამდე აღექსანდრიული წელთაღრიცხვით, ანუ 6321 წლამდე რომაული წელთაღრიცხვით*). თეოფანეს „ქრონოგრაფი“, როგორც ამას წიგნის სათაურიც აღნიშნავს, შეიცავს ამბებს დიოკლეტიანედან (284 წლიდან) მიქაელ I რანგებამდე (813 წლამდე), ე. ი. იმ დროიდან, სიდაც გიორგი სინგელოზმა შესწყვიტა თავისი მოთხოვნა. თეოფანე თვითონაც გადმოგვცემს თავისი „ქრონოგრაფის“ შესავალში, გიორგი სინგელოზს დაუმთავრებელი დარჩა თავისი ნაშრომი, მხოლოდ დიოკლეტიანემდე მოიტანა მოთხოვნაო და ჩვენ გვთხოვა დაგვემთავრებინა თვით (დე ბოორის გამ. გვ. 3—4). აქედან ჩვენ შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ თეოფანეს თავისი „ქრონოგრაფის“ წერა დაწყებული უნდა ჰქონდეს არა უადრეს 810 წლისა, რადგან, როგორც ცნობილია (იხ. ზემოთ გვ. 57), გიორგი სინგელოზი გარდაიცვალა არა უადრეს 810 წლისა; ხოლო შეწყვეტილი უნდა ჰქონდეს „ქრონოგრაფი“ წერა არა უგვიანეს 814 წლისა, რადგან 815 წლის მარტში უკვე გიმოიცა ლეონ V-ის *πρὸς τὰ γὰρ* ხატების თაყვანისცემის წინააღმდეგ და თეოფანე კი თავისი „ქრონოგრაფის“ ბოლოში ლეონს ჯერ კიდევ *ἐπιτιλοσάτων* იხსენიებს (de Boor 502,3—4; *Λέοντα, πατριχὰ καὶ σφεταρχὸν τῶν δὲ αὐτῶν*; *ἀντὶ τῶν ἐπιτιλοσάτων*...; შდ. RE, I. c. და F. Dölger, Corpus der griechischen Urkunden des Mittelalters und der neueren Zeit I [München 1924], გვ. 49, № 394).

მართალია, თეოფანე თავისი ძირითადი საქმიანობით (როგორც ბერი და „ღვთისმეტყველი“)² ისტორიკოსი არ ყოფილა და საისტორიო თხზულებების წერისათვის ხელის მოკიდება ერთგვარ შემთხვევითობას მიეწერება (მისი მეგობრის, გიორგი სინგელოზის, თხოვნის ასრულებას), მაგრამ ის ბიზანტიური ისტორიოგრაფიისათვის უდიდესი მნიშვნელობის მოღვაწეა, განსაკუთრებით როგორც წყარო VII—VIII საუკუნეთი ისტორიისათვის, ვინაიდან ამ ეპოქისათვის,

¹) მიქაელ I რანგებამ—მეფობდა 811 წლის 2 ოქტომბრიდან 813 წ. 10 ივლისამდე; მანვე 811 წლის 25 დეკემბერს პატრიარქ ნიკიფორუს მუფედ აქურთვებინა თავისი ნათი თეოფილაქტე (იხ. თეოფანე, ქრონოგრაფი, დე ბოორის გამ. გვ. 484, 25-27).

²) ის თავის მიერ დაარსებულ მონასტრებში შრომობდა საღვთისმეტყველო წიგნების გადაწერაზე.

რომელსაც ახასიათებს ძირითადი ძრვები ბიზანტიის სახელმწიფო ცხოვრებაში ერთის მხრით არაბთა შემოსევასთან, ხოლო მეორე მხრით სახატისმებრძოლო მოძრაობასთან დაკავშირებით, ჩვენ სხვა წყაროები არ მოგვეპოვება: მხოლოდ ნიკიფორეს „მოკლე ისტორია“ (Ἰστορία συντομία) უდგას მას გვერდით¹. გარდა ამისა თეოფანეს „ქრონოგრაფის“ მნიშვნელობა იმითაც იზრდება, რომ მან ზედმიწევნით დააზუსტა ქრონოლოგიური თარიღები. თეოფანემ გამოიყენა გიორგი სინგელოზის გამოცდილება და მისი ცდები ქრონოლოგიის დარგში და კიდევ უფრო გაზარდა თარიღების დასაზუსტებელი საშუალებები: თვითნული წლის ამბების მოთხრობის წინ მას მოჰყავს ქრონოლოგიური ცხრილი, რომელშიაც შეტანილია წელთა რიცხვი: 1) ქვეყნის გაჩენიდან, 2) ქრისტესით, 3) ბიზანტიის ამათუიმ კეისრის მეფობიდან, 4) ირანის ამათუიმ მეფის (ან არაბთა ხალიფის) მმართველობის დაწყებიდან და 5) ყველა ბუთივე პატრიარქის პატრიარქობისა. აი, სანიმუშოდ ერთ-ერთი ცხრილი, რომელიც წინ უძღვის ჩვენ მიერ ქვემოთ (გვ. 76) მოყვანილ ნაწყვეტს ლაზთა მეფის წათეს შესახებ: «1) დასაბამითგან ქვეყნისა 6020 წელი; 2) ღვთაებრივი განკაცებითგან 520 წ.; 3) რომაელთა მეფე იუსტინიანე [მეფობდა] 38 წელს; [მისი მეფობის] I [წელი]; 4) სპარსელთა მეფე ხოსრო [მეფობდა] 48 წელს, [მისი მეფობის] მე-3 [წელი]; 5) რომის ეპისკოპოზი ფილიქსი 4 წელს, [მისი] მე-2 [წელი]; 6) კონსტანტინე-პოლის ეპისკოპოზი ეპიფანი 16 წელს, [მისი] მე-8 [წელი]; 7) იერუსალიმის ეპისკოპოზი ელია 23 წელს, [მისი] მე-17 [წელი]; 8) ალექსანდრიის ეპისკოპოზი ტიმოთე 17 წელს, [მისი] მე-8 [წელი]; 9) ანტიოქიის ეპისკოპოზი ეფრაიმი 18 წელს, [მისი] I [წელი]».

თავის ქრონოლოგიურ სისტემას თეოფანე საფუძვლად უდებს პანოდორეს (ე. ი. ილექსანდრიულს) წელთაღრიცხვას, ე. ი. „ქვეყნის გაჩენიდან“ მოყვანილ წელთა რიცხვს უნდა გამოვავალოთ 5492, ხოლო „ქრისტესით“ ნაანგარიშვე წლებს უნდა დაემატოთ 8. გარდა ამისა თეოფანეს მოჰყავს ტექსტში აგრეთვე ინდიკტიონის წლები (ბიზანტიური თხუთმეტწლიანი კვინკლოსით), რაც საშუალებას იძლევა კიდევ უფრო დავაზუსტოთ თარიღები. მაგრამ არის შემთხვევები, როდესაც „ქვეყნის გაჩენიდან“ თეოფანეს მიერ მოყვანილი წლების რიცხვი ერთით ნაკლებია ინდიკტიონებით ნაჩვენებ წლებზე. ამ საკითხის შესახებ სამეცნიერო ლიტერატურაში კამათია გა-

¹) ნიკიფორეს „ისტორია“ მხოლოდ 769 წლამდეა მოტანილი.

²) ქვემოთ ჩვენ, ადგილის სიმკირის გამო, მოგვყავს ხოლმე მხოლოდ პირველი სამი თარიღი.

მართული (G. Ostrogorsky, Die Chronologie des Theophanes im VII. und VIII. Jahrh: *Byz. Neugr. Jahrb.* VII [1930], 1—56; V. Grumel, L'année du monde dans la Chronographie de Théophanes: *Échos d'Or.* 33 [1934], 395—408; უკანასკნელს ვიცნობთ F. D[ö]lger-ის რეცენზიის მიხედვით, *BZ* 35 [1935], 153—155). ზოგიერთთა აზრით ეს განსხვავება მსოფლიო და საინდიქტიონო წლებს შორის აიხსნება იმით, რომ თეოფანე, როგორც გამგრძელბელი გიორგი სინგლოზისა, უკანასკნელის მსგავსად 25 მარტით იწყებდა მსოფლიო წელს, ხოლო ვინაიდან თეოფანეს მიერ მოთხრობილი ზოგიერთი ამბები ემთხვეოდა 1 სექტემბრით დაწყებულ ამათუმი ინდიქტიონს, ამიტომ მან ზოგი ამბავი 25 მარტის წინა სექტემბერს მიიკუთვნა, ზოგი კიდევ 25 მარტის შემდგომ სექტემბერს მიღებულია დღეს შემდეგი ახსნა: განსხვავება მსოფლიო და საინდიქტიონო წლებს შორის აიხსნება იმით, რომ 605/606 და 606/607 წლების ამბები თეოფანემ ერთად აღწესა; ამიტომ ის თავის შემდგომ თხრობაში ერთი წლით უკან რჩება მანამ, სანამ ის 712 და 713 წლების ამბებს სამი წლის მანძილზე გაანაწილებდეს (აქ, მაშასადამე, შეცდომა უკვე გამოსწორებულია). მაგრამ 725/726 და 726/727 წლების ამბებს ის კვლავ ერთ წელში ათავსებს და ასე აგრძელებს თხრობას მანამ, სანამ 774 და 775 წლების ამბებს სამ წელზე გაანაწილებდეს (აქაც კვლავ გამოსწორდება მდგომარეობა). მაშასადამე, 606/607—711/712 და 726/727—773/774 (ანუ ქვეყნის გაჩენიდან 6099—6204 და 6219—6266) წლების ამბების ზუსტად დასათარიღებლად თითო წელი უნდა დაეუმატოთ თეოფანეს მიერ ნაჩვენებ წლებს.

წყაროებად თეოფანეს ჰქონდა ძველი ხანისათვის, V საუკუნის შუა წლებამდე, სოკრატე, სოზომენე და თეოდორიტი. შემდეგი ხანისათვის ვიდრე ირაკლის მეფობამდე თეოფანეს თხრობას ეძინება დიდი მსგავსება მალალას, პროკოპი კესარიელის, აგათიას, იოანე ანტიოქელის, თეოფილიქტეს და გიორგი პიზიდელიის ნაშრომებში და „პასქალურ ქრონიკაში“ მოცემულ თხრობასთან, მაგრამ ჯერჯერობით არ არის გამორკვეული თეოფანემ ისარგებლა ამ ნაშრომებით, თუ მათ უკვლას საერთო წყარო ჰქონდათ (*RE* I. c.).

თეოფანეს „ქრონოგრაფი“ იმ ღირსებათა გამო, რომლებზედაც ზემოთ იყო ნათქვამი, ძალიან პოპულარული იყო; როგორც ბიზანტიაში ისე დასავლეთში: თეოფანეს ამ „ქრონოგრაფით“ თითქოს

1) IX საუკუნის 70-იან წლებში ის გადათარგმნა ლათინურად ანასტასი ბიბლიოთეკარმა.

დამთავრებულად თელიდნენ ქრონოგრაფიული რკალის თხრობას და მომდევნო ქრონისტები შეტწილად იქიდან იწყებდნენ თხრობას, სადაც თეოფანეს თხრობა თავდება.

თეოფანეს „ქრონოგრაფს“ გაუჩნდა აგრეთვე უშუალო გაგრძელება, რომელიც თეოფანეს „ქრონოგრაფს“ უმატებს ლეონ V, მიქაელ II, თეოფილეს და მიქაელ მესამის ისტორიას და რომელიც ცნობილია Theophanes Continuatus-ის სახელწოდებით. ეს გაგრძელება შედგენილი უნდა იყოს 961—963 წლებში (K. Krumbacher 349).

ტექსტისა და თარგმანის დამზადების დროს ხელთ გვქონდა შემდეგი გამოცემები და სპეციალური ნაშრომები:

Carolus de Boor, Theophanis Chronographia. Volumen I, textum graecum continens¹. Lipsiae 1883, p. X+503.

Classenus Joannes, Theophanis Chronographia. Volumen I (ბერძნული ტექსტი). Bonnae 1839, Volumen II (შეიტავს Anastasii Bibliothecarii Historia ecclesiastica, ex recensione Immanuelis Bekkeri). Bonnae 1841 (CB).

Оболенский В. И. и Терновский, Ф. А. Летопись византийца Феофана (რუსული თარგმანი). Москва 1884.

Преображенский П. Г. Летописное повествование Феофана Исповедника. Исследование из области византийской историографии². Вена 1912.

¹) დ ე ბ ო ო რ ს გამოყენებული აქვს შემდეგი ძირითადი ხელნაწერები:

b—Codex Vaticanus 154, XII საუკუნისა

c—Codex Vaticanus 155, XI საუკუნისა

d—Codex Parisinus Regius 1710, X საუკუნისა (თავში და ბოლოში ნაკლულევანი)

e—Codex Parisinus Regius 1709 (გადმოწერილი d ხელნაწერიდან XVI საუკუნეში)

f—Codex Vaticanus Palatinus 395, XV—XVI საუკუნისა

g—Codex Coislinianus 133, XIII საუკუნისა

h—Codex Parisinus Regius 1711, XI საუკუნისა

i—Codex Vaticanus 978, XII საუკუნისა

m—Codex Monacensis Graecus 391, XV—XVI საუკუნისა.

²) ამ წიგნის ავტორი აყენებს ორიგინალურ მოსაზრებებს თეოფანეს ტექსტის დადგენის შესახებ და იყენებს ახალს, სამწუხაროდ ტექსტის დადგენის შოლოდ დამაბუნდოვანებელს, მეთოდებს, რაც ამ წიგნს თითქმის უსარგებლოდ ხდის მკვლევარისათვის (იხ. ს. შე ს ტ ა კ ო ვ ი ს რეცენზია ამ წიგნზე: ЖМНП 1913 წ. ივლისი, გვ. 139—144).

Tabachovitz David, Sprachliche und textkritische Studien zur Chronik des Theophanes Confessor. Uppsala 1926.

იბერიელთა და სომეხთა მოქცევა

დასაბამითგან ქვეყნისა განკაცებითგან კონსტანტინეს მეფობის
 8616 816 (824) 20

Και γὺν δὲ ἐπὶ τοῦ νικητοῦ
 Κωνσταντίνου κλειστοῦ τῶν ἔθνων
 ἐφωτισθησαν τῆ Χριστῷ προσ-
 δραμόντι. Ἰνδοὶ οὖ ἐκτότερο: ἐπί-
 στευσαν τῷ Χριστῷ, Μερωπίου
 φιλοσόφου Τύρου Ἀιδέσιον καὶ
 Φρουμένιον τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ
 λαβόντας, καὶ ἐσελθόντας ἐκεῖ
 ἱστορήσαι τοὺς τόπους, καὶ διδά-
 ξαντας αὐτοὺς τὴν λόγον τοῦ
 θεοῦ. πρῶτον ἐπίσκοπον Φρου-
 μένιον χειροτονεῖ Ἀθανάσιος ἐν
 αὐτοῖς. ἑμοῖω; καὶ Ἰβήρες ἐπὶ
 αὐτοῦ ἐπίστευσαν τὰ ἔτη αὐτῆς ἀγ-
 μαλώτου γυναικὸς Χριστιανῆς
 ὁρῶντες γινόμενα θαύματα καὶ
 τὴν ἐπιπεσοῦσαν ἀγλίην τῷ βασι-
 λεῖ αὐτῶν κυνηγοῦντι¹⁾. ταῦτα
 Ῥουφίνος ἱστορεῖ παρὰ τοῦ αὐ-
 τοῦ βασιλέως τῶν Ἰβήρων Βακ-
 κουρίου²⁾ ἀκηχοῦς, ἑμοῖω; καὶ Ἀρ-
 μένιο: τελείω; ἐπὶ αὐτῶν ἐπί-
 στευσαν, δὲ Ἱηριδάτου βασιλέως
 αὐτῶν καὶ Γρηγορίου ἐπισκόπου
 αὐτῶν τὴν σωτηρίαν δεξιόμενοι.
 ვალის წყალობით, და ეზიარნენ

კონსტანტინე ძლევა მოსილოს
 დროს მრავალი ერი განათლდა
 ქრისტეს სარწმუნოებაზე მოქცე-
 ვით. ქრისტე ირწმუნეს უშინაგა-
 ნესმა პინდებმა: ტვიროსელმა ფი-
 ლოსოფოსმა მეროპიმ თან წაიყვა-
 ნა თავისი მოწიფეები ედესი და
 ფრუმენტი, შევიდა მათ ქვეყანაში
 იქაურობის მოსახილველად და უქა-
 დაგა მათ ღმერთის სიტყვაათანასიმ
 მათ ფრუმენტი უკურთხა პირველ
 ტვისკოპოზად. ამგვარადვე იბე-
 რი ელ ებიც კონსტანტინეს დროს
 მოიქცნენ, მის შემდეგ რაც მათ
 იხილეს საკვირველებანი ქრისტიან-
 ნი ტყვე-ქალის წყალობით და მო-
 წამიერი გახდნენ დაბნელებისა, მათ
 მეფეს ნადირობის დროს რომ შეე-
 თხვა. ამას მოგვითხრობს რუფინ-
 ნე, რომელსაც ეს ამბავი იბერიელ-
 თა მეფის ბაკურისგან³⁾ გაუ-
 გონაა. იმგვარადვე არმენიელებმაც
 მთლიანად კონსტანტინეს დროსვე
 ირწმუნეს ქრისტე მათი მეფის ტირი-
 დატეს და მათი ეპისკოპოზის გრი-
 ცბონებას (de Boor 24,9-20).

1) τὰ β, აკლია გ-ს.

2) კთხოვითი ἱσთამენი; გ; ἱσთამენი; არა აქვს ბ-ს, ამგვარად, გ-ს მიხედვით ტექსტი შემდეგ შინაარსს იძლევა: ამგვარადვე იბერიელებიც კონსტანტინეს დროს მოიქცნენ, მის შემდეგ რაც მათ იხილეს საკვირველებანი ქრისტიანი ტყვე-ქალის წყალობით, რომელმაც, სხვათა შორის, მათი მეფე შიარჩინა წყდითადსაგან, ნადირობის დროს რომ შეეშთხვა.—3) Κουκουρίου em, Καυκατορίου δ-

იოანე ოქროპირის გაძევება ბიქვინტაში

დასაბამითგან ქვეყნისა
5898განკაცებითგან
398 (408)არკადის მეფობის
12

Ἰωάννης δὲ ἐξηλάθη τῆς πό-
λεως καὶ ἐξωρίσθη εἰς Κουκου-
σόν, ἐκείθεν τε μετηνέχθη εἰς
Πεουοντα. γενόμενος δὲ ἐν Κο-
μάνοις κατὰ πάρεδρον τῆς Ἀρμε-
νίας ἐταλειώθη ἐν κύριφ. τίστου
δὲ ἐξορισθέντος Ἀρσάκιος ἐχει-
ροτονήθη, ὁ ἀδελφὸς Νεκταρίου.
τοῦ πρὸ τοῦ Χρυσοστόμου (de
Boor 79, 16—21).

იოანე გაძევებულ იქმნა ქალა-
ქიდან (ი. ი. კონსტანტინოპოლიდან)
და გადასახლებულ იქმნა კუკუსო-
ში, იქიდან კი გადაყვანილ იქმნა
პიტოუნტში¹. კომანოში
რომ იყო, არმენიის გზაზე, მიიც-
ვალა უფლისა მიმართ. მისი გადა-
სახლების შემდეგ ხელდასხმულ იქ-
მნა არსაკი, იმ ნექტარიოსის ძმა,
რომელიც ოქროპირის წინ იყო.

ფარსმან კოლხი

დასაბამითგან ქვეყნისა
5997განკაცებითგან
497 (505)ანასტასის მეფობის
14

Τούτω τῷ ἔτει στέλλεται παρὰ
τοῦ βασιλέως Ἀναστασίου στρα-
τὰ Γόρθων τε καὶ Βέσσων καὶ
ἐτέρων Θορᾶκων ἐθνῶν, στρατη-
γούστος τῆς ἔως καὶ ἐξαρχούστος
αὐτῆς Ἀρεβίνδου, τοῦ Δαγαλαί-
φου πατρὸς, ὑπάτους γεγονότος
ὀρθυναρίου (τούτου πρὸς πατρὸς
ἐγένετο πάππος Ἀρεβίνδος, ὁ
κατὰ τὴν Θεοδοσίᾳ, τοῦ νέου
χρόνον εὐδοκμησας; κατὰ Περ-
σῶν ἐτέχθη δὲ Ἀρεβίνδος τῷ
Δαγαλαίφῳ ἀπὸ Γοθισθέας, ἣς
Ἀρθᾶβουριუს მუყატრ; τῶν πα-
τρὸς Ἀσπκρος, ὁ πρὸς τὴν ἐμ-

ამავე წელს ანასტასი მეფემ გა-
გზავნა ჯარი, რომელიც შედგებო-
და გუთებისაგან, ბესებისაგან და
სხვა თრაკიული ტომებისაგან; მათ
მეთაურობდა აღმოსავლეთის სარ-
დალი და ექსარხი არეობინდე, და-
გალაიფესძე, რომელიც იყო დიდი
ძალაუფლებით აღჭურვილი ორდი-
ნარული ჰიპატოსი (მისი პაპა,
მამის მხრივ, იყო არეობინდე,
რომელმაც თეოდოსი უმცროსის
დროს თავი ისახელა სპარსელთა
წინააღმდეგ ბრძოლაში; არეო-
ბინდე ეყოლა დაგალაიფეს გო-
დისთეასაგან, ამასწინათ მოხსენე-

¹) ეს ქალაქი მოხსენებული აქვს თეოფანეს მეორეჯერად (de Boor 125, 17), იქ, სადაც ის ლაპარაკობს პეტრე მკაწრვალის (Πέτρον τὸν Κναφεῖν) ეპიტოპიკონის შესახებ. ამ ადგილას ხელთნაწერებში იკითხება Πιτυσ; Πιუსთ; ზოლო ანასტასის ლათინურ თარგმანში მოცემულია Pityussam, რაც de Boor-მა ბერძნულ ტექსტშიაც შეიტანა (Πιτυσσοαρ წინააღმდეგ ხელთნაწერთა Πιτυუს-ისა).

νημονεύσαμεν) ἐπὶ δυναστείᾳ μεγάλῃ. συνακροάθησαν δὲ τῷ Ἀρσοβίνθῳ καὶ ἕτεροι πλείστοι στρατηγοί, ὧν οἱ περιφανέστατοι Πατρίκιος ἦν καὶ Ἰπάτιος, ὁ Σακουνδίνου καὶ τῆς ἀδελφῆς Ἀναστασίας τῆς βασιλέως υἱός, καὶ Φαρασμάνης¹ ὁ Ζευνᾶ πατήρ, τὸ γένος Λαζός, καὶ Ῥωμανός ὁ προεირημένος ἐξ Εὐφρατησίας συναφθεις τῷ στρατεύματι καὶ Ἰουστίνος ὁ βασιλεύσας μετὰ ταῦτα, καὶ Ζήμαρχος καὶ ἕτεροί τινες (de Boor 145,17—146,6).

ბული ასპარის ძის არდაბურის ქალიშვილისაგან). არეობინდესთან ერთად ვაგზავნილ იქნა სხვა ბევრი სტრატეგოსიც, რომელთაგან ყველაზე უფრო გამოჩენილი იყვნენ პატრიკიოსი და ჰიპატოოსი, ძე სეკუნდინესი და ანასტასი მეფის დისა, ზუნას შიშა ფარასმანი¹, წარმოშობით ლაზი, ზემოთ მოხსენებული რომანოზი, რომელიც ევფრატესიიდან შემოუერთდა ჯარს, იუსტინე, რომელიც იმის შემდეგ მეფედ ყოფილა, ზემარტე და ზოგიერთი სხვაც.

ლაზთა მეფე წათე²

დასაბამითგან ქვეყნისა	განკაცებითგან	იუსტინეს მეფობის
6015	515 (528)	5

Τούτῳ τῷ ἔτει Τζάθιος³ ὁ τῶν Λαζῶν βασιλεὺς ἀποστατήσας τῆς τῶν Περσῶν βασιλείας, Καβάδου βασιλεύοντος, καὶ φιλοῦντος τὸν Τζάθιον⁴, ὡς καὶ αὐτὸν προβαλλομένου αὐτὸν βασιλεῖα τῶν Λαζῶν, ἤλθε πρὸς Ἰουστίνον εἰς τὸ Βυζάντιον, καὶ παρεκάλεισε τὸν βασιλεῖα γενέσθαι αὐτὸν χριστιαν-

ამ დროს ლაზთა მეფე წათი გადაუდგა სპარსელთა სამეფოს, რომელსაც იქ მეფობდა კავადი, რომელსაც წათი იმდენად უყვარდა, რომ ის ლაზთა მეფედ დააყენა. წათი მივიდა ბიზანტიონში იუსტინესთან და სთხოვა მეფეს, რათა მას გაეჭრისტიანებინა ის და მასვე ეკურთხებინა ის ლაზთა მეფედ. მე-

¹) Φαρισμάνης ἢ Φαρισμάνης ἢ Φαρασμάνης ἢ. ფარასმანი და მისი შვილი ზუნა მოხსენებული ჰყავს პროკოპი კესარიელს BP I, 8; BV II, 19 და BV II, 20 (იხ. გვთხოვია II, 16—18); პროკოპის ხელნაწერები ზუნას სახელისათვის იძლევიან ვარიანტებს Ζუნა და Ζარა.

²) წათის დროს მონღღარი ამბები მოთხრობილი აქვთ აგრეთვე მაღალას (იხ. გვთხოვია III, 268—269) და „პასჭალური ქრთნიკის“ ავტორს (იხ. ზემოთ, გვ. 11—14).

³) თვითგანეს ხელნაწერები ამ ადგილას იძლევიან Τζάθιος (ქვემოთ გვ. 76 უძველესი ἢ ხელნაწერი იძლევა Τζ(α)θίου), Μαλακας Ζαθίος, Chr. P. Τζάθιος. პ. პროკოპი კესარიელის ახრით ამ სახელის პირველადი ფორმა უნდა იყოს Τζაθოს (И. Г. Преображенский, Летопись повествование Феофана, გვ. 53—55).

⁴) ყველა ხელნაწერი იძლევა Τζაθოს (იხ. წინა შენიშვნა).

νόν και ὑπ' αὐτοῦ ἀναγορευθή-
ναι βασιλέα τῶν Λαζῶν. ὁ δὲ
βασιλεὺς μετὰ χαρᾶς αὐτὸν δεξά-
μενος ἐφώτισεν αὐτόν, και υἱὸν
ἀνηγόρευσεν. ἔγρημε δὲ και γυ-
ναῖκα Ῥωμαίαν¹, τὴν ἐγγόνην²
Νόμου τοῦ πατρικίου και ἀπο-
κροποκαλάτου, Οὐαλεριανῆν τινα³,
και εἰς τὴν ἰδίαν χώραν ἔλαβεν,
προχειρισθεῖς παρὰ Ἰουστίνου
βασιλεὺς τῶν Λαζῶν, φορέσας
στέφανον και γλκνίδα⁴ βασιλικὴν
ἀσπρην ἔχουσας ταβλίν⁵ χρυσοῦν,
ἐν ᾧ ἐκ κεντητοῦ ἐναυαχάρακτο
ἢ εἰκὼν τοῦ βασιλέως Ἰουστίνου,
και στιχάριον ἀσπρον ἔχον
πλούμια χρυσοῦ και εἰκόνα τοῦ
βασιλέως. τὰ γὰρ τζαγγία αὐτοῦ
φούσια ἦσαν ἔχοντα μαργαρίτας
Περσικῆ στήματι· ὁμοίως και ἡ
ζώνη αὐτοῦ ἦν χρυσοῦ εἰς μαρ-
γαριτῶν. ἔλαβε δὲ παρὰ τοῦ βα-
σιλέως δῶρα πολλά, και μετὰ
χαρᾶς ἀπῆλθεν εἰς τὰ ἴδια.

Γνοὺς δὲ ταῦτ: Καζάδης, ὁ
τῶν Περσῶν βασιλεὺς, ἐδήλωσεν
τῷ βασιλεῖ Ἰουστίνῳ⁶ ὅτι «φίλις
και εἰρήνης μεταξὺ ἡμῶν ὄνσης
τὰ ἐχθρῶν πράττεις, και τοῦς
ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Περσῶν
ῶντας; ἀπ' αἰῶνος προσελάβου». ὁ δὲ
βασιλεὺς; ἀντεδήλωσεν αὐτῷ

ფემ სიძობრულოთ შიილო ის, შინა-
თლა და შვილად გამოაცხადდა.
წათიმ შერთო რომელი ქალი,
პატრიკიოს და აპოკროპოკალიტ
ნომონის შვილისშვილი, სახელად
ვილერიიანე, რომელიც წაიყვანა
თავის საკუთარ ქვეყანაში, რომ-
ელსაც ოუსტინეს მიერ ლაზთა მე-
ფედ იქნა ნაკურთხი. მას ემოსა
ვეირვეინი და თეთრი სამეფო
ქლანილი, რომელსაც ჰქონდა ჩაე-
რიბერი ოქროს ზოლი, სადაც ოუ-
სტინე მეფის სურათი იყო ამოჭარ-
გული; აგრეთვე თეთრი სტიქარი
ოქრომკედლით ნაქსოვი და მეფის
სურათით. მისი წალეგი წითელი
იყო და მარგალიტებით შემკული
სპარსულ ყაიდაზე. ამგვარადვე
მისი სარტყელიც ოქროსი იყო და
მარგალიტებით შემკული. მეფისა-
გან ბევრი საჩუქრები მიიღო მან
და დიდად ნასიამოვნები დაბრუნ-
და თავის ქვეყანაში.

ეს რომ ვაიგო სპარსელთა მეფემ
კავადმა, შეუთვალა ოუსტინე მეფეს
შემდეგი: „მოუხედავად იმისა, რომ
ჩვენ ზორის მეგობრობა და ზავია
დადებული, შენ მაინც მტრულად
იქცევი; შენ მიიღი ის პირები, რომ-
ელნიც იმთავითვე სპარსელების
ძალაუფლების ქვეშ არიან“. მეფემ

¹) Ῥωμαίων g.

²) ἔγγόνην b, ἐγγόνην Mal., ἐγγονον Chr. P.

³) Οὐαλεριανῆν ἦρτινα b, Οὐαλεριανῆν τινα Mal.

⁴) γλυκνίδα Mal., γლκνίδην Chr. P.

⁵) ταβλίν g, ταβλην bh.

⁶) Ἰουστίνῳ დამატებული აქვთ vulgata-ს.

„ἡμεῖς τινὰ τῶν ὑποκειμένων τῆ βασιλείᾳ σο, οὐτε προσελαβόμεθα, οὐτε προετραπέμεθα· ἀλλ' ἐλθόντος Τζαθίου¹ εἰς τὰ ἡμέτερα² βασιλεία ἐδεῖσθαι προσπίπτων ἡμῶν ροσθῆναι μυσταροῦ καὶ ἐλληνοῦ δόγματος καὶ ἀσεβῶν θυσισῶν καὶ κλάνης δαιμόνων, καὶ προσελθεῖν τῷ θεμιοσυργῷ τῶν ὄλων θεῶ, καὶ γενέσθαι χριστιανός. τοῦτον ἡμεῖς βαπτίσαντες εἰς τὴν ἰδίαν ἀπελίσσαμεν χώραν“. ἔκτοτε λοιπὸν ἐγένετο ἔχθρη μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Περσῶν (de Boor 168,14—169,12).

მას შემდეგი უპასუხა: „ჩვენ შენი სახელმწიფოს ქვეშევრდომი არც არავინ მიგვიღია, არც ვაღმომგვობირებია; ჩვენს სამეფოში მოვიდა წათი და მუდარით მოგვიმართა ჩვენ: მიხსენ საზიზლარი და წართული სარწმუნოებისაგან, უწმინდური მსხვერპლებისაგან და ეშმაკთა ცლუნებისაგან, მაზიარე ყოველთა შემქმნელ ღმერთს და გამაქრისტიანეო. ჩვენ ის მოვნათლეთ და ისე გავისტუმრეთ მის საკუთარ ქვეყანაში“. აი, იმ დროიდან დაიწყო მტრობა რომაელებსა და სპარსელებს შორის.

იბანელთა ლაშქრობა წათეს წინააღმდეგ

დასაბამითიანი ქვევითა განკაცებითიანი თუსტინიანეს მეფობის
 6020 520 (528) 1

Τῷ δ' αὐτῷ ἔτει ὁ βασιλεὺς Περσῶν ἐπολέμησε τῷ Λαζῷ Τζαθίῳ, ὡς προσρῑέντι³ Ῥωμαίοις⁴. καὶ λοιπὸν ὁ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς ἐπεμψεν αὐτῷ βούθαιαν στρατὸν καὶ στρατηλάτας τρεῖς, Βελισάριον καὶ Κήρυχον καὶ Εἰρηναίον⁵. καὶ πολέμησαντες ἠττήθησαν· καὶ ἠγανάκησεν

ამავე წელს სპარსელთა მეფემ ომი დაუწყო ლაზთა მეფეს წათის იმის გამო, რომ უკანასკნელი რომაელთა მხარეზე გადავიდა, და, იმ თუსტინიანე მეფემ გაუგზავნა მას დამხმარე ჯარი და სამი სტრატეგლაცი, ველიზარი, კვირიკე და ირინე⁵. ფშათ იბრძოდნეს და დომარცხდნენ; მეფე გაჯავრდა სტრა-

1) ἐλθόντος Τζαθίου b, ἀνελθόντος Τζαθίου g.

2) ἡμέτερα b.

3) προσρῑέντι ch. —) Ῥωμαίοις c.

4) თუსტინიანეს მიერ გაგზავნილ მესამე სარდლად თვითყანე ირინეს ნაცვლად ასახელებს პეტრეს (Πέτρον). გამოძეგმულმა დე ბოორმა სამართლიანად აღადგინა აქ Εἰρηναίον, და Πέτρον მიიჩნია კვებო მოყვანილ ადგილიდან (ეპიტომა... გაგზავნა სტრატეგლაცად) გადამწერის მიერ გადმოტანილად. მაღალა და Chr. P. აქ სწორედ ირინეს ასახელებენ (იხ. ზემოთ გვ. 14 და იქვე შენიშვნა 3). გვდრეხე კი, რომელსაც ეს ადგილი თვითყანეს „ქრთნოგრაფიდან“ აქვს გადამწერილი, იძლევა Πέτρον (Georgii Cedreni Historiarum Compendium, CB, I 643,5).

ὁ βασιλεὺς κατὰ τὸν στρατηλα-
τῶν¹, δι: φθονοῦντες ἀλλήλοισ: ἀ-
προέδικαν τὴν νίκην. καὶ δια-
δεξάμενος² αὐτοὺς ἀπέστειλε Πέ-
τρον, τὸν νοτάριον αὐτοῦ, στρα-
τηλάτην. καὶ συμβαλὼν τοῖς Πέρ-
σας μετὰ τῶν Ἀχζῶν ἐνίκησαν,
καὶ πολλοὺς ἀνείλον τῶν Πέρσων
(de Boor 174, 19-26).

იბერიელთა მეფე ძამანარდე

დასაბამითჲან ქვეყნისა განკაცვებითჲან იუსტინიანეს მეფობისი
6027 527 (535) 8

Τούτη τῆ βί: ὁ τῶν Ἰβήρων
βασιλεὺς Ζαμανარδῶς³ ἀνήλθεν
ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸς τὸν εὐ-
σέβεστατον βασιλέα Ἰουστινιανὸν
μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν συγ-
κλητικῶν αὐτοῦ, παρακαλῶν αὐ-
τὸν τοῦ εἶναι αὐτὸν σύμμαχον
Ῥωμαίων καὶ φίλον γνήσιον. ὁ δὲ
βασιλεὺς τὴν τοιαύτην προξίρε-
σιν ἀποδεξάμενος πολλὰ αὐτὸν
ἐφιλοπῆσατο καὶ τ:ς αὐτοῦ
συγκλητικῶς ἐμοίω; δὲ ἡ ἀ-
γοῦσται τῆ αὐτοῦ γυναικὶ κόσμια
παντοῖα διὰ μαργαριτῶν ἐχαρί-
σατο. καὶ ἀπέλυσεν αὐτοῦς ἐν
εἰρήνῃ εἰς τὴν ἰδίαν βασιλείαν
(de Boor 216, 7—14).

ტილატებზე იმის გამო, რომ ერთ-
მანეთისადმი შურის გამო გამარ-
ჯვება ხელიდან გაუშვეს. მან გა-
დააყენა ისინი და პეტრე, თავისი
ნოტარი, ვაგზავნა სტრატელატად;
პეტრე ლაზებთან ერთად შეება
სპარსელებს და დაამარცხა ისინი:
მრავალი სპარსელი გაელიტეს
მათ.

ამ წელს იბერიელთა მეფე ძამა-
ნარდე მოვიდა კონსტანტინეპოლ-
ში კეთილსათნო იუსტინიანე მე-
ფესთან თავისი მეუღლითა და
დარბაისელებითურთ; მან სთხოვა
იუსტინიანეს ნიერო იგი რომაე-
ლების მოკავშირედ და კვშმარიტ
მეგობრად. მეფემაც შეიწყნარა ეს
თხოვნა, დიდი პატივი სცა მასაც
და მის დარბაისელებსაც; ამგვარად-
ვე, დედოფალმაც აჩუქა მის მეუ-
ღლეს მრავალნიერი სამკაული,
მარგალიტებით მოკვდილი და
იუსტინიანემ ვაისტუმრა ისინი
მშვილობით მათ საკუთარ სახელ-
მწიფოში*.

¹) κατὰ τὸν στρατιωτῶν c, κατ' αὐτῶν d.

²) διαδεξάμενος h.

³) Ζαμανარδῶς c, Ζαμανარδῶν m, Ζαμανარδῶς d, Zamanardus ანას-
ტასი ბიბლ. (Ζαμανარδῶς Malalas).

⁴) სამეცნიერო ლიტერატურაში განმტკიცებულია ის აზრი, რომ 523 წლის
შემდეგ ქართლში მეფობა გაუქმდა. „მას შემდეგ, რაც ქართველები გურგენ მე-
ფის მეთაურობით სპარსელებს აუჯანყდნენ, და ბიზანტიის მფარველობას მიმართ-
ეს, მაგრამ ეფსოსის მხრივ პირობის აუსრულებლობის გამო ძლეულ იქნენ,
ხოლო სამეფო საბლობა და ამბოხების მოთავე დიდგმულები იძულებული იყვნენ
ბიზანტიაში გაქვეუდობდნენ, ამის შემდგომ სპარსელებმა, როგორც პროვოკი ცესა-

ბულგარელ ტყვეთა გაგზავნა სომხეთსა და ლაზეთში

დასაბამითგან ქვეყნისა 6032 განკაცებითგან იუსტინიანეს მეფობის 532 (540) 15

Και ἐγένετο εἰρήνη βασιτεῖα ἐν ამის შემდეგ ჩამოვარდა ღრმა **τῆ Ἡράκην, μὴδέτι** თსღუმსთყ მშვიდობიანობა თრაკიაში; ჰუნ-

რიელი მოგვიტხრობს, ქართველებს ნება აღარ მისცეს საკუთარი მეფე ჰყოლოდათ და მეფობა გააუქმეს* (ივ. ჯავახიშვილის ქ. ერის ისტ. I, 226). ქართლში მეფობის უფლება გაუქმდა მაშინვე, როცა გურგენი თავისი შვილითა და სახლობით ბიზანტიაში გაიხიზნა, ესე იგი 528 წ., მაგრამ საბოლოოდ ეს გაუქმება 532 წლის „საუკუნო ბაგის“ ხელშეკრულებაში დააკანონა* (იკვე, 227).

მაგრამ ამ ახრს ლითქის ეწინააღმდეგება ბიზანტიელი ისტორიკოსების ორი ცნობა. იოანე მალალა სწერს: „ამ ხანებში, როგორც ზემოთ ვთქვი, მეფობდა ღმრთიერი იუსტინიანე, ხოლო სპარსელთა მეფე იყო კოადი დარასთენი, თუ პეროზისა, რომში კი ალარიზი... აფრიკის მეფე იყო გილდერიზი... ხოლო ივერიელთა—ზამანაზი (CB 429, 10—15; გეორგიკა III, 268). ხოლო თეოფანე უამთაალმწერელის ცნობით 535 წელს კონსტანტინეპოლში ჩასულა «იბერიელთა მეფე დამანარძე».

ი. მარკვარტი* (Strefszige, 432) ფიქრობს, რომ მალალას ცნობა გუთუნის იუსტინიანეს მეფობის პირველ წელს, ხოლო თეოფანეს ცნობა — თანახმად ქრონოგრაფში მოცემული თარიღისა — 535 წელს, და ამბობს: „მალალას ცნობა რომ არ ყოფილიყო, შეიძლებოდა გვეფიქრა, რომ დამანარძე გურგენ მეფის ძმა იყო, რომელიც ზავის დადების შემდეგ [532 წ.] დაბრუნდა და სპარსელების მიერ «მამასახლისად» იქნა დაყენებული».

ივ. ჯავახიშვილი ამბობს: „ალბათ, გატყუული მეფე გურგენის მოადგილედ იბერიაში დამანარძე დამუდარა, რომელიც 527 წ. კონსტანტინეპოლში წასულა... და იუსტინიანე ეპისკოპოსის აღუთქვამს რომაელების მოკაცშირეები და მეფობრები ვიქნებითა“ (ქ. ერის ისტ. I, 225), ხოლო იქვე შენიშვნაში დასძენს: „ცნობა ძალიან საცქვია იმიტომ, რომ დამანარძე ახლად გაქრისტიანებულად არის მოხსენებული და განა ამის თქმა ქართლის მეფეზედ შეიძლებოდა? იქნებ იგი იბერიის მეფე არც-კი ყოფილიყოს“.

არც მალალას და არც თეოფანეს ტექსტებიდან არ ჩანს, რომ დამანარძე ახლად გაქრისტიანებული* იყოს; არც ის არის სწორი, თითქოს ეს ამბავი მომხდარიყოს 527 წელს. რადგან, თეოფანეს ლარილებში „ქრისტესით“ თვლაში ყველგან მისამატებელია 8 წელი. ვინაიდან თეოფანე პანოდორუს წელთაღრიცხვით ანგარიშობს; თანაც თეოფანეს იქვე აქვს აღნიშნული, რომ ეს მოხდა იუსტინიანეს მეფობის მე-5 წელს, ე. ი. (527 + 8 =) 535 წელს.

ი. მარკვარტის ეჭვი, თითქოს მალალას ცნობა ხელს გვიშლიდეს იმაში, რომ თეოფანეს ცნობის მიხედვით რაიმე დასკვნა გამოვიტანოთ დამანარძეს შესახებ, უსაფუძვლოა. იოანე მალალა გადმოგვცემს, თუ სხვადასხვა ქვეყანაში ვინ მეფობდა იუსტინიანეს მეფობის დასაწყისში, სახელდობრ;

სპარსეთში—კოადი (488—531) რომში—[ათ]ალარიზი (528—534)

აფრიკაში—გილდერიზი (523—530) ივერიაში—დამანარძე.

ამ ცნობაში თეოფანეს ცნობის საწინააღმდეგო არაფერია. მალალა ი. მასალები საქ. და კავკ. ისტორიისათვის, 1940, I.

თან Οὐρανὸν παρ᾽ ἄστρον τὸν Δα- ნები უკვე ველორ ბელადუნენ დანუ-
 νῆσιν. τὸς δὲ ἀρχιμεινῶσας τῶν ბის ვადმოლახვას. ბულგარელი
 Βουλγάρων ἐπεμψεν ὁ βασιλεὺς ტყვეები მეფემ გაეზაენა არმენიასა

გვიანობას, რომ 527—530 წლებში ივერიის მეფე იყო დამანარტე, ხოლო თეო-
 ფანე გადმოგვცემს, რომ ეს მეფე დამანარტე წინ წელს კონსტანტინეპოლში ჩასუ-
 ლა ოუსტინიანე მეფესთან. რომ მალალას და თეოფანეს ცნობები ერთსა და იმავე
 ამბავს ეხებადეს, შეიძლება კაცს ეფიქრა, რომ ერთხელ მალალას მიერ და-
 შვებული შეცდომა ბრმად იქმნა განმეორებული თეოფანეს მიერ. მაგრამ ამ ორი
 ტექსტის შესწავლა უძველესი, რომ ჩვენი ავტორები ერთმანეთისაგან დამოუ-
 კიდებელი ათიან. რაც შეეხება მესამე ავტორს, გიოორგი კედრენეს, რომ
 მისივე ავტორთა მოგვცემა ცნობა ივერიის მეფის დამანარტეს შესახებ, ის მთლიან-
 ნად იმეორებს თეოფანეს: εἰ μὴ ἐρε..... (CB: Georgius Cedrenus, Tomus
 I, 650).

ამრიგად, მალალას და თეოფანეს ტექსტების გაცნობიდან და ამ ტექსტ-
 ბის შესახებ სამეცნიერო ლიტერატურაში გამოთქმული აზრების გადასინჯვიდან
 ცხადი ხდება, რომ 527—535 წლებში ივერიაში მეფედ მჯდარა დამანარტე. ეს
 ფაქტი დადგენილად უნდა ჩათვალოს, მიუხედავად იმისა, რომ პრეკოპი
 კესარიელის ცნობის მიხედვით (BP II, 23) სამეცნიერო ლიტერატურაში გან-
 მტკიცებულია ის აზრი, რომ გურგენ მეფის გაქცევის (528 წ.) შემდეგ იბერიაში
 მეფობა მოისპო.

როგორც უნდა შევთანხმდეთ ერთმანეთს ეს ორი ცნობა: ერთი მხრივ 528
 წლის შემდეგ იბერიაში მეფობა გაუქმდა, ხოლო მეორე მხრივ 527—535 წლებში
 იბერიის მეფედ არის დამანარტე.

მართალია, პრეკოპი კესარიელის გარდა, რომელიც 529 წლის
 შემდეგ იბერიაში მეფობას მოსაზრებლად თვლის, მისი მომდევნო ისტორიკოსე-
 ბიც, აგათიან და შენანდრეც, რომლებიც თავიანთ „ისტორიებში“ ეხებიან
 აგრეთვე იბერიასაც, არსად არ იხსენიებენ იბერიის მეფეს, - მაგრამ მეორე მხრივ
 ქართული საისტორიო წყაროები VI საუკუნის ქართლის ისტორიისათვის სულ
 სხვა სურათს იძლევიან:

ა) „ქართლის მოქცევის“ მატანიით ვახტანგ გორგასალის შემდეგ (გარდ.
 502 წელს) ქართლის მეფეებად იყვნენ:

დაჩი უარშვილი,
 ბაკურ, ძმ მისი,
 ფარსმან,
 ფარსმან სხუა,
 ბაკური

და მის ბაკურის-ხვევ დაესრულა ბეფობა ქართლისა... სპარსნი უფლებდეს ქართლს
 და სომხთს, და სივნიეთს და გუასპურაგანსა (Onnatsene II, 722—724). ხოლო
 კელიშის ვარიანტი ფარსმან მეორის მეფობაში სდებს იოანე ზედაზადნელისა
 და მისი მოწაფეების მოსვლას შუამდინარიდან ქართლში, რაც მემატანიის აზრით
 მოხდა „ქართლის მოქცევითგან მეორასესა წელსა“ (იქვე, გვ. 725).

ბ) ისტორიკოსი ჯუანშერიც, რომელიც ამ ეპოქისათვის უთვოდ „მოქცევა
 ქართლისათ“ სარგებლობს, ქართლის მეფეებად იმავე პირებს და იმავე თანმი-
 ჳფრობით ასახელებს (დაჩი, ბაკური, ფარსმანი, ფარსმანივე, ბაკური) და იოანე

αὐτῶν Ἀρμενίων καὶ εἰς Ἀνατολίαν, და ლ ა ზ ი კ ე შ ი, და ისინი ჩარიც-
 კაი κηροποιήσαν ἐν τοῖς νομίμοις
 ροῖς ἀρμενίων (de Boor 219,12—16).

ზედაზადენელსაც ფარსმან მეორის მეფობაში მოსულად თვლის. თანაც დასძენს
 ბაქურის დროს სპარსეთში უ რ მ ი ზ დ ი მე ფ ო ბ დ ა ო (მარიამ დედოფლ. ვარ,
 გვ. 185—188).

მკვლევარნი იოანე ზედაზადენელის მოსვლას ქართლში VI საუკუნეში
 სდებენ (კ. კეკელიძე: თბ. უნ. შიშინე VI, 100; ივ. ჯავახიშვილი, კ. ერის
 ისტ. II, 342), ხოლო ჭორბიხადა, როგორც ცნობილია, 579—590 წლებში მეფობ-
 და. მაშასადამე, ის მეფეები. რომლებსაც ასახელებენ ქართული საისტორიო წყა-
 როები, 502—590 წლების მოღვაწეებად ჩანან.

პროკოპი კესარიელის მიერ გამოთქმული აზრი, რომ გურგენ მეფის შემ-
 დგე სპარსელები იბერიელებს აღარ დაძლეოდნენ ნებას მათ მეფე ჰყოლიდათო,
 საბრუნს აძლევს მკვლევართ კატეგორიულად უარყოფილ ქართული საისტორიო წყა-
 როების ცნობა VI საუკუნეში ქართლის მეფეთა არსებობის შესახებ. მართალია,
 ჩვენ მიერ ზემო მოყვანილი ქართული საისტორიო ძეგლები გვიანი დროისაა
 (IX—XI საუკუნეებისა), მაგრამ როგორც ეს უკვე დამტკიცებულია, მათ (განსაკუთ-
 რებით „მოქცევა ქართლისაჲს“ მატიანეს) ძველი სანდო წყაროები მოეპოვებო-
 დათ (იხ. ივ. ჯავახიშვილი, ძველი ქართული საისტორიო მწერლობა, მეო-
 რე გამ. 1920, გვ. 86). გარდა ამისა, საკმარისაა ერთმანეთს შევადაროთ ერთისა
 და იმავე ძეგლის („მოქც. ქართლ.“) ორი ვარიანტი, რომ დავრწმუნდეთ იმაში,
 თუ რაოდენ სახეზეცელილად არის ჩვენამდე მოღწეული ეს ძეგლი. და, თუ მემა-
 ტიანეს თავის ნაწარმოებში შეტანილი აქვს VI საუკუნის ქართლის მეფეთა სია,
 მიუხედავად პროკოპი კესარიელის ცნობისა, ეს იმას ნიშნავს, რომ მემატიანეს
 მართლაც რაღაც ძველი წყარო, ძველი ნუსხები ჰქონდა ხელთ. ბოლო ის ჩვენამ-
 დე შერყენილი საბით არის მოღწეული. რომ ეს ასე არ იქნას, რატომ არ არის ამ
 სიაში მოხსენებული გურგენ მეფე, რომლის არსებობა არავის არ ეკვივება, ვინაი-
 დან ის ჰყავს მოხსენებული თანამედროვე ისტორიკოსს პროკოპი კესარიელს,

ჩვენის აზრით: „მოქცევა ქართლისაჲს“ მატიანის სია VI საუკუნის ქართ-
 ლის მეფეებისა უკუსადგები არაა, ხოლო ის ნაკლულევანია და აღრეულია.

ქართლში მეფის არსებობას ამ ხანებისათვის ჰგულისხმობს აგრეთვე შიო
 შლიშელის „ცხოვრებაში“ შეტანილი ცნობა იმის შესახებ, რომ ქართლის მეფემ
 ფარსმანმა დაბმარება აღმოუჩინა იუსტინიანე კისარს, როდესაც ეს უკანასკნელი
 ებრძოდა აჯანყებულ აბახგებს (ჩვენის აზრით ეს ეჭვება ნიშნავს იუსტინიანის
 გეორგიკა II, 130—132).

მაშასადამე, ქართლში მეფეების არსებობა VI საუკუნის მანძილზე დას-
 ტურდება: 1) მალალას და თეოფანე ეპითაღმწერელის ქრონოგრაფებით, 2) „მო-
 ქცევა ქართლისაჲს“ მატიანით (და მისგან დამოკიდებული ჯუანაშვირით), 3) შიო
 შლიშელის „ცხოვრებაში“ მოხსენებული ეპიზოდით.

საკითხი შეიძლება ეთებოდაც მოლოდ იმას, თუ რა უფლებების მატარებელი
 იყვნენ ეს მეფეები იმ დროს, როდესაც ქართლში გაბატონებული იყვნენ სპარსე-
 ლები. ცესტაოი მიტოპოლის მარტოვლობის მიხედვით ივ. ჯავახიშვილი სწორს
 მტკიცების ბატონატრანად შაპის წარმომადგენელი მარზპანი ჩანს, ხოლო შინაუ-
 რებაში მხოლოდ ქართლის მთავარი, კათალიკოზი, მაშასადამე და პირიანში

ლაზები და პეტრას ციხე

დასაბამითგან ქვეყნისა განკაცებითგან იუსტინიანეს მეფობის
6046 546 (554) 27

— Τὸν τῶ τῶ εἶαι μῆνι Ἀὐγὺστ-
τῶ ἰε', ἰνδὶκᾶνθᾶς β', ἄρῃ μᾶσο-
νᾶτῆσθ ἑαφᾶσᾶσῆς κᾶρι:αᾶτῆς,
ἐγᾶνεσθ ὀσιᾶμᾶ: φᾶβῆერᾶ, ἄσῆ
πᾶθῆῖν ὀτῆσᾶς πᾶλλᾶსᾶς κᾶ: λᾶσ-
τῆᾶ κᾶ: ἑκᾶλῆτῆᾶς κᾶ: μᾶერᾶς τᾶν

ამ წელს, აგვისტოს 15-ს, ინდი-
ქტიონის მეორე წელს, შუალამეს-
ბრწყინვალე კვირადლისა დაიწყო
ისეთი საშინელი მიწისძვრა, რომ
დაზიანდა მრავალი სახლი, აბანოე-
ბი, ეკლესიები და კონსტანტინე-

გვხედება" (ძვ. ქ. საისტ. მწერლობა, 1920, გვ. 80). მართლაც, ქართლის სამმარ-
თველო აპარატი ამ დროს ნოსმოზილი არაა, და ამ სამმართველო აპარატში, რო-
გორც ჩანს, სამეფო გვიარის წევრები არიან. ვესტათი მცხეთელის განთავისუფლე-
ბისათვის სათხოვნელად მარხაპანთან მივიდნენ „ქართლის მთავარნი“ — ნათქვამია
ვესტათის „ცხოვრებაში“: „რაგამს აღმუდრდებოდა მარხაპანი იგი, აღღვეს მთა-
ვარნი ქართლისანი და სამოელ ქართლისა კათალიკოზი და გრიგოლ ქართლისა
მამასახლისი და არშუშა ქართლისა პიტაბში და სხუანი სეფეწულნი და მარხაპანსა
პრქვეს...“ (საქ. სამოთხე 315). უფრადღებას იპყრობს თანამომღვდრობა მოხსენე-
ბული პირებისა: 1) ქართლისა კათალიკოზი, 2) ქართლისა მამასახლისი, 3) ქარ-
თლისა პიტაბში და სხუანი სეფეწულნი. ქართლის მამასახლისს ამ როგში ის ად-
გილი უჭირავს, რომელიც მეფეს განკუთვნებოდა, და მარჯალი უნდა იყოს მარ-
კვარტი, რომელიც ფიქრობდა, რომ სპარსელებმა მეფის ადგილას მამასახლისი
დააყენეს (Streifzüge 432).

ამრიგად, ირკვევა, რომ ქართლში VI საუკუნის მანძილზე, როდესაც იქ
სპარსელები ბატონობდნენ, ადგილობრივ სამმართველო აპარატი მოსაპოვებელი არ
ყოფილა; ის გარეგნულად დარჩა ისევე, როგორც იყო — მეფე (მამასახლისი) და
[მისი მოადგილე] პიტაბში, ხოლო მათი მოქმედება შეზღუდული იყო მარხაპანის
ძალაუფლებით. საგულისხმოა, რომ ზოი მღვიმელის „ცხოვრებაში“ მოხსენებულ
ფარსმან მეფესაც ჰყავს თავისი „მოადგილე“. იქ ნათქვამია: „ისმინა უკუე ფარს-
მან ვედრებაჲ ზერძმთა მეფისაჲ, და დაუტევა ევაგრე მცველ სამეფოსა-
თსისისა; ხოლო თჳთ წარვიდა... დაიმორჩილა ნათეავე იგი ტასკუნთაჲ“ (სულთ-
ნაწერი A—160, გვ. 691—692). და რომ სპარსელებმა ვერ მოახერხეს ქართლის
მესვეურთა მთლად მოწირება, ეს ჩანს პროკოპი ცესარიელის სიტყვებიდანაც, რო-
მელიც ამბობს: „იმ დროიდან არც სპარსელები აღლევდნენ ნებას მათ მეფე ჰყო-
ლოდათ, არც იბერიელები ემორჩილებოდნენ სპარსელებს თავ-
ვისი ნებით“ (ὁμοῦ ἀπὸ τοῦ αἰσίου πῶτε; Περὶ τῶν κατῆροῦ ἱσθῆδῶν ἡ.α.υ
BP II, 28; გეორგიკა II, 66). ეს უკანასკნელი სიტყვები იმას მოასწავებს, რომ
იბერიელები ებრძოდნენ სპარსელებს მმართველობის საკითხებში და, როგორც
ჩანს, შინაურ მმართველობაში შეუნარჩუნებიათ საკუთარი აპარატი, მეფითა და
პიტაბით.

ერთ-ერთი მეფეთაგანი უნდა იყოს ძამანარძე, რომელიც, სპარსელების
ბატონობით უკმაყოფილო, 555 წელს იუსტინიანესთან ჩასულა კონსტანტინეპოლ-
ში: ამავე პერიოდის მეფედ ჩანს ფარსმანიც, რომელმაც 550 წელს დაზმარება
აღმოუჩინა იუსტინიანეს აბაზგთა აჯანყების ჩაქრობაში.

τειχῶν Κωνσταντινουπόλεως, μά-
 λιστα τὸ τῆς Χρυσῆς ἐπί-
 κει πολλοὶ ἀπέθανον. πέπτωκε
 δὲ καὶ Νικομηδείας μέρος πολὺ.
 ἐπεκράτησε δὲ ὁ αὐτὸς σεισμὸς
 ἡμέρας μ'. καὶ πρὸς ὀλίγον οἱ
 ἄνθρωποι κατενύγησαν λιτανεύον-
 τες καὶ προσεδρεύοντες καὶ εἰς
 τὰς ἐκκλησίας μένοντες, καὶ πάλιν
 φιλικήρωπιας θεοῦ γενομένης
 ἐπὶ τὸ χειρὸν γαγύοντων. γί-
 νεται δὲ ἡ μνήμη τοῦ σεισμοῦ
 τοῦτου κατ' ἔτος ἐν τῷ Κάμπῳ,
 λιτανεύοντος τοῦ λαοῦ. οἱ δὲ Λα-
 ζοὶ ἀθετήσαντες Ῥωμαίους διὰ
 τὰς Ἰωάννου τοῦ ἀρχόντος αὐ-
 τῶν φιλαργυρίας καὶ ἀδικίας
 καὶ πρὸς Πέρσας αὐτομολήσαν-
 τες πάλιν ἐν χρόνῳ τούτῳ οἱ
 Ῥωμαῖοι προσεργήτησαν, καὶ τὴν
 Πέτραν τὸ φρούρον παρέλαβον
 οἱ Ῥωμαῖοι καὶ τοὺς Πέρσας ἀπή-
 λασαν (de Boor 229,5—18).

პოლის კედლების ერთი ნაწილი,
 განსაკუთრებით კი ოქროს კარი-
 ბქესთან; მრავალი ხალხიც დაი-
 ხოცა. დაინგრა აგრეთვე ნიკომე-
 დიის დიდი ნაწილი. ეს მიწისძვრა
 ორმოც დღეს მძვინვარებდა. ცოტა
 ხნით დამწუხრდნენ ადამიანები,
 მიეცნენ ლოცვებს და ეკლესიებში
 სიარულს, და კვლავ, მის შემდეგ
 რაც ღმრთის კაცთმოყვარეობა
 გამოსცადეს, ბოროტებაში ჩავარ-
 დნენ. ამ მიწისძვრის ხსოვნას ყო-
 ველწლიურად აღნიშნავს ხალხი
 კამპოსში ლოცვით. ლაზები,
 რომლებიც მათი არქონტის იოან-
 ნეს ვერცხლისმოყვარეობისა და¹
 უსამართლო მოქმედების გამო რო-
 მაელებს გადაუდგნენ და სპარსე-
 ლებთან გაიქცნენ, ამ დროს კვლავ
 რომაელების მხარეზე გადმოვიდნენ,
 პეტრას ციხეც რომაელებში აღ-
 დეს და სპარსელები გააგდეს.

562 წლის საზავო ხელშეკრულება

დასაბამითან ქვეტისა	განკაცებითან	იუსტინიანეს მეფობის
605	555 (563)	38

Ἐφθασε δὲ καὶ Πέτρος ὁ μά-
 γιστρος ἀπὸ Περσῶν ποιήσας
 πάντα εἰρήνης ἕτη 17² ἐνεκεν
 სპარსეთიდან დაბრუნდა პეტრე
 მაგისტროსი, რომელმაც დადვა
 საზავო ხელშეკრულება 17 წლით²

¹) *φιλαργυρίας καὶ ἀγλῶτα ἐπι-*
²) *ἕτη 17 ἀριθ.* — თეოფანეს ამ თხრობის მიხედვით იუსტინიანეს მეფე-
 ბის მე-36 წელს (ე. ი. 563 წელს) სპარსეთიდან დაბრუნებულია პეტრე მაგისტრო-
 სი, რომელსაც იქ საზავო ხელშეკრულება დაუდვია 17 წლით (მეორე ვარიანტით
 7 წლით). ამ ცნობაში ყველაფერი ნათელი არ არის: 563 წელს პეტრე მაგისტ-
 როსი (იგივე პეტრე პატრიკიოსი) შექმლო დაბრუნებულიყო სპარსეთიდან, სადაც
 ის 561 წლის ბოლოს გაიხიზნა ზავის დასადებად, მაგრამ, როგორც ცნობილია,
 ეს იყო ორმოცდაათწლიანი ზავი (შენანდრე. ფრგ. 11: გეორგიკა III, 212);
 ასე რომ თეოფანეს ცნობა, რომ პეტრე მაგისტროსმა 17 წლით (ან 7 წლით) და-
 დვა საზავო ხელშეკრულება, არ შეეფერება სინამდვილეს. თუ ვინმე იფიქრებს.

Δαΐδης καὶ τῶν μερῶν τῆς ἀνα-
τολῆς (de Boor 239, 18—20).

ლაზიკისა და აღმოსავლეთის
ნხარეების შესახებ.

ორანელების ლაშქრობა ხვანეთის წინააღმდეგ

დასაბამითგან ქვეყნისა 6090 განკაცებითგან მავრიკის მეფობის
6090 590 (588) 6

Τούτοι τῶ ἔτει μὲν Σεπτεμ-
βρίῳ, ἰνδ:κτιῶνος ε', οἱ Λαγυβάρ-
δοι πόλεμον κατὰ Ῥωμαίων ἤραν-
το, καὶ τὰ τῶν Μαυρουσίων ἔθνη
κατὰ τὴν Ἀφρικὴν μεγάλας τα-
ραχὰς ἐποίησαντο.

Ἐν δὲ τῇ Περσίῃ φυλακῇ
ὑπάρχει λεγομένη Ἀθήνη, καὶ
πᾶσις ὁ τῶν Περσῶν βασιλεὺς

რომ ეს ცნობა 50-წლიან ხავს კი არ შეეხება, არამედ იმ დროებით ხავს, რომე-
ლიც ამის წინ დაიდვა და რომლის შესახებ მოგვითხრობენ აგათანა (IV, 30)
და მენანდრე (ფრგ. 3), ესეც არ შეეფერება სინამდვილეს: 1) ეს დროებითი
ხავი დაიდვა კონსტანტინეპოლში და არა სპარსეთში, და 2) ის, როგორც ჩანს,
ხუთი წლით იქნა შეკრული და არა შვიდი წლით; თანაც 3) ქრონოლოგიური გან-
რიგებით ეს ცნობა თეოფანეს „ქრონოგრაფიში“ 555 წლის ქვეშ კი არ უნდა მოქ-
დულიყო, არამედ 557 ან 558 წლის ამბებთან.

თეოფანეს ცნობის ეს შეუსაბამობა, როგორც ჩანს, უგრძნია ანასტასისს,
რომელსაც თავის ლათინურ თარგმანში მთლად გამოუტოვებია „ქრონოგრაფის“
ეს ადგილი (იხ. Theophanis Chron. ex rec. I. Classeni vol. II, p. 104, ქვევი-
დან მე-5 სტრ.). აიენის აზრით, თეოფანეს „ქრონოგრაფის“ ეს ადგილი უნდა
გაირკვეს შემდგენაირად: 1) სწორი უნდა იყოს ვარიანტი ε (XI ს.), ძ (X ს.), გ
(XI ს.) და h (XII ს.) ხელთნაწერებისა, რომელთა მიხედვით სახავო ხელშეკრუ-
ლება შვიდი წლით იქნა დადებული, და არა დანარჩენი (უშეტყვად მოგვიანო)
ხელთნაწერების წაკითხვა «ჩვიდმეტი წლით»; 2) თუმცა ამ ცნობაში სახავო
ხელშეკრულების ვადა განისაზღვრება შვიდი წლით, მაგრამ ეს ცნობა ეხება 555
წელს დადებულ თრმოციდაათ წლიან ხავს; 3) როცხვი «შვიდი» ნაცულაჯ
«ორმოციდაათისა» აიხსნება შემდგენაირად: როგორც მენანდრეს მიერ თვით პეტ-
რე მაგისტროსის მასალების მიხედვით გადმოცემული ცნობებიდან ჩანს, იმ წელს
სახავო ხელშეკრულება, მართალია, 50 წლის ვადით იქნა დადებული, მაგრამ სა-
კონტრობოცო გადასახადის პირველი ვადა განისაზღვრა შვიდი წლით, «და-
დგენილ იქნა ისიც—გადმოგვეცხს მენანდრე.—რომ ათი წლის თანხა წინდაწინ-
ჭრთად მიეცათ რომაელებს შემდგენაირად: შვიდი წლისა მაშინვე; და შვიდი
წლის გასვლის შემდეგ, ვადის გაუგრძელებლად, დანარჩენი სამი წლის გადასახა-
დი უნდა გავლათ; შემდეგ სპარსელებს ასევე ყოველ წელიწადს უნდა მისცემოდა-
განსაზღვრული წლიური გადასახადი» (გეორგიკა III, 212). ამ ცნობიდან ნათელია,
რომ 552 წელს სახავო ხელშეკრულება ფაქტურად დადებულ იქნა შვიდი
წლის ვადით, ვინაიდან ამ ხელშეკრულების ვადის გაგრძელება დამოკიდებული
იყო იმაზე, ვადაუზდიდნენ თუ არა ბიზანტიელები სპარსელებს შორიგ ულუფას.

ამ წელს, სექტემბრის თვეში,
მეექვსე ინდიქტიონს, ლონგიბარ-
დებმა ომი დაიწყეს რომაელების
წინააღმდეგ და მავრიკიების ტო-
მებშაც აფრიკაში დიდი აჯანყე-
ბები მოაწყვეს.

პერსიდში (სპარსეთში) არსე-
ბობს ერთი ციხე, ეგრეთწოდებუ-
ლი ლეთე, სადაც სპარსელთა მე-

ἀπὸ διαφόρων ἐθνῶν ἐν ταύτῃ
κατέκλεισε οὖν τοὺς ἀίχμαλώτους
τῆς πόλεως τοῦ Δαρᾶς. οὗτοι οὖν
ἀπογόνους ἑαυτῶν ἐπανίστανται
κατὰ τῶν φυλασσόντων αὐτούς·
καὶ ἀγαλόντες τὸν Μαρουσᾶν¹ καὶ
τὴν τούτου κεφαλὴν² λαβόντες
εἰς τὸ Βυζάντιον ἦσαν. ὁ δὲ βα-
σιλεὺς μετὰ χαρᾶς μεγάλης αὐ-
τούς ὑπεδέξατο.

Τὸν δὲ Φιλιπτικὸν μέλις στρα-
τηγὸν ὁ στρατὸς καταδέξατο.

Πολέμου δὲ Ῥωμαίων καὶ Περ-
σῶν ἐν Μαρτυροπόλει γεγονότος·
ἦτις ὄνται Ῥωμαῖοι· ὁ δὲ ἀντο-
κράτωρ πάλιν τῆς στρατηγίας
τὸν Φιλιπτικὸν διαδεξάμενος,
Κομεντιόλον στρατηγὸν τῆς ἀνα-
τολῆς ἀπέστειλεν. ὁ δὲ Κομεν-
τιόλος περὶ τὴν Νισίβιν γεγόμε-
νος, καὶ οἱ Ἡέρται· κατὰ τὸ
Σαρβανῶν³ ἀλλήλοισι συνέβαλον.
Ἡράκλειος δὲ ἔ τοῦ Ἡρακλείου
πατρὸς ἐνευδοκιμήσας ἐν τῷ πο-
λέμῳ ἀνεῖλε τὸν τῶν Περσῶν
στρατηγὸν Αφρατάου δὲ ἀναρ-
θέντος τρέπονται Πέρσαι, καὶ
διώκονται Ῥωμαῖοι. πολλῆς δὲ
ἀλώσεως ἐν αὐτοῖς γενομένης,
παραλαμφάνουσι· καὶ τὸ τῶν Περσῶν,
καὶ πολλὰ λάφυρα ἐν Βυζαντίῳ

უეს მრავალნი ჰყავდა ჩამწყველყო-
ლი, სხვადასხვა ტომთაგან ვყირი
ჩამოსხმეილი, ქალაქ დარადან ჩა-
მოყვანილი ტყვეებთან ერთად. იი,
ესენი, სასოწარკვეთილებადში ჩა-
ვარდნილნი, აჯანყებას აწყობენ
თავიანთი მცველების წინააღმდეგ:
მათ მოკლეს მარუსანი¹, ხოლო
მისი თავი თან წაიღეს ბიზანტიონ-
ში; მეფემ ისინი დიდი სიხარუ-
ლით მიიღო.

ჯარმა, როგორც იქნა, სცნო
სარდლად ფილიპიკე.

ომი რომ მოხდა მარტიროპო-
ლისში სპარსელებსა და რომაე-
ლებს შორის, რომაელები დამარც-
ხდნენ, თვითმპყრობელმა (მეფეობა)
კვლავ ჩამოართვა ფილიპიკეს
სტრატეგოსობა და კომენტარიოლე
ვაგზავნა აღმოსავლეთის სტრა-
ტეგოსად. ნიზიბინთან მიმდებარე
კომენტარიოლე და სპარსელებს სარ-
ვანონთან შეებნენ ერთმანეთს. ჰე-
რაკლიმ, ჰერაკლის შამამ, საბელი
ვაითქვა ამ ომში: მან მოკლა
სპარსელთა სარდალი. აფრათი
რომ მოკლულ იქნა, სპარსელები
ვაიქცნენ და რომაელები მათ დაე-
დევნენ. დიდი დარბევა მოხდა:
რომაელებმა ხელთ იგდეს ბევრი
ბარგიც და დიდძალი ნადავლი

¹) Μαρουσαν *desm* (ხოლო სხვადასხვანაირი მახვილით), Marusan ანახ-
ტასი ბიბლი., Μαρουζαν თეოფილაქტუს

²) კვლავ ხელთნაწერი იძლევა *desephe* (ეფა), ანახტასი ბიბლიო-
თეფილეს *caput* (თავი), აგრეთვე თეოფილაქტუს მიხედვითაც *κεφαλῆν*
(თ. Theophyl. S. ed. de Boor 118,20: *ἡ τε κεφαλὴ Μαρουζᾶ τοῦ στρατηγού*
ἐς Βυζάντιον ἦεν.)

³) *περὶ τὸ Σιορβανῶν* თეოფილაქტუს (de Boor 120,2).

ἐκπέμψουσιν. ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ἱππικαῖς θρωγῖαις καὶ πανηγύρεσι τὴν πόλιν ἐφαιΐθρυνε καὶ τὰς νέας ἐθριάμβευσεν. ὁ δὲ Ὀρμισθας¹ στρατηγὸν χειροτονήσας τὸν Βαρᾶμ ἄμα ὀνόμασι πολλαῖς κατὰ Σουανίας² ἐκπέμπει. ἀδοκῆτως δὲ ταύτῃ ἐπιστάς, καταπολεμηθέντων τῶν Τούρκων ὑπὸ τῶν Περσῶν, τῶσδε τὸν Ὀρμισθας ὑβξήθη, ὡς καὶ φόρου μ' χιλιάδας χρυσοῦ παρὰ τῶν Τούρκων λαβεῖν, πρότερον τούτου τὰ ἴσα τοῖς Τούρκοις τελοῦντος. τοῦ δὲ Βαρᾶμ περιδῶξου κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον γεγονότος, καὶ εἰς τὸν Ἀρράξην³ ποταμὸν στρατοπεδευσμένου, ὁ Μαυρικὸς τοῦτο μαθὼν Ῥωμαῶν χειροτονεῖ στρατηγὸν, καὶ ἐν Σουανίᾳ⁴ μετὰ θυνάμειος ἐκπέμπει. καταλχθῶν δὲ ὁ Ῥωμαῖος τὴν Δαξικίην καὶ εἰς τὸν Φάπιδά γενόμενος ποταμὸν ἐπὶ τὴν Ἀλβανίαν⁵ στρατοπεδεύεται. ὁ δὲ Βαρᾶμ τὸν τῶν Ῥωμαίων στρατὸν ἐπιδημήσαντα ἀπικώς, διεγέλα τὸ πρᾶγμα· ἐπεθύμει δὲ καὶ Ῥωμαϊκῆς παρτάξεως πείραν λαβεῖν· εὐ γὰρ ἦν ποτε Ῥωμαῖος πολεμήσας· διαβὰς τοίνυν τὸν γείτονα ποταμὸν, ὡς ἐπὶ τὰ ἐνδότερα μέρη τῆς Περσίδος· τῶς Ῥωμαῖος

გაგზავნეს ბიზანტიონში. თვით-მპყრობელმაც დიდად გაამზადარულა ქალაქი საჯიროთო სანახობებით და საჯარო დღეობებით და გამარჯვება იხეიმა. ჰორმიზდამ¹ სარდლად ბარამი დანიშნა და დიდძალი ჯარით სვანეთის² წინააღმდეგ გაგზავნა. ბარამი მოულოდნელად დაეცა მის (სვანეთის), მის შემდეგ რაც თურქები სპარსელების მიერ იქნენ დამარცხებული, და იმდენად გაძლიერდა ჰორმიზდა, რომ თურქებისგან ორმოც ათას ოქროს ლებულობდა ხარჯს, თუმცა წინათ თვითონ უხდიდა თურქებს იმავე რაოდენობას. ბარამმა ამ ომში დიდი სახელი მოიხვეჭა; ის რომ მდინარე არაქსზე დაბანაკდა და, მავრიკიმ რომ ეს გაიგო, რომანოსი დანიშნა სტრატეგოსად და სვანეთში⁴ გაგზავნა ჯარით. რომანოსი შვიიდა ლახეთში და მდინარე ფაზისზე რომ იყო, ალბანიის⁵ წინააღმდეგ დაბანაკდა. ბარამმა რომ შეიტყო რომაელთა ჯარის მოსვლა, სასაცილოდ აიგდო ეს ამბავი; უნდოდა რომაული ჯარიც ესინჯა; მის ხომ არისდროს არ ებრძოლნა რომაელებთან, მან გადალახა მეზობელი მდინარე, რათა რომაელები სპარსეთის შიდა ქვეყნებში შეეთრია, და წინ წავიდა. რომანოსმა ვაჟყო

¹) ანსტანო ბიბლიოთეკარი აქ უხატებს Persarum rex («სპარსეთის მეფე»).

²) Σουμανίας f. Σοιμανίας d.

³) Ἀρράξην g. Ἀσράξην ch (ამ ვარიანტების შესახებ იხ. ზემოთ გვ. 34-35 მნიშვნა).

⁴) Σουμανია f. — ⁵) Ἀλβανίαν cf.

ἐπεικόμενος ἦν ὁ δὲ Ῥωμαῖος
 τὴν Ῥωμαϊκὴν πληθὺν ἐχώρειεν,
 τοὺς ἀπολίτους εἰς τὸ τοβλδον
 καταλιπὼν καὶ δέκα χιλιάδας ἐπι-
 λέκτους λαβὼν κατὰ τῶν βαρ-
 βάρων ἐχώρει· ἕως δὲ χιλιάδας
 προτρέχειν τῷ στρατοῦ παρα-
 καλεῖται· οἱ τινες συναντήσαν-
 τες τῷ· προτρέχοντα· τῶν Περ-
 σῶν τοῖς τρεῖς καὶ πάν-
 τας ἀνήλωσαν. τῆς γὰρ φυγῆς
 γενομένης, καὶ κρημνὸς συναν-
 τήσαντες αὐτοῖς, ἀποκλιθεῖντες
 πάντας ἀνθρήθησαν. οἱ δὲ Ῥω-
 μαῖοι μέχρι τοῦ χάρακος τῶν
 βαρβάρων ἐγένοντο, ὡς καταπλα-
 γῆναι τὸν Βαρᾶμ ἐπὶ τοῦτο. τοῦ-
 το ἀκηκῶς Ῥωμαῖος παραθαρ-
 ρύνα τὸ στρατόπεδον, καὶ παρ-
 τάσσονται ἐν πεδίῳ τῆς Ἄλβι-
 νίας. ὁ δὲ Βαρᾶμ ἀπειρατο
 κλέφαι τὸν πέλεμον. διεύχθησε
 ἐξ τῶν βουλεύματι· συνέσει γὰρ
 ὁ Ῥωμαῖος ἐκεκώσθητο. συμβα-
 λόντων δὲ ἀλλήλοις καὶ πολλῶν
 ἀναιρεθόντων βαρβάρων, μεγίστη
 Ῥωμαίων γίνεται νίκη· σκαλεύον-
 ται τοῖνον οἱ βάρβαροι, καὶ τα-
 φῆς ἀμοιρήσαντες τοῖς θηρίοις
 γίνονται κτεῖρωμα. τοῦτο ἀκού-
 σας ὁ τῶν Περσῶν βασιλεὺς καὶ
 τὴν αἰσχύνην μὴ φέρων γυναι-
 κείαν ἐσθῆτα τῆ Βαρᾶμ ἐξέκμη-
 φεν· καὶ τῆς στρατηγίας τοῦτον
 ἀπέκασεν. νεωτερί·: τοῖνον ὁ
 Βαρᾶμ, καὶ ἀπὸς ταραννῆα χω-
 ρεῖ· καὶ ἀνθρῆρῆζει δὲ γραμμᾶ-
 των τὸν Ὀρμισδαν, ἐπιγράφας

რომაული ჯარი და უკარგისნი
 ბარჯთიან დასტოვა; ათი ათასი
 რჩეული ჯარისკაცი თან წაასხა
 და ბარბაროსების წინააღმდეგ
 გაილაშქრა; ხოლო ამათგან ორ
 ათასს უბრძინა ჯარის წინ დაწი-
 ნაურებულთაგნენ; ესენი წააწყდნენ
 სპარსელთა ჯარის დაწინაურებულ
 ნაწილებს, აოტენ ისინი და ყუ-
 ლახი ამოელოტეს. გაქცევის დროს
 ცოცხლო აღგილო შეხვდათ მათ
 (სპარსელებს), აქ მოიშწყდნენ ისინი
 რომაელებმა და ამოელოტეს; რომაელები
 ბარბაროსების დანაკამდე
 მივიდნენ, ისე რომ თვით ბარამიც
 მოიყვინა ამ გარემოებამ გონცვი-
 ურებამში.

ეს რომ ვიხუთ რომანოზმა, ბა-
 ნავი ვაამხნევა, და დარაზმა ჯარი
 აღბანის დაბლომში.

ბარამი ფიქრობდა მოტყუებოთ
 მოვეო ომი, მაგრამ ვანზრახვა
 გაუცუღდა: რომანოზმა საკმაო
 გამჭროახობა გამოიჩინა. როდესაც
 ისინი ერთმანეთს შეხედნენ, მრავალი
 ბარბაროსი მოიხრა და რომაელებს
 ხვდათ გამარჯვება; ბარბაროსებს
 საჭურველი მოხსნეს და გვიძრბი
 მხეცებს გადაუგდეს საჯიჯგნელად,
 ისე რომ საფლოვი არ აღიარეს.
 ეს რომ შეიტყო სპარსელთა მეფემ,
 ვერ იიტინა ეს სორცხილი და
 ბარამს ქალის კამა გაუგზავნა
 და სარდლობაც ჩამოართვა მას.
 ამიტომ ბარამმა აჯიხეცმა
 მოაწყო და ტორანობა ვანზრახა.
 მანაც, თავისი მბროთ, წყროლის
 საწურლებით ვალანდლა

την ἐπιστολήν· Ὁρμίσθ, τῆ θυ-
γατρὶ Χοσρόου, ὁ Βαρὰμ ταῦτα
ἐπιστέλλει (de Boor 261,27
—263,19).

ჰორმიზდა და მისწერა მის შემ-
დეგი წერილი: «ჰორმიზდას, ხოს-
როს ქალიშვილს, ბარამი უთელის
შემდეგს...».

ირაკლი კეიხოს ლაშქრობანი

დასაბამითგან ქვეყნისა
6114

განკაცებითგან
614 (622)

ირაკლის მეფობის
13

Τούτω τῷ ἔτει μηνὶ Μαρτίῳ
ιε', ἰνδικτιῶνος ια', ἀπάραι δ
βασιλεὺς Ἡράκλειος τῆς βασιλ-
δοῦ πόλειωσ κατὰ τάχους ἀφίκετο
εἰς Ἀρμενίαν. Χοσρόης δὲ ὁ
τῶν Περσῶν βασιλεὺς ἀπέστειλε
τὸν Σαρβαναζᾶν¹ σὺν τῷ ἑαυτ-
στρατῷ εἰσβαλεῖν εἰς τὴν Ῥω-
μίων γῆν. Ἡράκλειος δὲ ἔγρα-
φε πρὸς Χοσρόην, ἣ την εἰρήνην
ἀσπάσασθαι, ἣ ἐκυτὸν εἰς τὴν
Περσίδα σὺν τῷ ἑαυτεῖσ στρατῷ
εἰσβαλεῖν. ὁ δὲ Χοσρόης οὕτε
τὴν εἰρήνην ἠσπάζετο, οὕτε τ
τῶν λόγων² ἠγγεῖτο, ἔπει Ἡράκλειος
τολμᾷ τῇ Περσίδι πλησιάσαι. ὁ
δὲ βασιλεὺς τῆ εἰκόστῃ τοῦ Ἀπ-
ριλλίου μηνὸς εἰσέβαλεν εἰς τὴν
Περσίδα, καὶ μαθὼν τοῦτο Χο-
σρόης τὴν Σαρβαραζᾶν ὑποστρέψαι
ἐκέλευσεν καὶ ἐπισυναΐξας³ ἐκ
πάσης τῆς Περσίδος τὰ ἑαυτεῖσ
στρατεύματα, καὶ παραδοὺς αὐτὰ
τῷ Σάϊν κατὰ τάχος ἐνωθήναι

ამ წელს, მარტის თვის 15-ს,
მე-11 ἰნდიქტიონს, ირაკლი მეფე
გაემართა სატახტო ქალაქიდან და
სასწრაფოდ ზივიდა არმენიაში.
სპარსელთა მეფემ ხოსრომ გააგ-
ზაენა სარვარაზა თავისი ჯარო-
თურთ და დაავალა შეჭრილთა
რომაელთა ქვეყანაში. ირაკლიმ
მისწერა ხოსროს, ან ზავი მოთ-
ხოვე ან იხრავი მთელი ჩემი ჯო-
რით სპარსეთში შემოვიჭრებო.
ხოსრომ კი არც ზავა მოითხოვა,
არც უკრადღებდა მიაჭია იმ მუ-
ქარას, რომ ირაკლი სპარსეთს
მიადგებოდა. ირაკლი მეფე აბრი-
ლის თვის ოცს შეიჭრა სპარსეთში
და, ხოსრომ რომ გაიგო ეს, უბრ-
ძანა სარვარაზას უკან გაბრუნებუ-
ლიყო; მან მთელი სპარსეთიდან
შეჰყარა თავისი ჯარები, ჩააბირო
ისინი საინს, უბრძანა სასწრაფოდ
შეერთებოდა სარვარაზას, და ასე
გაელაშქრა მეფის წინააღმდეგ.
ირაკლიმ მოუხმო თავის ჯარებს.

¹) Σαρβαραζᾶν g, Σαρβαναζᾶν h, Sarmanazan Anast. (ქვემოთაჲ ანე-
თი ვარიანტებია).

²) τῶν λόγων g.

³) καὶ ἐπισυναΐξας—προσέταξε აქლია em.

αὐτὰ τῆς Σαρβαραζᾶν προσέταξε· καὶ οὕτω χωρήσαι κατὰ τοῦ βασιλέως. Ἰράκλειος δὲ προσκαλεσάμενος τὸ ἑαυτοῦ στρατεύμα, λόγοις παραινεταίς ἐτήγειρεν αὐτούς, λέγων· ἄνδρες, ἀδελφοί μου, λάβωμεν εἰς νοῦν τὸν τοῦ θεοῦ φόνον, καὶ ἀγωνισώμεθα τῆν τοῦ θεοῦ ὑβρίν ἐκδικῆσαι. στώμεν γενναίως κατ' ἐχθρῶν τῶν πολλὰ δεινὰ χριστιανοῖς ἐργασαμένων. αἰδεσθῶμεν τὸ τῶν Ἰωμαίων ἀποδόξαστον κράτος, καὶ στώμεν κατ' ἐχθρῶν θυσιασθῶν ἠπισμένων. λάβωμεν πίστιν τῶν φόνων φονεύτριαν. ἀναλογισώμεθα ὅτι ἔνθεν ἐσμέν τῆς τῶν Περσῶν γῆς καὶ μέγαν κίνδυνον φυγῆ φέρει. ἐκδικήσωμεν τὰς φθοράς τῶν παρθένων, τὰ τετραμμένα μέλη τῶν στρατιωτῶν ἡμῶν ἔρωντες ποιήσωμεν τὰς καρδίας. οὐκ ἔστιν ἄμαθις ἢ κίνδυνος, ἀλλ' αἰωνίου ζωῆς πρόξενος· στώμεν ἀνδρείως, καὶ κύριος ὁ θεὸς συνεργήσει ἡμῖν, καὶ ὀλέσει τοὺς ἐχθρούς ἡμῶν“. ταῦτα δὲ καὶ ἄλλα πολλὰ τῷ βασιλέως παραινέσαντος τῷ λαῷ, ἀπεκρίθη αὐτῷ εἰς ὑπερ πάντων· „ἦπλωσας ἡμῶν τὰς καρδίας, ἐσποτα, τὸ σὸν πλατύνας ἐν παραινέσει στόμα. ἤγνωσαν οἱ λόγοι· σὺ τὰ ξίφη ἡμῶν, καὶ ἔμψυχταῦτα εἰργάσαντο ἀνεπτέρωσας ἡμᾶς διὰ τῶν ῥημάτων σου.

ქება შესება მათ და უპირო: „მე-ბო, ვაგაკუნო, ვიქონიოთ ღეთის შიში და ვიბრძოლოთ ღეთის შეუ-რაცხყოფისათვის საზღვევად. გუ-ლადალ დავხვდეთ მტერს, რო-მელმაც მრავალი საშინელება-დაატება თავს ქრისტიანებს. სირ-ცხვილისაგან დავიცვათ რომაელ-თა თავისუფალი სახელმწიფო, და მედგრად გავუმკლავდეთ მტერს, რომელიც ურცხვად ჩამჯდარა ია-რალში. შევიარაღდეთ რწმენით, რომელიც ყოველგვარი სიკვდილის დამტოგუნველია, გვახსოვდეს, რომ შიგ სპირსეთში ვიმყოფებით და დი-ლი საფრთხე მოელის იმას, ვინც გაქ-ცევას გაბიდავს. შური უნდა ვი-ძიოთ ქალწულთა გახრწნისათვის; ჩვენი ჯარისკაცების დაკოდილი სხეულების შემხედვართ ვულები უნდა გვიკვდებოდეს. ჩვენი გამო-ვირიდი საფრთხე დაუჯილდოვებუ-ლი კი არ ჩიება, არამედ ის საუ-კუნო დიდებას იხვექს. ვაგაკუ-რად მოვიქცეთ, უფალი ღმერთიც ჩვენი შენწე იქნება და ჩვენს მტრებს მოსპობს“. ასეთი და ბევ-რი სხვა სიტყვებით ამხნევებდა მე-ფე ხალხს; ხალხიდან წამოდგა ერთი კაცი და უპასუხა მას: „გულს მოგვეშვა, ბატონო, როგორც კი გააღე პირი ჩვენდა გასამხნევებ-ლად; შენმა სიტყვებმა გაღვსეს ჩვენი მახვილები და სული ჩაბე-რეს მათ; ფრთები შეგვასხეს შენ-მა სიტყვებმა. ვწითლდებით სიჩ-

ἐρυσθριώμεν σὲ θεωροῦντες, πρά-
γοντα ἡμῶν ἐν ταῖς μάχαις, καὶ
ἐπόμεθα ἐν πᾶσι τοῖς σοῖς κελεύ-
μασιν“. ὁ δὲ βισιλεύς ἀναλα-
βὼν τὸ στράτευμα, εὐθύς ἐν τῇ
ἐνδοτέρᾳ Περσίᾳ ἐχώρησεν, πυρὶ
καταπλέγων τὰς πόλεις¹ καὶ τὰς
κώμας· καὶ γίνεται ἡ θάναμα
φοβερὸν. ἐν γὰρ τῇ θερυνῇ τρο-
πῇ ἀπὸ γέφυρας ὀροσώμενος, ψυχα-
γωγῶν τὸν ὄν Ἰωμαίων στρα-
τόν, ὥστε ἀγαθὰς ἐλπιδὰς ἀνα-
λαβεῖν αὐτοῦς.

Ἀκούσας δὲ Ἡράκλειος, ὅτι
Χοσρόης ἐν Γαζακῇ τῇ πόλει
ἐστὶν σὺν τεσσαράκοντα χιλιάσιν
ἀνδρῶν πολεμιστῶν, ἄρμησε
κατ' αὐτοῦ· καὶ προπέμφσας τινὰς
τῶν ὑπ' αὐτὸν Σαρρακηνῶν προ-
τρέχειν, συναντῶσι τῇ τοῦ Χοσ-
ρόου βίβλῃ, καὶ τούτων τοὺς μὲν
ἀνεῖλεν, τοὺς δὲ πεδήσαντες σὺν
τῇ στρατηγῷ αὐτῶν τῷ βασι-
λεῖ προσήνεγκαν. τούτοις μακρῶν
Χοσρόης καταλιπὼν τὴν πόλιν
καὶ τὸ στράτευμα φυγῇ ἐχρή-
σατο. ὁ δὲ Ἡράκλειος ἐπιδησιώξας,
τοὺς μὲν φθάσας² ἀνεῖλεν, οἱ δὲ
λοιποὶ φυγόντες διεσκεδάσθησαν·
καὶ καταλαβὼν ὁ βισιλεύς τὴν
Γαζακῶν³ πόλιν (ἐν ταῖς ταύτης
προαστείσι⁴ ἀνελάμβανε τὸν στρα-
τόν αὐτοῦ. οἱ δὲ καταφυγόντες

ცხვირისაგან, რომ ვხედავთ, რომ
ბრძოლებში წინ მიგვიძღვები, და
ჩვენც ყველა შენ ბრძანებას და-
ვემორჩილებით“. მეფემ წაიყვანა
ჯარი და სწრაფად გადავიდა
შიდა სპარსეთში: ცეცხლში ხვეე-
და ქალაქებსა და სოფლებს. მოხ-
და საკვ-რველი სასწაული: პაპა-
ნაქება ზატუხული იყო და ჰაერი
ისე გაიცილინთა სისველით, რომ
რომიელთა ჯარს სული მოათქმე-
ვინა და კეთილი იმედები ჩაუნერ-
ვა მათ.

ირაკლიმ გაიგო, ხოსრო ქალაქ
განდაკში არის ორმოცი ათასი
მეომრითურთო, და გაემართა მის
წინააღმდეგ. წინ გაუშვა დასახვე-
დრად რამდენიმე მის ხელქვე-
ვით მყოფი სარკინოზთაგანი; ისი-
ნი წააწყდნენ ხოსროს მცველ
რაზმს, ზოგიერთი ამ დარაჯთაგან
მოკლეს, ზოგიც შებოროტეს და
მათი სარდლობით მეფეს მოპ-
გვარეს. ეს რომ გაიგო ხოსრომ,
დასტოვა ქალაქიც და ჯარიც და
გაიქცა. ირაკლი დაედევნა მათ:
ზოგიერთებს დაეწია და დახოცა,
ხოლო დანარჩენები გაიქცნენ და
დაიფანტნენ. ამის მიშრივ მეფე
რომ განძაცელთა ქალაქს იღებდა,
მან ქალაქის სანახებში მისი (ხო-
სროს) ჯარი ჩაივლო ხელთ. მისკენ
გამოქცეული სპარსელები ამბობ-

1) πόλεις| χώρας γή.

2) φθάσας ავლია მ.

3) Γαζακῶν add., Gazacensium Anast.

4) ἐν τοῖς ταύτης προαστείσι — τὴν πόλιν დამატებულია ანასტასის
თარგმანიდან.

πρὸς αὐτὸν Πέρσαι ἔλεγον, ὅτι
 φυγῶν ὁ Χοσρόης πυρὶ ἀνήλωσε
 πάντα τὰ λήϊα ἐν ἐκείνοις τοῖς
 τόποις ἐλθὼν εἰς Θηβαρμας
 τὴν πόλιν) ἐν τῇ ἀνατολῇ, ἐν τῇ
 ὑπῆρχεν ὁ ναὶ τοῦ Πυρὸς καὶ
 τὰ χρήματα Κροίστου τοῦ Αὐτῶν
 βασιλέως, καὶ ἡ πλάνη τῶν ἀν-
 θρώπων. ταῦτα λαβὼν ἐπὶ Δαστα-
 γερὸ ἐχίρει. ὁ δὲ βασιλεὺς ἀπά-
 ρας ἀπὸ Γαζακῶν¹ καταλαμβάνει
 τὴν Θηβαρμας· καὶ εἰσελθὼν ἐν
 ταύτῃ πυρὶ ἀνήλωσε τὸν τοῦ Πυ-
 ρὸς ναὸν καὶ πᾶσαν τὴν πόλιν
 πυρὶ ἀναλώσας κατεδίωκεν ὑπίσω
 Χοσρόου ἐν τοῖς στενοῖς τῆς τῶν
 Μήδων χώρας, καὶ ἐν ταύταις
 ταῖς δυσχωρίαις τόπον ἐκ τόπου
 ὁ Χοσρόης ἤμειβεν· καὶ ὁ Ἡρά-
 κλειος τοῦτον διώκων πολλὰς πό-
 λεις ἐπόρθησε καὶ χώρας. χειμῶ-
 νος δὲ καταλαβόντος, βουλὴν
 ἐποίησε πρὸ παραχειμάσαι μετὰ
 τοῦ λαοῦ αὐτοῦ· καὶ οἱ μὲν ἐφα-
 σκον ἐν Ἀλβανίᾳ, οἱ δὲ κατ' αὐ-
 τὸν εἰσβαλεῖν τὸν Χοσρόην. ὁ δὲ
 βασιλεὺς ἐκέλευσε τὸν λαὸν ἀγγί-
 ζασθαι τρεῖς ἡμέρας, καὶ ἀνοίξας
 τὰ τοῦ θεοῦ εὐαγγέλια εὔρεν
 ἐπιτρέποντα αὐτῷ ἐν Ἀλβανίᾳ πα-
 ραχειμάσαι. εὐθέως οὖν ἐπιτρέψας,
 ὄρμησεν ἐν Ἀλβανίᾳ. ἐν δὲ τῷ
 μεταξύ τῆς δὲ· ἔχων πολλὴν
 αἰχμαλωσίαν Περσῶν σὺν αὐτῷ
 οὐκ ὀλίγας ἐπιδρομὰς ἐπὶ τῶν
 Περσικῶν στρατευμάτων ἐδέχετο·

დნენ: ხოსრო რომ ვარბოდა,
 ცეცხლის მისცა მთელი ნათესები ომ
 ადგილებში და მივიდა აღმოსა-
 ვლეთის ქალაქ თებარმასში, სა-
 დაც იმყოფებოდა „ცეცხლის“ ტა-
 ძარი, ლიდიელთა მეფის კრეზუს
 განძები და დამალული ძნთაკი;
 ყველაფერი ეს მან წამოიღო და
 დასტავგრდისკენ გაემართა. ბოლო
 მიძივდა მეფემ, განძაკი რომ დას-
 ტოვა, თებარმასის აილო; შევიდა
 თვისი ქალაქში და ცეცხლს მისცა
 „ცეცხლის“ ტაძარი და, გადას-
 წვა რა მთელი ქალაქი, ზურგი-
 დან სდია ხოსროს მიდიელთა ქვეყ-
 ნის ვიწრობებში, და ხოსრო ამ
 ძნელსაველ ადგილებში ადგილი-
 დან ადგილში გადადიოდა: ირა-
 კლიმ ხოსროს დევნის დროს მრავალი
 ქალაქი და სოფელი მოსრა,
 ზამთარი რომ დადგო, ბჭობა გა-
 მართო, თუ სად დაეზამთრა ჯარ-
 თან ერთად; ზოვერთები ამბობ-
 დნენ აღმანიაში დავიზამთროთო;
 სხვები კიდევ მოითხოვდნენ თვისი
 ხოსროს წინააღმდეგ გაეიჭრათო.
 მეფემ მოუწოდა სამი დღის გან-
 მავლობაში ღვთაებრივი განწყობენ-
 დი ჩვეტარებინათ, მეტემ გადაშა-
 ლა რძროის სახარებანი და ამოი-
 კითხა იმის მიხედვით, რომ მის-
 თვის აღმანიაში დაზამთრება ცუდი
 ნებადართული. მან მაშინვე ვას-
 ცა სათანადო განკარგულებები და
 გაემართა აღმანიაში. ვზახე მან
 ბევრი სპარსელი დაატყვევა და.

αὐτὸς δὲ τῆ τοῦ θεοῦ συνεργία
 νίκην κατὰ πάντων ἤρατο. χει-
 μῶνος δὲ σφοδρῶς ἐπιπεσόντος,
 αὐτὸς ἐν τῇ ὁδῷ καὶ κρύου,
 φθάσας αὐτὸς ἐν Ἀλβανίᾳ πεν-
 τήκοντα χιλιάδας δεσμίους ἔχων,
 τοῦτους τῆ εὐσυμπαθήτη αὐτοῦ
 καρδία ἐλεήσας τῶν δεσμῶν ἐλυ-
 αεν, καὶ ἐπιμελείας καὶ ἀναπαύ-
 σης μετέδιδου ὥστε πάντες μετὰ
 θαυμάσιον ἠὲ πύχοντο ῥύσασθαι
 γενέσθαι καὶ τῆς Περσίδος τὸν
 κοσμάμεθρον ἀνακλιε Χοσρόην
 (de Boor 306, 19—308, 25).

და მოგზაო ქვეყნის ამომგლედი ხოსრო.

ლაზები, ალბანები და იბერელები ირაკლის ჯარში

ირაკლის მეფობის 14 (623)

Τούτω τῷ ἔτει Χοσρόης ὁ τῶν
 Περσῶν βασιλεὺς Σαραβλαγγᾶν¹⁾
 προεβίβλετο στρατηγόν, ἀνδρα
 δραστήριον καὶ τύφῳ πολλῷ
 ἐπηριέον, καὶ παραδούς αὐτῷ
 στρατὸν τοὺς λεγομένους Χοσ-
 ροηγέτας καὶ Περσίζιτας ἐν Ἀλ-
 βανίᾳ ἔστειλε κατὰ Ἡρακλείου.
 εἰσβαλόντες δὲ οἱ τὰ ἄκρα τῆς
 Ἀλβανίας, οὐκ ἐθάρρησαν κατὰ
 πρόσωπον τοῦ βασιλέως πρὸς
 πόλεμον στήναι· ἀλλὰ τὰ ἐπὶ
 Περσίδα ἀγούσας κλεισούρας ἐκ-
 ράτησαν, νεμίζοντες τοῦτων λε-
 χθῶν. ὁ δὲ Ἡράκλειος ἄμα ἔαρε
 ἀπείρας τῆς Ἀλβανίας δι' ὑπῆτων
 ποταμῶν, καὶ τὰς τροφὰς διαψιλῶς
 ἐποροσόντων τὴν πάροδον ἐπει-

თან წაასხა, სპარსული ჯარები-
 საგანაც არა მცირედი შეტევები
 გინიცადა; ღმრთის შეწევნით მან
 ყველგან ვამარჯვება ჰპოვა. ზამ-
 თარი ძლიერ სუსხიანი და ყინვია-
 ნი იყო ამ გზაზე, და, ალბანიაში
 რომ მიიღწია ორმოცდაათი ოთასი
 შებორკილი სპანსერით, შემწყალე
 გულით შეიცვალა ესენი, ბორკი-
 ლები შეხხნა მათ და ნება მისცა
 დაესვენათ და თავასთვის მოე-
 ლოთ: სპარსელები ყველანი იცრე-
 მლებოდნენ და ეშუდარებოდნენ
 მხსნელად მოვლინებოდა სპარსეთს

ხოსრო.

ამ წელს სპარსელთა მეფემ ხო-
 სრომ სარდლად დაინიშნა სარა-
 ბლანგა, კარგი მეომარი და თავ-
 ვისთავზე დიდი წარმოადგენის მქო-
 ნე, ჩააბარა მას ჯარი ეგრეთწო-
 დებული ხოსროვეტებისა და პე-
 როზიტებისა და ალბანიაში გააგ-
 ზავნა ირაკლის წინააღმდეგ. ისინი
 ალბანიის მალლობებზე აიჭრნენ,
 მაგრამ მეფის პირისპირ ბრძოლის
 გამართვა ვერ გაბედეს. სამაგიე-
 როდ დაიჭირეს სპარსეთში შემა-
 ვალი ვიწრობები და ფიჭრობ-
 დნენ აქ ჩასაფრებას. გაზაფხული
 რომ დადგა, ირაკლიმ დასტოვა
 ალბანია და ფართოდ გაშლილი
 და უხვი მოსავლით განთქმული
 ველებით გასწი. სპარსეთში, თუმ-

¹⁾ Σαραβλάγγαν ἢ, Σαραβλαγγᾶν, ἔθ.

το επί Περσίδα, εἰ καὶ μήκους δι-
 στημα πολλῆ ἰσθμῆ ἦγουν. ὁ δὲ
 Σαραβλαγγᾶς¹ διὰ τῆς στενῆς ἰσθμοῦ,
 ὡς διὰ συντόμου ἤλαυνεν, τὸν
 προλαβεῖν αὐτὸν ἐν τῇ χώρῃ Περ-
 σίδα;. Ἡράκλειος δὲ παρῆγει
 τῆ λαφῶ λέγων „γινώμεν, ἀδελφοί,
 ὡς ἡ στρατιὰ τῶν Περσῶν ἐν
 τοῖς ἰσοβάτοις τόποις πλανωμένη,
 τοῦς τε ἱπποὺς αὐτῶν παραλύει
 καὶ αὐτοὺς ἐκνευροῖ. ἡμεῖς δὲ
 σπεύσωμεν κατὰ Χοσρόου χωρῆ-
 σαι ἐν πολλῇ τάχει, ὥστε ἐκ τοῦ
 ἀπροσδοκῆτου ἐπιπεσόντες αὐ-
 τὸν θορυβήσωμεν“. ὁ δὲ λαὸς
 οὐ συνεβούλευε τοῦτε ποιῆσαι,
 μάλιστα οἱ τῶν Δαζῶν² καὶ τῶν
 Ἀβασγῶν³ καὶ τῶν Ἰβήρων σύμ-
 μαχοι. ἐντεῦθεν ἐν συμφοραῖς
 περιπίπτουσιν. κατέλαβε γὰρ Σαρ-
 βαρᾶζᾶς μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ
 οὐς ἐξώπλισε Χοσρόης πάση θυ-
 νάμει καὶ ἀπέστειλε κατὰ Ἡρακ-
 λείου διὰ τῆς Ἀρμενίας. Σαρβ-
 λαγγᾶς δὲ ἠκολούθει ἐκ τῶν ἐπι-
 θεῖν αὐτοῦ καὶ οὐ συνέβλεπεν αὐ-
 τῆ ἐκδεχόμενος ἐνωθῆναι τῆ
 Σαρβαρᾶζᾶ⁴ καὶ οὕτω τὸν πόλε-
 μον συστήσασθαι. γινόντες δὲ οἱ
 Ῥωμαῖοι τὴν ἔφοδον τοῦ Σαρβα-
 ρᾶζᾶ εἰς δεξιαν ἐτρέπησαν, καὶ
 τοῖς ποσὶ τοῦ βασιλέως προτέπε-
 ρον⁵ δάκρυσι μετανοῶντας διὰ τὴν
 κακῶς γενόμενῃν αὐτῶν παρα-

ცა დიდო მინძილები ს გავლა უბ-
 დებოდა. საბაბლანგა კი გაემარ-
 თა ვიწრობებით, როგორც მოკლე
 გზით, რათა დაესწრო ირავლის-
 თვის და მასზე უფრო ადრე მი-
 სულიყო სპარსეთში. ირავლიმ
 გასაზნევებლად შეშდევი სიტყვე-
 ბით მიმართა ჯარს: „ჩვენ ვიცით
 ძებო, რომ სპარსელთა ჯარები
 ძნელსავალ ადგილებში დაეცე-
 ბიან, რომ მათ თავიანთი ცხენები
 ძალზე მოქინცეს და დასუსტეს.
 ჩვენ უნდა ვეცადოთ დიდი სისწ-
 რაფით გავემართოთ ხოსროს წი-
 ნალმდეგ, რათა მოულოდნელად
 დავესხათ თავს და თავზარი დავს-
 ცეთ მას“. მაგრამ ჯარმა არ დაუ-
 კირა მას ამაში მხარი, ვანსაკუთ-
 რებით არ რაგათანხმენ მისი მოკავ-
 შირებები ლაზთაგან, აბაზგ-
 თაგან და იბერიელთაგან.
 ამის გამო ისინი დიდს გასაჭირში
 ჩვირდნენ. სარბარაზამ ხომ წაას-
 ხა თავისი ჯარი და მთელი ის ნა-
 წილები, რომლებიც ხოსრომ საომ-
 რად გაამზადა, და არმენიის გზით
 გაემგზავრა ირავლის წინააღმდეგ,
 ხოლო საბაბლანგა კვალ-და-კვალ
 მისდევდა მას (ინაჩის) ზურგიდან,
 მაგრამ არ შეტაკებია მას, რადგან
 ცდილობდა შეერთებოდა სარბარა-
 ზას და ისე გაემართა ბრძოლა. რო-
 შიელებმა რომ ვაიგეს სარბარაზას
 მოახლოვების შესახებ, შეეშინდათ,

1) Σαραβλαγγᾶς g, Σαραβαγγᾶς h.
 2) Δαζῶν h. — *) Ἀβάσγων m.
 3) Σαρβαρᾶζα cm.
 4) προσέπεσαν eghm.

κολήν, γνόντας οἷον κακόν ἐστι θεῶ-
 λον μὴ εἶχειν¹ τοῖς τοῦ δεσπότου
 βουλεύμασιν καὶ ἔλεγόν· τὴν χει-
 ρά σου, θέσποτα, πρὶν ἀπολέσθαι
 ἡμᾶς τοὺς ἀθλίους· εἰχομεν² γάρ
 σοι, ἐν οἷς ἂν κελύψῃς“. τότε ὁ
 βασιλεὺς ἔσπευσε συμβαλεῖν τῷ
 Σαραβλαγγᾷ, κρινένωσθῆναι τῷ
 λαῷ τοῦ Σαρβαραζᾶ, καὶ πολλὰς
 ἐκδρομάς κατ' αὐτοῦ ποιησάμε-
 νος ἐν νυκτί τε καὶ ἡμέρᾳ, εἰς
 δειλίαν αὐτὸν κατέστησεν· καὶ
 ἔπισθεν ἀμφοτέρους ἑάσας κατὰ
 Χοσρόου μετὰ σπουδῆς ἤλαυνεν.
 αὐτομλάσσι δὲ δύο τῶν Ῥω-
 μαίων πρὸς τοὺς Πέρσας, καὶ
 πέθοντι αὐτοὺς ἐκ δειλανδρείας
 φεύγειν τοὺς Ῥωμαίους. ἤλθε δὲ
 αὐτοῖς καὶ φήμη ἑτέρα, τὸν Σάην
 στρατηγὸν Περσῶν καταλαβάν-
 νειν μεθ' ἑτέρου στρατεύματος
 εἰς βῆθειαν· καὶ τούτο μαθόν-
 τες Σαραβλαγγᾶς τὸ καὶ Σαρ-
 βαραζᾶς ἠγωνίσαντο προσβαλεῖν
 τῷ Ἐρακλείῳ πρὸς πόλεμον,
 πρὶν ἢ φθάσαι τὸν Σάην καὶ τῆς
 νίκης εἰς ἑαυτὸν μετενεχεῖν τὸ
 κλέος. πιστεύσαντες δὲ καὶ τῆς
 αὐτομλᾶς, ἐχώρησεν κατὰ
 Ἐρακλείου· καὶ πλησιάσαντες
 αὐτῷ ἠπλήκυσαν βουλόμενοι
 ἅμα τῷ πρῶτ' συμβαλεῖν. ὁ δὲ
 Ἐράκλειος ἀπάρας ἀπὸ ἐσπέ-
 ρας, ἔδρευσε δι' ἑλῆς τῆς νυκτός·
 καὶ μικρὰν γενόμενος ἀπ' αὐτῶν
 εὐρών τε πεδῖον χλοηφόρον ἵπ-

თეებებში ჩოუვარდნენ მეფეს და აც-
 რემლებულნი ინანიებდნენ თავიანთ
 ბოროტ უჩინობას და აღიარებდ-
 ნენ, თუ რაოდენ ბოროტია მონა,
 როდესაც ის არ ემოწიილება ბა-
 ტონის რჩევას. „შენი ხელი გამო-
 ვიჭორე, ბატონო, სანამ გავწყ-
 დებოდეთ უბედურები; მზადა ვარ-
 დავემორჩილოთ, რასაც გვიბრძა-
 ნებ“. მაშინ მეფემ სცადა შეზოდა
 სარაბლანგას, სანამ ის შეუერთდ-
 ბოდა სარბარაზას ჯარს, და რამ-
 დღეჯერმე მიიტანა იერიშები ორ
 წინააღმდეგ, ლამითაც და დღისი-
 თაც, და დიდს შიშში ჩააგდო ის;
 ორივენი რომ უკან მოიტოვა,
 სწრაფად გაემართა ხოსროს წი-
 ნააღმდეგ. ორი რომაელი გაიქცა
 სპარსელებთან და არწმუნებდნენ
 მათ—რომაელებს შეეშინდათ და
 გაიქცნენო. სპარსელებს მოუვიდათ
 აგრეთვე მეორე ცნობა: სპარსელ-
 თა სარდალს საინს წამოუყვანია
 მეორე ჯარი და დასახმარებლად
 მოდისო. ეს რომ გაიგეს სარა-
 ბლანგამ და სარბარაზამ, დაუჩქა-
 რეს ირაკლისთან ომის გაჩაღებას,
 სანამ საინი მოვიდოდა და გამარ-
 ჯვების სახელს თვითონ მიიკუთ-
 ნებდა, თანაც გამოქცეულ რომ-
 მაელებს დაუჯერეს და ირაკლის
 წინააღმდეგ წავიდნენ, მიუახლო-
 ვდნენ მას, ბანაკი გაშალეს და
 დღისთ აღრე აპირებდნენ შეზმას.
 ირაკლი დაიძრა თავისი არგიორან
 სალაშოთი და მთელი ღამე გზაში

1) ἔχειν ἢ — 2) ἴχομεν ἢ.

λήψουσεν ἐν αὐτῷ. οἱ δὲ βάρβαροι νομίσαντες ἐκ θειλίας φεύγειν ἀκόσμως ἤλαυνον τοῦ καταλαβεῖν αὐτόν. αὐτὸς δὲ ὑπαντήσας αὐτοῖς ἐκρότησε πόλεμον κατ' αὐτῶν καταλαβῶν δὲ βουλόν τινα ἀλσώδη καὶ ἐπισωρεύσας; τὸν λαὸν αὐτοῦ τῆ τοῦ θεοῦ συνεργίᾳ τρέπει τοὺς βαρβάρους¹, καὶ τοὺς τοὺς διὰ τῶν φερόμενων ὁμῶς πλῆθος πολὺ ἀνείλεν. (πίπτει² δὲ καὶ ὁ Σαραβλαγγᾶς ξίφει πληγῆς τὸ νῶτον.) καὶ τῶν μετὰ τῶν ἀγῶνων ὄντων, ἐφθάσε καὶ ὁ Σάβν σὺν τῷ ἑαυτοῦ στρατῷ, καὶ τούτων τρεψάμενος ὁ βασιλεὺς καὶ πολλοὺς ἐξ αὐτῶν ἀνελών τοὺς λοιποὺς διέσπειρε φεύγοντας· παρέλαβε δὲ καὶ τὸ τῶν αὐτῶν ὁ δὲ Σαραβλαγγᾶς ἐνωθεῖς τῷ Σάβν ἐπεσύναξε τοὺς σωθέντας βαρβάρους· καὶ πάλιν διενοῦντο κατὰ Ἡρακλείου χωρεῖν. ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπὶ τὴν τῶν Ὀύνων χώραν καὶ τὰς τούτων δυσχωρίας³ ἤλαυνεν ἐν τετραχέρι τόποις, καὶ ὁμοῦτοις. οἱ δὲ βάρβαροι ἐπίσω αὐτοῦ ἤκολούθησαν. οἱ δὲ Λαῖοι ἅμα τ. ἰ. Ἄβασοῖς θειλιάσαντες ἀπέσπασαν ἑαυτοὺς τῆς τῶν Ῥωμαίων συμμάχιας καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν χώραν ἀνεχώρησαν (de BOOR 308,27—310,23).

ყოფილი; მათგან რომ უკვე შორს იყო, მოძებნა ერთი ამწვანებული მიწა-ლორი და გაშალა ბანაკი. რადგან ბარბაროსებს ეგონათ, შეეშინდა და გაიქცაო, უმწყობროდ გაემართინ მის მოსახელთებლად. ირაკლი კი დაუხვდა მათ და ომი გააჩალა მათ წინააღმდეგ, მან მოაქრა იქ თავისი ჯარი, ღმრთის თანადგომით მოიგერია ბარბაროსები, ნაპრალ-ნაპრალ სდია მათ და კარგა ბლომდაც გაქლიტა. ამ ბრძოლაში დაეცა სარაბლანგაც, რომელსაც ზურგი გაუბეს მახვილით. შუა ბრძოლაში რომ ოყვნენ, მოვიდა სანიცი თავისი ჯარით; ესეც მოიგერია მეფემ: ბევრი მისი ჯარისკაცი დახვდა, დანარჩენები გააქცია და გაფანტა; მათი ბარგიც ხელში ჩაიგდო. სარაბარაზა შეუერთდა სანის და თავი მოუყარა გადარჩენილ ბარბაროსებს; ისინი კვლავ ფიქრობდნენ ირაკლის წინააღმდეგ გამართულიყვნენ. ხოლო მეფე წავიდა ჭუნების ქვეყნისაკენ და ამათი ძნელსავალი აღვილებსაკენ, კლდოვანი და ძნელად გადასავალი გზებით. ბარბაროსები მას უკან დაეღვენენ. ლაზებს და მათთან ერთად აბაზგებს შეეშინდათ და ისინი გამოეთიშნენ რომავლთა მოკავშირეობას და სუკუთარ ქვეყანაში დაბრუნდნენ.

1) τοὺς βαρβάρους] τοὺς Ἕκρους ἂν.

2) πίπτει — νῶτον დაშტებულია ან ἄλλο ἄλλο ἄλλο ἄλλο ἄλλο.

3) τὰς δυσχωρίας] ხელნაწერებშია τὰς δυσχωρίας. დე ბოორის რითი შესატყვისებელია აქ უნდა ყოფილიყო καὶ τὰς δυσχωρίας.

7. მსაჯულები სპ. და კავკ. ისტორიისათვის, 1940, I.

ირაკლი კეისარი ხაქარაველოში

ირაკლის მეფობის

16 (823)

Τούτω τῷ ἔτει Χοσρόης, ὁ τῶν Περσῶν βασιλεὺς, νέαν ἐποιήσατο στρατείαν στρατεύσας ξένους τε καὶ πολίτας, καὶ οἰκέτας, ἐκ παντὸς γένους ἐκλογὴν ποιούμενος· καὶ ταύτην τὴν ἐκλογὴν τῷ Σάϊν παραδοῦς στρατηγῷ ἄλλας τε ἢ χιλιάδας ἐκ τῆς φάλαγγος τῆς Σαρβάρου ἐπιλογὴν λαβὼν τούτω συνήψε, καὶ ὠνόμασε χρυσολόγχεις· καὶ τούτους ἀπέστειλε κατὰ τοῦ βασιλέως. τὸν δὲ Σάρβαρον σὺν τῷ λοιπῷ αὐτοῦ στρατῷ κατὰ Κωνσταντινουπόλεως ἀπέστειλεν, ὅπως τοὺς ἐκ δόσεως Οὐνους, οὐς Ἀβάρους¹ καλοῦσιν, Βουλγάρους τε καὶ Σιλάβους καὶ Γηπαΐδας σμυφωήσας κατὰ τῆς πόλεως χωρήσωσι καὶ ταύτην πολιερχήσωσιν. γνῶνς δὲ τοῦτο ὁ βασιλεὺς τὸν ἑαυτοῦ στρατὸν εἰς τρεῖς διαιρέσει· ἐχώρησεν². καὶ τοὺς μὲν ἐξέπεμψεν εἰς τὸ φυλῆσαι τὴν πόλιν, τοὺς δὲ παραδοῦς Θεοδώρῳ τῷ ἰδῖῳ ἀδελφῷ κατὰ τοῦ Σάϊν πολεμῆν ἐκέλευεν· τὸ δὲ τρίτον μέρος αὐτὸς λαβὼν ἐπὶ Λαζικήν ἐχώρει καὶ ἐν ταύτῃ διατρίβων τοὺς Τούρκους ἐκ τῆς ἐφίας, οὓς Χάζαρος³ ὀνομάζουσιν, εἰς ἑσπέραιαν προσηκαλέσατο. ὁ δὲ.

ამ წელს სპარსელთა მეფემ ხოსრომ ახალი ლაშქრობა მოაწყო; მან სილაშქროდ განაწყო დაქირავებული უცხოელები, მოქალაქეები და საკუთარი ჯარისკაცები და მთელი ტომიდან შეკრიბა ჯარი. ეს ჯარი მან სარდალს სიინს გადასცა. ვარდა ამისა სარბარის ფლანგიდან გამოარჩია ორმოცდაათი ათასი ხარისკაცი და მასვე შეუერთა და უწოდა მათ ოქროს-შუბონებები; აი, ესენი ვაგზავნა ხოსრომ მეფის წინააღმდეგ, ხოლო სარბარი დანარჩენი ჯარიოფრთ ვაგზავნა კონსტანტინეპოლის წინააღმდეგ იმ ანგარიშით, რომ მას დასავლეთის ჰუნებში, რომელთაც ავარებს უწოდებენ, მოერიგებინა ბულგარიელებთან, სკლავებთან და გეპიდებთან და ისინი წასულიყვნენ ქალაქის წინააღმდეგ, მისთვის ილყა შემოერტყათ. ეს რომ ვაიგო მეფემ, სამ ნაწილად გაჰყო თავისი ჯარი: ერთი ნაწილი მან ვაგზავნა ქალაქის დასაცავად, მეორე ჩააბარა თეოდორეს, თავის ძმას, და უბრძანა საინის წინააღმდეგ ებრძოლა. ხოლო მესამე ნაწილი თვითონ წაიყვანა და ლაზიკისკენ გაემართა; ლაზიკეში ყოფნის დროს მან მოკავშირეებად მოაწ-

1) Ἀβάρους გლ.— 2) ἐχώρησεν *cdshm*.3) Χάζαρος *c*.

Σάν ἄμα τῷ νεοσυλλέκτῳ¹ λαφ
καταλαβὼν τὸν τοῦ βασιλέω;
ἀδελφὸν θεοδώρου πρὸς πῖλεμον
ὠπίσταντο. τὸν δὲ θεὸς διὰ τῶν
πρεσβειῶν τῆ; παναμνήτου θεο-
τόκου συνεργήσαντος, καὶ πολέ-
μου κροτηθέντος, χάλαζα παρα-
δόξως κατὰ τῶν βαρβάρων κα-
τηνέχθη καὶ πολλοὺς αὐτῶν ἐπέ-
ταξεν, ἣ δὲ τῶν Ῥωμαίων παρὰ-
ταξις γαλήνης ἀτήλασεν. τρέπου-
σι δὲ οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς Πέρσας;
καὶ ἀναιροῦσι πληθε; πολλῶν. τῶ-
το μαθὼν Χασρόης ὠργίζετο κα-
τὰ τοῦ Σάν. ἔ δὲ Σάν ἐκ πη-
λῆ; ἀπυρίας νόσον ἐμπεσὼν ἐτε-
λεύτησεν. ταῦτα δὲ τὸ σῶμα κε-
λεύσει Χασρόου ἀλατ. ταρ;χου-
θὲν πρὸς αὐτὸν ἐκωλύσθη, καὶ
τοῦτο νεκρὸν πελλαῖς ἀΐξαι;
ὑπέβαλλεν.

Οἱ δὲ Χάζκარεις δια;ρήξαντες;
τὰς Κασπίας πύλας ἐν Περσίῃ;
εἰσβάλλουσιν εἰς τὴν χώραν τοῦ
Ἄδραγῆν² σὺν τῷ ἐκείνων στρα-
τηγῷ Ζιέβηλ, δε;τέρῳ ὄντι τοῦ
Χαγάνου τῆ ἀΐξαι; καὶ ἐν οἷς ἂν
τόποις διαβαίουν, ταύς τε Πέρσας
ἠγματούτευσον καὶ τὰς πύλας; καὶ
κώμας τῷ πῦρι παρεδίδουσαν. ἀπά-
ρας δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς ἀπὸ Λα-
ζიკῆς τεύτοι; σιγήτησεν. ἔ δὲ
Ζιέβηλ τοῦτον ἰδὼν καὶ προσ-

ვია აღმოსავლეთის თურქები, რო-
მელთაც ხაზარებს ეძახიან. საინმა
ახალშეკრებილი ჯარით შეუტია
მეფის ძმას თეოდორეს და საო-
მრად განემზადა. როდესაც ბრძო-
ლა დაიწყო, ყოვლადსაქები ღეთის-
მშობლის ლოცვებითა და ღმერ-
თის შემწევობით მოულოდნელად
სეტყვა წამოვიდა ბარბაროსების
წინააღმდეგ და მრავალი მათგანი
მოსრა, რომეელთა ჯარი კი სამ-
შვილობოს გავიდა. რომეელებმა
გააქციეს სპარსელები და მრავალი
მათგანი გაეღიტეს. ეს რომ გვიგო
ხოსრომ, განრისხდა საინზე; საინი
კი უცილურესი სასოწარკვეთილე-
ბისაგან დააეადმოყოფა და გარ-
დაიცვალა. ხოსროს ბრძანებით
საინის სხეულს მარლილი შოაყარეს
და მას მიჰგვარეს, და იმნაც მი-
ცვალებულიის გვაშს მრავალი შეუ-
რაცხყოფა შიაცენა.

ხაზარებმა გადმოლახეს კას-
პიის კარები და სპარსეთში,
ადრადივანის³ ქვეყანაში, შეიჭრნენ
თავიანთი სარდლის ზიებელის მე-
თაურობით, რომელსაც თავისი
თანამდებობით მეორე ადგილი
ეჭირა ხავანის შემდეგ; რომელ
ადგილებსაც გაივლიდნენ ხოლმე
საინი, ყველგან აღყვევებდნენ
სპარსელებს და ქალაქებსა და სო-
ფლებს ცეცხლში ხვევდნენ. მეფემ

1) νεοσυλλέκτῳ θεοσυλλέκτῳ g.

2) Ἄδραγῆν | Ἀδραγηάν dy, Ἄδραγηάν gk, Adrahigae ანსტ. ზე. პრ. ო-
კოპის Ἀδραგიάνთ, თეოფილაქტეს Ἀδραგიάνთ. ნიკიფორეს,
ქრონოგრაფი (ed. de Boor 17.10) სწერს Ἀδραγადῆανთ. დე ბოორი ფიქ-
რობს, რომ თეოფანესაც ეწებოდა Ἀδραგიάν.

δραμῶν κατασπάζεται αὐτοῦ τὸν
 τράχηλον καὶ προσεκύνησεν αὐ-
 τόν, ἑρώτων τῶν Περσῶν ἐκ τῆς
 πύλεως τοῦ Τιφίλιος¹. πᾶς δὲ ὁ
 λαὸς τῶν Γούρζων εἰς γῆν πε-
 σόντιες πρηνεῖς, ἐκταθέντες ἐπὶ
 στόμα τὸν βασιλέα ἐτίμων τιμὴν
 τὴν παρ' Ἑθνεσι ξένην. ἑμοίως
 καὶ οἱ ἄρχοντες αὐτῶν ἐπὶ πετ-
 ρῶν ἀναβάντες τῷ αὐτῷ σχήμα-
 τι ἔπεσον. προσήνεγκε δὲ ὁ Ζιέβηλ
 καὶ τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν ἀρχιγένειον²
 τῷ βασιλεῖ, ἡθυμόμενο; τοῖς τῶν
 του λόγους καὶ ἐκπληττό εὖως τὴν
 τε θέαν καὶ τὴν φρόνησιν αὐτοῦ.
 ἐπιλαβόμενος δὲ ὁ Ζιέβηλ χιλι-
 ἄδας μ' ἀνδρῶν γενναίων ἔδωκε
 τῷ βασιλεῖ πρὸς συμμαχίαν καὶ
 αὐτὸς ὑπέστρεψεν εἰς τὴν ἑθίαν
 χώραν. τοῦτους δὲ λαβὼν ὁ βα-
 σιλεὺς κατὰ Χοσρόου ἐχώρει
 (de Boor 315, 1—316, 16).

ბალბი და გაილაშქრა ხოსროს წინააღმდეგ.

იბერიული მთავარი ვარსამუსე

დასაბამოთჳან ქვეყნისა განკაცებითჳან ირაკლის მეფობის

6118

618 (828)

17

Πᾶλλὰ δὲ σπαθία ἐλόχρυσον
 καὶ ζῶνας διαχρυσσας καὶ μαρ-
 γαρίτας³ καὶ τὸ σκουτάριον τοῦ
 'Ραζδάτου ἐλόχρυσον ἔλαβον, ἔχον
 πέταλα ῥα', καὶ τὸ λωρίκιον αὐ-
 τοῦ ἐλόχρυσον ἔλαβον, καὶ τὸ

რომაილიბმა ხელთ ოვდეს შრავა-
 ლი მახვილი, მთლიანი ოქროსი,
 ოქრომკვდით მოქარგული სარტყ-
 ლები, მარგალიტები³, რაზატის
 ფარი, მთლად ოქროსი და ასოცი
 ფურცლის მქონე, მისივე აბჯარი,

¹ Τιφίλιος cd, Τιφιλίως h, Τιφίλωσ g.

² ἀρχιγένειον fhm, ἀρχιγένειον e, ტაფელის ანოთი ἀρχιγένειον.

³ ფეხლორის ანოთი უმჯობესია ζῶνας χρυσῶς διὰ μαργαριτῶν
 („ოქროს სარტყლები მარგალიტებით შემკული“); zonas aureas cum gemmis
 ანანტ.

σκαρამάγγιν¹ αὐτὸν ἤνεγκαν σὺν τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ καὶ τὰ βραχιόλια αὐτοῦ, καὶ τὴν σέλλαν αὐτοῦ ἐλόχρουν ἐκρατήθη δὲ Ἰβήρων² τῶν ὑπὸ Πέρσας (de Boor 319,14—19).

მთლიანი ოქროსი, აგრეთვე წითლეს მისი სკარამანგი მის თავთან ერთად, მისი სამაჯურები და ოქროს სკამი. ხოლო ვარსამუსე, სპარსელების ქვეშევრდომ იბერიელთა მთავარი, ცოცხლად იგდეს ხელთ.

ფაშისების ეპისკოპოსის კვიროსი

დასაბამოთაჲს ქვენიას ვანკაცებითაჲს ირაკლის მეფობის
6121 621 (629) 2)

Τούτω τῷ ἔτει τῶν βασιλέω; Ἡρακλείου ἔτος ἐν Ἱεραπλεια, ἦλθε πρὸς αὐτὸν Ἀθανάσιος, ὁ πατριάρχης τῶν Ἰακωβιτῶν, δεινὸς ἀνὴρ καὶ κακόδωρος τῇ τῶν Σύρων ἐμπύτῃ πανουργίᾳ, καὶ κινήσας πρὸς τὸν βασιλέα περὶ πίστεω; λόγου; ὑπισχεῖτο αὐτῷ Ἡράκλειος, εἰ τὴν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον ἀπεδέξῃται, πατριάρχην αὐτὸν ποιεῖν Ἀντιοχείας. ὁ δὲ ὑπόκριθεις ἐδέξατο τὴν σύνοδον ὁμολογήσας τὰς δύο ἐν Χριστῷ ἡνωμένας φύσεις· ἠρώτησέ τε τὸν βασιλέα περὶ τῆ; ἐνεργείας καὶ τῶν θελημάτων, τὸ πῶς δεῖ ταῦτα λέγειν ἐν Χριστῷ, διπλᾶ ἢ μοναδικᾶ; ὁ δὲ βασιλεὺς ξενόφωνηθεὶς γράφει πρὸς Σέργιον, τὸν Κωνσταντινουπόλεω; ἐπίσκοπον, προσκαλεῖται δὲ καὶ Κύριον τὸν Φασίδος³ ἐπίσκοπον, καὶ τοῦτον ἐρωτήσας εἶπεν αὐτὸν συμ-

ამ წელს, ირაკლი მეფე რომ იერაპოლისში იყო, მასთან მოვიდა იაკობიტების პატრიარქი ათანასი, კაცი საშინელი და აღსაესე სიბოელებისათვის თანდაყოლილი ბოროტებით, და აღძრა მეფის წინაშე სიტყვა სარწმუნოების შესახებ. ირაკლი შეპიროდა მას, თუ ქალკედონის სინოდის დადგენილებას მიიღებ, ანტიოქიის პატრიარქად დაგაყენებო. მან უპასუხა, ვლებულომ სინოდის დადგენილებასო, და აღიარა ორი ბუნება, ქრისტეში გაერთიანებული. ის შეეკითხა მეფეს მოქმედებითი ძალისა და ნებათა შესახებ, როგორ დგას ამ მხრით საკითხი ქრისტეს მიმართ, ორბავია ნება თუ ერთიანო? მეფეს უცხოდ ეჩვენა ასეთი ლაპარაკი და მისწერა ამის შესახებ კონსტანტინეპოლის ეპისკოპოსს სერგის; მოიწვია აგრეთვე ფაშისის ეპისკოპოსი კვი-

1) σκαρამάγγην dehm, σκαρამάγγην f.
2) Ἰβήρων g.
3) Κύριον ef. — *) τὸν τοῦ Φασίδος gñ; Φασίδος dh.

φωσάντα τῷ Σεργίῳ εἰς τὸ ἐν
 θελημα καὶ τὴν μίαν ἐνέργειαν.
 Σέργιος γάρ, ὅτε Συρκενῆς καὶ
 γονέων Ἰακωβιτῶν ὑπάρχων,
 μίαν φυσικὴν θέλησιν καὶ μίαν
 ἐνέργειαν ἐν Χριστῷ ὠμολόγησε
 καὶ ἔγραψεν. ὁ δὲ βασιλεὺς ἀμ-
 φοτέρων στείχηςας τὴν βουλήν
 εὗρε καὶ τὸν Ἀθανάσιον συμ-
 φωνοῦντα αὐτοῖς (de Boog
 329,21—330,4).

როსი და მას ჰკითხა ამის შესახებ
 და ნახა, რომ ის ეთანხმებოდა
 სერჯის ერთი ნებისა და ერთი
 მოქმედებითი ძალის საკითხში.
 სერჯი, როგორც სარიელი წარ-
 მოშობით და იაკობიტი მშობლენ-
 დის შვილი, აღიარებდა ქრისტეში
 ერთბუნებითს ნებას და ერთ მო-
 ქმედებითს ძალას, და ასეც სწერ-
 და. შეუგმ ორივეს აზრი შეადარა
 ერთმანეთს და ნახა, რომ ათანასი-
 მათ ეთანხმებოდა.

აუჯანყება ხომხეთში

კოსტას მეფობის

10 (851)

Τούτω τῷ ἔτει ἐστάσιασε Πα-
 σαγνάθης, ὁ τῶν Ἀρμενίων πα-
 τრიάρχος, τῷ βασιλεὶ καὶ σπονδᾶς
 μετὰ Μαυκου πεποίηκε δεδωκῶς
 αὐτῷ καὶ τὸν ἴδιον υἱόν. καὶ
 ἀκούσας ὁ βασιλεὺς ἤλθεν ἕως
 Καισαρείας Καππαδοκίας καὶ
 ἀπακρίσας τῆς Ἀρμενίας ὑπέσ-
 τρεψεν (de Boog 344,26—29).

ამ წელს აუჯანყდა მეფეს არ-
 მენიელთა პატრიარქოს პასაგნათე-
 მან ზავი შეერო მავიანთან და სა-
 კუთარი ვაჟი მისცა მას მიყვარ-
 ეს რომ მეფემ ვაიგო, გაემართა
 და მივიდა კაპადოკიის კესარიამდე,
 და, არმენიის საქმეებში იმედგა-
 ცრუებულნი, უკან გამობრუნდა.

არაბთა დაშქრობა ხომხეთში

კოსტას მეფობის

12 (853)

Τούτω τῷ ἔτει Μαμάς τὴν
 Ῥόδον καταλαβὼν καθείλε τὸν
 κολοσσὸν Ῥόδου μετὰ αὐτῷ ἔτη
 τῆς αὐτοῦ ἰδρύσεως, ἐν Ἰουδαίῃς
 τὰς ὠνησάμενος ἔμπορος Ἐδεση-
 νὸς ἐννακόςιας καμήλους ἐφορ-
 τώσεν αὐτοῦ τὸν χαλκόν. τῷ δ'
 αὐτῷ ἔτει Ἀβιθός, ὁ τῶν Ἀράβων
 στρατηγός, τὴν Ἀρμενίαν ἐπεσ-
 τράτευσε καὶ περιτυχῶν Μαυριζ-

ამ წელს მავიამ აიღო როდოსი
 და დაანგროა როდოსის ჯანდაცება
 ისთას სამას სამოცი წლის შემდეგ
 დლიდან მისი აღმართვისა; ის
 ერთმა თუღველმა, ედესელმა ვა-
 ქარმა, იყიდა და ცხრაასი აქლები
 დატვირთა მისი სპილენძით. ამავე
 წელს არაბთა სარდალმა აბდოლ-
 მა ილაშქრა არმენიის წინააღმდეგ,
 ამ იამირობის რჩოს ის წააწყდა

γόν, τὸν τῶν Ῥωμαίων στρατηγόν, καταδύσκει αὐτὸν ἕως τῶν Καυκασίων ὄρεων καὶ τὴν χώραν ἔλθισατο (de Boor 345,8-14).

რომაელთა სარდალს მავროს-ნეს, სდია მის კავკასიის მთებამდე და ეს ქვეყანა მოაოხრა.

ობერიის კარები
კონსტანტინეს მეფობის

11 (679)

Καὶ τοῦτω τῷ χρόνῳ τὸ τῶν Βουλγάρων ἔθνος ἐπῆλθε τῇ Θράκῃ· ἀναγκαῖον δὲ εἶπεῖν καὶ περὶ τῆς ἀρχαιότητος τῶν Οὐν-νογοუნδούρων Βούλγάρων καὶ Κοτράγων. ἐν ταῖς ἀρκτέροις πε-ρατικαῖς μέρεσι τοῦ Εὐξείνου πόντου, ἐν τῇ λεγομένῃ Μαιώτιδι λίμνῃ, εἰς τὴν εἰσάγεται ποταμὸς μέγιστος ἀπὸ τοῦ ὠκεανοῦ κατα-φερόμενος διὰ τῆς τῶν Σαρμα-τῶν γῆς, λεγόμενος Ἄτελ¹, εἰς δὲ εἰσάγεται ὁ λεγόμενος Τάναϊς ποταμὸς καὶ αὐτὸς ἀπὸ τῶν Ἰβη-ρίων πλῶν ἐξερχόμενος τῶν ἐν ταῖς Καυκασίαις ἕρεσιν, ἀπὸ δὲ τῆς μέξεως τοῦ Τάναϊ καὶ τοῦ Ἄτελ, (ἀνωθεν τῆς κρῆλεχθείσης Μαιώτιδος λίμνης σχιζομέν ὑ τοῦ Ἄτελ) ἔρχεται ὁ λεγόμενος Κοῦφης² ποταμὸς, καὶ ἀποδίδει εἰς τὸ τέλος τῆς Ποντικῆς θαλάσσης· πλησίον τῶν Νεκροπήλων εἰς τὸ ἄκρωμα τὸ Boor 356,18—357,2).

ამ წელს ბულგართა ტომი შეიჭრა თრაკიაში. საჭიროა ითქვას უნხოგუნდურ ბულგართა და კოტრაგთა წარსულის შესახებ. ევქსინის პონტოს ვადალმა ჩრდილო მხარეებში, ეგრეთწოდებულ მეოტის ტბასთან, რომელშიაც ჩადის ოკეანიდან სარმატების ქვეყანაზე მომდინარე უდიდესი მდინარე, ეგრეთწოდებული ატელი, რომელშიაც თავის მხრით ჩადის კავკასიის მთებში მდებარე იბერიის კარებიდან გამო-მავალი ეგრეთწოდებული მდინარე ტანაისი, ტანაისისა და ატელის შეჯვების ადგილიდან (ზემოთხსენებული მეოტის ტბის ზევით იყოფა ატელი) მოდის კუფისად წოდებული მდინარე და ჩადის შავი ზღვის ბოლოში ნეკროპელთა მიხლობლად, «ეგრძის პირად» წოდებულ კონცხთან.

λεγόμενον Κροῖς Πρώτων (de

ხარკო ნომხეთიდან და ობერიიდან

დასაბამითგან ქვეყნისა განკაცვებითგან ოუსტინიანეს მეფობის
6178 678 (686) 1

Τούτω τῷ ἔτει ἀπ:στέλλει Ἄβιμέλεχ πρὸς Ἰουστινιανὸν βα-
ნის ოუსტინიანესთან ზავის დასა-

¹) Ἄτελ em, Ἄτελλ || Ἀτελής f, Ἄταλ ed, Ἀταλής gh.
²) Κοῦφης ce, Κοόφης df, Κοῦφος gh, Cuchthis ანანტ.

βαιῶσαι τὴν εἰρήνην· καὶ ἔσται-
 χῆθῃ ἢ εἰρήνῃ οὕτως· ἵνα ὁ βα-
 σιλεὺς παύσῃ τὸ τῶν Μαρδαί-
 τῶν τάγμα ἐκ τοῦ Λιβάνου, καὶ
 διακωλύσῃ τὰς ἐπιδρομὰς· αὐτῶν
 καὶ Ἀβιμέλεχ δῶσῃ τοῖς Ῥω-
 μαίοις κατ' ἐκάστην ἡμέραν νο-
 μίσματα χιλια καὶ ἱπκον καὶ
 δούλον· καὶ ἵνα ἔχωσιν κοινὰ
 κατὰ τὸ ἴσον τοὺς φόρους τῆς
 Κύπρου καὶ Ἀρμενίας καὶ Ἰβη-
 ρίας· καὶ ἐπεμφεν ὁ βασιλεὺς
 Παῦλον τὸν μαγιστριανὸν πρὸς
 Ἀβιμέλεχ ἀσφαλίσασθαι τὰ στοι-
 χηθῆντα· καὶ γέγονεν ἔγγραφος
 ἀσφάλεια μετὰ μαρτύρων· καὶ
 φιλοτιμηθεὶς ὁ μαγιστριανὸς ὑπέ-
 στρεφεν· καὶ πέμψας ὁ βασιλεὺς
 προσελάβητο τοὺς Μαρδαίτας χι-
 λιάδας ἑβ', τὴν Ῥωμαϊκὴν θύνα-
 στεῖαν ἀκρωτηριάσας· πάσαι γὰρ
 αἰῶν οἰκούμενα· παρὰ τῶν Ἀρ-
 βίων εἰς τὰ ἄκρα πόλεις ἀπὸ
 Μομφουεστίας καὶ ἕως τετάρτης
 Ἀρμενίας· ἀνίσχυροι καὶ ἀσκήντοι
 ἐτήγγαχον ἕκαστὸν τὴν ἔφοδον τῶν
 Μαρδαίτων, ὧν παρασταλέτων,
 πάνδεινα κακὰ πέποιθεν ἢ Ῥωμα-
 νία ὑπὸ τῶν Ἀρβίων μέχρι· τοῦ
 νῦν (de Boor 363,6—20).

დებად; ზოგი შემდეგი პირობების
 საფუძველზე დაიდვა: მეფეს უნდა
 შეეჩერებინა მარდაიტთა რაზმი,
 ლიბანიდან შემოკრილი, და მათი
 იერიშები უნდა შეეწყვიტა; ანი-
 მელექს უნდა ეძლია რომაელები-
 სათვის ყოველდღიურად ათასი
 ნომიზმი, ცხენი და მონა; საერთო
 უნდა ყოფილიყო და თანაბრად
 უნდა გაეყოთ ხარკი აკრეფილი
 კვიბროსზე, ირმენიოში და
 იბერიაში. მეფემაც ვაგზავნა
 აბიმელექთან პავლე მაგისტრიანე
 საზავო პირობების დასამტკიცებ-
 ლად და მოხდა წერილობითი
 დამტკიცება მოწმეების თანადს-
 წრებით. მაგისტრიანე პატვიით
 იქმნა მიღებული აბიმელიძის მიერ
 და დაბრუნდა უკან. მეფემ ვაგ-
 ზავნა ჯანი და შეიერთა თორმეტი
 ათასი მარდაიტი და ამით რომ-
 ანელთა ძალა დაასუსტა: მთელი
 ქალაქები მოფსუესტიიდან დაწყ-
 ბული ვიდრე მეოთხე ირმენიამდე
 ხომ არაბთავან იყო მალლობებზე
 დასახლებული, და ისინი დაუძლე-
 რებული და გაუკაცრიელებულ
 იქმნენ იქ ვაგზავნილ მარდაიტთა
 თავდასხმების წყალობით, და რომ-
 ნიანია საშინელ უბედურებას განი-
 ცდის არაბთავან იმ დროდნ დაწყობილი ვიდრე დღევანდლამდე.

იბერიისა და სომხეთის დამორჩილება (686 წ.)

Τῷ δ' αὐτῷ ἔτει πέμπει Ἀβι-
 μέλεχ Ζιάδον τὸν ἀδελφὸν Μαυ-
 τοῦ εἰς Περσίδα κατὰ Μουχτάρ
 τοῦ ψεύστου καὶ τυράννου, καὶ
 ἀνηρέθει Ζιάδος ὑπὸ Μουχτέρ.

იმევე წელს აბიმელექი ვაგზავნის
 ზიიდეს, მავიას ძმას, სპარსეთში
 მატყუარა ტირანის მუხტარის წი-
 ნაილმდეგ. ზიადე მოკლულ იქმნა
 მუხტარის მიერ. ეს რომ შეიტყო

καὶ ἀπόσας Ἀβιμέλεχ ἔρχεται εἰς
Μεσοποταμίαν, καὶ τυραννέται
ὑπὸ Σαβ:υ. ὃν ἐκπαλῶν δια-
λβος: τὴν Δαμασκὸν πέπεικεν
ἀνοίξαι τὴν προκαταληφθεῖσιν
ὑπ' αὐτοῦ, καὶ μετὰ τοῦτο δι-
φονεῖ αὐτόν. Ἰουστ:κλιανὸς δὲ
νεώτερος ὢν, ὡς ἰ: χρόνων, καὶ
ἀβελῆς τὲ κατ' αὐτὸν δι:κῶν,
ἀποστείλει Λεόνταν τὴν στρατη-
γὸν ἐπὶ τὴν Ἀρμενίαν μετὰ Ἰω-
μακῆ: δυνάμει, καὶ τοὺς ἐκεί-
σε Σαρακηνοὺς κτείνας, ὑποτά-
σσει Ῥωμαίους, ὡσαύτως καὶ Ἰθη-
ριαν καὶ Ἀβανίαν, Βουκινίαν¹ τε
καὶ Μ:διαν καὶ φορολογήσας τῶ:
χώρας πᾶμπᾶλλα χρήματα τῶ
βασίλει ἀπέστειλεν. Ἀβ:μέλεχ
δὲ ταῦτα μεμαθηκὼς κατελαμπ-
βάνει τὸ Κερκησιὸν καὶ τὴν
Θεούπολιν ὑπέταξεν (de Boor
363,21—32).

მელექმა გაიგო, დაიპყრო კერკისია და თეუპოლისი დაიმორჩილა.

აბიშელექმა, ის წავიდა მესოპო-
ტამიაში; ამ დროს საიდმა ტირო-
ნობა დაიწყო (აჯანყდა მოანყო).
აბიშელექი უკან დაბრუნდა და
დაიყოლია საიდი შეეშვა იგი დი-
მასკოში, რომელიც საიდს ჰქონდა
ხელში ჩაგდებული, და ამის შემ-
დეგ მიუხედავად დაპირებისა, ევრა-
ტულად მოკლა იგი. იუსტინიანემ,
რომელიც კერ ახალგაზრდა იყო
— სულ თექვსმეტი წლისა იქნე-
ბოდა — და საკმაოდ მოუთვქრებ-
ლად მართავდა სახელმწიფო საქ-
მეებს, ლეონტი სტრატეგოსი ვაგ-
ზანა არმენიის წინააღმდეგ რომ-
აული ჯარითურთ; ლეონტიმ ვაგ-
ლიტა იქაური სარკინოზები და
დაუმორჩილა რომელებს აგრეთვე
იბერიის, ალბანისა, ბუკა-
ნისა და მიდისა. ამ ქვეყნებს მან
ხარკი დაადვა და დიდძალი ფული
გამოუგზავნა მეფეს. ეს რომ აბი-

ლაშეთის მატრიკოსი ხერგი

დასაბამითან ქვეყნისა	განკაცებითან	ლეონტის მეფობის
(1180)	(889 (887)	2

Τούτω τῆβει ἐπεστράτευσεν
Ἄλιδος τὴν Ῥωμανίαν καὶ πολλοὺς
αἰχμαλωτίσας ὑπέστρεφεν, καὶ
ἐστράτευσεν Σέργιος², ὁ πατέρνας
τῆς Λαζικῆ:, ὁ τοῦ Βαρτυσίου,
καὶ ταύτην τοῖς Ἀρξίω ὑπέτα-
ξεν (de Boor 370,1—3).

ამავე წელს ალიდმა ილაშქრა
რომანიაზე; მან მრავალი ტყვე
იგდო ხელთ და უკან გაბრუნდა.
[ამ ჩიღს] აჯანყდა ლაზიკის
მატრიკიოსი ხერგი, ბარ-
ტუკის ძე. და ეს ჩიყანა არაბებს
დაუტყვემდებარა.

¹) Βουκινίαν ἢ ἄδαντ., Βουλικιαν ἄσφ. Ἰγκανίαν ἄ.

²) ბოგორი ბელთანწერში (r, f და m ბელთანწერების უკუფისა) — Ἰσῆρ-
გიოს: კლასიკის გამომცემში: Σέργιος ὁ πατέρνας τῆς Λαζικῆ: καὶ τοῦ
Βαρτυσίου.

აბაზგია ლეონ ისავრიელის დროს

დასაბამითგან ქვეყნისა
#209განკაცობითგან
700(717)ლეონის მეფობის
I

Τούτω τῷ ἔτει Λέων¹ ἐβαλ-
λευσεν ἐκ τῆς Γερμανικῶν² κα-
ταγόμενος, τῷ ἀληθέϊ δὲ ἐκ τῆς
Ἰσαυρίας. ὑπὸ δὲ Ἰουστινιανοῦ
τοῦ βασιλέως σὺν τῆς γονεῦσι
μετοικίχεται: ἐν Μεσημβρίᾳ τῆς
Θράκης ἐν τῇ πρώτῃ αὐτοῦ βα-
σιλείᾳ· ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ αὐτοῦ
βασίλειᾳ ἐρχομένου αὐτοῦ μετὰ
τῶν Βουλγάρων, ὑπήντησεν αὐτῷ
μετὰ δώρων προβάτων φ'. φερα-
ταυθεῖ; δὲ ὁ Ἰουστινιανὸς σπα-
θάριον αὐτὸν εὐθέως πεποιήκεν,
καὶ ἔσχεν αὐτὸν ὡς γνήσιον φί-
λον. φθόνῳ δὲ φερόμενοί: τινες
πρὸς αὐτὸν δέβηλον αὐτὸν ὡς τῆς
βασίλειᾳς ὀρεγόμενον. ζῆτῆσεως δὲ
γενομένης περὶ τοῦτου, ὡς σκα-
φάντα: κατασχύνθησαν. ὁ δὲ
τοιούτους λόγους ἔκτοτε ἤρξατο
ὑπὸ πολλῶν λαλεῖσθαι. ὁ οὖν
Ἰουστινιανὸς εἰ: καὶ προφανῶς
βλάβη: τοῦτον οὐκ ἠθέλησεν,
ἀλλ' οὖν βρόμος τις αὐτῷ κατ'
αὐτὸν ἐντίθεται, καὶ ἀποστέλλει
αὐτὸν ἐν Ἀλανίᾳ³ μετὰ χρημά-
των πρὸς τὸ συγκληῖσαι: τοὺς
Ἀλανοὺς κατὰ Ἀβασγίας⁴, τῶν
Σαρακηγῶν ἐπακρατούμενω τῶν τε

ამ წელს გამეფდა ლეონი, წარ-
მოშობით გერმანიკიიდან, ნამდვი-
ლად კი ისავრიიდან. იუსტინიანე
მეფის დროს, ის თავისი მშობ-
ლებითურთ გადმოსახლდა თრა-
კიის მესემბრიაში; ეს მოხდა იუს-
ტინიანეს პირველი მეფობის დროს.
როდესაც იუსტინიანე ბულგარე-
ლებით მიდიოდა, იგიონი შეეგება
მას და საჩუქრად ხუთასი ცხვარი
მიართვა. ამგვარი პატივისცემით
ნასიამოვნებმა იუსტინიანემ მაშინ-
ვე უბოძა მას სპათარობა და თავის
ვეშმარიტ მეგობრად ჩარიცხა.
ამის გამო ზოგიერთნი შურით აღი-
ძრნენ მისდამი და დააბეზლეს ის
მეფესთან, სამეფო ძალაუფლები-
საკენ მიისწრაფისო. ამის შესახებ
გაიმართა კვლევა-ძიება და დაშე-
ზლებელთა სამარცხვინო საქმე გა-
მოძედა და, მაგრამ იმ დროიდან
დაწყებული ეს ამბავი მთელ მი-
ლეთს შოედო. იუსტინიანეს არ
სურდა მისთვის ამჟამად ეგნო,
მაგრამ რაღაც უსიამოვნო გრძნო-
ბა მიიხსენებდა ვულში ჩარჩე-
ნილი და ამიტომ ვაგზავნა ის
ალანიაში; თან ვაატანა რიგძარი
ფული და რაავარა მას წაეჭებებინა

¹) ლეონ III ისავრიელი (717—741).

²) genere Syrus („წარმოშობით სირიელი“) ან ა ს ტ.

³) Ἀλανία cdefm.

⁴) კაი: Ἀβασγίας d; დანარჩენი ხელთნაწერები κατὰ Ἀβασγίαν.

'Αβασγίαν¹ και Δαζικήν και 'Ιβη-
 ρίαν. ὁ δὲ ἀπελθὼν ἐν τῇ Δα-
 ζικῇ τὰ μὲν χρήματα ἀπέθετο
 ἐν τῷ Φάσιδι², ὀλίγους δὲ λαβὼν
 τῶν ἐντοπίων ἀπῆλθεν εἰς 'Αψι-
 λίαν³, και ὑπερβᾶς τὰ Καυκάσια
 ὄρη ἦλθεν ἐν 'Αλανίᾳ. ὁ δὲ
 'Ιουστινιανὸς θέλων ἀπολέσαι
 αὐτὸν, πέμψας ἐπήρε τὰ χρή-
 ματα ἐκ τοῦ Φάσιδος· οἱ δὲ
 'Αλανοὶ τὸν σπαθᾶριον μετὰ πά-
 σης τιμῆς δεξάμενοι και τῶν λό-
 γων αὐτοῦ ὑπακούσαντες εἰσήλ-
 θον και ἡχμαλῶτευσαν τὴν 'Αβα-
 σγίαν. ὁ δὲ τῶν 'Αβασγῶν κύ-
 ριος δηλοῖ τοῖς 'Αλανοῖς, ὅτι
 "ὡς εὗρισκω ἄλλον τοιοῦτον φεύ-
 στήν οὐκ εἶχεν 'Ιουστινιανός,
 ὃν ὠφείλειν ἀπολῶσαι και συγ-
 κινήσαι ἡμᾶς⁴ καθ' ἡμῶν⁵ τῶν
 γειτόνων ἡμῶν, εἰ μὴ τὸν ἀνθ-
 ρωπον τοῦτον. ἐφεύσχετο γὰρ
 ἡμᾶς⁶ και περὶ τὴν ὑπόσχεσιν
 τῶν χρημάτων· πέμψας γὰρ ὁ
 'Ιουστινιανὸς ταῦτα ἐπήρεν. ἀλλὰ
 ὅσπερ ἡμεῖν αὐτόν, και παρέχομεν
 ἡμῖν τρισχίλια νομισματα, και ἡ
 ἀπ' ἀρχῆς ἀγάπη ἡμῶν μὴ δια-
 λυθῆ." οἱ δὲ 'Αλανοὶ εἶπον, ὅτι
 "ἡμεῖς οὐχ ἔνεχεν χρημάτων ὑπη-
 κούσασμεν αὐτῷ, ἀλλὰ διὰ τὴν
 τοῦ βασιλέως ἀγάπην." πάλιν δὲ

ალანები აბასგიის წინააღმდეგ.
 იმ დროს როდესაც სარკინოზებს
 ეპყრათ აბაზგიაც, ლაზიკეც და იბე-
 რიაც. ისიც გაემგზავრა და, ლაზი-
 კეში რომ ჩავიდა, ფული ფაზისში
 დასტოვა შესანახავად, თან წი-
 ყვინა რამდენიმე კაცი აღგილობ-
 რივთავან და აფსილიაში წა-
 ვიდა: შემდეგ გადალახა კავკასიის
 მთები და ალანიაში მივიდა. რად-
 ვან იუსტინიანეს სურდა მისი მო-
 სპობა, ამიტომ მან კაცი გაუგზავ-
 ნა და წამოაღებინა ფაზისიდან ის
 ფული. ამასობაში ალანებმა დიდის
 პატრივით მიიღეს სპათარი, დაუ-
 ჯერეს მის ნათქვამს, შეიჭრნენ
 აბაზგიაში და წარტყვევენეს ეს ქვე-
 ყანა. აბაზგების მთავარმა შეუთვა-
 ლა ალანებს: „როგორც ვხედავ,
 იუსტინიანეს არ ჰყოლია ამ აღა-
 შიანზე უფრო მატყუარა სხვა ვინ-
 მე, რომ გამოგზავნა ჩვენ დასა-
 ლუპავად და თქვენ ასამოძრავებ-
 ლად ჩვენ წინააღმდეგ. მან მო-
 გატყუათ თქვენ ფულების დაპირე-
 ბითაც; იუსტინიანემ ხომ კაცი
 გამოგზავნა და ის ფულები წააღე-
 ბინა. მოგვევარეთ ჩვენ ის კაცი და
 სამათას ნომიზმას მოგცემთ და იმ-
 თავითვე ჩვენ შორის არსებული
 სიყვარული არ დაიროვევა“. ალა-
 ნებმა უპასუხეს: „ჩვენ ფულის გუ-

¹) τῶν Σαρακηνῶν—'Αβασγίαν
 'Ιβηρίαν-ის შემდეგ.

²) Φασίδι f.

³) 'Αψηλείαν h, Δαψιλίαν c, Λαψηλίαν df, Λιψιλίαν g.

⁴) ἡμᾶς d.— ⁵) καθ' ἡμῶν cd.

⁶) ἡμεῖς d.

აყლია გ. ხოლო *efm*-ში გადატანილია

οἱ Ἄβασοι πέμποσι πρὸς αὐ-
 τὰς λέγοντες, ὅτι “ὅσα ἡμῖν αὐ-
 τὸν, καὶ παρέχομεν ὑμῖν ἐξαισι-
 χιλια νομίματα. οἱ δὲ Ἄλανοι
 θύλοντες καταμαθεῖν τὴν χώραν
 τῶν Ἀβασῶν συνέθεντο λαβεῖν
 τὰ ἐξαισιχίλια νομίματα καὶ
 δοῦναι τὸν σπαθάριον. οἱ δὲ
 Ἄλανοι ἐθάρησαν τῷ σπαθαρίῳ
 πάντα, καὶ λέγουσιν αὐτοῖς, ὅτι “ὡς
 ἔραξ ἢ ἔδος ἢ ἐπὶ Ῥωμανίαν
 ἀγούσα κεκλεισμένη ἐστίν, καὶ
 πῶς παρελθεῖν οὐκ ἔχει· ἀλλὰ
 μᾶλλον τροπευσώμεθα καὶ συντα-
 ξώμεθα αὐτοῖς, ὅτι παραδιδόμεν
 σε, καὶ ἀπολούμεν ἄμα αὐτοῖς
 ἀνθρώπους ἡμῶν καὶ καταμαν-
 θάνομεν τὰς κλεισοῦρας αὐτῶν
 καὶ κουρσεύομεν καὶ ἀφανίζομεν
 τὴν χώραν αὐτῶν καὶ ποιούμεν
 τὴν θεραπείαν ὑμῶν.” τῶν δὲ
 ἀποκρισίων τῶν Ἄλανῶν
 ἀπελθόντων εἰς Ἀβασίαν καὶ
 συνθεμένων παραδίδειν τὸν σπα-
 θάριον, πλείστα ξένισι παρ’ αὐ-
 τῶν εἰλήφασιν· καὶ πλείονας ἀπο-
 κρισίους πάλιν ἀποπέμποσιν
 μετὰ καὶ τῆς ποσότητος τοῦ χρυσοῦ
 πρὸς τὸ παραλαβεῖν τὸν σπαθάρ-
 ριον. οἱ δὲ Ἄλανοι λέγουσι τῷ
 σπαθαρίῳ, ὅτι “οἱ ἀνθρώποι
 οὗτοι, καθὼς καὶ πρὸς ἡμᾶς, ἐπὶ
 τὸ λαβεῖν σε παρεγένοντο, καὶ
 ἡ Ἀβασία ἐκδέχεται σε. καὶ ἐπεὶ
 πλησιάζομεν αὐτοῖς, πραγματευ-
 τὰ ἀπερχόμενοι πρὸς αὐτοὺς οὐ
 διαλείψουσιν. λοιπὸν ἴνα μὴ δια-
 βληθῆς ὁ σκοπὸς ἡμῶν, παραδῶ-

ლისთვის კი არ დაემორჩილები-
 ვართ მას, არამედ შეთვის სიყუ-
 რულით“. აბაზებმა კვლავ გაუ-
 ზავნეს მოციქულები და შეუთვალეს;
 „მოგვევარეთ ჩვენ ის კაცი და ექვს
 ათას ნომინზის მოგცემთ“. უნდო-
 დათ დაეხვერათ აბაზებმის ქვეყ-
 ნა და დათანხმდნენ აეღოთ ექვსი
 ათასი ნომინზა და გაეცათ სპათა-
 რი. ალანებმა გაანდვეს ყველაფე-
 რი სპათარს და უთხრეს მას: „რო-
 გორც ხედავ, რომანოსიკენ მიმა-
 ვალი გზა და, ეტრიადა და აბაზანს,
 თუ რა ვნით შესძლებ წასვლას.
 უფრო უკეთესი იქნება, თუ ასე
 მოვეწყობთ იმათ საქმეს, რომ შენ
 მოგცემთ ალანებს და თან ჩვენს
 კაცებს გაგაყოლებთ და ასე მოვა-
 ხერხებთ მათი კლისურების დახ-
 ვერვას, მერე თავს დავეხმობთ და
 დავარბევთ მათ ქვეყანას და ანთი-
 რად მოვავგარებთ ჩვენს საქმეს“,
 აღნითა ელჩები (ამოკრისთარები)
 გაემგზავრნენ აბაზგაში და შეუ-
 თანხმდნენ მათ, რომ ვადანცემ-
 დნენ სპათარს, და მიიღეს მათგან
 დიდძალი სიჩუქარი; აბაზებმა
 უფრო მეტი ელჩი გააყოლეს მათ,
 თან დიდძალი ოქრო გაატანეს და
 დაავალეს წამოეყვანათ სპათარი.
 ალანებმა უთხრეს სპათარს; „ეს
 კაცები, როგორც წინათ ვთხი-
 რით, შენ წასიყვანად მოვიდნენ
 და აბაზგიას უნდა ჩააბარონ შენი
 თავი. რადგან ჩვენ ახლო ურთო-
 ურობა გვაქვს მათთან, ჩვენი ვაჟ-
 რები განუწყვეტლივ დადიან იმათ
 ქვეყანაში, სხვათა შორის, რათა

σομέν σε φανερώς· και ἀποκινούντων ἡμῶν ἀποκλύομεν κρηπίδας· ἐκ τῶν ὀπίσω, και ἐκείνους μὲν ποικτένγμεν¹, σὲ δὲ κρύπτομεν, ὡς ἂν σωρευθῆ ὁ λαὸς ἡμῶν και ἀσυμφανῶς² εἰσελθῶμεν ἐν ἡ γῆ αὐτῶν.” Ὁ και γέγονεν. ἐτραλαβόντες γὰρ οἱ τῶν Ἀβασγῶν ἀποκρισιάρχοι τὸν σπαθάριον σὺν τοῖς ἀνθρώποις αὐτοῦ, ὄψαντες αὐτοὺς ἀπήρχοντο καταλαβόντες· δὲ ἐκ τῶν ὀπισθεν οἱ Ἀλανοὶ σὺν τῷ Ἰταξῆ³, τῷ κυρίῳ αὐτῶν, ἀποκτένουσι⁴ τοὺς Ἀβασγούς, τὸ δὲ σπαθάριον ἔκρυψαν. και στρατολογήσας ἐκίνησε κατὰ Ἀβασγίας και ἀπροσδοκῆτως εἰσελθὼν τὰς κλεισθύρας· κλειστήν αἰχμαλωσίαν και ἀφανισμὸν εἰς τοὺς Ἀβασγούς· ἀπαργάσαστο⁵. ἀκούσας δὲ ταῦτα Ἰουστινιανός, ὅτι και χωρὶς τῶν χρημάτων τὰ τῆς ἐπατροπῆς αὐτοῦ γέγονεν, πέμπει γράμματα πρὸς τοὺς Ἀβασγούς, ὅτι “ἐὰν διασώσῃτε⁶ τὸν σπαθάριον ἡμῶν και παρελθῆτεν ἐλάσῃτε δὲ ἡμῶν ἀβλαβῆ, πάντα τὰ πταίσματα ἡμῶν συγχωρεθῶμεν ἡμῖν. οἱ δὲ μετὰ χαρᾶς ταῦτα δεξάμενοι· ἀπέστειλαν πάλιν εἰς Ἀλάνιαν⁷,

ჩვენი ქმნიანი არ ვაცუდღეს, აშკარად ვდავცემთ იმათ შერ თავს, და, როდესაც ისინი აქედან დაიძვრიან, ფარულად ვაგათავისუფლებთ შერ ზურგიდან: იმათ ამოვუღებთ, შერ კი ვადაგვალავთ, სანამ ჩვენი ხალხი მოვროვლებოდეს და მშვიდობიანობის დარღვევის შემდეგ აბაზგების ქვეყანაში შევიჭრებოდეთ”. ასეც მოხდა. აბაზგების ელჩებმა ჩაიბარეს სპათარი და მისი ვამყოლები, შემორკეს ისინი და წავიდნენ. აღანები მათი მთაერის, იტახის², მეთაურობით უკანიდან დაეწინენ აბაზგებს და ამოვლიტეს ისინი, სპათარი კი დამალეს. ივამმა შეკრიბა ჯარი, დაიძრა აბაზგის წინააღმდეგ, მოულოდნელად შეიჭრა კლისურებში, დიდძალი ნატყვენავი ჩაივლო ხელთ და დაარბია აბაზგები. ეს რომ თესტინიანემ ვაიგო, სახელლობრ, რომ მისი დავალება უფულოდაც შესრულდა, წერილი გაუკზავნა აბაზგებს—თუ ჩემს სპათარს ვადაარჩენთ და უვნებლად გამოატარებთ თქვენს ქვეყანაზე, ყველა თქვენს შეკოდებას ვაპატივებთო. იმათაც სიბარულოთ ისმინეს ეს. ყველა მოციქულები გაავხვენეს

1) ἀποκτένομεν fm, ἀποκταίνομεν h.

2) ἀσυμφανῶς d, დაბარჩენ ხელთნაწერებში ἀσυμφανῶς.

3) Ἰταξῆ fm, Ἰταξῆ h, Ἰταξῆ g. cum ἹΙοταξί ან ა ს ტ.—მარკვიარტის, აზროთ < Ἰταξῆς ანუ vitaxa აზროს პუიუიჭის, კართული „პიტიაბში“, „პიტიაში“—სომხური „დღეაშ“ (Streifzüge 168).

4) ἀποκτένουσι fm, ἀποκταίνουσι h.

5) αἰχμαλωσίαν εἰς τοὺς Ἀβασγούς και ἀφανισμὸν εἰς ἡ.

6) δάσῃτε h.

7) εἰς Ἀλβανίαν fm.

λέγοντες: ὅτι "δίδομεν ὑμῖν ἑφίδια τὰ τέχνα ἡμῶν, καὶ ὁὗτε ἡμῖν τὸν σπαθῆριον, ἵνα ἀπολύσωμεν αὐτὸν πρὸς Ἰουστινιανόν. ὁ δὲ σπαθῆριος τοῦτο οὐ κατεδέξατο, εἰπὼν, ὅτι "θύναται ὁ θεὸς ἀνοίξαι μοι θύραν τοῦ ἐξελθεῖν· ἔπειτα δὲ Ἄβισγίας οὐκ ἐξέερχομαι." μετὰ δὲ χρόνον τινα φωσπτόν Ῥωμαίων καὶ Ἀρμενίων εἰσελθόντων ἐν Λαζική καὶ τὴν Ἀρχαίοπολιν πολιωροῦντων, ἀκουσάντων τε τὴν τῶν Σαρακηνῶν Ἐλευσιν, ἀνεχώρησαν. ἀποσπασθέντες δὲ ἐξ αὐτῶν ἕως τῶν διακοσίων ἀνηλθον ἐν τοῖς μέρεσιν Ἀφιλίας¹ καὶ τῶν Καυκασίων πραιδεύοντες. τῶν δὲ Σαρακηνῶν καταλβόντων τὴν Λαζικήν, φησὶ χρῆσάμενος ὁ τῶν Ῥωμαίων καὶ Ἀρμενίων² λαὸς ἐπὶ τὸν Φασιν³ ὑπέστρεψαν⁴, οἱ δὲ διακοσιοὶ ἀπομείναντες εἰς τὰ Καυκάσια ἔρη ἔστησαν ληστεύοντες ἑαυτῶν. οἱ δὲ Ἄλαιοι μαθόντες τοῦτο ὑπέλαβον πληθὸς Ῥωμαίων εἶναι ἐν τοῖς Καυκάσιαις καὶ χαράντες λέγουσι τῷ σπαθαρίῳ, ὅτι "οἱ Ῥωμαῖοι⁵ ἐπλησίασαν, ἀπελθε πρὸς αὐτούς." λαβὼν δὲ ὁ σπαθῆριος πεντήκοντα Ἄλαιοὺς καὶ ὑπερβᾶς μετὰ κυκλοπόδων Ματου μηνὸς τὰς χιόνας τῶν Καυκασίων εὗρεν αὐτούς, καὶ ἐν

აღანიანი და შეუთვალეს: „მძევლებად ჩვენს შეილებს მოგვცემით და მოგვეცით სპათარი, რათა თგი იუსტინიანეს ვადაუფხავნოთ“. მაგრამ სპათარი არ დაჟებულდა ამის; მან თქვა: „იქნებ ღმერთმა კარი გამოიღოს ვასისვლელოდ, ამაზგიის ვხით კი არ წავალო“. ცოტა ხნის შემდეგ, როდესაც რომაელები და არმენიელები ლაზიკეში შეიჭრნენ და არქეოპოლისს ალყა შემოარტყეს და როდესაც მათ შეიტყეს სარკინოზების მოსვლის შესახებ, ისინი უკან გაბრუნდნენ. ზოგიერთი მათგანი, დაახლოვებით ორასი კაცამდე, ჩამორჩა და მოედო აფსილიის და კავკასიის მხარეებს დარბევის მიზნით. როდესაც სარკინოზები ლაზიკეში მოვიდნენ, რომაელთა (და არმენიელთა)¹ ჯარი გაიქცა და ფანისისკენ დაიხია. ის ორასი კაცი კი, რომელიც კავკასიის მთებში შერჩა, სასოწარკვეთილებდაში ჩავარდა და ყოჩაღობის მიჰყო ხელი. ეს რომ აღანიებმა გაიგეს, იფიქრეს რომაელთა ჯარია კავკასიის მთებშითა და განარებულებმა უთხრეს სპათარს: „რომაელები მოახლოვებულან და ვასწი მათთან“. სპათარმა თინ გაიყოლო ორმოცდაათი აღანი, თბილამურების საშუალებით ვადალაბა თოვლიანი კავკასიონი—სხვათა მთის მასი იყო—და იბო-

¹) Ἀφιλίας *cfm.*

²) καὶ Ἀρμενίων *აქლია ჰ.*

³) Φάσιν *ფაშინ, ფასინ c.*— ⁴) ὑπέστρεψον *ფ.*

⁵) Ῥωμαῖς *ცდთ, Ῥωμαῖς f.*

πολλῆ χαρᾷ γεγονῶς ἡρώτα, "πῶς ἐστὶν ὁ λαός;" οἱ δὲ εἶπον "τῶν Σαρακηνῶν ἐπιπεσόντων, ἐπὶ Ῥωμανίαν ὑπέστρεψαν. ἡμεῖς δὲ μὴ δυνηθῆντες ἐπὶ Ῥωμανίαν ἀπελθεῖν ἐπὶ Ἀλαμίαν ἡρχόμεθα". καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς: "τί ποιούμεν ἄρτι;" οἱ δὲ εἶπον, ὅτι: "διὰ τῆς χώρας ταύτης ἀδυνατὸν ἐστί διαλθεῖν ἡμᾶς." ὁ δὲ σπαθᾶριος εἶπη: "οὐκ ἐστὶ δυνατὸν δι' ἄλλης ὁδοῦ ἐξελθεῖν." κάστρον οὖν ὑπήρχεν ἐκεῖσιν, ἐπιλεγόμενον Σιδηρόν, ἐν ᾧ ἦν τοποτηρητῆς Φαρασμανίδης τῆς¹ τοῦνομα ὑπὸ τοῖς Σαρακηνούς τυγχάνων καὶ εἰρήνην ἔχων μετὰ τῶν Ἀρμενίων. κέρψας οὖν ὁ σπαθᾶριος; θελοῖ αὐτῷ, ὅτι "ἐφ' ὅσον εἰρήνην ἔχεις μετὰ τῶν Ἀρμενίων, εἰρήνευσον καὶ μετ' ἐμοῦ καὶ γενῶν ὑπὸ τῆν βιουλείαν² καὶ δὲς ἡμῖν σύναρσιν τοῦ καταλθεῖν ἐν τῇ βαλᾶσση καὶ περᾶσαι εἰς Τραπεζούντα."³ "τοῦ δὲ μὴ ἐλομένου τοῦτο ποιῆσαι, πέμπει ὁ σπαθᾶριος ἐκ τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦ καὶ Ἀρμενίους, παραγγέλλας αὐτοῖς ποιῆσαι ἔγκρυμμα: "καὶ ὅτε ἐξέρχονται ἐκ τοῦ κάστρου εἰς τὸν κάματον, χειρώσασθε ἐξ αὐτῶν ὄσους δύνασθε, καὶ τὰς πόρτας κρᾶσῆσατε ἐκ τῶν ἔξω, ἕως ἂν καὶ ἡμεῖς φθάσωμεν." τῶν δὲ ἀπελ-

ვა რომაელები; დიდად ვახარებულმა ჰკითხა—სად არის ჩვენნი ჯარით? იმათ მიუგეს: „სარკინოზები დაეცნენ რომანიას და ჩვენები უკან გაბრუნდნენ, ჩვენ ვივერ მოვახერხეთ რომანიასში გასვლა და მოვედით ალამიასში“. სპათარმა ჰკითხა მათ: „რა ვქნათ ახლათ?“ იმათ მიუგეს: „ამ ქვეყანაზე შეუძლებელია გავალწიოთო“. მაშინ სპათარმა უთხრა მათ: „განა სხვა გასასვლელი გვა არ არის? აქ ხომ ერთი ციხე იყო, ეგრეთწოდებული «რკინის ციხე», სადაც მიცველად იჯდა ვინმე ფარასმანი, სარკინოზთაგან დაყენებულს; მას მშვილობიანი ურთიერთობა ჰქონდა არმენიელებთან“. სპათარმა კაცები გაავხანა მასთან და შეუთვალა: „რამდენადაც შენ არმენიელებთან მშვილობიან ურთიერთობაში ხარ, მეც დამიხვედი; დაეკვეძებარე რომაელთა ძალაუფლებას და დაგვეხმარე, რომ ჩავიდეთ ზღვის ნაპირამდე და იქიდან ტრაპეზუნტში გადავიდეთ“. ფარასმანი რომ ამაზე არ დათანხმდა, სპათარმა გავხანა მასთან რამდენიმე თავისი კაციც და არმენიელებიც და დაავალა მათ ჩასაფრებულებიყვნენ. „როდესაც ჯარის კაცები—უთხრა მან—სამუშაოზე გამოვლენ ციხიდან, დაიპირეთ ისინი, რამდენადაც შესძლებთ, და, სანამ ჩვენ მოვსწრებდეთ,

1) Φαρασμανίδης ἄ.
 2) ἐπὶ τῆν βασιλείαν Ῥωμαίων ἢ, sub regno meo ანანტ.
 3) ad Trapezuntensium loca ანანტ.

θόντων και ποιησάντων τὸ ἔγκρυμμα, και τοὺ λαοὺ ἐξελθόντος εἰς τὸν κάματον, ἀφνω ἐπιπασόντας τὴν τε πόρταν ἐκράτησαν και πολλοὺς ἐξώγησαν. τοῦ δὲ Φαρασμανίου¹ ἐν τῇ κάστρῳ μετ' ὀλίγων μείναντος, κατέλαβε και ὁ σπαθάριος και προσλαλήσας τῷ Φαρασμανίῳ², ὅπως ἀνολίξῃ³ τὰς πόρτας μετ' εἰρήνης⁴ οὐκ ἠθέλησεν, ἀλλ' ἐκρότησεν πόλεμον τοῦ δὲ κάστρου ὄχυροῦ ὄντος, λαβεῖν αὐτὸ οὐκ ἠδύναντο. Μαρτύρος δὲ, ὁ πρῶτος τῶν Ἀφιλῶν⁵, μαθὼν πολιορκεῖσθαι τὸ κάστρον φόβῳ συνεσχέθη, νεμέσας πολὺν λαὸν εἶναι σὺν τῷ σπαθαρίῳ και λαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ τριακοσίους ἀπηλθε πρὸς τὸν σπαθάριον λέγων, ὅτι «ἐγώ σε διασώζω ἕως τῆς παραθλασσίας.» ὁ δὲ Φαρασμανίος, ἑωρακὼς τὴν περίστασιν ἔφη πρὸς τὸν σπαθάριον· «λάβε τὸ τέκνον μου θψίδα, και ὁμολογῶ ὅσοιλεύειν τῇ βασιλείᾳ.» ὁ δὲ λαβὼν τὸ τέκνον αὐτοῦ λέγει αὐτῷ· «ποῖον δοῦλον ἑαυτὸν τῆς βασιλείας καλεῖς, ὅτι ἐναπόκλειστος ὢν καλεῖς ἡμῖν; ἀδύνατον ἔστιν ἡμῖν ἀναχωρησαι, μέχρις ἂν παραλάβωμεν τὸ κάστρον.» τότε λέγει ὁ Φαρασμανίος·⁶ «ὄχι μοι

չարեցա յարեծի ցեպրիտ»¹. Եւսոնուց քնցիւմընք, հաստըրընք ևս, րուղըսուց չարիսկայլքեծի սամբարանք ցամոցիւմընք, շրջըրաւ տայս ևանքնընք, մնացելու մատցանի ևսալպպլքն ևս ցոնիս յարեծուց ևսոքորնք. րաւցան քարահմանի մըրըրուղընք չարիտ ոյս ևսրհընիլու ցոնքՅո, սնատարս ոլքք ցանը ևս ցամոլլապարոյցա քարահմանս, րատա մս ճՅիլոմոմանաւ ցալլո ցոնս յարեծի; մեքրամ ոման սր ուլըրցա յն ևս ոմո ցահալա. րաւցան ցոնք մեքրաւ ոյս ևսլլու, սնատարիմա շր Յըսկոմ միս ոլքք. Մարտնք, սլսոլտո Յորիս շոքորըլլըսմա յայլմա, ցոնք ցոնքն սլլա սլքն Յիմորկքմըլլու ևս ոս ՅիՅմա Յիոպրո, րաւցան յլոմա, րոմ սնատարս տան ևսլլալու չարո Յպըլա. ման տան քնոյցանա սամսու յայլ. մոցիւմա սնատարտան ևս շտեմա մս: «Մք Յըն ևսլլոյլք ևս ճՅիլոմոմոտ մոցայլլըք Յլքնս նսնիրսմըլլո»². քարահմանք րոմ ևսնանա, տլ րա ցարըրուլլայլ յոյս, միմարտա սնատարն: «մեքլլաւ մոնորտքի հքմի Յիլու ևս ոլտքմսն յըլք ևսցըմորհիլու ժալլոլլըքնսալ»³. սնատարմըլ հսոմարա միս Յիլու մեքլլաւ ևս շտեմա քարահմանս: «րանսիրաւ շրլլըք Յըն տայս մքոս ժալլոլլըքնս մորհիլաւ, րուղըսուց ցո-

¹) Φαρασμανίου ρ.

²) τῷ Φαρασμανίῳ δ.

³) τὰς πόρτας ἀγλῶ ε/μ ևս անս ց անս.—⁴) μετ' εἰρήνης ἀγլῶ ε/δքի-

⁵) Ἀφιλῶν δ.

⁶) Φαρασμανίος δ ևս անս ց.

λόγον." ὁ δὲ σπαθάριος ἔδωκεν
 αὐτῷ λόγον² μηδὲν αὐτὸν ἀδική-
 σαι ἀλλὰ μετὰ τριάκοντα ὀνομά-
 των μόνον εἰσελθεῖν ἐν τῷ κάσ-
 τρω. τοῦτο δὲ τὸν λόγον μὴ
 φυλάξαντος, παρήγγειλε τοῖς συ-
 νεισερχομένοις αὐτῷ τριάκοντα,
 ὅτι "ἐν τῷ εἰσελθεῖν ἡμᾶς κρα-
 τήσατε τὰς πόρτας, καὶ ἃ³ εἰ-
 σελθῆσθε πάντας." καὶ τούτου γε-
 νημένου, ἐπέτρεψε⁴ βληθῆναι πύρ-
 ρεις τὸ κάστρον. γενομένης δὲ
 πυρκαῆς μεγάλης, ἐξήλθον αἱ
 φαμίλιαι ἀρπάζουσαι εἰς τὴν ἰ-
 στανόβασταν ἐκ τῶν ὑπαρχόν-
 των αὐτῶν· καὶ ποιήσας ἄλλας
 τρεῖς⁵ ἡμέρας κατέλυσεν τὰ τεῖχος
 ἕως τῆς γῆς καὶ ἀποκινήσας κα-
 τηλθὲν ἐν Ἀψιδίᾳ⁶ μετὰ καὶ Μα-
 ρίνου, τοῦ πρώτου αὐτῶν, ὑπο-
 δεχθεὶς ὑπὸ τῶν Ἀψιδῶν μετὰ
 μεγάλης τιμῆς. ἀκαίθην κατε-
 λθὼν ἐν τῇ παραθαλασσίᾳ ἀντε-
 πέρασεν καὶ ἦλθεν πρὸς Ἰουστι-
 νιανόν. τὸν δὲ Ἰουστινιανὸν ἀνα-
 ρεθέντος, καὶ τοῦ Φιλίππου ὁ
 τυφλωθέντος, βασιλεύει ὁ Ἀρτέ-
 μιος καὶ προβάλλεται αὐτὸν στρα-
 τηγὸν εἰς ἀνατολικούς. τὸν δὲ
 Θεοδοσίου βασιλεύσαντος, καὶ
 τοῦ Ἀρτεμίου ἐκδιωχθέντος, καὶ
 τῆς τῶν Ῥωμαίων πολιτείας
 συγκεχυμένης εὐσης ἔκ τε βαρ-
 βάρων ἐπιδρομῆς καὶ ἐκ τῶν τοῦ

ხეში ჩაკეტილობარ და ისე გველა-
 პარაკები ჩვენ? შეუძლებელია ისე
 გავეშორდეთ აქსირობას, რომ ცი-
 ხეს არ დავეპატრონოთ". მაშინ
 ფარასმანიმ უთხრა: „სიტყვა მომე-
 ცი [რომ ანათეხის მავნებო]“. სპა-
 თარმა მისცა მის სიტყვა, რომ
 უსამართლოდ არ მოგვიღებოდა
 მას და მხოლოდ ოცდაათი კაცის
 თანხლებით შევიდოდა ციხეში.
 სპათარმა ეს სიტყვა გატეხა და
 განკარგულება მისცა თავის ოცდა-
 ათ მხლებელს: „შესვლისთანავე
 დავეპატრონოთ ციხის კარებს და
 ყველა დანარჩენებიც შემოვიღებ.
 ციხეშიო". და ასეც მოხდა. შემ-
 დგ მან უბრძანა ცეცხლს მიეციოთ
 ციხეო. გაჩნდა დიდი ხანძარი.
 ოჯახები გამოცვივდნენ ციხიდან
 და თავიანთი ქონებიდან დაიტა-
 ცეს, რისი ტარებაც კი შეეძლოთ;
 ასე გავრძელდა კიდევ სამი დღე;
 ციხის კედლები მიწასთან გაახწო-
 რეს; შემდეგ სპათარო დაძრა-
 იქიდან და ჩვიდა აფსილიაში, თან-
 ახლდა მარინე, აფსილიაში შორის
 უპირველესი; აფსილიაში ის დი-
 დის პატრიოთ მიიღეს. იქიდან ჩი-
 ვიდა ზღვის ნაპირას, გადასცურა
 ვადარმა ნაპირისაკენ და მივიდა
 თესტინიანესთან. თესტინიანე მოე-
 კლათ, ფილიპიც დაეპირმავებო-
 ნათ, და შეფობდა არტემი, რომ
 მელმაც ანატოლიკის სტრატეგო-

²) ὁ δὲ αὐτ. ἔδ. αὐτῷ λόγον ἀγλῶα εἰσῆ.— ³) ἃς α, ἃς εἰσῆ, ἀγλῶα δ.

⁴) ἐπέτρεψε εἰς, ἐπέλευσε εἰσῆ, rediit (ფ. ო. ბაქსიურა) ან ან ო.

⁵) τρεῖς] triginta ან ან ო.

⁶) Ἀψιδίᾳ εἰσῆ, Dapsilia ან ან ო.

Ἰουστινιανὸς μακροῦν καὶ τῶν τοῦ Φιλίππου ἀνοσιουργῶν, οὕτως ὁ εἰρημὸς Λέων ὑπερμαχῆι τῷ Ἀρτεμῖ, ἐνχρυσούμενος Θεοδοσίῳ. εἶχε δὲ συμπυθόντα αὐτῷ καὶ συντρέχοντα Ἀρτάσαδον¹, τὸν τῶν Ἀρμενίων στρατηγόν, ἐν καὶ γαμβρόν, μετὰ τὸ βασιλευσά: αὐτὸν² εἰς Ἄνναν τὴν θυγατέρα αὐτοῦ πεποίηκεν, κρεβαλλόμενος αὐτὸν καὶ κοροπαλίτην³ (de Boor 391,5—395,12)⁴.

არტაბაზდ, რომელსაც ლეონმა, თავისი გამტყუების შემდეგ, თავისი ქალი ანნა მიათხოვა და სიძედ გაიხალა, და კუროპალატობაც უბოძა⁵.

ხაზართა ღაშქრობა სომხეთზე

დასაბამითგან ქვეყნისა
6220

განვაცდითგან
720 (728)

ლეონის მეფობის
12

Τούτῳ τῷ ἔτει ἐπιστράτευσεν ὁ υἱὸς Χαγῆνου, τοῦ δυνάστου Χαζάριας, τὴν Μηδίαν καὶ Ἀρμενίαν, καὶ εὐρώων Γάρρχον, τὸν τῶν Ἀράβων στρατηγόν, κατὰ τὴν Ἀρμενίαν⁵ ἀνεῖλεν αὐτὸν μετὰ τοῦ συνόντου αὐτῷ πληθυσῆ: καὶ ληϊσάμενος τὴν τῶν Ἀρμενίων χώραν καὶ τὴν Μεδων ἀνέκμηεν, φόβον μέγαν ἐμπόλησας τοῖς Ἀρσίην (de Boor 407,5—9).

ამ წელს მიდიაზე და არმენიაზე ილაშქრა ხაზარეთის მეფობელის ხაგანის შვილმა. არმენიის მიწა-წყალზე შეხვდა მას არაბთა სარდალი გარახი, რომელიც მან განიდგურა მისი უამრავი ჯიბითურთ. შემდეგ მან გაძარცვა არმენიელთა და მიდიელთა ქვეყნები და შინ გაბრუნდა; დიდი შიში ჩაუწერგა მან არაბებს.

1) Ἀρτάσαδον *om.*

2) θυγατέρα *f.* — 3) κοροπαλίτην *cfm.*

4) თეოფანეს „ქრონოგრაფის“ ეს თხრობა ლეონ ისაურელის თავდადასავლის შესახებ აღწახთა ქვეყანაში განბილული აქვს Ю. Кулаковскии-ს, *Лзаны по сведениям классических и византийских писателей (Чтения в Ист. Общ. Нест.-лет. ку. XII)*. Кнот 1899, გვ. 49—51.

5) τὴν Ἀρμενίαν] Arabiam ანანტ.

არაბთა ლაშქრის თურქების წინააღმდეგ

დასაბამითგან ქვეყნისა განკაცებითგან ლეონის მეფობის
6221 721 (729) 13

Τούτω τῷ ἔτει ἐπεστράτευσεν ἡμῶν ὁ βασιλεὺς Μουσαλμὰς τὴν τῶν Τούρκων καὶ συναφθέντες¹ ἀλλήλους εἰς πόλεμον, πίπτουσιν ἐξ ἀμφότερων τῶν μερῶν καὶ δεξιαὶ ἡσασ ὁ Μουσαλμὰς φυγῆ χρῆσθαι μὲν οὐκ ἔδυνάμην ἡμῶν. Ἐπειστράτευσεν (de Boor 407, 11—14)

ამ წელს მასალმამ ილაშქრა თურქთა ქვეყანაზე; ორივე მხრიდან, მათ შორის გამართული ბრძოლის დროს, მრავალი მეზღორი დაიღუპა, მასალმას შეეშინდა, გამოიქცა ხაზართა მთებით და უკან გამობრუნდა.

არაბები კასპიის კარებთან

დასაბამითგან ქვეყნისა განკაცებითგან ლეონის მეფობის
6228 723 (731) 15

Τούτω τῷ ἔτει ἐπεστράτευσεν ἡμῶν ὁ βασιλεὺς Μουσαλμὰς τὴν Τουρκίαν καὶ φθάσας εἰς Κασπίαν πύλιν ἔβη βίβλις ἀνέστρεψεν (de Boor 409, 27—28).

ამ წელს მასალმამ ილაშქრა თურქეთის წინააღმდეგ: კასპიის კარებს რომ მიულწია, შეშინდა და გაბრუნდა უკან.

„რკინის“ ციხის აღება არაბთა მიერ

დასაბამითგან ქვეყნისა განკაცებითგან ლეონის მეფობის
6290 734 (734) 22

Τούτω τῷ ἔτει ἐπεστράτευσεν ἡμῶν ὁ βασιλεὺς Σουλεϊμὰν τὴν Ῥωμανίαν ὅτι οὐκ ἔδυνάμην ἡμῶν ἔπιπτον ἡμῶν τὸν Μαρτιανὸν τὸν πατριάρχου, αἰχμάλωτον ἔλαβεν (de Boor 411, 10—12)

ამ წელს სულეიმანმა, ისამის-ძემ, ილაშქრა რომანიის წინააღმდეგ, განადგურა ეგრეთწოდებული „რკინის“ ციხე და ტყვედ წაიყვანა პატრიკიოს მარტიანის (მარინეს) ძე ევსტათი²

¹) συναφθέντες] ἁσυναφθέντες

²) აქ მოხსენებული „რკინის ციხე“ უნდა იყოს იგივე ციხე, რომელი იხსენიება ზემოთ 717 წლის ქვეშ (იხ. ზემოთ გვ. 110). პატრიკიოსი მარტიანე (უნდა იყოს „აფსილთა შორის უპირველესი“ მარტიანე, იქვე მოხსენებული „რკინის ციხესთან“ დაკავშირებით (იხ. ზემოთ გვ. 112).

საფიქრებელია, რომ მიმდევრო ნაწევრშიც „შაჰარის წამების“ შესახებ მო

მაკარის წამება

დასაბამითგან ქვეყნისა
6232განკაცებითგან
732 (740)ლონის მეფობის
24

Τῷ δ' αὐτῷ ἔπει ἀνείλεν Ἰσάμ,
ὁ τῶν Ἀράβων ἀρχηγός, τοὺς
κατὰ πᾶσαν πόλιν τῆς ὑπ' αὐ-
τὸν ἀρχῆς ἀχιμυλῶτους· χριστια-
νός, ἐν εἰς καὶ Εὐσεβίου· ὁ
μακάριος υἱὸς Μαριανου¹ τοῦ πε-
ριβλέπτου πατρικίου, πλὴθ βιασ-
θεῖς καὶ τὴν αὐτοῦ εὐλαχρινῆ
πίσιν μὴ ἀρηγησάμενος μάστιγ
ἀληθῆς ἀνεδείχθη εἰ; Χαρράν,
πόλιν οὖσαν τῆς Μεσοποταμίας
ἐπίσημ·, ἐνθα καὶ τὰ ἔμια αὐ-
τοῦ καὶ πρὶα λείψανα ἰάσεις παν-
τοίας ἐπιτελοῦσι θεῖα χάριτι (de
Boor 414,3—9).

ამავე წელს არაბთა სარდლმა
ისამმა ვაფლიტა მისი ვამებლობის
ქვეშ მყოფ ყველა ქალაქს ქრის-
ტიანი ტყვეები, მათ შორის იყო
ნეტარი მაკარო, ბრწყინვალე პატ-
რიკოსის მარინეს¹ ძე; ის ძალიან
აწვალეს, მაგრამ მან არ უარბყო
თავისი წრფელი რწმენა და იგი
ქეშმარიტ მარტვილად იქნა გამო-
ცხადებული ქარანში, მესოპოტა-
მიის განთქმულ ქალაქში, სადაც
მისი პატროსანი და წმინდა ნეშტი
ყოველგვარ განკურნებას ანიჭებს
ხარხს ღვთის წყალობით.

მიწიხებრა კახიის კარებთან

დასაბამითგან ქვეყნისა
6255განკაცებითგან
735 (743)კონსტანტინეს მეფობის
3

Τούτῳ τῷ ἔπει κατὰ βορρᾶν
ἐφάνη σημεῖον, καὶ κόως κα-
τήλθεν εἰς τόπους· γέγ·νε δὲ καὶ
σεισμός· εἰς τὰ; Κασκία; πύλα;
(de Boor 418,14—15).

ამ წელს ჩრდილოეთით გამო-
ჩნდა ნიშანი და აბრო-მაბრო აღ-
ვილებში მტვერი დადგა. მიწის-
ძვრა აღწევდა თვით კასიის კა-
რებამდე.

თურქების გაღმოსვლა კახიის კარებით

დასაბამითგან ქვეყნისა
6255განკაცებითგან
755 (763)კონსტანტინეს მეფობის
28

Τῷ δ' αὐτῷ ἔπει ἐξῆλθον
Τούρκοι ἐκ τῶν Καταπίων πυλῶν

ამავე წელს თურქები შემოვიდ-
ნენ კასიის კარებით და ბევრნი

¹ მკვებელი „პატრიკოსი მარინე“ იგივე „აფსილთა შორის უპირველესა“ მარინეა
როგორც შენიშვნაში ჩვენ მიერ მოყვანილი ვარიანტებიდან ჩანს, ხელთნაწერები
იძლევიან ხან Μαριανου, ხან Μαρίου.

² Μαριανου¹ და ანასტ., Μαρίου და ნარჩენი ხელთნაწერები.

και ανεβλον πολλους εις Ἀρμε-
 νίαν και ελαβον αξιμαλωσιαν
 πολλήν και υπεστρεψαν (de
 Boor 433,26—28).

գողություն օրհնումի, ընտանիք
 Մանեկ Գասեցի և շքան ցածրորդ
 նրն.

տարիների Պրիմաերգ օմերում

დასაბამითგან յՅրինն	գանգաղծիտգան	յոմերանդինյն Պրիմաերգ
6256	756 (764)	24

Τούτοι· τῶ· ἔτι· ἐξήλθον· πάλιν·
 οἱ· Τούτοι· εἰς· τὰς· Καπρίας· κή-
 λας· και· εἰς· Ἰβηρίαν,· και· πο-
 λυήσαντες· μετὰ· τῶν· Ἀράβων·,
 ἐξ· ἀμφοτέρων· ἀπέλοντο· πολλοί·
 (de Boor 435,20—22).

օմ Գրեկս կրկան Գրեկներն տար-
 ինքն յանձնու յարքն և Պրիմաեր-
 գն օմերումի; օրհնումս և Գրեկ-
 Պրիմաերգ ցամաքտա ոմն, օրհնող
 մերուդան ծրարն և օրհնողն.

*) μετὰ τῶν Ἀράβων| cum Avaribus անանտ.